

JOSEF HRONEK

NÁRODNÍ ŠKOLA A KATECHETA

Nákladem
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustav Francl
v Praze.

Bible maličkých

Napsal Josef Hronek.
12 barevných obrázků
K. Schwetze Kč 12.—

Modlicí knížka maličkých

Napsal Xaver Dvořák.
Obrázky maloval Rud.
Adámek.
Skvost. vázáno Kč 10.—

Svatý Václav a děti.

Napsal Antonín Šorm.
7 bar. obrázků Kč 1.—

Xaver Meško: Mládeži.

Povídky, pohádky a bás-
ničky. Ilustrov. kart. 8.—

Obrázkový život Svatých

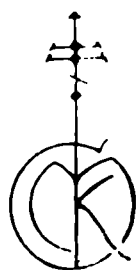
na každý den v roce
pro školu i dům.
Upravil J. Hronek.
Váz. Kč 30.—

NÁRODNÍ ŠKOLA A KATECHETA.

JOSEF HRONEK:

NÁRODNÍ ŠKOLA A KATECHETA

Nástin vývoje obecného školství
a přehled obecnoškolského práva
československého.

V PRAZE 1931.

*Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví
Gustav Francl, Praha.*

N. E.: 16062

IMPRIMATUR.

PRAGAE, 30. DECEMBRIS 1930.

† ANTONIUS PODLAHA,
episcopus Paphiensis,
vicarius generalis.

O B S A H:

	Str.:
<i>Předmluva</i>	11
<i>Pius P. P. XI.: »Divini illius Magistri«</i>	13
A. Ú v o d:	
1. Důvody encykliky	17
2. Podstata, důležitost a výbornost křesťanské výchovy	18
3. Rozdělení encykliky	19
B. P o d s t a t a e n c y k l i k y.	
I. Komu patří výchova	33
II. Předmět výchovy	33
III. Prostředí výchovy	37
IV. Cíl a účel křesťanské výchovy	44
C. Z á v ě r	47

Oddíl I.: Základní rysy dějinného vývoje školství, zvláště obecného.

Úvod	53
I. Rodina první školou	53
II. Počátky starokřesťanského školství	56
III. Školství v raném středověku	60
IV. Školství v pozdním středověku	63
V. Školství v počátku novověku	51
VI. Vznik nových ideí. — Odboj proti církvi	77

	Str.:
VII. Obecné školství ve století XIX. a na počátku století XX.	88
VIII. Principy církevního práva v otázce školské	107

Oddíl II.: Obecněškolské právo československé.

I. Organizace školské správy	119
II. Organizace národních škol	130
III. Výuka náboženská	160
IV. Soukromé ústavy vyučovací	170
V. Výchova předškolní	171
VI. Školství pro mládež úchylnou a mravně vadnou	173
VII. Právní ochrana dětí	178
VIII. Rodičovská sdružení	182

Oddíl III.: Katecheta veřejných škol národních.

I. Katecheta veřejných škol národních	189
II. Všeobecné povinnosti	199
III. Práva	211
IV. Dozor nad vyučováním náboženství	217
V. Jak se stíhá porušení povinností	218
VI. Instanční cesta	220
VII. Lidová výchova a spolupráce katechetova	222
VIII. Laická katechese	226

Přílohy:

Rozdělení školních roků do tříd a oddělení	237
Zatímní jednotná osnova pro vyučování katolickému náboženství na pětileté obecné škole a škole měšťanské v arcidiecési pražské	239
Adjutum čekatelů na místa zvláštních učitelů náboženství	283
Odměny výpomocných učitelů kvalifikovaných	284
Odměny nekvalifikovaných výpomocných učitelů zastupujících zvláštní učitele náboženství	285

Služné zvláštních učitelů náboženství na obecných školách	286
Služné zvláštních učitelů náboženství na občanských školách ustanovených definitivními nebo zatímními učiteli	287
Rozdíly mezi služným zvláštních učitelů náboženství na školách obecných a měštanských .	288
Činovné zvláštních učitelů náboženství	289
Pensijní příspěvky zvláštních učitelů náboženství	289
Pensijní příspěvky definitivních a zatímních zvláštních učitelů náboženství na občanských školách při 100% platech	290
Praktické příklady k převodu do nových platů .	290
<i>Abecední ukazatel jmenný</i>	<i>293</i>
<i>Abecední ukazatel věcný</i>	<i>297</i>

Z K R A T K Y:

ai = anni = roku.

int. = intimát.

mkav. = ministerstvo kultu a vyuč. (býv. rakouské).

mšano. = ministerstvo školství a národní osvěty.

mšr. = místní školní rada.

mšv. = městský školní výbor.

Mšz. = Malý školský zákon (č. 226/22).

NSS. = nález nejvyššího správního soudu.

ošv. = okresní školní výbor.

oši. = okresní školní inspektor.

ř. z. = říšský zákoník (rakouský).

řšav. = řád školní a vyučovací (rakouský z 29. září roku 1905, č. 13.200).

řzš. = říšský zákon školní ze dne 14. května 1869, č. 62 ř. z. (se změnami podle zákona z 2. května 1883, č. 53 ř. z.).

Sb. z. a n. = Sběrka zákonů a nařízení rep. Českoslov.

V. = výnos (ministerstva nebo zem. škol. rady).

vl. n. = nařízení vlády republiky Československé.

z. = zákon československý nebo říšský (rakouský).

Zčl. = zákonný článek uherský.

zši. = zemský školní inspektor.

zšr. = zemská školní rada.

z. z. = zemský zákon (český, moravský, slezský).

PŘEDMLUVA.

U poměrně krátké době trvání naší samostatnosti mnoho se změnilo v právní organisaci našeho školství. Jest třeba tudíž, aby každý učitel náboženství, ať kněz duchovní správy, ať katecheta¹⁾ již v zájmu svého povolání a vážnosti dobře znal zákonná ustanovení školy a náboženství se týkající, aby tak řádně vykonávat mohl školní službu ve prospěch nábožensko-mravní výchovy svěřené mládeže, již podle nejvyšší autority církevní, »debet maximam curam adhibere« (CIC, c. 467, 1), neboť jest to »gravissimum officium nostrum« (CIC, c. 1329). Proč právě v dětství s výchovou začít, jest na paměti mít »adolescens iuxta viam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea« (Prov. 22, 6); kdo však náboženství nepřijme ve svém dětství, právem dí pedagog Naumann (Staat u. Familie, 6), ten se k němu nedostane. Náboženská výchova a výuka není však umění snadné zvláště v dnešní době, kdy duch laicisace ovládá cele školy národní, než quamvis ardua nobis res atque laboris plena esse videatur, omnia haec pro fratris sa-

¹⁾ Pro krátkost bude nadále zvláštní učitel náboženství, jak no jmenuje obecnoškolské právo československé, označován zkráceně katecheta.

*lute tolerabiliora facillioraque, oro, videantur (Chryso-
stomus, In Matth. hom. 60), odměnou bude: qui ad iu-
stitiam erudient multos, quasi stellae in perpetuas ae-
ternitates (Dan. 12, 3).*

*Účel této knihy jest především informativní. Shr-
nuje nejdůležitější obecné předpisy dosud vyšlé a při-
hlíží zejména k těm, které se týkají výuky a výchovy,
náboženské nebo mají vztah k učiteli náboženství na
národních školách československých.*

*Dříve než pojednáno o obecněškolském právu čes-
koslovenském, vylíčeny základní rysy školství církev-
ního, období obecnou školu připravujícího a posléze
podán přehled dějinného vývoje obecného školství a
jeho soustavy ve staré a nové Evropě. K dokonalému
objasnění bylo by třeba větší knihy, zde možno se do-
tknouti jen hlavních věcí.*

*Dílku předeslána encyklika Pia XI. »O křesťanské
výchově mládeže« ze dne 31. prosince 1929, která svou
časovostí a vzácným způsobem podání má dalekosáhlý
význam. Nad to sv. Otec výslovně o ní praví: »Budíž
vzpomínkou na Naše Kněžské jubileum, kterou zane-
cháváme se zvláštní radostí a láskou drahé mládeži a
doporučujeme těm, jejichž posláním a povinností jest
se starati o výchovu.«*

*Panu J. Mauerovi, řediteli Státní pedagogické
knihovny J. A. Komenského, děkuji za ochotu, s kterou
mi vycházel vstříc a panu Vil. Küllerovi, profesoru
stát. ústavu učitelského v Praze II., děkuji za účinnou
pomoc při korektuře.*

U Praze na den sv. Václava 1930.

J. H

PIUS P. P. XI.:

»DIVINI ILLIUS MAGISTRI...«

A. Ú v o d.

1. *Důvody encykliky:*

- a) naší době se nedostává jasných a zdravých zásad, b) zmatky ve školském a výchovném problému, c) žádost biskupů a věřících, d) láska sv. Otce k mládeži 17

2. *Podstata, důležitost a výbornost křesťanské výchovy* 18

3. *Rozdělení encykliky* 19

B. P o d s t a t a e n c y k l i k y.

I. *Komu patří výchova:*

1. Církvi Kristově: a) pro božské její poslání, b) pro nadpřirozené mateřství, c) rozsah práv církve 19

2. Rodina a její poslání: a) právo přednější než stát, b) právo neporušitelné, c) právo uznané zákonodárstvím, d) právo chráněné církví 24

3. Poslání státu a jeho dílo v řádu výchovy: a) pro společné dobro časné, b) chrániti svými zákony: α) právo rodiny na křesťanskou výchovu, β) podporovati rodinu ve výchově, c) vyměňuje pro sebe výchovu některých odvětví, d) vztah mezi církví a státem, e) nezbytnost souladu 27

II. *Předmět výchovy:*

1. Celý člověk. 2. Blud pedagogického naturalismu, jeho klamnost a škodlivost. — 3. Výchova pohlavní a její nebezpečství. — 4. Koedukace bludná a křesťanské výchově nebezpečná 33

III. *Prostředí výchovy:*

1. Křesťanská rodina. 2. Církev a její vychovatelské dílo. — 3. Škola: a) škola neutrální odporuje základním pravidlům výchovy, b) škola katolická pro katolickou mládež, c) katolická akce pro školu, d) dobří učitelé. — 4. Nebezpečství pro mládež v naší době 37

IV. *Cíl a účel křesťanské výchovy:*

1. Dobrý a dokonalý křesťan. — 2. Opravdový křesťan vzorem občana 44

C. Z á v ě r.

1. Ježíš, učitel a vzor výchovy 46
2. Církev, opravdová matka 47

A. Ú v o d. *)

Božského onoho Učitele jsouce na zemi zástupcem, který, objímaje ve své bezmezné lásce všechny lidi, i hříšné a lidi nehodné, přece nejněžněji miloval děti, k nimž vyjádřil svoji lásku těmito dojímavými slovy: »Nechte dítě jíti ke mně!«¹⁾), hleděli jsme při všech příležitostech projevit svou otcovskou lásku k nim, starajíce se hlavně o to, aby stanoveny byly vhodné zásady křesťanské výchovy mládeže.

1. *Důvody encykliky.*

Tak v duchu božského Učitele jsme napomínali, povzbuzovali a ukazovali směr i mládeži i vychovatelům, i otcům a matkám rodiny, v různých otázkách křesťanské výchovy, činíce tak se starostlivostí společného Otce všech věřících znova a znova naléhající na její důležitost, jak vyžaduje Náš pastýřský úřad podle slov Apoštolových: »Hlásej slovo, naléhej včas i nevčas, usvědčuj, přimlouvej, kárej, a to se vši trpělivostí a moudrostí učitelskou.«²⁾)

a) Jest to nutné zvláště v nynějších dobách, ve kterých se právě tolik nedostává jasných a zdravých zásad ani tehdy, jde-li o základní otázky.

b) Ale tentýž současný stav, nynější zmatky ve školském a výchovném problému v různých krajích,

c) a přání vaše, ctihodní bratři, a vašich věřících tak často se projevující synovskou důvěrou,

d) jakož i Naše veliká láska k mládeži Nás nutí, abychom se hlouběji obírali tímto problémem, a i když jej neobsáhneme v celé nevyčerpatelné plnosti nauky a skutečnosti, alespoň shrneme nejvyšší principy, v plném světle ukážeme hlavní závěry a praktické pokyny pro život.

*) Pro snazší přehlednost příčiněno rozdělení encykliky, kterého v originálu není.

¹⁾ Marek 10. 14.

²⁾ II. Tim. 4 2.

Budiž to vzpomínkou na Naše kněžské jubileum, kterou zanecháváme se zvláštní radostí a láskou drahé mládeži a doporučujeme těm, jejichž posláním a povinností jest se starati o výchovu.

Skutečně nikdy se nepřemýšlelo o výchově tolik, jako v této době. Proto všude povstávají hlasatelé nových výchovných teorií, všude jsou vymyšleny, navrhovány a probírány metody a prostředky, nejen aby usnadnily, nýbrž i daly vznik nové neomylné výchově, z níž by vzešla nová pokolení, která by dosáhla vytouženého štěstí na této zemi.

Jest jisto, že lidé stvoření Bohem k Jeho obrazu a podobenství a k Němu, dokonalosti nejvyšší, určení, cítí více než kdy jindy přes veliký dnešní pokrok hmotný nedostatečnost pozemského dobra ke skutečnému štěstí jednotlivců i národů, a touží tím více po vyšší dokonalosti, kteroužto touhu vložil do nich sám Stvořitel, a chtějí jí dosíci hlavně výchovou. A mnozí z nich, držíce se příliš původního smyslu slova, chtějí ji odvoditi ze samé povahy lidské a prováděti jediné vlastními silami. V tom tak snadno bloudí, ježto, místo aby směřovali duševními zraky k Bohu, začátku a cíli všeho stvoření, shlížejí se v sobě samých, ulpívajíce výlučně na věcech pozemských a časných. Tak pokračuje a ustavičně bude trvati jejich zmatek, dokud nezastaví u cíle dokonalosti, u Boha, podle hlubokého slova sv. Augustina: »Stvořil jsi nás, Bože, pro sebe, a nepokojné jest srdce naše, dokud nespočine v tobě!«³⁾)

2. Podstata, důležitost a výbornost křesťanské výchovy.

Jest tedy velmi důležité, aby se nechybilo ve výchově ani v jejím řízení k poslednímu cíli, s nímž jest důvěrně a nezbytně spjato každé výchovné dílo. Skutečně, ježto výchova spočívá podstatně v tom, aby vytvořila člověka takového, jakým má býti a takového, jak si má vésti v tomto pozemském životě, aby došel nejvyššího cíle, stanoveného Stvořitelem. Jest jasno, ježto opravdová výchova musí směřovati celá k poslednímu cíli, v tomto řádu Prozřetelnosti, když se Bůh zjevil ve svém jednorozeném Synu, který jediný jest »cesta, pravda a

³⁾) Vyznán. X. 1.

život«, že nemůže zde býti jiné dokonalejší výchovy, než jen výchova křesťanská.

Odtud je zřejmá veliká důležitost křesťanské výchovy netoliko pro jednotlivce, nýbrž i pro rodiny a pro celou společnost lidskou, ježto její dokonalost záleží na dokonalosti a síle těch, kteří ji tvoří. A zároveň jest jasná ve světle těchto zásad výtečnost, možno říci nedostižnost křesťanské výchovy, neboť ona v nejvyšší míře chce zajistiti nejvyšší dobro, Boha, duším těch, kteří mají býti vychováni, a také největší možný blahobyť na zemi lidské společnosti. A to způsobem nejúčinnějším, který jest možným se strany člověka, totiž spolupracuje-li s Bohem na zdokonalení jednotlivců a společnosti, ježto výchova vtiskuje duším první, nejmocnější, nejtrvanlivější směr životní podle známých slov moudrého (Šalamouna): »Jinoch nevzdálí se, i když zestárne, od cesty, kterou se dal.«⁴⁾ Proto tvrdil právem sv. Jan Zlatoústý: »Co jest většího, než vésti duše, než utvářeti život mládeže?«⁵⁾

Ale nejlépe vyjádřil velikost, krásu a nadpřirozenou výtečnost díla křesťanské výchovy sám náš Spasitel, Ježíš Kristus, když ztotožňuje se s dětmi, prohlásil: »Kdo přijme jedno z takových pacholat ve jménu mém, mne přijímá.«⁶⁾

3. Rozdělení encykliky.

Tedy, abychom nepochybili v díle výsostné důležitosti a abychom je konali pokud možno nejlépe s pomocí božské milosti, je třeba míti jasno v otázkách křesťanské výchovy, to jest: komu patří poslání vychovávat, kdo jest předmětem výchovy, jaké jsou podmínky prostředí, jaký jest cíl a povaha křesťanské výchovy podle řádu daného boží Prozřetelností.

B. Podstata encykliky.

I. Komu patří výchova. Úšobecně:

Třem činitelům: 1. církvi, 2. rodině, 3. státu. Výchova jest dílo nezbytně sociální, ne jednotlivcovo. Nuže, jsou tři nutné společnosti, rozdílné a přece harmonicky spojené Bohem, v jejichž lůně se rodí člověk: dvě společnosti řádu přirozeného, totiž: rodina a stát, a třetí,

⁴⁾ Přísl. 22. 6.

⁵⁾ Hom. 60. in c. 18 Mat.

⁶⁾ Mark. 9, 36.

Církev, řádu nadpřirozeného. Nejdříve rodina ustanovena bezprostředně Bohem k určitému cíli, jímž jest plození a výchova dětí, a má tudíž přirozené prvenství, a proto i prvenství právní před státem. Nicméně jest společností nedokonalou, poněvadž nemá v sobě dosti prostředků k svému vlastnímu zdokonalení, kdežto společnost občanská jest společností dokonalou, poněvadž má všechny prostředky ke svému poslednímu cíli, jímž jest společné dobro časné. Proto tedy s ohledem na společné dobro má přednost před rodinou, která právě ve společnosti občanské se může plně a řádně rozvinouti.

Třetí společností, ve které se rodí člověk křtem k božskému zákonu milosti, jest Církev, společnost řádu nadpřirozeného a universálního, společnost dokonalá, poněvadž má v sobě všechny prostředky ke svému cíli, jímž jest věčná spása lidí, a tedy svrchovaná.

Tudíž výchova, která se týká celého člověka, individuálně a sociálně v řádu přirozeném i v řádu milosti, náleží všem těmto třem nutným společnostem v míře odpovídající podle daného řádu Prozřetelnosti a stanoveného každé z nich podle jejího určení.

1. Zvláště: Církvi Kristově.

a) Pro božské její poslání. Nejdříve způsobem zvláště význačným výchova patří Církvi ze dvou důvodů nadpřirozeného řádu daných jí samým Bohem a rozhodně mocnějších a závaznějších, než jest kterýkoliv důvod řádu přirozeného.

Prvým z nich jest její výslovné poslání a nejvyšší učitelská autorita, již se jí dostalo od jejího božského Zakladatele: »Dána jest mi veškerá moc na nebi i na zemi. Jdouce tedy, učte všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, učíte je zachovávatí všechno, co jsem přikázal vám; a aj, já jsem s vámi po všechny dni až do skonání světa.«⁷⁾ K tomuto učitelskému úřadu byla přidána Kristem neomylnost zároveň s plnou mocí vyučovati jeho nauce. Proto byla »Církev učiněna svým božským Zakladatelem sloupem a základem víry, aby vyučovala lidi svaté víře, uchovala neporušeným odkaz jí svěřený a vedla lidi a jejich činy k řádnému a čistému životu podle zásad zjeveného učení.«⁸⁾

⁷⁾ Mat. 28. 18—20.

⁸⁾ Pius IX., Epist. »Cum non sine«.

b) **P r o n a d p ř i r o z e n é m a t e ř s t v í.** Druhým z důvodů jest nadpřirozené mateřství, jímž Církev, Neposkvrněná Nevěsta Kristova, plodí, živí a vychovává duše k božskému životu milosti svými svátostmi a svým učením. Proto tvrdí plným právem sv. Augustin: »Nebude míti Boha za Otce, kdo by nechtěl míti Církev za matku.«⁹⁾

Tedy ve vlastním předmětu svého poslání, totiž ve víře a v mravech Bůh sám učinil Církev účastnu božského magisteria a chrání ji před bludem. Proto jest nejvyšší a nejjistější učitelkou lidí a má nezadatelné právo na svobodu vyučovati.¹⁰⁾ A v důsledku toho není Církev odvislou od jakékoliv státní moci ani ve svém výchovném úřadě, ani ve vykonávání svého vychovatelského poslání nejen ve vztahu k vlastnímu předmětu, nýbrž i ve vztahu k prostředkům nezbytným a vhodným k splnění toho poslání. Tedy ať jde o jakoukoliv jinou nauku a lidské vyučování, které, uvažováno samo o sobě, jest vlastnictvím všech, jednotlivců i společnosti, Církev má naprosté právo užití jich a hlavně souditi, v jaké míře mohou škoditi nebo odporovati křesťanské výchově. A to netoliko proto, že jest Církev společností dokonalou, nýbrž i proto, že každé vyučování má nutný vztah k poslednímu cíli člověka a proto se nemůže vymknouti závazkům zákona božího, jehož strážcem, vykladačem a neomylnou učitelkou jest Církev.

To tvrdí i Pius X. blahé paměti: »Ať cokoliv činí křesťan i v řádu věcí pozemských, nesmí nikdy opomíjeti dobro nadpřirozené, ano musí podle příkazů křesťanské moudrosti řídit všechny věci k nejvyššímu dobru jako k poslednímu cíli; kromě toho všechna jeho činnost, pokud jest dobrá nebo špatná v řádě mravů, čili pokud souhlasí, neb ne s právem přirozeným a božským, jest podrobena soudu a pravomoci Církve.«¹¹⁾

A jest hodno zaznamenati, jak předobře pochopil a vyjádřil tuto zásadní nauku církevní laik, podivuhodný spisovatel a hluboký a svědomitý myslitel: »Církev nepraví, že mravouka náleží výlučně jí, nýbrž že jí náleží úplně. Nikdy nemyslila, že mimc její lůno a bez jejího vyučování nemůže člověk poznati žádné mravní pravdy;

⁹⁾ De symbolo. XIII.

¹⁰⁾ Encyklika »Libertas« (1888).

¹¹⁾ Encyklika »Singulari quadam« ze 24. září 1912.

ano zavrhla vícekrátě to mĕnění, ponĕvadŹ jest po ěkoli-
ka stránkách bludné. Říká, jak tvrdila vŹdycky a bude
vŹdycky tvrditi. Źe ustanovením JeŹíše Krista a skrze
Ducha svatĕho poslanĕho jí v jeho jmĕnĕ Otcem, jedi-
ná ona má přímo a trvale celou mravní pravdu, ve které
vŹechny ěásteěné pravdy mravouky jsou pojaty, i ty,
kterĕ mŹže ělovĕk poznati a k nimŹ mŹže dospĕti pouhým
rozumem, i ty které jsou ěástí zjevení, nebo mohou býti
z něho odvozeny.«¹²⁾)

c) R o z s a h p r á v C ě r k v e. Cĕrkev tedy plným
právem Źíří písemnictví, umĕní a vĕdy, pokud jsou ne-
zbytnĕ a prospĕšné křestĕanskĕ výchovĕ, jakoŹ i jejímu
dílu pro spásu duŹí, zároveň zakládajíc a vydrŹujíc Źkoly
a ústavy ve vŹech oborech vĕdních a kulturních.¹³⁾ Ani
není třeba pokládati za cizí jejímu mateřskĕmu magis-
teriu ani výchovu tělesnou, jak jí zoveme, právĕ proto,
Źe i ona jest prostředkem, který mŹže prospĕti nebo uŹko-
diti křestĕanskĕ výchovĕ.

A toto dílo Cĕrkvě na vŹech polích vzdĕlanosti, jako
jest nesmírnou oporou rodinám a národŹm, kteří bez
Krista se ztrácejí, jak právem poznamenává sv. Hila-
rius: »Co jest nebezpeěnějšího pro svĕt než nepřijmouti
Krista?«¹⁴⁾), tak nikterak neodporuje zákonŹm státním,
ponĕvadŹ Cĕrkev ve svĕ mateřskĕ moudrosti se nestaví
nikterak proti tomu, aby její Źkoly a výchovné ústavy
pro laiky se podřídily v kaŹdĕm národĕ zákonitým ná-
řízením státní autority, a jest vŹdy ochotna dohodnouti
se s ní a společnou dohodou urovnati spory, které by
mohly vzniknouti.

Mimoto je to nezadatelným právem Cĕrkvě a zá-
roveň povinností, jíŹ se nemŹže vymknouti, bdíti nad
veŹkerou výchovou svŹch dĕtí, ať jíŹ v ústavu veřejném
nebo soukromĕm, netoliko pokud se týká vyuěování ná-
boŹenství, které jest v ní dáváno, nýbrŹ pro kaŹdou ji-
nou vĕdu, pokud má vztah k náboŹenství a mravouce.¹⁵⁾

Vykonávání tohoto práva nemŹže býti pokládáno
za vmĕšování se do cizích vĕcí; naopak jest mateřskou
prozíravostí Cĕrkvě, aby chránila svĕ dĕti před kaŹdým
nebezpeěím nasáknutí jedem Źpatných zásad, který by

¹²⁾ A. Manzoni. Osservazioni sulla Morale Cattolica, c. III.

¹³⁾ CIC. can. 1375.

¹⁴⁾ Comment. in Matth., cap. 18.

¹⁵⁾ CIC. can. 1381. 1382.

zničil neporušenost víry a svatost mravů. Jako bdělost Církve nemůže způsobiti žádnou skutečnou nepříjemnost, tak nemůže neprospěti rodině a společnosti světské, chrání mládež před tím jedem mravním, který v onom věku, nezkušeném a měnivém, může u mládeže zaviniti mnoho zlého. Proto bez řádné výchovy náboženské a mravní, jak správně upozorňuje Lev XIII., »bude nezdravou každá kultura duchovní. Jinoši nezvyklí na úctu k Bohu nebudou se moci podříditi žádné kázni pořádného života a navyknouce si neodpíráti nikdy svým vášním, snadno se dají svésti k rozvratu společenskému.«¹⁶⁾)

Pokud se týče rozsahu výchovného poslání Církve, vztahuje se na všechny národy bez výjimky, podle vůle Kristovy: »Učte všechny národy!«¹⁷⁾), a žádná pozemská moc mu nemůže po právu odporovati nebo mu brániti. A nejdříve vztahuje se na všechny věřící, nad nimiž má právo jako vřele milující matka. A proto po všechna století zakládala a podporovala pro ně veliké množství škol a ústavů všech vědních odvětví. Jak jsme již při kterémsi příležitosti řekli,¹⁸⁾ bylo ve středověku plno (kdosi řekl velmi mnoho) klášterů, konventů, chrámů farních a kolegiátních, kapitul katedrálních, a nižších, a při žádném z těchto církevních domů nechyběl ústav školní, ústav pro výchovu a pro vyučování svěřenců. Je třeba všimnouti si i universit ve všech zemích zakládaných na podnět a pod dohledem Svaté Stolice a Církve.

Toto velkolepé počínání, které nyní jasněji zříme, poněvadž jest nám bližší, jeví se nám ještě mohutnějším v postupu událostí časových, a ti, kdož studují minulost, jsou udiveni tím, co Církev dovedla vykonati v tomto řádu věcí, udiveni i způsobem, jímž dovedla odpověděti onomu poslání, které jí Bůh svěřil, aby vychovávala lidská pokolení ke křesťanskému životu a dosáhla takového krásného ovoce. Podivujeme-li se tomu, že Církev dovedla ve všech dobách shromážďiti kolem sebe sta, tisíce a miliony žáků jako vychovatelka, nejsme méně udiveni, uvážíme-li, co dovedla učiniti netoliko v oblasti výchovy, nýbrž i v oblasti vlastního učení. Neboť jestliže tolik pokladů kultury, vzdělanosti a litera-

¹⁶⁾ Encyklika »Nobilissima Gallorum Gens« z 8. února 1884.

¹⁷⁾ Mat. 28. 19.

¹⁸⁾ Promluva ke studujícím kolleje v Mondragone 14. května 1929.

tury mohlo býti uchováno, je to zásluhou toho, že Církev i v nejstarších a nejbarbarštějších dobách dovedla dáti zazářiti tak mocnému světlu v oblasti literatury, filosofie, umění a hlavně architektury.

Tolik mohla Církev vykonati i proto, že její výchovné poslání zasahuje i nevěřící, ježto všichni lidé jsou povoláni do království božího a k dosažení věčné spásy. Jako za našich dnů, kdy její misie rozsévají po tisíci školy ve všech krajích a zemích dosud pohanských, od obou břehů Gangu ke Žluté řece a velikým ostrovům a Oceánu, od africké pevniny až po jižní Patagonii a k ledové Aljašce, tak ve všech dobách Církev svými misijnáři vychovávala ke křesťanskému životu a vedla ke vzdělanosti různé národy, které dnes tvoří křesťanské národy vzdělaného světa.

Tak jest pevně a zřejmě potvrzeno, že nejen práv- ně, nýbrž i skutečně náleží Církvi výsostným způsobem poslání výchovné a nikdo nemůže, nemá-li bez před- sudků, upírati Církvi to dílo, jehož dobrodiní dnes po- žívá svět.

d) Harmonie práv Církve s právy rodiny a státu. S touto předností Církve nejsou netoliko v odporu, nýbrž naopak jsou v dokonalém souladu práva i rodiny i státu i práva jednotlivců ve vztahu ke spravedlivé svobodě vědy, vědeckých názorů a badání i veškeré světové kultury vůbec. Neboť, abychom ihned ukázali zásadní důvod tohoto souladu, nadpřirozený řád, jemuž náležejí práva Církve, netoliko neničí a nemění řádu přirozeného, jemuž patří ostatní zmíněná práva, nýbrž naopak pozdvihuje jej a zdokonaluje a oba řády si vzájemně pomáhají a doplňují úměrně povaze a důstojnosti každého právě proto, že oba pocházejí od Boha, který si nemůže odporovati: »Dílo boží jest dokonalé, všecky cesty jeho jsou spravedlnost.«¹⁹⁾

Vysvitne to velice jasně, vyšetříme-li blíže vychovatelské poslání rodiny a státu.

2. Rodina a její poslání.

S výchovným posláním Církve se shoduje podivuhodně výchovné poslání rodiny, poněvadž obě pocházejí od Boha. Skutečně, rodině v přirozeném řádu

¹⁹⁾ Deut. 32. 4.

sděluje Bůh bezprostředně plodnost, princip života a tedy i princip výchovy k životu, jakož i autoritu, která jest principem řádu. Sv. Tomáš, Doktor Andělský, praví ve své zhuštěnosti a přesnosti: »Tělesný otec má zvláštní podíl na příčině vzniku; ta je obecně řečeno v Bohu... Otec jest původcem i pokolení i výchovy i kázně a všeho, co se vztahuje k zdokonalení lidského života.«²⁰⁾

a) **P r á v o p ř e d n ě j š í n e ž s t á t.** Rodina má tedy bezprostředně od Stvořitele poslání a tudíž i právo vychovávat potomstvo, právo nezcizitelné, ježto nerozlučně spjaté s přísnou povinností, právo předcházející každému právu kterékoliv společnosti světské a státu, tudíž neporušitelné žádnou mocností pozemskou.

b) **P r á v o n e p o r u š i t e l n é.** Pokud se týče neporušitelnosti onoho práva, Andělský Doktor uvádí tento důvod: »Dítě jest skutečně přirozeností jakousi částí z otce... Odtud vyplývá přirozené právo, že syn, dříve než užívá rozumu, jest vždy pod ochranou otcovou. Bylo by tedy proti přirozené spravedlnosti, kdyby dítě před užíváním rozumu bylo vzato péči rodičů, nebo kdyby se rozhodovalo o něm proti vůli rodičů.«²¹⁾ Je tudíž povinností rodičů starati se o ně až do doby, kdy dítě bude s to, aby se staralo samo o sebe, což jest samozřejmým právem rodičů. »Neboť příroda nemíní pouze plození potomstva, nýbrž i vývoje až k dokonalému stavu člověka, jako člověka totiž, k stavu ctnosti,« dí též Doktor Andělský.²²⁾

c) **P r á v o u z n a n é z á k o n o d á r s t v í m.** Proto právnícká moudrost Církve se takto vyjadřuje o této věci v Codexu kanonického práva, Can. 1113: »Rodiče jsou *přísně vázáni*, starati se všemožně o výchovu, jak náboženskou a mravní, tak tělesnou a občanskou svých dětí a pečovat i o jejich časné blaho.«²³⁾

V této věci společný cit pokolení lidského jest do té míry jednohlasný, že by znamenalo odporovati mu otevřeně, odvážili-li bychom se tvrditi, že dítě, dříve než náleželo rodině, patří státu a že stát má nad výchovou svrchované právo. Ale jest nesprávným důvod, ježž uvádějí obhájci této tese, že totiž člověk se rodí občanem a patří

²⁰⁾ Summa Theologiae 2—2, Q. C II, a. 1.

²¹⁾ Summa Theologiae 2—2, Q 10., a. 12.

²²⁾ Suppl. S. Th. 3. p. Q. 41. a 1.

²³⁾ CIC.. can. 1113.

tudíž nejdříve státu, neboť pravdou jest, že dříve než je občanem, musí člověk žít a že existence nemá od státu, nýbrž od svých vlastních rodičů, jak dí moudře Lev XIII.: »Děti jsou něčím z otce a jako rozšíření otcovy osobnosti, a chceme-li mluvit přesně, jsou částí společnosti světské ne samy sebou, nýbrž prostřednictvím rodinného společenství, ve kterém byly zplozeny.«²⁴⁾ Proto »otcovská moc je takové povahy, že nemůže být ani potlačena, ani pohlcena státem, poněvadž má týž princip společně se životem lidstva,«²⁵⁾ dí v téže encyklice Lev XIII. Z toho neplyne nicméně, že výchovné právo rodičů jest svrchované a libovolné, neboť jest nerozlučně podřízeno poslednímu cíli a zákonu přirozenému i božskému, jak dí Lev XIII. v téže památné encyklice o »hlavních povinnostech křesťanských občanů«, ve které takto vyjadřuje práva a povinnosti rodičů: »Od přirozenosti mají rodiče právo vychovávat děti s tou povinností, aby výchova a vzdělání se shodovalo s cílem, pro nějž jako dar boží milosti mají děti... Musí tudíž rodiče se snažiti a vši silou naléhati, aby zabránili v této věci každému útoku, a všemožně zajistili, aby jim zůstalo právo vychovávat křesťansky děti, a hlavně nedávali jich do oněch škol, ve kterých jest nebezpečí, že budou ssáti jed bezbožnosti.«²⁶⁾

Nutnost výchovy rodiny obsahuje netoliko výchovu náboženskou a mravní, nýbrž i tělesnou a občanskou,²⁷⁾ hlavně pokud mají vztah k náboženství a mravnosti.

Skutečně nesporné právo rodiny bylo mnohokrát uznáno právně národy, u kterých jest v úctě přirozené právo v zákonodárství. Abychom uvedli jen jeden případ z nejnovějších. Nejvyšší soudní dvůr Spojených států amerických prohlásil v jednom důležitém sporu: »Státu nepatří žádné všeobecné právo stanoviti jednotný způsob výchovy pro mládež, nutě, aby přijímala výchovu toliko ve školách veřejných. Dítě není tvor patřící jen státu; ti, kdož je vychovávají a vedou, mají právo spojené s vysokou povinností, aby vychovávali je a připravovali k plnění jeho povinností.«²⁸⁾

24) Encyklika »Rerum novarum« ze dne 15. května 1891.

25) Tamtéž.

26) Encyklika »Sapientiae christianae« ze dne 10. ledna 1890.

27) CIC., can. 1113

28) U. S. Supreme Court Decision in the Oregon Schools Cases June 1. 1925.

d) **P r á v o c h r á n ě n é C í r k v í.** Dějiny, hlavně v době moderní, jsou svědkem, jak jsou a byla státem porušována práva udělená Stvořitelem rodině, zatím co ukazují nad slunce jasněji, že Církev je vždycky hájila a chránila. A největší důkaz toho jest zvláštní důvěra rodin ke školám církevním, jak jsme napsali nedávno ve svém listě kardinálu, státnímu sekretáři: »Rodina si to ihned a plně uvědomila a od prvých dnů křesťanství až do dnešní doby otcové i matky, i když jen málo věří, posílají a svěřují své děti, miliony svých dětí do výchovných ústavů, založených a řízených Církví.«²⁹⁾

(Otcovský instinkt, který pochází od Boha, s důvěrou *se obrací k Církvi, jsa jist, že u ní najde ochranu práv rodinných, hlavně soulad, ježž Bůh umístil v řádu věcí. Církev skutečně vědoma si svého božského poslání ve světě a závaznosti všech lidí, žítí jediným pravým náboženstvím, neúnavně zastává právo a připomíná rodičům povinnost dáti pokřtiti a křesťansky vychovávatí děti katolických rodičů. Jsouc tak pečliva o neporušitelnost přirozeného výchovného práva rodiny, nedává souhlasu, leda za přesně stanovených podmínek a výhrad, pokřtiti děti nevěřících nebo jakkoli proti vůli rodičů pečovati o jejich výchovu, pokud děti se nemohou rozhodnouti samy svobodně pro víru.*³⁰⁾

Máme přece, jak jsme řekli v uvedeném našem proslovu, dvě velice důležitá fakta: Církev, která dává použití rodinám svůj učitelský a vychovatelský úřad, a rodiny používají oné výsady a dávají Církvi sta, tisíce svých dětí; tato dvě fakta vyvolávají a dokazují velikou pravdu, před důležitou v řádu mravním a sociálním. Tvrdí, že výchovné poslání náleží především a nadevše na prvním místě Církvi a rodině, patří jim právem přirozeným a božským, a proto neodvolatelně, nepodmínečně a naprosto.«³¹⁾

3. *Poslání státu.*

a) **P r o s p o l e č n é d o b r o č a s n é.** Z tohoto primátu výchovného poslání Církev a rodiny největších dober, jak jsme již viděli, se dostává celé společnosti, takže

²⁹⁾ List kardinálu-stát. sekretáři 30. května 1929.

³⁰⁾ CIC., can 750, par. 2. S. Th. 2, 2. Q X, a. 12.

³¹⁾ Promluva ke studujícímu kolleje v Mondragone 14. května 1929.

nemůže pozbyti nic na svých oprávněných a vlastních právech stát, pokud se týče výchovy občanů podle řádu stanoveného Bohem.

Ta práva jsou udělena občanské společnosti samým tvůrcem přírody ne z nároků otcovství jako Církvi a rodině, nýbrž z autority, jež jí přísluší, aby pracovala pro společné dobro časné, což jest právě jejím posledním cílem. Výchova tudíž nemůže náležitosti občanské společnosti tímž způsobem, jakým náleží Církvi, nýbrž způsobem odlišným, odpovídajícím jejímu vlastnímu účelu.

Účel státu, společné dobro řádu časného, spočívá v míru a jistotě, jež umožňují rodinám a jednotlivým občanům vykonávati jejich práva a zároveň žiti v dobru duchovním i hmotném, jak jest možno v tomto životě, toho se docílí jednotnou prací všech.

b) Chráni ti svými zákony právo rodiny na křesťanskou výchovu a podporovati rodinu ve výchově. Úkol občanské autority ve státě je dvojitý: má chrániti a nabádati, ne pohliti rodinu a jednotlivce, nebo nahraditi je.

α) Proto v řádu výchovy jest právem, či lépe řečeno, povinností státu chrániti zákony dřívější právo — jak jsme již řekli — rodiny na křesťanskou výchovu potomků a míti v úctě nadpřirozené právo Církve na křesťanskou výchovu.

Rovněž má stát chrániti totéž právo v potomstvu, když by fysicky i mravně zklamávala výchova rodičů buď pro jejich vady, neschopnost nebo nehodnost, ježto jejich vychovatelské právo není, jak jsme již řekli, naprostým a despotickým, nýbrž závisí na zákonu přirozeném a božském a proto poddaném autoritě a soudu Církve, a rovněž bedlivosti a právní ochraně státu v řádu společného dobra; a mimo to rodina není společností dokonalou, která má v sobě všechny prostředky, nezbytné k svému zdokonalení. V takovém případě, ostatně výjimečném, stát nenahrazuje rodiny, nýbrž odstraňuje nedostatky a stará se o potřebné vhodnými prostředky vždy v souladu s přirozenými právy potomstva a nadpřirozenými právy Církve.

Všeobecným tedy právem a povinností státu jest chrániti podle zásad náboženství a víry mravní a náboženskou výchovu mládeže a odstraňovati veřejné překážky, které jí odporují.

β) Předně náleží státu v zájmu společného dobra napomáhati všemožně oné výchově a vzdělání mládeže. Předně tím, že podporuje všemožně podněty a úsilí Církve a rodin, jejich účinnost jest dokázána historií i zkušeností. Dále tím, že doplňuje ono snažení, kde nedostačuje, školami a institucemi vlastními, poněvadž stát více než kdo jiný má prostředky, které byly mu svěřeny pro všeobecnou potřebu, a jest spravedливо, aby jich užil k prospěchu těch, od nichž pocházejí.³²⁾

Mimoto stát může vyžadovati a obstarati, aby všichni občané měli nutnou znalost svých povinností občanských a národních a určitý stupeň rozumové kultury, mravní i tělesné, která za nynějších okolností jest vyžadována společným dobrem.

Nicméně jest jasno, že ve všech těch způsobech šíření výchovy a vzdělání veřejného i soukromého stát má míti v úctě vrozená práva Církve a rodiny na křesťanskou výchovu a zachovávatí přísnou spravedlnost. Proto jest nespravedливо, když stát na sebe strhuje výchovný a školský monopol, který nutí fysicky i mravně rodiny posílati děti do státních škol proti závaznosti křesťanského svědomí nebo i proti jejich oprávněným přáním.

c) V y m i ň u j e p r o s e b e v ý c h o v u n ě k t e r ý c h o d v ě t v í. To ostatně neujímá státu práva, aby stát pro svou administraci veřejných záležitostí a pro hájení vnitřního i vnějšího míru, věci tak nezbytných ke společnému dobru a vyžadujících zvláštních institucí a přípravy, si zařizoval a vedl přípravné školy k výchově svých úředníků a hlavně školy vojenské, jen když nebude urážeti práva Církve a rodiny. Není neúčitečno opakovati zde hlavně toto upozornění, poněvadž v nynější době, ve které se šíří nacionalism tak přemrštěný a bludný a proto nepřátelský opravdovému míru a pokoji, bývají překročovány dovolené hranice ve vojenském řízení tělesné výchovy mládeže (a i dívek proti samé lidské přirozenosti), jež se často děje i v den Páně, v den, který má býti zasvěcen povinností náboženským a životu rodinnému. Nechceme ostatně zavrhovati, co může býti dobrého v duchu kázně a oprávněného v těchto metodách, ale káráme jen každý výstřelek, jako na příklad násilí, které nesmí býti zaměňováno se silou,

³²⁾ Tamže.

ani se šlechtným citem vojenské udatnosti při hájení vlasti a veřejného pořádku; nebo k vyvyšování sportu, který znamenal úpadek opravdové tělesné výchovy v pohanské klasické době.

Všeobecně pak, nejen pro mládež, nýbrž pro všechny věky a životní podmínky, náleží občanské společnosti a státu výchova, kterou možno nazvat občanskou, jež spočívá v umění dáti veřejně sdruženým jednotlivcům takové rozumné poznání, obrazotvornost, cítění, které nabádá občany k povinnosti a vede je k ní mravní nutností, ať v kladném směru, ať v záporném, když brání věcem státu protivným.³³⁾ Ta občanská výchova je tak veliká a mnohostranná, že může pojmouti téměř veškeré snažení státu pro společné dobro, má býti řízena podle zásad poctivosti, a proto nemůže odporovati nauce církve, jež jest Bohem ustanovenou Učitelkou oněch zásad.

d) V z t a h m e z i C í r k v í a s t á t e m. Vše, co jsme dosud řekli o díle státu v řádu výchovy, spočívá na pevném a nezměnitelném základě katolické nauky »de civitatum constitutione christiana«, tak skvostně vyložené naším předchůdcem Lvem XIII., hlavně v encyklikách »Immortale Dei« a »Sapientiae christianae«: »Bůh ustanovil dvě největší autority nad pokolením lidským, totiž církevní a světskou, z nichž jedna směřuje k věcem božským a druhá k lidským. Obě jsou svrchované, každá ve svém řádu. Obě mají vymezené hranice, určené vlastní povahou a nejbližším cílem každé z nich, takže jako by byla vyznačena sféra, v níž se rozvíjí výlučným právem činnost každé z nich. Ale poněvadž moc první i druhá se vztahuje na tytéž poddané a může se státi, že tatáž věc pod vážnou tvářností spadá pod rozhodování a soud jich obou, musí Bůh, jenž vše zná a od něhož obě pocházejí, určití oběma jejich cesty. Moci, které jsou, od Boha pocházejí.«³⁴⁾

Nuže, výchova mládeže jest právě jednou z těch věcí, které náležejí Církvi i státu, »ačkoliv různým způsobem,« jak jsme již vyložili. »Musí tedy,« — pokračuje Lev XIII. — »vládnouti mezi oběma spolupráce a soulad: ten stav ne neprávem jest srovnáván se spoje-

³³⁾ P. L. Taparélli. Saggio teor. di Diritto naturale. Dosud dílo nedoceněné a doporučované k studiu universitní mládeže., srv. promluvu Pia XI. ze dne 18. prosince 1927.

³⁴⁾ Encyklika »Immortale Dei« z 1. listopadu 1885.

ním duše a těla v člověku. O této souřadnosti lze správně usuzovati, pomyslíme-li si, jak jsme řekli, na přirozenost každé z obou mocí, s ohledem na výbornost a vznešenost cíle. Kdežto jedna přímo a nejvlastněji se má starati o věci smrtelné, druhá zase má pečovati o dobro nebeské a věčné. Tedy vše, co jest ve věcech lidských jaksi svatým, vše, co se týká spásy duší a úcty Boha, ať již jsou ty věci takovými přirozeně nebo za takové považovány s ohledem na cíl, k němuž směřují, vše to jest poddáno Církvi; ostatní, co zůstává v řádu občanském a politickém, spadá oprávněně v závislost na moci občanské, ježto Ježíš Kristus nařídil, aby bylo dáno císařovi, co jest císařovo, a Bohu, co jest božího.«³⁵⁾

Kdo by se zdráhal uznati tyto zásady a užití jich při výchově, popíral by nezbytně, že Kristus založil svoji Církev pro věčnou spásu lidí, a tvrdil by, že společnost občanská a stát nejsou podrobeny Bohu a jeho zákonům přirozeným a božským. To jest zřejmě bezbožné, odporuje zdravému rozumu a hlavně ve výchově jest to velice zhoubné řádnému vytváření mládeže a jistě i samé společnosti občanské a jejímu spokojenému spoluzití. Ba naopak, prováděním oněch zásad dostává se mnoho dobrého správnému životu občanů. Je to dostatečně prokázáno fakty ve všech dobách; proto jako Tertullian pro první doby křesťanství ve svém »Apologeticu«, tak i sv. Augustin mohl říci všem odpůrcům katolické Církve — a my v naší době můžeme s ním opakovati: »Ať teď ti, kdož tvrdí, že nauka Kristova jest nepřátelská státu, nám dají vojsko takové, jací musí býti vojáci podle nauky Kristovy; ať nám dají takové poddané, takové muže, takové manžely, takové rodiče, takové syny, takové zaměstnavatele, takové služebníky, takové krále, takové soudce, konečně takové výběrčí daní, jací mají býti podle rozkazu nauky křesťanské, a ať potom se odváží nazvati ji škodlivou státu; či spíše ať neváhají ani okamžik prohlásiti ji tam, kde se zachovává, za velikou spásu státu.«³⁶⁾

A ježto se jedná o výchově, je třeba zde uvést slova, jimiž správně vyjádřil tuto katolickou pravdu, potvrzenou fakty z novější doby, v době renaissance církevní spisovatel velice zasloužilý o křesťanskou výchovu,

³⁵⁾ Tamže.

³⁶⁾ Epist. 138.

velice zbožný a učený kardinál Silvio Antoniano, žák podivuhodného vychovatele sv. Filipa z Neri a učitel a sekretář sv. Karla Boromejského, z jehož podnětu a pro něho napsal v zlatém díle »O křesťanské výchově dítek«:

e) **N e z b y t n o s t a v ý h o d y s o u l a d u.** »Čím více časná vláda se podřizuje duchovní a čím více ji podporuje a pomáhá, tím více upevňuje stát. Proto zatím co církevní učitel stará se o výchovu dobrého křesťana autoritou a prostředky duchovními podle svého cíle, vychovává zároveň přísnou logikou věci dobrého občana státního. To se stává proto, že svatá katolická Církev římská, město boží, pokládá za totéž dobrého občana a dobrého člověka. Proto je těžkým blud těch, kteří rozlišují věci tak těsně spojené a kteří se domnívají, že mohou míti dobré občany s jinými zásadami a jinými metodami než těmi, které přispívají k výchování dobrého křesťana. A proto není možno, aby dalo opravdový mír a také ne opravdový časný pokoj to, co se vzdaluje a odporuje věčnému pokoji a štěstí.«³⁷⁾

Jako stát, ani věda, vědecká metoda, vědecké bádání, nemusí míti strach z plného a dokonalého výchovného poslání Církeve. Katolické ústavy, ať kteréhokoliv stupně vzdělání a vědy, nepotřebují obhajoby. Všeobecná jejich oblíba, chvály, jimiž jsou zahrnovány, vědecká díla, k nimž dávají hojné podněty, a nad to vše zdatní a dobří občané, kteří z nich vycházejí do úřadů, do zaměstnání, škol, do celého veřejného života, hlásají víc než dosti jejich přednosti.³⁸⁾

Tato fakta vhodně stvrzují nauku katolickou, definovanou na sněmu Vatikánském: »Víra a rozum nejen si nemohou nikdy odporovati, nýbrž pomáhají si vzájemně, poněvadž prostý rozum dokazuje základy víry a osvícen jejím světlem, pěstuje vědu věcí božských. zatím co víra osvobozuje a chrání od bludů rozum a obohacuje jej rozmanitými vědomostmi. Proto je Církev vzdálena toho, aby se stavěla proti pěstování umění a lidských nauk, které v mnohých případech podporuje a šíří. Proto uznává a nepohrdá výhodami, jež skýtají životu lidstva; opakuje též, že ony, jako pocházejí od Boha, Dárce poznání, tak, jsou-li správně vykládány,

³⁷⁾ Silvio Antoniano »O křesťanské výchově dítek«. 1. kniha. kap. 43. (vyd. ve Veroně 1583, potom často vyd.).

³⁸⁾ List kardinálu-stat. sekretáři v květnu 1929.

vedou k Bohu s jeho milostí. A nikterak nebrání, aby tyto vědy, každá ve svém oboru, se řídily i vlastními zákony i vlastními metodami, a uznávši tu oprávněnou svobodu, pečlivě přihlíží, aby dobrodružně se nestavěly proti nauce křesťanské a tak neupadly v blud, nebo nepřekročily svých hranic a nepřešly na pole víry a nezkalily jí.«³⁹⁾

Tato zásada správné svobody vědecké jest zároveň neporušitelným pravidlem správné svobody didaktické nebo svobody vyučovací přesně pojaté; a musí býti zachovávána v kterémkoliv společenství naukovém s jinými a s daleko vážnější závažností a spravedlností ve výchově mládeže, neboť na ni má veřejný nebo soukromý učitel právo ne naprosté, nýbrž sdělené, dále, že každé dítě a každý jinoch křesťanský má jisté právo na výchovu v duchu nauky Církve, která jest pilířem a základem pravdy, a dopouštěl by se velké nespravedlnosti, kdo by ohrožoval jejich víru, zneužívaje důvěry mladých lidí k učitelům, jejich přirozené nezkušenosti a jejich neukázněné náklonnosti k neomezené, klamně svobodě.

II. *Předmět výchovy:*

1. *Celý člověk.*

Opravdu, nesmíme nikdy pustiti se zřetele, že předmětem křesťanské výchovy je celý člověk, duch spojený s tělem v jednotě přirozenosti, ve všech schopnostech přirozených i nadpřirozených, jak nás jej učí poznávati zdravý rozum a Zjevení: proto člověk upadnuvší v hřích dědičný, ale vykoupený Kristem a zase obnovený v nadpřirozeném životě adoptivního syna božího, ačkoliv ne ve výsadách mimopřirozených, nesmrtelnosti těla a neporušitelnosti nebo rovnováhy svých náklonností. Zůstávají tudíž v přirozenosti lidské účinky dědičného hříchu hlavně zeslabení vůle a nezřízené náklonnosti.

»Bláznovství spjato jest se srdcem pacholete, ale metla kázně vyžene je.«⁴⁰⁾

Je tudíž třeba napraviti nezřízené náklonnosti, napomáhati a usměrňovati dobré již od nejútlejšího mládí.

³⁹⁾ Conc. Vatic. Sess. 3., cap. 4.

⁴⁰⁾ Přísl. 22. 15.

a hlavně se musí osvědčovati rozum a posilovati vůle pravdami nadpřirozenými a prostředky milosti, bez níž nelze ani ovládnouti zvrácené touhy ani dosíci náležité výchovné dokonalosti, poskytované Církví, dokonale a plně obdařené Kristem božskou naukou a svátostmi, aby byla skutečnou učitelkou všech.

2. Blud pedagogického naturalismu, jeho klamnost a škodlivost.

Klamný je tedy každý pedagogický naturalism, který jakýmkoliv způsobem vylučuje nebo zmenšuje nadpřirozený křesťanský vliv ve výchově mládeže a bludnou jest každá vychovatelská metoda, která úplně nebo částečně spočívá na popření nebo zapomenutí dědičného hříchu a milosti, a tudíž jen na jediných silách lidské přirozenosti, takovými jsou všeobecně ty různé dnešní soustavy, které dovolávají se tak zvané autonomie a bezmezné svobody dítěte, umenšují nebo i potlačují autoritu a práci vychovatelovu, dopřávají dítěti výlučný primát podnětu a činnosti nezávislé na každém vyšším zákonu, přirozeném a božském.

Než, jestliže některými z oněch názvů by se měla dosíci ostatně nevhodně nezbytnost činné spolupráce, stále spoluvědomější, dítěte na výchově, jestliže by se zamýšlelo odstraniti z ní hrubost a násilí, což ostatně není správnou nápravou, pronášela by se pravda, ale ve skutečnosti nic nového, čemu by neučila Církev a nezdůrazňovala v tradiční praktické výchově křesťanské, v duchu nauky samým Bohem dané, který volá tvory k činné spolupráci, podle vlastní přirozenosti každého, neboť jeho Moudrost »sahá mocně od konce vesmíru do konce a řídí všecko líbezně«.⁴¹⁾

Ale pod tím dvojsmyslným významem výrazů a věcí samou zamýšlejí mnozí vymaniti výchovu ze vší závislosti na zákonu božském. Proto v našich dnech se stává věc věru dosti zvláštní, že filosofové a vychovatelé hledají mravní universální zákoník výchovy, jako by neexistovalo Desatero, ani zákon Evangelia, a ani zákon přirozený, vtištěný Bohem v srdce lidské, uznaný zdravým rozumem, stvrzený pozitivním zjevením Bohem samým v Desateru.

⁴¹⁾ Moudr. 8. 1.

A tito novotáři s opovržením mluví jako o »heteronomní«, »neplodné«, »překonané« výchově křesťanské, poněvadž spočívá na autoritě božské a na jejím svatém zákonu.

Mýlí se velice ti, kdož chtějí osvoboditi, jak říkají, dítě, zatím co je činí spíše otrokem jeho slepé pýchy a jeho nezřízených vášní, poněvadž ony by měly býti podle jejich výmyslů ospravedlňovány jako oprávněné požadavky přirozenosti tak zvané autonomní.

Ale jest ještě něco horšího v klamně té snaze, nezdravé a zhoubné a marné, že totiž chtějí podrobiti badání, pokusům a soudům řádu přirozeného a světského fakta řádu nadpřirozeného, týkající se výchovy, jako na příklad kněžské nebo řeholní povolání a všechno tajemné působení milosti, která, povznášejíc síly přirozené, převyšuje je nekonečně a nemůže žádným způsobem býti poddána zákonům fysickým, neboť »Duch vane, kde chce.«⁴²⁾

3. *Úchova pohlavní a její nebezpečství.*

Velice nebezpečný jest dále ten naturalism, který v našich dobách zaplavuje oblast výchovy v otázkách tak choulostivých, jako jest čistota mravů. Jest dosti rozšířen blud těch, kteří s nebezpečnou náročností a hrubými výrazy šíří tak zvanou výchovu pohlavní, domnívajíce se falešně, že mohou ozbrojiti mládež proti nebezpečstvím smyslným bez veškerého přispění náboženství a osobní pobožnosti jen prostředky čistě přirozenými, jako jest nerozvážené zasvěcování a předchozí poučování pro všechny nerozlučně a i veřejně, a co jest ještě horšího, dávají ona naučení při určitých příležitostech, aby je na ně uvykli, jak dí, a ozbrojili duši proti nebezpečím pohlaví.

Těžce bloudí, nechtějíce uznati původní slabosti lidské přirozenosti ani »jiného zákona v našich údech,« o kterém mluví Apoštol, odporujícího zákonům mysli,⁴³⁾ a zneuznávajíce i zkušenost faktů, z nichž jest známo, že hlavně u jinochů chyby proti dobrým mravům nejsou tak výsledkem rozumové nevědomosti jako hlavně slabé vůle, vystavené příležitostí a neposilované prostředky milosti.

⁴²⁾ Jan 3, 8.

⁴³⁾ Řím. 7. 23.

Jestliže v této otázce velice choulostivé, uvážíme-li všechny okolnosti, jeví se nezbytným nějaké individuální poučení, ve vhodný čas dané tím, kdo obdržel od Boha výchovné poslání, je třeba činiti tak s velikou obezřelostí a jemností, ne neznámou výchově křesťanské, kterou vypsál již jmenovaný Antoniano, jenž dobře píše: »Taková a tak veliká jest bída naše a náklonnost ke hříchu, že častokráte ty věci, které se zvou lékem hříchů, skýtají příležitost a podnět k samému hříchu. Proto jest nutno, aby dobrý otec, když rozmlouvá se synem o věci tak ožehavé, se měl na pozoru a vyvaroval se těch zvláštních a různých metod, jimiž ta pekelná hydra otravuje tolik lidí, aby místo uhašení onoho ohně nerozumně ho ještě nerozdmýchoval v prostém a jemném srdci dítěte. Všeobecně mluveno, dokud ještě pokračuje dětství, dostačí užívati těch léků, které s účinkem samým vedou k ctnosti čistoty a zabraňují vstupu neřesti.«⁴⁴⁾)

4. Koedukace bludná a křesťanské výchově nebezpečná.

Stejně bludnou a křesťanské výchově nebezpečnou jest metoda »koedukace«, spočívající rovněž na naturalismu, popírajícím dědičný hřích a u mnohých zastánců oné metody na žalostném zmatení ideí, ježto zaměňují oprávněné spoluzití lidské se společenstvím a se všeobecnou rovností. Stvořitel ustanovil a zařídil dokonalé spoluzití obou pohlaví toliko v jednotě manželství a pak poněkud rozdílné v rodině a společnosti. Mimoto netkví v přirozenosti samé, která je rozlišuje v tělesném ústrojí, v náklonnostech a schopnostech, žádný důvod, jenž by opravňoval společenství či snad rovnost výchovy obou pohlaví. Ona podle podivuhodných záměrů Stvořitelových se mají vzájemně doplňovati v rodině a ve společnosti, právě pro svou různost, která má býti proto udržována a k níž se má přihlížeti ve výchově a vyučování s nezbytným rozlišováním, ano odloučením podle různého věku a okolností. Těchto zásad se má užívati podle pravidel křesťanské moudrosti ve všech školách, hlavně v období pro výchovu nejchoulostivějším a nejrozhodnějším, jakou jest doba dospívání; a i v tělo-

⁴⁴⁾ Silvio Antoniano. O křesťanské výchově dítek, 2. kniha. kap. 88.

cvičných cvičeních a ve sportu se zvláštními ohledy na křesťanskou stydlivost ženské mládeže, pro niž jest velice nevhodným přílišné veřejné vystavování.

Připomínajíce vážná slova božského Mistra: »Běda světu pro pohoršení!«⁴⁵⁾ upozorňujeme vás důrazně, ctihodní bratří, na tyto velice zhoubné bludy, které pronikají hluboko i mezi křesťanský lid ke škodě mládeže.

III. *Prostředí výchovy:*

1. *Křesťanská rodina.*

K dosažení dokonalé výchovy musíme přihlížeti k tomu, aby podmínky, týkající se výchovy mládeže v období vzdělání, totiž souhrn všech okolností, které mohou býti nazvány »prostředím«, odpovídaly touženému cíli.

Prvým přirozeným a nutným prostředím výchovy jest rodina, k tomu ustanovená Stvořitelem. Proto pravidelně nejúčinnější a nejtrvalejší výchovou jest ona, kterou přijímá dítě v řádné a ukázněné rodině křesťanské, a je tím účinnější, čím jasnější a zářnější jest dobrý příklad rodičů a pak všech členů rodiny.

Není naším úmyslem chtíti zde mluvit *ex professo*, dotýkajíce se jen základních bodů, o rodinné výchově, tak rozsáhlou je ta látka, o níž ostatně nescházejí zvláštní pojednání, stará i nová, od autorů znalých nauky křesťanské, z nichž je třeba se zmíniti hlavně o uvedeném již zlatém pojednání Antonianově »O křesťanské výchově dětí«, které dával sv. Karel Boromejský veřejně předčítati rodičům shromážděným ve chrámech.

Chceme tedy především, ctihodní bratří, upozorniti vás na žalostný stav dnešní výchovy v rodině. Přípravám k úřadům a povoláním časného pozemského života, jistě méně důležitým, jsou věnována dlouhá studia a pečlivá snaha, zatím co k základní znalosti výchovy dětí jsou rodiče vedeni velice málo nebo vůbec nic, ponoření příliš ve starosti časné. Aby byl ještě více zeslaben vliv rodinného prostředí, téměř všude jsou děti vzdalovány v útlém věku od rodiny pod různými záminkami, ať hospodářskými, či obchodními nebo politickými; a v jednom státě se dokonce vytrhují děti z klína rodiny, aby je vzdělali, nebo pravdivěji řečeno, znetvořili a zka-

⁴⁵⁾ Mat. 18, 7.

zili ve sdruženích a školách bez Boha. v bezbožnosti a nenávisti podle zásad socialistických, čímž se obnovuje hroznějším způsobem vraždění nevinných.

Zapřísaháme tedy jménem Ježíše Krista pastýře duší, aby užili všech prostředků a v kázáních a katechesích, slovem a písmem aby upozorňovali křesťanské rodiče na jejich přetěžké povinnosti a netoliko teoreticky a všeobecně, nýbrž prakticky a podrobně na jejich zvláštní povinnosti vzhledem k náboženské výchově, mravní a občanské jejich dětí a ukazovali vhodnější prostředky, účinné metody a hlavně na příklad jejich života. Apoštol národů ve svých epištolách, hlavně v listě k Efeským, dává sám takové naučení, když rodiče napomíná: »A vy, otcové, nepopouzejte dítek svých k hněvu.«⁴⁶⁾ To se děje ne tak výstřední přísností, jako hlavně netrpělivostí, neznalostí jemnějších způsobů a též přílišným uvolněním rodinné kázně, z čehož rostou v dětech nezkrotné vášně. Ať tedy rodiče a s nimi všichni vychovatelé se snaží užítí řádně autority svěřené jim Bohem, jehož jsou v pravém slova smyslu zástupci, ne pro vlastní pohodlí, nýbrž pro správnou výchovu dětí ve zdravé a synovské »bázni boží, začátku moudrosti«, na které jediné může pevně spočívatí úcta k autoritě, bez níž nemůže existovati ani řád, ani pokoj a blahobyt v rodině a ve společnosti.

2. *Církev a její vychovatelské dílo.*

Slabým silám klesnuvší lidské přirozenosti Prozřetelnost dala pomoc hojnou své milosti a mnohé prostředky, na které jest bohata Církev, veliká rodina Kristova, jež jest proto výchovným prostředím, úžeji a harmoničtěji spojeným s prostředím křesťanské rodiny.

Toto výchovné prostředí Církvě neobsahuje toliko svátostí, prostředků milosti, božsky účinných a obřadů. všech výsostně výchovných, ani toliko vznešeného místa křesťanského chrámu, který sám sebou jest podivuhodně výchovným v řeči liturgie a umění, nýbrž i veliké množství a různost škol, sdružení a rozličné ústavy, které chtějí vésti mládež ke zbožnosti spolu se studiem věd a umění i kulturou tělesnou. A jako jest v té nevyčerpatelné hojnosti výchovných děl podivuhodnou i nepřehlednou.

⁴⁶⁾ Efes. 6, 4.

konatelnou mateřská prozíravost Církve a jest hodna té největší chvály, tak jest i podivuhodnou harmonie, výše zmíněná, s křesťanskou rodinou, takže možno opravdu říci, že Církev a rodina tvoří jakoby jedno útočiště a jediný chrám křesťanské výchovy.

3. Škola.

A poněvadž jest nezbytno, aby nová pokolení byla vzdělána v umění a vědách, čímž se zlepšuje a obšťastňuje občanské spolužití, a poněvadž rodina sama na to dílo nestačí, proto vzniká sociální zařízení — škola, jež byla zakládána z podnětu Církve a rodiny mnohem dříve než z podnětu státu. Proto škola, přihlížíme-li k jejímu historickému vzniku, jest svou povahou zřízením pomocným a doplňujícím rodinu a Církev; a proto logickou mravní nutností nesmí netoliko neodporovati, nýbrž kladně musí souhlasiti s obojím prostředím v nejdokonalejší jednotě mravní, jež jest možna, aby tvořila spolu s rodinou a Církví jednu svatyni, zasvěcenou křesťanské výchově, aby se neminula svého cíle a nezměnila se v dílo rozvratné.

To bylo jasně uznáno i laikem, tak slavným pedagogickými pracemi, ne všeobecně správnými, poněvadž jsou proniknuty liberalismem, který napsal: »Škola, není-li chrámem, jest peleší,« a jinde: »Není-li souladu mezi výchovou literní, sociální, rodinnou a náboženskou, roste člověk nešťastný a neschopný.«⁴⁷⁾

a) *Škola neutrální, laická, odporuje základním pravidlům výchovy.* Z toho plyne, že škola neutrální nebo laická odporuje základním pravidlům výchovy, když jest z ní vyloučeno náboženství. Ostatně taková škola není prakticky možnou, neboť ve skutečnosti se stává protináboženskou. Není třeba opakovati o ní slova našich předchůdců Pia IX. a Lva XIII., v jejich dobách začal se laicism stěhovati do veřejných škol. Obnovujeme a potvrzujeme jejich prohlášení⁴⁸⁾ a zároveň předpisy církevního práva, které zakazují katolickým

⁴⁷⁾ Tomasseo. Myšlenky o výchově, díl I., 3. 6.

⁴⁸⁾ Pius IX., Epist. »Quum non sine« ze dne 14. července 1864. — Syllabus, Prop. 48. — Lev XIII., allocutio »Summi Pontificatus« dne 20. srpna 1880. — Encyklika »Nobilissima« z 8. února 1884, Enc. »Quod multum« z 22. srpna 1886, Epist. »Officio sanctissimo« ze dne 22. prosince 1887, Encyklika »Caritatis« ze dne 19. března 1894. viz CIC. cum Fontinum Annot., can. 1374.

dětem návštěvu škol akatolických nebo neutrálních nebo smíšených, totiž těch, které jsou otevřené bez rozdílu katolíkům a nekatolíkům a docházení do nich může býti jediné dovoleno se svolením biskupa v určitých okolnostech místních a časových, jsou-li dány jisté záruky.⁴⁹⁾ A nemůže býti dovolena katolíkům ona škola smíšená (horší ještě, je-li »jednotná« a pro všechny povinná), ve které, i když se vyučuje náboženství, ostatním předmětům vyučují učitelé nekatoličtí katolické děti spolu s nekatolickými.

Vždyť škola nestává se již tím faktem, že se v ní vyučuje náboženství (často velice skrovně) školou podle ducha Církve a křesťanské rodiny, kterou by měly navštěvovati katolické děti. K tomu je třeba, aby veškeré vyučování a řád: učitelé, program a knihy všech předmětů byli proniknuti křesťanským duchem pod řízením a mateřskou bdělostí Církve, takže náboženství jest opravdu základem a korunou veškerého učení na všech stupních, netoliko na škole obecné, nýbrž i na vyšších školách. »Jest nezbytno,« dí Lev XIII., »aby netoliko ve stanovených hodinách se učilo náboženství, nýbrž aby i ostatní učení dýchalo zbožností křesťanskou. Chybí-li to, neproniká-li tento svatý duch a nezahřívá-li duši učitelů i žáků, jest vyučování jakémukoliv předmětu velice málo prospěšné. Ba, často působí více zlého.«⁵⁰⁾

b) Škola katolická pro katolickou mládež. A nebudiž tvrzeno, že jest nemožno státu, ve kterém náležejí obyvatelé k různým vyznáním, starati se o veřejnou výchovu jinak, než školou neutrální nebo smíšenou, ježto stát může tak učiniti rozumněji a snadněji, když ponechá svobodným dílo Církve a rodin a spravedlivou podporou mu bude napomáhati. A že je to uskutečnitelné ke spokojenosti rodičů i k dobru vzdělání a pro veřejný mír a pokoj, jest dokázáno i skutečností u národů různých vyznání, a přece školská organizace odpovídá výchovnému právu rodin, netoliko, pokud se týče veškerého vyučování, — zvláště školami úplně katolickými pro katolíky — nýbrž i pokud se týče spravedlivého rozdělení podpor, udělovaných státem soukromým školám podle přání rodičů.

⁴⁹⁾ CIC., can. 1374.

⁵⁰⁾ Encyklika »*Militantis Ecclesiae*« z 1. srpna 1897.

V jiných zemích, nábožensky smíšených, je tomu jinak, ne bez velikých obětí pro katolíky, kteří pod protektorátem a vedením biskupů a s obětavým přispěním světského i řádového kněžstva vydržují si pro své děti na své útraty katolickou školu, jak jim káže jejich svědomí, a s ušlechtilostí a vytrvalostí opravdu hodnou chvály činí vše, aby zajistili úplně, jak říkají, »katolickou výchovu pro všechnu katolickou mládež v katolické škole«. A v tom, i když neuděluje podpory, jak by bylo spravedlivým, nemůže jim brániti stát, který zná svatá práva rodiny a životní podmínky oprávněné svobody.

Tam, kde je tato svoboda odpírána, nebo křížena jakýmkoliv způsobem, katolíci i za cenu sebe větších obětí podniknou vše pro udržení a uhájení svých škol a pro odhlasování spravedlivých zákonů školských o svobodné výchově mládeže.

c) *Katolická akce pro školu.* Veškeré úsilí věřících o rozšíření a hájení katolické školy pro jejich školy jest dílem ryze náboženským, a proto spadá v obor činnosti hlavně Katolické akce. Jsou tudíž našemu otcovskému srdci zvláště drahými a jsou vši chvály hodnými ona sdružení, která u různých národů s takovou horlivostí pracují na díle tak důležitém.

Pročež budiž jasně prohlášeno, zdůrazněno a všeobecně uznáno, že katolíci, domáhající se katolické školy pro své děti, ať již v kterémkoliv státě, nepodnikají díla politické strany, nýbrž konají dílo náboženské, jak jim káže jejich svědomí, a nezamýšlejí odloučiti své děti od těla i ducha národního, nýbrž vychovati je co nejdokonalěji a nejlépe k dobru národa, poněvadž dobrý katolík, právě vlivem katolické nauky, je tím samým nejlepším občanem, milujícím vlast a oddaně se podrobujícím autoritě státní, ať v jakékoliv formě jest ustavena.

V té škole v souladu s Církví a křesťanskou rodinou nebude odporovati to, čemu se naučí žáci v různých předmětech, tomu, čemu se naučí při vyučování náboženství; a bude-li nutno seznámiti je, pokud to káže úzkostlivé svědomí učitelovo, s bludy, které je třeba vyvrátiti, bude to činěno s takovou přípravou a takovým protilékem zdravé nauky, že to nebude škoditi, nýbrž prospívati křesťanské výchově mládeže.

V té škole zároveň nebude studium mateřské řeči a řeči klasických nikdy na škodu neporušenosti mravů.

Vždyť křesťanský učitel bude jako včely, které sbírají to nejčistší z květů a ostatek zanechávají, jak praví sv. Basil ve svém proslovu jinochům o klasické literatuře.⁵¹⁾ Taková opatrnost, vyžadovaná i pohanem Quintilianem,⁵²⁾ nebrání nikterak, aby křesťanský učitel nepřijímal a nevyužíval, co jest opravdu dobrého v naukách a metodách novějších, jak dí Apoštol: »Všecko zkoušejte, co dobré jest, toho se držte.«⁵³⁾ A proto přijímaje nové poznatky, má se na pozoru, aby snadno neopouštěl starých zásad, doporučených zkušeností více věků, hlavně ve studiu latiny, jež, jak vidíme, stále více upadá v našich dnech právě pro neoprávněné zanedbávání metod, jež se tak osvědčily ve zdravém humanismu, který byl ve velké oblibě v církevních školách. Tyto ušlechtilé tradice ukládají povinnost, aby mládež, svěřená katolickým školám, byla dobře vzdělána v umění a vědách, jak žádá novější doba, ale zároveň jistě a hluboce ve zdravé filosofii, opuštěné od všelike povrchnosti těch, kteří »by snad byli našli potřebné, kdyby nebyli hledali věci zbytečných.«⁵⁴⁾ Proto každý křesťanský učitel má se snažiti, jak dí vystižně Lev XIII., »s větší živostí o to, aby netoliko užíval metody vyučovací vhodné a jisté, nýbrž ještě více o to, aby vyučování samo i v literatuře i ve vědách odpovídalo katolické víře, hlavně ovšem ve filosofii, na níž z velké části závisí zdravý základ ostatních věd.«⁵⁵⁾

d) Dobří učitelé. Dobré školy jsou ovocem netoliko dobrých nařízení, nýbrž hlavně dobrých učitelů, kteří výborně připraveni a vzděláni, každý ve svém oboru, a vynikající přednostmi rozumovými i mravními, jež vyžaduje jejich před důležitý úřad, milují čistou a božskou láskou žáky jim svěřené, právě proto, že milují Ježíše Krista a jeho Církev, jejímiž jsou drahými syny, a proto upřímně pečují o opravdové dobro rodin a své vlasti. Naplňuje nás tudíž útechou a vděčností k boží Prozřetelnosti pohled na učící řeholníky a řeholnice, na tak veliký počet dobrých učitelů a učitelek, sjednocených i v kongregacích a zvláštních sdruženích, která je třeba schváliti a šířiti jako znamenité a mocné pomocníky Katolické akce, pracujících nenáročně, horlivě a vytrvale

51) Patrolog. gr., tom. 31. 570.

52) Institut. Orator. I. 8

53) I. Thessal. 5, 21.

54) Seneca, Epist. 41.

55) Lev XIII., encyklika »Inscrutabili« z 21. dubna 1878.

o tom, co sv. Řehoř Naziánský nazývá uměním uměn a vědou věd«,⁵⁶⁾ totiž vedení a výchovou mládeže. A i pro ně platí slova božského Učitele: »Zeň sice mnohá jest, ale dělníků málo.«⁵⁷⁾ Prosme tudíž Pána žní, aby poslal ještě hodně takových dělníků křesťanské výchovy, o jejichž vzdělání musí pečovati usilovně pastýři duší a představení církevních řádů.

Jest rovněž nezbytno řídit i dbáti o výchovu dospívajícího, »poddajného jako vosk neřesti,«⁵⁸⁾ ať žije v jakémkoliv prostředí, a oddalovati zlé příležitosti a opatřovati mu dobré v osvěžení a ve společnostech, neboť »špatné společnosti kazí dobré mravy«.⁵⁹⁾

4. Svět a jeho nebezpečství pro mládež v naší době.

Ale v našich dnech je třeba tím nutnější a větší obezřelosti, čím více jest příležitostí mravního a náboženského ztroskotání pro nezkušenou mládež, hlavně v nevěreckých a nemravných knihách, kterých je mnoho a bývají lacino rozšiřovány, či v divadlech a biografech, často i v přednáškách rádiem, které rozmnožují a usnadňují, abych tak řekl, každou četbu, jako biograf všelijaká divadla. Tyto všemocné prostředky popularisační, které mohou býti, jsou-li v dobrých rukou, výbornými prostředky pro vzdělání a výchovu. vzněcují přechasto špatné vášně a žádosti. Sv. Augustin si stěžoval na vášně, jíž byli strhováni i křesťané v jeho době, libující si v představeních v cirku, a mluví s dramatickou živostí o zkažení svého spolužáka a přítele Alypia, které na štěstí trvalo jen krátce.⁶⁰⁾ Kolik jinochů zbloudilo vlivem dnešních divadel, jakož i vlivem špatné četby, mohou s trpkostí říci rodiče i vychovatelé!

Proto jest nutno co nejvíce rozšiřovati všechna vychovatelská díla, která v upřímně křesťanském duchu zápalu pro duše mladých lidí dávají knihami a zvláštěními periodickými časopisy poznati rodičům a vychovatelům mravní a náboženská nebezpečí, jež jsou často lstivě vkládána do knih a divadel, a kteří rozšiřují dob-

⁵⁶⁾ Oratio II, Patrolog. gr. tom. 35. 426.

⁵⁷⁾ Mat. 9, 37.

⁵⁸⁾ Horat. Art. poet. v. 163.

⁵⁹⁾ I. Korint. 15. 33.

⁶⁰⁾ Vyznání VI. 8.

rou četbu a dobré divadlo opravdu výchovné, nebo zakládají i s velikou obětí divadla a biografy, v nichž netoliko není ctnost v nebezpečí, nýbrž naopak jest hodně posilována.

Tato nutná opatrnost však nekáže, že mládež musí býti odloučena od společnosti, ve které přece musí žíti a zachrániti duši, nýbrž že dnes více než kdy jindy musí býti obrněna a posílena křesťansky proti svodům a bludům světa, který, jak praví sv. Jan, jest »žádostí těla, žádostí očí a pýchou života;«⁶¹⁾ je třeba, aby byli, jak napsal Tertullian o prvých křesťanech, a takovými musí býti křesťané všech dob, »spoludržiteli světa a nebludu.«⁶²⁾

Touto větou Tertullianovou se již dotýkáme toho, o čem jsme si předsevzali jednati na posledním místě, ale, co jest nejdůležitější, totiž o pravém základu křesťanské výchovy, který tkví v jejím vlastním cíli, a který nám nejjasněji ukáže výsostné výchovné poslání Církve.

IV. *Cíl a účel křesťanské výchovy:*

1. *Dobrý a dokonalý křesťan.*

Vlastním a bezprostředním cílem křesťanské výchovy jest spolupracovati s boží milostí na utvoření dobrého a dokonalého křesťana, totiž Krista samého ve znovuzrozených křtem podle slov sv. Apoštola: »Dítky moje, s nimiž jsem opět v bolestech porodních, až by Kristus utvářil se ve vás.«⁶³⁾ Proto opravdový křesťan má žíti nadpřirozeným životem v Kristu, »Kristu, který jest životem vaším«,⁶⁴⁾ a směřovati vší svou činností k tomu, »aby i život Ježíšův se jevil na našem smrtelném těle.«⁶⁵⁾

Právě proto obsahuje křesťanská výchova celou oblast lidského života, tělesného i duchovního, rozumového i mravního, individuálního, rodinného i sociálního, ne aby ji zmenšila, nýbrž povznesla, řídila a zdokonalovala podle příkladů a nauky Kristovy.

Proto opravdový křesťan, plod křesťanské výchovy, jest člověkem nadpřirozeným, který myslí, usuzuje, jed-

⁶¹⁾ I. Jan 2, 16.

⁶²⁾ De idololatria 14.

⁶³⁾ Gal. 4, 19.

⁶⁴⁾ Kolos. 3, 4.

⁶⁵⁾ II. Korint. 4, 11.

ná jistě a soustavně podle zdravého rozumu, osvíceného nadpřirozeným světlem příkladů a nauky Kristovy, či mluveno řečí dnes obvyklou, je to opravdový a celý charakter. Vždyť ne jakákoliv souvislost a houževnatost výchovy podle zásad subjektivních tvoří pravý charakter, nýbrž toliko vytrvalé následování věčných zásad spravedlnosti, jak soudí i pohanský básník, když chválí »člověka spravedlivého« a zároveň »pevného ve svém předsevzetí.«⁶⁶⁾ A na druhé straně nemůže býti úplné spravedlnosti, není-li dáváno Bohu, co jest božího, a tak činí opravdový křesťan.

Tento cíl a účel výchovy křesťanské připadá světským lidem jako abstraktní a spíše jako něco, co nemožno uskutečniti, nepotlačíme-li nebo nezmenšíme-li schopností přirozených a nezřekneme-li se života společenského a časného blahobytu, jako odporujícího všemu pokroku v literatuře, vědách, umění a ve všem vzdělání. Na takové námitky, které již pronášeli ve své nevědomy a předsudcích pohané i ti nejvzdálenější, odpověděl Tertullian: »Nestraníme se života. Uvědomujeme si dobře, že jsme povinni vděčností Bohu Stvořiteli; nezavrhuje žádného z jeho děl; jediné se zdržujeme, abychom jich neužívali nestřídmě nebo špatně. A tak ne bez fora, ne bez porážek, ne bez lázní, domů, krámů, hospod, jako vaši obchodníci a všichni zaměstnanci bydlíme v tomto světě. My se s vámi plavíme a bojujeme, obděláváme pole a obchodujeme, a proto si vyměňujeme práce a dáváme vám k užítku ovoce své práce. Nevím, jak se můžeme zdáti neužitečnými vašim snažením, když spolu s vámi žijeme!«⁶⁷⁾

2. *Opravdový křesťan vzorem občana.*

Pravý křesťan tedy neutíká životu pozemskému, aniž zmenšuje své přirozené vlohy, rozvíjí je naopak a zdokonaluje, uváděje je v soulad se životem nadpřirozeným, takže zušlechťuje i život přirozený a pečuje o jeho bezpečnější vzrůst přirozený a pečuje o jeho bezpečnější vzrůst netoliko v řádu duchovním a věčném, nýbrž i v hmotném a časném.

⁶⁶⁾ Horat. O. 1. III.. óda 3., v. 1.

⁶⁷⁾ Apologia 42.

To dokazuje celá historie křesťanství a jeho zařízení, která se ztotožňuje s historií opravdové vzdělanosti a skutečného pokroku až do současné doby. A hlavně to dokazují světcí, na které jest bohata Církev a toliko ona sama, kteří dosáhli v nejvyšším stupni cíle křesťanské výchovy a stali se největšími dobrodinci lidstva. Opravdu světcí byli, jsou a budou vždy největšími dobrodinci společnosti a nejdokonalejšími vzory ve všech vrstvách a zaměstnáních v každém stavu a ve všech okolnostech životních, od obyčejného a prostého venkovana k vědci a spisovateli, od prostého řemeslníka až k veliteli vojsk, od otce, hlavy rodiny ke králi, vládci celých národů, od prostých dívek a žen až ke královnám a císařovněm. A co říci o velikém díle, i pro dobro časně vykonaném, misionářů, kteří zároveň se světlem víry nesli a nosí barbarským národům výsledky vzdělanosti; o zakladatelích četných charitativních a sociálních ústavů a onespočteném množství svatých vychovatelů a vychovatelek, kteří zmnožili a učinili trvalým své dílo četnými výchovnými ústavami, které pomáhají rodinám a jsou nesmírným dobrodiním národům.

C. Z á v ě r.

1. *Ježíš, učitel a vzor výchovy.*

To jsou ovoce, různá dobrodiní křesťanské výchovy právě pro nadpřirozený život v Kristu, který výchova ona vyvíjí a utváří v člověku. Vždyť Pán náš Ježíš Kristus, božský Mistr, jest pramenem a dárcem nadpřirozeného života a ctnosti a zároveň příkladem všeobecným a pro všechny okolnosti lidského pokolení, svým příkladem hlavně mládeži v období svého skrytého, pracovitého a poslušného života, okrasou všech ctností osobních, rodinných a sociálních, před Bohem i před lidmi.

A veškeren souhrn výchovných pokladů nekonečné ceny, které jsme dosud jen částečně vyjmenovali, je tak vlastnictvím Církve, že tvoří samu její podstatu, ježto jest mystickým Tělem Kristovým, neposkvřněnou Nevěstou a proto nejplodnější Matkou a svrchovanou a dokonalou Vychovatelkou.

2. *Církev, opravdová matka.*

A proto velký a geniální svatý Augustin, jehož blažené smrti vzpomeneme u příležitosti patnáctistého výročí, propukal, pln lásky, v tyto nadšené chvály o ní: »Ó Církví katolická, opravdová Matko křesťanů, ty podivuhodně hlásáš nejen, že se má uctívati nejčistší a neporušenou láskou sám Bůh, že nejkrásnějším žije životem, kdo ho následuje, ale miluješ nadto nevýslovně bližního, že u tebe nachází velice účinný lék na všechny nemoci, jimiž v hříších trpí duše. Ty vedeš a řídíš dětsky děti, zdatně mládež, jemně osoby staré podle potřeb těla i ducha. Ty, abych tak řekl, ve svobodnou poddanost dáváš děti rodičům, rodiče s nadvládou zbožnosti dáváš v čelo dětem. Ty poutem náboženství, silnějším a pevnějším než svazek kůže, spojuješ bratry s bratry . . . Ty netoliko svazkem společnosti, nýbrž i určitého bratrství spojuješ občany s občany, národy s národy, slovem všechny lidi připomínkou na první rodiče. Učíš vládce, aby dobře vládli národům; napomínáš národy, aby poslouchaly vládců. Dovedně učíš, komu patří čest, komu láska, komu úcta, komu bázeň, komu síla, komu napomenutí, komu povzbuzení, komu náprava, komu zavržení, komu prosba; ukazuješ, co máme všem osvědčovati a čeho se varovati, všem lásku a nikomu nespravedlnost.«⁶⁸⁾

Ctihodní bratři, pozdvihujeme srdce i ruce k nebesům, »k Pastýři a Biskupu našich duší.«⁶⁹⁾ k božskému Králi, který »dává zákon vládnoucím«, ať dá ve své všemouhoucí moci, aby tyto krásné plody křesťanské výchovy byly stále hojnější v celém světě, stále k většímu prospěchu jednotlivců i národů.

Pod ochranu těch nebeských milostí s otcovskou láskou udělujeme Vám, ctihodní bratří, Vašemu kněžstvu a Vaším věřícím apoštolské požehnání.

Dáno v Římě, u sv. Petra, 31. prosince v VIII. roce našeho Pontifikátu.

Pius PP. XI.

⁶⁸⁾ De moribus Ecclesiae cat. lib. I., cap. 30.

⁶⁹⁾ Srv.: I. Petr 2, 25.

Oddíl první.

ZÁKLADNÍ RYSY
DĚJINNÉHO VÝVOJE ŠKOLSTVÍ,
ZVLÁŠTĚ OBECNÉHO.

O B S A H:

Úvod.

§ 1. Soustava školství výsledkem staletého vývoje.

I. *Rodina první školou.*

§ 2. Rodina hlavním činitelem výchovným. . . 54

II. *Počátky starokřesťanského školství.*

§ 3. Katechumenát. § 4. Katechetické školy —
sv. Augustin. 56

III. *Školství v raném středověku.*

§ 5. Školy klášterní. § 6. Školy katedrální a ka-
pitulní. § 7. Školy tak zv. farní. § 8. Reformy
Karla Vel. 60

IV. *Školství v pozdním středověku.*

§ 9. Vznik a organisace universit. § 10. Školy
městské, partikulární. § 11. Stav vzdělání. . 63

V. *Školství na počátku novověku.*

§ 12. Reformace. § 13. Tridentinum. § 14. Škol-
ství za reformace katolické. § 15. Komenský. 67

VI. *Uznik nových ideí. — Odboj proti církvi.*

§ 16: Obrat v náboženském smýšlení evropského
lidstva. § 17. Školství v osvícenské době. § 18.
J. J. Felbiger. § 19. Vývoj školství v Čechách.
§ 20. J. J. Pestalozzi. 77

VII. *Obecné školství ve století XIX. a na počátku století XX.*

§ 21. Rakousko. § 22. Uhry. § 23. Německo.
§ 24. Francie. § 25. Belgie. § 26. Holandsko.
§ 27. Itálie. § 28. Lotyšsko. § 29 Švýcarsko.
§ 30. Polsko. § 31. Anglie. 88

VIII. *Principy církevního práva v otázce školské.*

§ 32. Současná situace náboženská a školství.
§ 33. Neutrální škola a církevní právo. . . 107

ÚVOD.

§ 1. *Soustava školství výsledkem staletého vývoje.*

V dnešní své podobě je soustava školství výsledkem staletého vývoje a postupného rozlišování.²⁾ Vešlo v obyčej lišiti pravidelně tři stupně školství: nižší (obecné, elementární), střední a vysoké. Historicky se nejdříve vyvinulo školství vysoké a elementární. Nejstarší školství je v rukou církve katolické a jejích řádů. Při zániku starého světa zachránila církev doklady jeho vzdělanosti ve svých knihovnách a uchovala tak ústrojnou spojitost kulturního vývoje. Ve středověku bylo duchovenstvo stavem učenců. První zřízené školy byly školy klášterní, farní a katedrální. Vedle škol církevních nebylo tehdy vůbec škol jiného druhu. Ve 12. a 13. století vznikají školy městské, t. j. městem zřizované a vydržované, zvané též *scholae particulares* nebo *triviales*, měly mnoho společného se školami církevními. I na školách státních později vzniklých vyučovali opět namnoze duchovní. Mnoho řádů, kongregací a bratrstev bylo založeno výhradně pro vyučování. Teprve doba osvícenská zbavuje církev práv na školu. Bylo-li dříve heslem: »Vše pro víru!«, platilo nyní: »Vše pro stát!« Racionalismus osvícenský se obracel proti náboženství. Škola se stává *politicum* (Marie Terezie: »Die Schule ist und bleibt allezeit ein Politicum). Vliv státu posílněn zrušením řádu jezuitského, školství se centralisuje a byrokratisuje, moc církve víc a více se omezuje, až na konec prohlášena státní svrchovanost ve věcech výchovy a školství. Jak odstupňována byla diferenciace sociálně-politická a měněna byla ústava státní, tak řešena

²⁾ *Kúdner O.*: Základy obecné pedagogiky I., str. 353.

nejdříve vždy otázka školská v každé zemi pro sebe a v duchu svém, buď jakožto signum nepřátelství nebo sympatie k církvi. Proto nutno vyložití školství v každém státě zvlášť: přihlížíme-li ke kompetenci v oboru školy především ve staré a nové Evropě, ve státech zvláště významných v otázce školské.

I. RODINA PRVNÍ ŠKOLOU

§ 2. *Rodina hlavním činitelem výchovným.*

Prvním a jedině přirozeným místem výchovy dětské a všeho vyučování jest *rodina*. Jako hlavní činitel výchovný zůstává nadále v platnosti, neboť výchovný význam její je prostě nenahraditelný, proto nemůže a nesmí se svého vedoucího postavení v plnění úlohy výchovné zatlačena býti jen na činitele podružného a pouze trpěného.³⁾ Nemůže tedy stát chtít nahrazovati rodinu. V rozporu se zdravým rozumem jest, tvrdí-li se, že děti patří státu. Stát má za úkol pečovat o společné a materiální blaho a tudíž zajistit rodinám mír a bezpečnost při vykonávání jejich práv.⁴⁾ Nedotknutelnost rodiny na výchovu nijak nezmenšuje škola. S rozvojem kultury se množí nejen obory výchovy, ale pociťuje se potřeba podrobnějšího a systematického vyučování. Rodina pracovala a pracuje vždy spíše úryvkovitě, nahodile, proto nastoupilo vyučování hromadné, ve škole pod vedením učitelovým.⁵⁾ Přejít od rodiny ke škole jest docela nenáhlý a nenásilný: nejen u starých křesťanů, ale ještě nyní ve venkovských ústavách výchovných a internátech omezený počet žáků, tvořící pro sebe takorč jednu rodinu, jen s tím rozdílem, že místo rodičů fungují představení a učitelé. Přes všechny sociální a kulturní poměry rodina má první a základní místo výchovné a zůstává společným východiskem tří řad, a to: národa, vlasti a církve.⁶⁾ A byť i poklesl v posledních dobách význam rodiny, přece plně má pravdu prof. pedagogiky *Chabot*: Učitelka nemůže býti matkou, ani učitel otcem pro celou

³⁾ *Vašek B.*: Rodina dvacátého století, 8 a násl. Fundamentální dílo Vaškovo velmi vážně řeší problém rodiny, který jest jedním z nejtěžších sociálních problémů dneška.

⁴⁾ *Encyklika Pia XI.*: O křesťanské výchově mládeže.

⁵⁾ *Kádner O.*: Vývoj a dnešní soustava školství I, 19. Týž: Základy obecné pedagogiky I, 308.

⁶⁾ *Willmann O.*: Didaktik als Bildungslehre 1909, 611.

třídu; dovedou-li vyučovati lépe nežli rodiče průměrní, vychovávati lépe nežli rodiče nehodní nebo nedbalí, nedovedou na sebe vzíti veškeru tíži lásky a oddanosti, na něž má právo každé dítě jejich třídy. . . Věta, že se člověk smí dáti ve výchově zastupovati, je popřením práva dítěte.«⁷⁾ Nepopíráme, že výchova je spojena s nesmírnými obětmi, ale »radosti velmi hluboké, jež rodičům způsobí jejich děti, učiní jim snadnými oběti, které by se zdály velmi obtížnými, ba dokonce nemožnými duším sobeckým.«⁸⁾ Jsou však zvláště v přítomné době jiné závažné okolnosti, kdy výchovný význam rodiny se redukuje na minimum: pouto manželské se uvolnilo,⁹⁾ drahota žene za prací všechny členy rodiny dospělejší, kteří večer znavení a omrzeli nemají času ani chuti, aby se věnovali dětem, nadto byt, tento stálý domov dítěte, který má dalekosáhlý vliv na život dítěte nejen pro přítomnost, ale i pro všecku jeho budoucnost, jest buď přelidněný nebo nemá normální prostorové úroveň¹⁰⁾, a což zdravotní vlastnosti bytu: vzdušnost, sluneční světlo a suchost! Nutno pamatovati též na hospodářské poměry rodin, na něž působí především, má-li rodina živitele. Tady na místě je povinná péče státu

⁷⁾ *Chabot*, Les droits de l'enfant. cit. Vašek: Rodina dvacátého století, 12.

⁸⁾ *Roquenant*: La natalité et les mœurs. 200.

⁹⁾ Statistický úřad města Prahy vypracoval podrobnou statistiku o rozvodech a rozlukách v Praze za rok 1928. Podle této statistiky bylo v Praze provedeno celkem 1037 rozvodů a 1015 rozluk, úhrnem 2052 rozvázaných manželství. Proti roku 1927 jeví se přírůstek 267 rozvázaných manželství. Dobrovolné rozvody byly 293 a nedobrovolné 744. Pokud se týká příčiny rozvázání manželství, připadají na cizoložství 252 rozvázaná manželství (z toho 172 z viny manželovy, 123 z viny manželčiny a 57 z viny obou manželů), dále odsouzení pro zločin 19 případů, zlomyslné opuštění 113, ukládání o život nebo zdraví 8, zlé nakládání, urážky na cti 503, zhýralý život 40, duševní choroba, degenerace, pijáctví 11, manželský rozvrat 91, nepřekonatelný odpor 296 a na jiné neznámé příčiny dobrovolných rozvodů připadají 293 případy. Podle doby trvání připadlo na manželství trvajících méně než rok 95 rozvázaných manželství, netrvajících 2 roky 149, 3 roky 163, 4 roky 191, 5 roků 171, 6 roků 165, 7 roků 147, 8 roků 156, 9 roků 170, 10 roků 110, 14 roků 213, 19 roků 141, 24 roků 93, 25 roků 88.

¹⁰⁾ Obytné světnice mají býti aspoň tak veliké, aby na jednu osobu připadalo 20 m³ vzduchu; takovéto množství potřebuje zvláště v noci za spánku. Nemocný potřebuje 30 m³. Vlivem bytové tísně posledních let bývá prostorová nejmenší míra brána 10 m³. *Procházka*. Péče o nemocné tuberkulosou, 97.

o materiální blaho rodiny, neboť ani škola za těchto okolností nemůže dostáti svému výchovnému úkolu.¹¹⁾ Rekatolisací svědomí rodiny musí býti docíleno poznání toho, co ve svém dítěti vidí křesťanští rodičové a co tak krásně vyjádřil a odůvodnil *J. A. Komenský*: »Že dítky, nejdražší boží dar a klenot, nejpilnějšího opatrování hodny jsou.«¹²⁾

II POČÁTKY STAROKŘESŤANSKÉHO ŠKOLSTVÍ.

§ 3. *Katechumenát.*

Škola má své rozhodné přednosti sociální, proto církve věnovala jí svrchovanou péči již od prvních dob svého vzniku, zejména pak od ediktu milánského (roku 313), kdy prohlášeno křesťanství náboženstvím státním. Prvním náběhem ke školství církevnímu byl *katechumenát*.

Křesťanství se rychle šířilo, věřících přibývalo, a tak bylo nutno zřizovati instituce, v nichž ti, kteří chtěli býti pokřtěni, byli vyučováni, tak zvané katechumenáty, a to od polovice druhého století.

Instituce tato neměla tříd, jak bývaly uváděny akroómenoi, gónu klínontes, fótizomenoi, nýbrž, jak novější badání zjišťuje, jen jakési stupně, v nichž se učilo pouze náboženství, a spočívala:¹³⁾

1. v přihlášce a zkoušce, proč se accedentes hlásí; potom následovala úvodní katechese (monotheistický pojem Boha, stvoření a zachování světa, starozákonná zjevení a dekalog), pro filosoficky vzdělané byly přednášky v tak zvané škole katechetické.

2. Obstal-li proselyta, následovala další více než rok trvající doba cvičení a zkoušky a symbolické ceremonie — vlastní katechumenát se třídami sotva zvláště mezi sebou se lišícími: audientes et genuflectentes. Přítomen

¹¹⁾ *Nečasová-Poubová*: Školní prospěch a sociální poměry dítěte, 7 a násl.

¹²⁾ *Komenský*: Informatorium školv mateřské, Veškerých spisů J. A. K., sv. IV, 466.

¹³⁾ Srov. *Mayer Jos.*, Geschichte des Katechumenats und der Katechese in den ersten 6 Jahr. — *Funk Fr. X.* Kirchengeschichtliche Abhandlungen u. Untersuchungen. III. 1907. — *Gatterer M.* Katechetik 1924³, 7a násl.

mohl býti mši sv. až do evangelia (missa catechumenorum), před obětováním odcházel (missa fidelium).

3. Systematické vyučování čtyřicetidenní před přijetím křtu. Competens byl zapsán do církevní listiny, slul electus, illuminandus, fortis a již nebylo mu udělováno společné vyučování s katechumeny. V čem spočívalo toto vyučování, uvádí sv. Augustin: competentes catechizantur, exorcizantur, scrutantur.¹⁴⁾ Katechese spočívala v Traditio symboli (někde též aperitio aurium) a Pater noster (tessera fidei). O tom se zmiňuje sv. Augustin: »Prius didicistis, quod crederetis; hodie didicistis eum invocare, in quem creditis.«¹⁵⁾ Po osmi dnech se konalo: Redditio symboli et orationis dominicae.

4. Slavnostní křest s biřmováním a sv. přijímáním se konal o velikonocích a o letnicích.

5. Po něm následoval osmidenní kurs k utvrzení a o dosud v tajnosti skryté nauce o obřadech. (Sv. Cyrilla Jerus. 5 mystagogických katechesí.)

Katechumenát později pozvolna upadal, až stoletím pátým přestal úplně. Doba katechumenátu byla zkracována, křest byl udělován i mimo velikonoce a letnice, nebylo ani možno katechumenátu plně držeti, když misijnářskou rozsáhlou činností počet věřících rapidně rostl a s ním také již skoro pravidelný křest dítek.

§ 4. Katechetické školy. — Sv. Augustin.

Za doby pronásledování křesťanů těžko možno mysliti na nějaké větší školské ústavy, ač dojista byly pokusy odloučiti se od elementárních škol pohanských již před ediktem milánským. Nasvědčovala by tomu škola *Protogenova* v Edesse na sklonku druhého století nebo mučedník *Cassian* († 304). Více škol vzniklo na východě, v Malé Asii, Syrii, Palestině a Egyptě, než na západě. Synoda ve Vaisonu roku 443 nebo 520 ukládala kněžím, aby se starali o mladíky a z nich vychovávali dorost a nástupce své.

Z přednášek pro filosoficky vzdělané katechumeny, křesťany a ty, kteří jevíli o křesťanství zájem, vyvinuly se první filosoficko-theologické vysoké školy, tak zvané *katechetické školy*, z nichž proslula na sklonku druhé-

¹⁴⁾ De fide et operibus (Migne PL 40, 202).

¹⁵⁾ Sermo in Matth. c. 9 (Migne PL 38, 386).

ho století *škola alexandrijská*,¹⁶⁾ později byly katecnetické školy v Antiochii, Edesse, Nisibidě a jinde.

Na západě: v Itálii, severní Africe a v Galii se dostalo kandidátům kněžství praktického školení nejdříve v tak zvaných episkopátních školách (*monasteria clericorum*) a potom v klášteřích. Takovým proslulým učilištěm v šestém století byl klášter *Vivarium* od *Cassiodora* založený a *Lerinum* (nyní St. Honoré u Cannes) sv. *Honorata* (405—10).

V téže době i učitelé na školách pohanských, kde děti se učily čísti a psát, se stávali křesťany.

Obdivujeme se nejen velké vzdělanosti náboženské, ale také vysoké mravní úrovni křesťanů, kteří raději smrt podstoupili, než by zhřešili. V první řadě byla to milost boží — *primitiae Spiritus* —, ale velkou zásluhu o to mají kněží a katecheté, jimž jako zářivé vzory byli: sv. Cyril Jer., jáhen Deogratias a sv. Augustin.

S hlubokou úctou a obdivem dodnes se skláníme před geniem sv. *Aurelia Augustina*, nejslavnějším mezi latinskými svatými Oci a učiteli církevními (13, 11. 354—28. 8. 430), jenž patří mezi nejlepší pedagogy. Slavný učenec s planoucím srdcem byl pevným sloupem celé západní církve a duchovním střediskem episkopátu severní Afriky v pohnutých dobách, kdy právě církev katolická přejímala dědictví starého světa a ujímala se vedení světových dějin na tisíciletí.¹⁷⁾ Veliký biskup v Hippo — do svého obrácení (386), které tak jedinečně krásně vylíčil ve svých *Vyznáních* (přel. Mik. Levý 1926), z nichž moderní pedagog si podtrhuje poznámky pedopsychologické, okusil všeho vzdělání světského, — potom ve svých mnohých spisech (93 ve 232 knihách) se staví proti římské kultuře (*splendida vitia*).

Hlavní jeho pedagogické spisy jsou: »*De doctrina christiana libri IV.*« (o vzdělání kleriků), *De magistro*, *Enchiridion ad Laurentium* (přel. Kl. Kuffner); poskytuje souhrn katechetické látky k opakování, zejména však »*De catechizandis rudibus*« (přel. F. Jokl), jímž se stal zakladatelem křesťanské pedagogiky. Jáhen kartaginský Deogratias, zvláště schopný ke katechisování, požádal sv. Augustina o pokyny, kterak si má vésti při

¹⁶⁾ *Lehmann Fr.*: Die Katechetenschule zu Alexandrien 1896.

¹⁷⁾ *Karlík O.*: Zhoubnost lži ve světle učení sv. Augustina. 7.

prvopočátečním vyučování náboženském. Sv. Augustin ve spise mu odpovídá ke čtyřem otázkám:

1. Který jest cíl náboženského vyučování? Poslušac h dospěj slyšením k víře, věrou k naději, naději k lásce, láskou k Bohu a bližnímu.

2. Jaký má býti obsah jeho? Zjevení boží Starého a Nového zákona, dějiny církve Kristovy; výklad desatera přikázání božích a dvou přikázání lásky.

3. Co se týče metody? Vypravování-narratio, k němuž se připojí výklad, otázkami se pak učivo zopakuje a ke konci připojí exhortatio.

4. Jaký má býti katecheta? Sv. Augustin si ho představuje jako muže značného vzdělání a vynikajícího výmluvnosti, který má upřímnou lásku ke svým žákům. vyučuje radostě se zálibou (hilaritas), zachovává klid duševní, nehledá slávy své, ale věčné spásy duší, neza kládá si na výkladu svém, ale aby Bůh sám mluvil skrze něho.

K této, jak bychom řekli, první katecheuce přistupují jeho katechese o symbolu, modlitbě, dekalogu, dále sermones ad catechumenos (56 až 59, 212—14) a spisy De fide et symbolo, De fide et operibus

Sv. Augustin měl veliký vliv nejen na celý středověk, ale má až dodnes. Učil pravdám náboženským na základě biblickém — dnes moderní směr historicko-pragmatický, induktivní; jeho teoretický a praktický návod katechese nebyl dosud překonán lepším, takže i nejlepší katecheta musí doznati se sv. Anselmem: Nihil potui invenire me dixisse, quod maxime B. Augustini scriptis non cohaereat.¹⁸⁾

Ideálem starověké křesťanské výchovy jest nábožensko-mravní osobnost — pneumatikos (duchovní člověk). Pokud jest tento cíl dosažitelný pozemsko-nebeskou říší boží (obcování svatých, civitas Dei, církve), jest výchovou rázu sociálního, ale ve smyslu zcela novém — transsociálním.

¹⁸⁾ Srv.: Hertling v. G.: Augustinus 1904; Rentschka: Die Dekalogkatechese des hl. A., 1905; Eggersdorfer Fr.: Der hl. Augustinus als Pädagoge und seine Bedeutung für die Geschichte der Bildung 1907; Gerg R.: Die Erziehung d. Menschen nach den Schriften d. hl. A. 1909; Mausbach J.: Die Ethik d. hl. A. 1909; Schilling O.: Die Staats- und Soziallehre des hl. A. 1919; Hessen J.: Augustinus und seine Bedeutung für die Gegenwart 1924; a spisek autorův: Sv. Augustin. 1930.

Pokud organisace výchovy se týká, vystupuje tu jako nový činitel církev (biskupská sídla a kláštery), která na sebe přijímá péči o školy. Zakládány přechytné školy elementární opět v orientě dříve (v Malé Asii, Syrii, Palestině a v Egyptě) než na západě (synoda vaisonská 443 (?) v can I.). Novou formou výchovy jest internát klášterní, o němž možno říci, že pythagorejské »Systema« jej anticipovalo.

Křesťanství zvítězilo rychle nad naukami starými, vzdělanost křesťanská odolala mocnému vlivu obecné barbarisace za bouře stěhování národů a spisy sv. Otců zasahovala hluboko do života a tak dán byl počátek nového myšlenkového vývoje evropského lidstva.

III. ŠKOLSTVÍ V RANÉM STŘEDOVĚKU.

§ 5. Školy klášterní.

V městech po konečném vítězství křesťanství nad pohanstvím část duchovenstva zesvětšela, což vzbudilo nespokojenost přísných jednotlivců, kteří dávali přednost životu řeholnímu, a tak utěšeně zkvétalo *mnišství*, které vzniklo nejprve v Egyptě, později na západě, kde vynikl klášter na *Monte Cassino* (529). Tento vynikající stánek řeholního života byl nejen — jak pravil Pius X. — »sloupem Církve a baštou víry v těžkých dobách,« ale též »pečlivým strážcem památek literárních a krásného umění, na nichž naše profanní spočívá. Neboť, co důmysl Řeků a Římanů na literárních dílech, byt i tyto byly porušeny tolika bludy, k povznesení vzdělání a ozdobě života vydaly, to, jsouc rozmnoženo a prohloubeno svědectvími křesťanské moudrosti, bylo s úsilím předáno potomstvu.¹⁹⁾

Největší kulturní čin tehdejší doby bylo zakládání četných škol, které záhy se staly nejen nezbytnou složkou klášterů, ale zásluhou některých učených mužů i vskutku kulturním požehnáním celých zemí. Byl to zejména řád benediktinský, který sledoval ten účel, aby výchovou získal též dorost a schopné nové členy řádu.

Organisace školství klášterního se dělila:

1. na *vnitřní školu* — *schola claustrii* či *interior*, kterou navštěvovali *pueri oblati*, kteří chtěli vstoupiti do řádu;

¹⁹⁾ List Pia XI. k 1400. výročí Monte Cassina z 10. února 1929. cit. podle č. 5—6. Pax. 129.

2. na *vnější* — schola exterior, kde studovali jiní, kteří se chtěli věnovati povolání světskému. Protože benediktinské kláštery byly na osamělých místech, zřizovány při nich konvikty.

Vyučování zahrnovalo trivium a quadrivium, v nižších třídách se učilo náboženství, čtení, psaní, zpěvu žalmů. Kázeň byla přísná: posty, bití, ale zřídka. Metoda: Učitel předříkával nebo diktoval. Nebylo knih, proto se mnoho muselo vštěpovat v paměť. Nad výchovou dětí bděl opat, školu řídil magister principalis, který si volil schopné pomocníky, seniores.

Proslulé školy klášterní v této době byly mimo M. Cassino: Bobbio; ve Francii: Corbie, Fleury, Remeš, Tours (Alkuin), Paříž; na britských ostrovech: Bangor, Hy, York, Canterbury, Wearmouth a Jarow; v Německu: Luxeuil (Luxorium — sv. Kolumban ok. r. 590), Wiessenburg, St. Gallen (zal. v 7. stol., doba rozkvětu v 9.—11. stol., výteční učitelé: Notker, Walafried, Strabo, Tutilo, oba Ekkehardové). Reichenau (Hermanus Contractus), Fulda (zal. 744; Hrabanus Maurus) a j.

Do Čech přišlo prvních 12 benediktinů se sv. Vojtěchem z Říma na konci r. 992. Pro ně potom s knížetem založil klášter v Břevnově — dne 31. května 993 přijal papež nový ústav ve svou ochranu. Prvním opatem se stal Anastas. Ženský klášter řehole bendiktinské u sv. Jiří na hradě pražském byl založen dříve — r. 964. Prvním sídlem benediktinské vzdělanosti na Moravě se stal klášter v Rajhradě r. 1048.

O povznesení života církevního a křesťanskou výchovu zasloužily se další řády: cisterciácký, premonstrátský, františkánský a dominikánský, které v řádu i ve školách odchovali mnohé vynikající učence.

Zvláštní pozdější skupinou pro sebe byli t. zv. *Fratres de communi vita*, pro něž založil Geer Groot, kanovník v Utrechtě, r. 1384 první dům. Členem jejich byl též *Tomáš Kempenský*, autor vzácné knihy »Následování Krista«, která tak mocně dodnes uchvacuje srdce lidské.

§ 6. Školy katedrální a kapitulní.

Vedle školství klášterního, které záhy počtem nedostačovalo, vznikaly v biskupských sídlech školy t. zv. katedrální, v nichž měli býti vychováváni kněží světští. Pravidla pro ně vydal biskup meetský Chrodegang

(† 766). V čele školy stál magister scholarum, později canonicus scholasticus, jemu podřízen byl rector (ludí magister), jemu k ruce dáni custodes a circatores, cantor a armarius (knihovník). Dómský scholastik později byl zástupcem biskupovým ve věcech školských a zároveň inspektorem všech škol diecésních.

Organisace těchto škol se dělila:

1. na schola *minor* pro elementární učivo,
2. na schola *maior* pro vyšší vyučování a to pro učebné odbory trivium (formální vzdělání) a quadrivium (materiální vzdělání). Základem celého studia byla gramatika, t. j. latinská řeč a literatura, kterou žáci záhy a dokonale znali; veškero vzdělání pak vrcholilo v náboženství, jemuž věnováno nejvíce času.

Učení začínalo právě tak, jako ve školách klášterních, chorem v ranních hodinách a trvalo obyčejně šest hodin. Prázdnin nebylo, ale zato četné církevní slavnosti a svátky, též školní slavnosti zabraly dosti času. Kázeň byla přísná: tělesný trest, půst, carcer; nikoliv však ve strohé formě, naopak, život na těchto školách býval radostný (laeti tirones, laeti magistri, laetissimus rector),

Při kolegiátních kapitulách, kde bývalo dříve pravidlem též vita communis, zřizovány školy *kapitulní*. Podle lateránské synody (1179) bylo nařízeno, aby děti chudé ve stávajících školách byly vychovávány.

U nás v Čechách se připomíná první škola katedrální při chrámě sv. Víta, do níž chodil i Kosmas okolo r. 1068, v Olomouci pak r. 1073; vedle toho existovala i kapitulní škola na Vyšehradě od XII. stol.

Školy tyto byly kulturními ohnisky diecési a zemí.

§ 7. Školy t. zv. farní či parochiální.

Takmile se stal pravidlem křest dítek, synody církevní nařizovaly, aby kurátní klerus pečoval o nábožensko-mravní výchovu mládeže, kteroužto povinností byli též vázáni rodiče a kmotři.²⁰⁾ Vyučování toto spočívalo v tom, že formou dialogickou farář (parochus) probíral nejdůležitější pravdy náboženské: Apostolicum, Pater noster, od času Alkuinova (735-804) též dekalog a podával návod k přijetí svátostí a seznamoval s litur-

²⁰⁾ Schonlau J.: Geschichtliche Notizen über Volksschulen vom 9. — 14. Jahrh. -- 1885

gii, aby mládež obcovati mohla s užitkem službám božím. Toto vyučování se dalo jazykem mateřským v kostele nebo na faře, pro něž vzornou katechesi vypracoval Alkuin, v níž v otázkách a odpovědích probírá Pater noster a Symbolum; Gatterer případně ji označuje jako »Urtypus unserer modernen Katechismen«. Později teprve svěřoval farář vedení regentu chori (scolaris), který zároveň býval kostelníkem (mansionarius, campanarius), a sám si ponechával dozor.

Takové farní školy byly v Praze při mnohých kostelích, rovněž i po venkově v městečkách královských, podle Palackého jen pražská diecése měla ve 13. a 14. století 640 farních škol. Stát docházku školní nevyužíval, byla to jen horlivost farářova, jenž pečoval o vzdělání svých farníků.

§ 8. Reformy Karla Velikého.

Říše francká stala se dědičkou císařství římského a obsahovala skoro celou oblast vzdělanosti latinské. Karel Veliký (768—814), jako císař římský pokládá svou důstojnost za dar milosti boží (odtud titul »Dei gratia«), cítí se zároveň vázán vděčností vůči církvi jako hlava křesťanství, proto pečuje o náboženskou výchovu a křesťanskou vzdělanost (renaissance karolinská). Obklopil se nejslavnějšími učiteli tehdejšího světa (Petr z Pisy, Pavel Diaconus, Einhard, Alkuin). Císař usiloval o reformu školství. Tak především s pomocí Alkuina, kterého na dvůr svůj povolal, reorganisoval »dvorskou školu« (schola palatina) pro děti své, šlechticů a vysokých úředníků, jež měla býti vzornou školou. R. 786 vyšel jeho Epistulae de litterarum studiis, které obsahují jeho školský program. Císař nařizoval, aby v klášteřích a při kostelích katedrálních byly zřizovány školy, z nichž by vycházelo vzdělané kněžstvo pro církev a stát. Elementární vzdělání náboženské měly prostředkovati reformované školy farní. Reformy jeho neměly však žádoucího výsledku.

IV. ŠKOLSTVÍ V POZDNÍM STŘEDOVĚKU.

§ 9. Úznik a organisace universit.

Na sklonku 11. století šíří se z Francie nový směr vědeckého badání — *scholastika*, jež netoliko pravdy ná-

boženské vykládala, («tradebatur»), nýbrž také podávala rozumové zdůvodnění («rationem fidei»). Opírala se o autoritu Písma sv., spisy sv. Otců a ze spisů starověkých o Aristotela, a všechno toto vědění uvedla v soustavný celek — úhrnný názor světový. Největším myslitelem scholastiky byl sv. Tomáš Aquinský (1225—1274), Princeps scholasticorum, doctor angelicus, duch kongeniální Aristotelovi, jeho učení prohlásil Lev XIII. encyklikou »Aeterni Patris (4. VIII. 1879) za »philosophia perennis«.

Scholastika se vyvinula jako nový způsob vědecké práce mimo starší školy klášterní, katedrální a kapitulní. Kolem jednotlivých učenců se tvořily volné skupiny žáků, sdružováním těchto s církevními školami povstávají ve 12. století *universities* jako korporace svobodné, a samostatné se zřízením cechovnímu podobným, ale podrobovaly se autoritě církevní, církev za to *universities* všemožně podporovala.

Zprvu názvy nového tohoto druhu škol byly různé: *studium generale* — proti *studium particulare*, školám nižším, *universitas magistrorum et scholarium*; *academia*, *lycaum* a j. Doba vlastního rozvoje *universit* je stol. XII.—XIV., jež pěstovaly na půdě církevní teologie, filosofii aristotelskou, církevní právo a medicínu. Tak v Bologni (1148) vyniklo učení právnické, zejména objevením opisu Justinianových Pandekt, ukořisťených při dobytí města Amalfi (1135): v Salernu (XI. stol.) *universita* medicinská, o málo mladší v Salamance, dále v Anglii v Oxfordě a Cambridgi. Nejslavnějším vysokým učením zůstala však *universita* pařížská, která vznikla přímým působením církve (kanovník Robert de Sorbonna) z notredamské školy katedrální a z 2 klášterních škol u sv. Diviše a u sv. Viktora. R. 1208 si dává statuta jako *universitas magistrorum et scholarium Parisiis studentium* a stává se hledaným místem studia: návštěvou cizinců měla ráz mezinárodní.

Universities středověké se značně lišily od našich *universit*. Nebylo veřejných učeben, nýbrž profesori přednášeli ve svých světnicích a bydlili společně se žactvem v kolejích, které byly šlechtnými dárci k tomu účelu zřizovány. (R. de Sorbonna v Paříži — odtud Sorbonna.) Metoda vyučování byla deduktivní a záležela v přednášení (*lectiones*; ak. stupně byly: scholar, bakalář,

licentiat, mistr). Universita se dělila jednak na národy, jednak na fakulty, z nichž filosofická (artistická, facultas artium) byla nejnižší, odpovídající naší střední škole, každý posluchač musel jí projíti, než mohl se obrátit k studiu odbornému: theologie, lékařství nebo práv.

Velmi důležitou institucí byly tehdáž veřejné disputace (disputationes). Praeses zahajoval a příslušné tesse pronesl, nato mistři měli povinnost tesse arguere, bakaláři zase argumenta rozebírali (respondere), a to unus concedendo, alter negando, tertius dubitando. Děkan fakulty musel býti přítomen.

Podle vzoru pařížské university založeno kolem r. 1400 celkem 46 universit, nejstarší v Praze 1348, v Krakově 1364, ve Vídni 1365, v Heidelbergu 1385, v Kolíně 1388, v Erfurtě 1392. Před začátkem reformace bylo v Evropě 66 universit.

Pražskou universitu otevřel Karel IV. se svolením Klimenta VI. král. bulou 7. dubna 1348: »aby věrní obyvatelé téhož království, kteří po ovoci dobrých umění bez přestání lační, nemusili o cizí almužny žebrati, nýbrž připravený stůl k nalévání v království svém aby měli.« Nepříznivý poměr rozdělení pro Čechy na národy: český, bavorský, polský a saský, byl za Václava IV. t. zv. dekretem kutnohorským ze dne 18. ledna 1409 převrácen, hlavně přičiněním M. Jeronýma a Mikuláše z Prahy, což způsobilo secessi německých studentů a mistrů do Lipska, kde si založili universitu svou.

§ 10. Školy městské nebo partikulární.

Vedle společnosti feudální nabývá ve 12. a 13. stol. rostoucího vlivu živel měšťanský s rozsáhlým územím poddanským (Italie), ale kde ani územně města nevzrostla (Německo), přece stala se důležitým činitelem. Rostoucí zámožnost stavu městského jevila se také v osamostatňování ve školství. Měšťanstvo si zakládá školy své, *městské*, magistrátní, které proti universitním se nazývají školy *partikulární*.²¹⁾ I tyto školy byly latinské. Proto vedle nich byly soukromé školy, kde se učilo bez latiny; tak vznikají u nás *školy dětské*, ve Francii *pétites écoles*, v Německu *deutsche Schrifscholen*. Vedle těchto byly školy pokoutní (»kaziškolové«, *scholae clan-*

²¹⁾ *Winter Z.*: Život a učení na školách partikulárních, dílo skýtá barvitý obraz doby a poměrů. str. 5. a násl.

culariae, Klipp oder Winkelschulen), v nichž se v mateřštině učilo psát a počítat, navštěvovala je i děvčata.

U nás zřizovány rovněž městské školy, ale zprávu o tom máme teprve z r. 1265, kdy zřízena škola u sv. Havla v Praze, jak se praví, po vzoru již tu jsoucích.

Správu školy měl rector scholae (ludi magister), k ruce měl coadjutores (locati, cantor). Město platilo jim určitý důchod na penězích a naturaliích, žáci pak odváděli školní plat s různými dary [jarmarkales, kre-ales (křída), pennaes (péra) atd.]. Druhů bylo sice dost, ale celkem to málo asi vynášelo. Kázeň nebyla valná, tresty časté (signum, asinus, lupus, pardus), proto výsledky nebyly skvělé. Ačkoliv nevznikaly z odporu proti církvi, přece vznikaly časté spory o patronát nad školou mezi duchovenstvem a konšely.

§ 11. Stav vzdělání koncem středověku.

Středověk, ovládnán jsa uceleným světovým a životním názorem křesťanským, dává nový, vyšší smysl duchový celé oblasti starověkého imperia římského.²²⁾ Idea náboženská pojí v jednotný celek všechn veřejný, kulturní, vědecký a umělecký život, proto také v pedagogické činnosti převládá. Nejčelnějším spisem za středověku a dodnes pozoruhodným jest *Tractatus de parvulis trahendis ad Christum* (přel. dr. Jos. Rydvan) učného kancléře university pařížské *Jana Gersona* (1363 až 1429; vl. Jan Charlier, žák Petra z Ailly, doctor christianissimus, nejpřednější člen sněmu kostnického). Gerson denně shromažďoval kolem sebe dítky a vyučoval je náboženství. Počínání Gersonovo se potkalo s neporozuměním, a proto napsal toto dílko, v němž ukazuje, že jest třeba vésti děti ke Kristu již v útlém mládí a neodkládati s křesťanským vychováním na věk dospělejší. Jaksi lidovým katechismem se stalo jeho *Opusculum tripartitum de decalogo, confessione et arte moriendi*. V traktátu *De visitatione ep.* (1400) naléhá, aby školy byly v každé farnosti. Gerson zavrhuje tělesný trest, některé jeho myšlenky zvláště rozvedl později Fé-

²²⁾ Srov.: *Kratochvíl Jos.*: Věda a víra středního věku, 1914; Týž, *Filosofie středního věku*, 1924; Týž, *Meditace věků*, díl II.: Dějinný vývoj filosofického myšlení. *Středověk*, 1929

Willmann O.: *Geschichte des Idealismus*, II. Bd., *Der Idealismus der Kirchenväter und der Realismus der Scholastiker*. 1907², 544 a násl.

nelon. Školství bylo v mocném vzestupu, více byla pěstována pedagogicko-didaktická praxe nežli teorie, všechny stupně středověké školské organizace se udržely až na naši dobu: trvají university, staré školy katedrál- ní existují dnes ve formě biskupských seminářů, *školy klášterní a farní jsou předchůdkyně našich škol obecných*. Koncem středověku městské obyvatelstvo, mimo nejnížší vrstvy, bylo vesměs znalé aspoň psaní, čtení a počtů. Laický živel pomalu, ale určitě nabýval ve škol- ství převahy.

V. ŠKOLSTVÍ NA POČÁTKU NOVOVĚKU.

§ 12. *Reformace.*

Školství elementární v době humanismu a refor- mace nijak nepokročilo, naopak, když reformace nabyla vrchu, stávající školy zanikly. Zrušením klášterů nebylo škol klášterních, saekularisací statků církevních přestaly i školy katedrální i školy městské pozbyly namnoze exi- stenčních prostředků. Upadaly i university rapidním po- klesem žactva, takže některé jen jen živořily.

Sám Luther s hrůzou pozoroval neblahý ten stav. Žalostný úpadek byl zvláště ve Wittenbergu, ohnisku nových snah náboženských, roztrpčenost, nenávist a spo- ry o náboženství dokonávaly zhoubné dílo.

Proslulá jsou jeho tři poslání: 1. An kaiserliche Majestät und christlichen Adel deutscher Nation von des christlichen Standes Besserung (1520 — program národní církve něm.); 2. An die Bürgermeister und Rats- herren aller Städte deutschen Landes, dass sie christliche Schulen aufrichten und halten sollen (1524 — činí jim předchůzku větší obětavosti za papežství než nyní a při- pomíná povinnost, zakládati školy latinské, aby z nich měl seminaria ecclesiae pro vzdělání svých theologů); 3. Sermon, dass man die Kinder zur Schule halten soll (1530 — světská vrchnost má nutiti poddané, aby své děti do školy posílali).

K triviu přistupuje jako učebný předmět nábožen- ství, jímž chtěl Luther docílit, aby protestantismus za- kotvil již v duších dětských. Uvádí-li se někdy Luther jako předchůdce nebo dokonce snad zakladatel mo- derní školy obecné, činí se tak neprávem.

Jinak i v této době vedlo se učitelům nevalně, často si musili přivydělávati, aby se obživil.

Obdobné poměry školské byly za reformace i v *Čechách*. Universita mnoho utrpěla rozbroji v XVI. věku. Kdo jen mohl, odcházel raději do ciziny na studia. Z celé university zůstala na konec jen v rukou protestantských fakulta artistická a ta, ač živořila, po vzoru pařížské university vykonávala dohlédací moc na školy triviální. *M. Petr Kodicill (Knížek) z Tulechova (1533—89)* vydal pro partikulární školy protestantské školní řád z r. 1586: *Ordo docendi atque discendi litteras in scholis . . .*, aby zjednal nápravu, rovněž známý matematik a hvězdář *M. Martin Bacháček z Nauměřic (1540—1612)* vykonával dozor na školství, jak svědčí jeho listy.

Jednota Bratrská měla své školství. S počátku Bratři čeští byli proti snahám humanistickým a zamítali vyšší kulturu, ale dostavuje se obdobný proces, jako u reformace, mírnější a vzdělanější strana dobývá v Jednotě vítězství zásluhou »zákonodárce« *Jednoty br. Lukáše Pražského* (asi od r. 1460—1528).

Pečoval o kulturní povznesení, zejména o školství, které se (zásluhou Mistra *Havla*) v Jednotě slibně rozvíjelo. V Mladé Boleslavi založil ústav ke vzdělání kněží, napsal první katechismus bratrský: *Otázky dětinské (1505)*. Roku 1547 vychází bratrský slabikář český. (Viz ve společné práci: Kubálek, Hendrich, Šimek: *Naše slabikáře*, 1929). Teprve však biskup *Jan Blahoslav (1523 až 1571 — homo trilinguis)* přinesl Jednotě pravou renesanci. Zásluhou Blahoslavovou bylo, že na některých školách bratrských v Ivančicích, Mladé Boleslavi a j. vedle řečtiny se učilo též hebrejštině a exegesi. Na školu v Ivančicích povolán Němec *Esrom Rüdinger* r. 1574 za rektora, který vzal s sebou školský řád, jež před tím napsal pro školu ve Cvikově.

Válkami husitskými, neobsazováním primatialního stolce pražského, pokleslo náboženství katolické i náboženské vyučování. Vzácný probošt kapitoly svatovítské a zároveň administrátor Jindřich *Scribonius* naříká: »Nemáme učených kněží, nemáme katolických rektorů školních, většině našich škol představeni jsou buď husité nebo luteráni, kteráž věc velkou přináší církvi škodu.«

§ 13. *Tridentinum*.

Ab inimicis salus — pravdivost úsloví se osvědčila i za luterství, které církvi katolické zasadilo tolik hlubokých ran, avšak přivodilo zároveň želanou reformu v hlavě a údech památným *koncilem tridentským* (od 13. XII. 1545 až do 4. XII. 1563). Jím nařízené provinciální, diecesánní synody a svatí biskupové, jako *Karel Boromejský* a *František Sales*, apoštolští kněží, jako *Filip z Neri* a *Vincenc de Paula*, nové řády — vše to vedlo k tomu, že vyrostla nová generace horlivějšího katolického duchovenstva kurátního a klášterního, které se vyznačovalo zejména zápalen misionářským.

Tridentinum obnovuje 1546 (sess. V. de reform. cap. 1.) předpisy o theol. profesurách při katedrálních, kolegiálních chrámech a klášteřích, 1563 (sess. XXIII. de reform cap. 4., 7., 18.) nařizuje duchovním povinnost, obstarávati vyučování lidu a mládeže a biskupům se uděluje plná moc, tato nařízení s veškerou energií prováděti a zároveň zřizování konviktů pro kandidáty kněžství. Usnesení Tridentina prováděl *Pius V.* (1566—72, poslední kanonizovaný papež) se vzácnou horlivostí jen světci vlastní.

Ve smyslu opravných snah a dekretů schválil katechismus, o kterýž hlavní zásluhu má kardinál Karel Boromejský vedle několika učených theologů. Tak arcibiskup Mutius Calinius vypracoval první a druhou část: *Symbolum* a *Sacramenta*, jako další spolupracovníci uváděni jsou dominikáni, biskup Aegidius Fuscararius, arcibiskup Leonardus Marinus, po stránce stylistické úpravou pověřeni Foriero, Pogianus, Antonianus Silvio, sekr. Karla Borom., a Curtius Francus. Tak vzniklo dílo, které radostně bylo pozdraveno v celém křesťanském světě: *Catechismus, ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos, Pii V. P. M. jussu editus*. Romae MDLXVI. V přetisku téhož z r. 1574 Ondřej Fabricius z Lutichu rozdělil katechismus na kapitoly a otázky (přel. do češt. r. 1833 od Jos. H. Windyše, faráře v Nechanicích, a vydán 1841 u Jana Pospíšila v Praze, nákladem Dědictví sv. Prokopa vydán nový překlad od Jana Herčíka 1867 s předmluvou V. Zikmunda o dějinách katechismu až do r. 1566). Byl určen pro kněze a dodnes je směrodatným (*Acta et statuta synodi dioc. Prag, 1863, pag.*

14) a jediným úředně pro celou církev vydaným katechismem.

§ 14. Školství za reformace katolické.

1. **Tovaryšstvo Ježíšovo.** Vedle koncilu Tridentského nejdůležitější událostí jest založení řádu *Tovaryšstva Ježíšova*. Následuje vnitřního hlasu po svém obrácení *Innigo Loyola* (1491—1556) chce velkým a svatým činem prospěti církvi. V r. 1528 přichází do Paříže na universitu, setkává se tu se stejně smýšlejícími druhy, nabízí papeži Pavlovi III. své a svých druhů služby a zakládá *Societas Jesu* 1540, která se rozšířila rychle po celé Evropě (za 10 let již měla 1000 členů). Škola, kazatelna, zpovědnice byly místem apoštolské působnosti *Tovaryšstva Ježíšova*.

Didaktické zásady Ignáciovy definitivně zredigoval pátý řádný generál *Claudius Aquaviva* (1581 až 1615): *Ratio studiorum et instut. scholast.* S. J. 1598 (vyd. ve 4. sv. v *Monum. Germ. paedag.*).

Jesuité pečovali především o školství *střední a vysoké*, bezplatně přístupné všem stavům a vyznáním. pro něž vydržovali své proslulé *koleje*. Studijní plán se dělil na:

1. *studia inferiora* — pětileté humanistické gymnasium s přípravkou (*parva, principia, syntaxis, poesis, rhetorica*);

2. *studia superiora* — tříletý filosofický (logika, fysika, matematika), potom se teprve vstupovalo na fakultu theologickou (5 let). Nejvíce času se věnovalo náboženství a duchovním cvičením (Mariánské kongregace). Kázeň byla mírná (trest tělesný: maximum šest ran, *scamnum negligentiae*). Tělesný výcvik a zdraví nezanedbáváno, pěstovány hry zábavné a divadelní.

Úspěchy Jesuitů byly neobyčejné, protože měli nejucenenější učitele, kteří s otcovskou přísností spojovali mateřskou laskavost a vlídnost.

Do Čech přišlo 12 jesuitů v dubnu 1556 za vedení sv. Petra Canisia. Ferdinand I. dal jim klášter sv. Klimenta v Praze, kde si zřídili kolej s fakultou filosofickou a theologickou, brzy založeny četné koleje i na venkově. R. 1616 fakulta pražská povýšena na akademii, 1654 sloučena s universitou Karlovou Ferdinandem

III. jako *Karlo - Ferdinandova universita* (do r. 1918). Jesuity vedena až do zrušení řádu (r. 1773). Rekatolizace Čech a vyšší úroveň vzdělání jest jejich zásluhou.²³⁾ Neboť u nás nadto si všímali i učení elementárního, jak možno souditi z četných slabikářů pod patronací jejich vydaných, aby tak již v útlém věku slabikářem cele obsahu náboženského vedli k pravé víře. Zajímavá jest, že roku 1725 vyšel jejich péčí »Syllabykář Český pod titulem sv. Jana Nepomuckýho,« tedy čtyři léta před jeho kanonisací.

2. *Piaristé. Patres piarum scholarum* též *Piaristé*. R. 1597 založen řád tento Španělem sv. *Josefem Kalasanským* (1556—1648).

Získali si trvalé zásluhy ve školství nižším a středním. Všude vedle gymnasií zakládali totiž školy pro mládež, v nichž se vyučovalo v mateřštině čtení, psaní, počtům, katechismu a počátkům latiny (měly tři třídy: legenda, seribenda, arithmetica), odtud přecházeli studovati teprve do škol latinských o 5 třídách, k nimž později připojena šestá »morální«.

U nás měli první kolej již r. 1631 v Mikulově, kam je povolal kardinál Dietrichštejn, později v Lipníku, Strážnici, v Litomyšli, v Mladé Boleslavi, Benešově, Rychnově, Praze a j. Těšili se veliké vážnosti a oblibě.

3. *Ostatní duchovní řády a kongregace. Společnost křesťanského učení*. V duchu Tridentina zvláště o školství se zasloužil sv. *Karel Boromejský* (1538—1584) založením Společnosti křesťanského učení.

Somaskové, podle městečka Somasco nazvaní, věnovali se výchově sirotků. Zakladatelem (r. 1528) senátor sv. *Hieronymus Acmiliani* († 1537).

Kromě těchto působilo ve výchově více sdružení, tak: *Pères de la doctrine chrétienne*, zal. *Caesar de Bus* r. 1592; *Lazaristé*, zal. sv. *Uincenc z Paula* r. 1624, *Pii operarii*, založ. Karel Caraffa v Neapoli r. 1601; *Oratoriáni* (sv. Filip z Neri) a j.

Výchově dívčí mládeže se věnovaly:

Uoršilkyně (Schwarzen Schulfrauen), založila r. 1537 sv. *Angela Merici* († 1540):

²³⁾ *Ráček B.*: Československé dějiny, 362; *Podlaha A.*: Dějiny kolejí jesuit. v Čechách a na Moravě. I. 1.. 1914.

Visitandinky či řád Navštívení P. Marie, zakladatelka sv. *Františka Frémoit de Chantal* r. 1610.

Sestry de Notre Dame, zakladatelem sv. Petrus Forerius r. 1598; († 1640, kanonisován 27. května 1897).

Anglické panny (*Domicellae anglicae*); zakladatelka r. 1609 *Mar. Wardová* (1585-1645);²⁴⁾ věnují se více výchově bohatých dívek, potvrzeny byly teprve r. 1703.

Milosrdné sestry (*Filles de la charité*), v život kongregaci jejich uvedl sv. *Vincenc z Paula* (†1660), jejich odnož *Boromejky* (*Soeurs Grises*, roku 1652), tito andělé křesťanské lásky stírají nejen slzy bolesti obětavým ošetřováním nemocných, ale také se věnují ve svých školách výchově dívek.

4. **K a t e c h i s m y.** Vznikem luterství a jeho rozšířením bylo třeba, aby při vyučování náboženství se přihlíželo též k odlišným článkům jeho. A tak jako na protestantské straně vznikají různé katechismy (Lutherův tak zvaný velký a malý katechismus 1529 a 1531, výmarské vydání), i se strany katolické rozšiřovány jsou katechismy, zvláště tak zvaný Augsburský katechismus 1530, latinský Erasmův z roku 1532: *Dilucida et pia explanatio symboli quod Apostolorum dicitur, decalogi praecceptorum et dominicae precationis* ve formě dialogické, nebo dominikána *Jana Dietenbergera* »*Evangelischer bericht und Christliche unterweisung*« 1534, jezuity *Petra de Soto* »*Khurtzer Begriff Castholischer lehr*« 1549, výtah to z velkého katechismu *De instructione christiani hominis*.

Velmi rozšířený byl velký (pro kněze) a malý (pro děti) katechismus kardinála *Bellarmina* (1598) a kard. *Antoniana* »*Della educazione crist. dei figliuoli*.«

Avšak všechny tyto katechismy byly zatlačeny vynikající prací sv. *Petra Canisia* (de Hundt, 1521 až 1597).²⁵⁾

5. **S v. P e t r C a n i s i u s** napsal tři katechismy:

²⁴⁾ *Gasquet F. A.*: *Life of M. Ward* 1909.

²⁵⁾ *Braunsberger O.*: *Entstehung und erste Entwicklung der Katechismen des sel. Petrus Canisius*, 1893; *Týž*: *P. Canisius. ein Lebensbild*, 1921. *Hamršmíd J.*: *Petr Canisius a Čechy*, 1898; *Rybák J.*: *Sv. P. Canisius*, 1925; *Hézarđ*: *Histoire du catéchisme*, 1900², 178.

1. *Summa doctrinae christianae*, má 211 otázek (z roku 1555), Jesuita Petrus Busaeus napsal k němu čtyřsvazkový komentář (celek se jmenuje »opus catechisticum«).

2. *Summa doctrinae christianae per quaestiones tradita et ad captum rudiorum accommodata* (z roku 1556). Je to jaksi *malý* katechismus o 59 otázkách (1558 něm.: *Der Klain Catechismus sampt kurtzen gebetlen für die ainfältigen*).

3. *Parvus Catechismus catholicorum* o 122 otázkách z roku 1559; (něm. vydání z roku 1560: *Kurtzer Unterricht vom Catholischen Glauben, Gezogen auss dem grossen Catechismo . . .*), třetí toto zpracování bylo by možno nazvati středním katechismem a je nejlepší.

Z katechismů Canisiových do češtiny záhy přeložen byl katechismus malý, a to již r. 1558; na Strahově cho-
ván z r. 1584.²⁶⁾

Z dalších pedagogických autorů dlužno uvésti. P. *Ant. Possevina* (1533—1611): *Epistola de . . . ratione docendi catechismi* (1583 — *additus est Petri Canisii Parvus Catechismus emendatissimus . . .*); trevírského arcibiskupa *Jana VII. Modus ruditer tradendi doctrinam christianam* (1588) a *Piae ac solidae catecheses* (1590): *sv. Františka Sáles: Instructio catechetica*; děkana Bart. *Holzhausera* († 1658): *De tradenda doctrina christiana parvulis in catechismo*.

U nás ještě před Canisiem vydal dva české katechismy zasloužilý a učený probošt a administrator arcibiskupský Jindřich *Scribonius* (Písek 1515—1586) a přispuje je Janu ml. z Lobkovic (1552 a 1556). Scriboniovy stručné katechismy, první to české původní katechismy, za krátko ustoupily vynikajícímu dílu Canisiovu.

6. První česká synoda po Tridentinu. Z ustanovení první české synody po ukončení sněmu tridentského z roku 1605 Zbyňka II. Berky z Dubé jest zajímavé, že v kap. *De vita et honestate Clericorum* se ukládá každému knězi, aby měl vedle Písma sv., *breviře, Calendaria a Tridentina též: Catechismus Romanum . . ., Catechismus Trevirensis Archiepiscopi, Catechismus Petri Canisii (saltem minorem), Epistolam Antonii Possevini de Catechismo docendo!* Dojista vý-

²⁶⁾ *Podlaha A.*: Styky bl. Petra Canisia s vlasti naší a stručné dějiny českého překladu jeho katechismu. ČKD 1897.

mluvný to doklad pochopení velkého významu výchovy mládeže.²⁷⁾

7. F. F é n e l o n. V dějinách dívčí výchovy čestné místo má François de Salignac de la Motte Fénelon (1651—1715), vzácný psycholog dětské duše, vychovatel tří vnuků Ludvíka XIV., a to spisem *Traité des filles* (1687, přel. K. Tipmann) pro vévodkyni de Beauvilles, obsahující pokyny o výchově dcer; ženám reklamuje právo na vzdělání a je proti klášterní výchově. Fénelon jest vedle Bossueta hlavním reprezentantem církve za doby Ludvíka XIV., jméno jeho se stalo zejména proslulým výchovným románem »*Aventures de Télémaque*« (1699: přelož. J. E. Hulakovský), v němž shledána parodie, proto odstraněn a jmenován biskupem v Cambrai.

8. Š k o l š t í b r a t ř í. Veliké zásluhy o školství obecné a výchovu dětí chudých a osiřelých si získali *Frères des écoles chrétiennes* — *Bratři křesťanských škol*, kteří soustavně zaváděli do škol realie a mateřský jazyk a přihlíželi k potřebám praktického života, učíce i řemeslům. První se starali o přípravu a vzdělání učitelů, pro něž založili učitelské ústavy. Zakladatelem této instituce světských učitelů je sv. Jan de la Salle (1651 až 1719), který umíraje, zůstavuje bratřím 23 domy a více než 100 škol. U nás počali teprve r. 1898 působiti, a to v Bubenči a od r. 1915 též u sv. Jana pod Skalou. Jan de la Salle napsal: *La conduit des écoles chrétiennes; Les devoirs d' un chrétien a j.* Povolání učitelské jest mu velmi vznešeným, učitel musí spojovati vědění s ctností.²⁸⁾

§ 15. Jan Amos Komenský.

Mezi zakladateli obecné školy právem první se uvádí Jan Amos Komenský.

Narodil se 28. března 1592 v Nivnici u Uher. Brodu; proto se psával nejdříve J. Amos Nivanus (Nivnicenus). Jeho jméno Komenský se odvozuje od nedaleké vsi Komně, v níž fojtství patřilo jeho otci. Rodiče mu záhy zemřeli. Teprve v 16 letech vstoupil do latinských škol

²⁷⁾ Srvn.: *Košák Fr.*: Dějiny české katechetiky, které podávají dokonalý obraz vývoje katechismu, str. 57 a násl.

²⁸⁾ *Guibert*: J. B. de la Salle, 1900: *Býňov J.*: Šlechtic Th. a Ph. Dr. Jan de la Salle a církevní řád »Školských bratří« v poměru ke školství. 1905.

v Přerově. Bohosloví studoval v Herborně a Heidelbergu. Vrátiv se, stal se 1614 rektorem v Přerově, kde složil první své dílo v latině, dnes ztracené: Předpisy grammatiky snazší. 1616 vysvěcen na kněze, od r. 1618 působil dvě léta v štěstí a klidu ve Fulneku. Po bitvě bělohorské, ztrativ ohněm majetek, skrýval se u Karla z Žerotína v Brandýse n. Orł., v Krkonoších, na panství Jiřího Sádovského ze Sloupna, v l. 1621—1628. V tu dobu napsal *Labyrint světa a ráj srdce* (původně »lusthaus srdce«), překládal žalmy a psal svou Didaktiku, 1628 odešel po prvé do Lešna, kde se stal seniorem sboru a rektorem, dokončil Didaktiku, napsal svou *Bránu jazyků otevřenou a Informatorium a Fysiku*, kromě jiných prací. R. 1641 odešel do Londýna a na pozvání Ludvíka Geera, kancléře Oxenstierna přešel do Švédska, kde v Elbaču (nyní záp. Prusko) skládal učebnice a napsal svůj nejlepší spis o metodě jazyků. 1648 zvolen biskupem bratrským v Lešně, 1650 pozván knížetem Zikmundem Rákoczym, přestěhoval se do Blatného Potoku v Uhrách, tam vznikl jeho *Orbis pictus* — Svět v obrazech, jenž se stal nejsilnější oporou názorného vyučování, a dramatická jeho úprava *Schola ludus*. Po třetí v Lešně v l. 1654—1656, kde při dobytí města a požáru ztratil všecko své jmění, knihovnu i po 40 let shromažďovaný materiál k českému slovníku. Poslední léta svého života ztrávil v rodině Geerově v Amsterdamě, kde vydal svá *Opera didactica omnia* (1657). kancionál, katechismus bratrský a jako labutí zpěv *Unum necessarium*, zemřel 10. listopadu 1670 v Amsterdamě a pochován v chrámě v Naardenu, který darován tamní vládou republiky Československé.

Komenský cenil nejvýše své theologické práce, které ovšem takové ceny nemají, kdežto díla pedagogická měl za zaměstnání vedlejší, ale právě ta založila jeho světovou slávu. Rozdělují se do dvou skupin:

k první se počítají spisy, které se obírají všeobecnými otázkami didaktickými,

k druhé patří jeho knihy učení jazykového.

Nejdůležitějším jeho spisem jest *Didaktika*; česky 1632 (*Didactica magna* zprac. lat. 1657). Má čtyři části; první (kap. I.—XII.) obsahuje t. ř. obecnou pedagogi-

ku; část druhá (XIII.—XXII.) didaktiku obecnou a zejména metodiku věd, umění a jazyků; třetí část (XXIII. až XXVI.) jedná o výchově nábožensko-mravní a kázni; čtvrtá (XXVII.—XXXIII.) probírá organizaci školství a shrnuje ještě jedinou celou látku. Cílem výchovy jest Komenskému vzdělanost, mravnost, zbožnost.

Pro výchovu rodinnou na nejnižším stupni napsal *Informatorium maternum* (1633). *Informatorium školy mateřské*. Děti jsou nejdražším a nejvznešenějším kletem, který Bůh svěřil rodičům, odtud jejich povinnost, aby od nejútlejšího mládí vštěpovali dětem zbožnost, naváděli k mravnosti a vzdělanosti podle těla i ducha.

Mateřská řeč jest podle Komenského řečí vyučovací, léta výchovy rozdělil na čtyři stupně po šesti:

1. klín mateřský,
2. školu elementární (obecnou) v jazyku mateřském v každé obci,
3. školu latinskou (gymnasium) v každém městě a
4. akademii v každém království (provincii).

Dějinný význam Komenského, jenž předběhl daleko svou dobu, spočívá hlavně v tom, že:

1. zjednal jazyku mateřskému platnost ve škole;
2. žádá všeobecnou povinnost školní;
3. zavedl do učebního plánu reálie, aby člověk byl osvícený, ctnostný a zbožný;
4. stanovil lepší metodu a formu vyučovací (analýsa, syntesa, synkrese, vyučování buď přirozené, názorné pomůcky);
5. klade důraz na výchovu tělesnou.

Idea obecného vzdělání byla Komenským po prvé tak konkrétně vyslovena, že nechybělo, než myšlenku v plném rozsahu provést skutkem. Ale toho Komenský neučinil a sám také toho se nedočkal. Reyherrův školní řád gothaiský z r. 1642 převzal mnohou myšlenku velkolepého návrhu Komenského a stal se tak vzorem jiným státům německým; aby však mohl býti návrh Komenského organisován v plném rozsahu, na to tehdy nebylo dosti peněz a snad ani dosti pochopení.

VI. VZNIK NOVÝCH IDEÍ. ODBOJ PROTI CÍRVI.

§ 16. *Obrat v náboženském smýšlení evropského lidstva.*

V XVIII. století začíná úplný obrat v náboženském smýšlení evropského lidstva, vzniká nová filosofie empirická, jejíž magnus parens jest *John Locke* (1632 až 1704), a druhý, kdo strhl na sebe vliv, byl největší skeptik *D. Hume* (1711—1776). Filosofický racionalismus vedl k úplné nevěře, vědění se stává mocí praktickou a životnou, na pole náboženské se přenáší metoda empirická. Bylo-li heslem až dotud: »Vše pro víru!«, nyní platí: »Vše pro stát!« Nové ideje se vtělují v celé ústrojí společenské a státní, osvícenci (illuminati) zvláště vystupují příkře proti církvi ve Francii. *Voltaire* († 1777) se netají, »že život svůj zasvětil tomu, aby křesťanství zničil«, a proto s heslem »Ecraséz l' infame« jde proti církvi do boje. *D. Diderota* († 1784) bylo jedinou touhou »posledního krále uškrtní střevy posledního kněze«. Encyklopedisté ve vášnivém hněvu neznají mezí. Racionalistické kritice byl na konec proti mysli i liberální osvícenský absolutismus, šla dále, až propukla v revoluci francouzskou. Prvý hrozný výbuch v revoluci francouzské dospěl k odstranění moci královské. To zaleklo i šířitele osvícenství v Rakousku.

Vůdčím představitelem osvícenské pedagogiky jest *Jean Jacques Rousseau* (1712—1778), jenž svou literární činností zasáhl též mocně na pole pedagogické a způsobil skutečný převrat pedagogického myšlení. Prožil život dobrodruha a chorobného snílka, poslední léta ztrávil v Paříži, ale to již ve slávě a obdivu celé Evropy. Své zásady pedagogické vyložil v *Emilu* (*Émil ou de l'éducation* r. 1762, přel. Brejcha, Novák a Svoboda).

Ve formě románové v pěti knihách líčí výchování a vývoj fiktivního chovance *Émila*, společenskou lží nedotčeného. Hned prvními slovy knihy se obrací proti kultuře: Vše je dobré, vycházejíc z rukou Tvůrce všech věcí, ale: tout dégénère entre les mains de l'homme — vše se kazí v rukou člověka, proto dává recept: nutno se vrátit k přírodě. Tři jsou podle *Rousseaua* vychovatelé člověka: příroda, lidé a věci. Dítěti se má dopřáti co nejvíce svobody a samostatnosti, nezasahovati rušivě do přirozeného jeho vývoje, naopak vychovatel má

odstraňovati překážky a vlivy škodlivé, oddalovati vzdělání do 15. roku, aby nebylo předčasně živeno učeností knižní a náboženstvím, které si jednou zvolí sám. Sám ukazuje imaginárnost své metody vychovávací, neboť na konec Emil i Žofie, žena jeho, klesnou v život nemravný a propadají nevěře. Tak sám podal důkaz, že jeho přirozená výchova vede ad absurdum.

Emil způsobil veliký rozruch. Proti němu vystoupil kardinál *Gerdil* svým *Anti-Emilem* (*Réflexions sur la théorie et la pratique de l'éducation contre les principes de Rousseau* [1763]). Vychovatelské zásady Rousseauovy nenalezly uplatnění, zato jeho myšlenky politické a náboženské vedly k revoluci a k atheismu.

§ 17. Školství v osvícenské době.

Elementární školství v zemích evropských bylo v polovici XVIII. století jen v počátcích. Nebylo učebnic a učitelů, jejichž úkol pravidelně zastávali vysloužilí vojáci a zběhlí studenti, návštěva byla pranepatrná.

Anglie zůstala při starém školství po celé XVIII. stol., které je v rukou církevních; státní péče o školu nár. se počíná teprve zák. Education act z r. 1870.

Francie jevila sice vždy velmi živý zájem o školství a výchovu, ale encyklopedisté, Rousseau, de Saint Pierre (školu uprostřed stromů a květin), La Chalotais (národní výchovu) a revoluce působí úplný převrat. Povinnost zřizovati školy ukládá státu, na němž žádá sekularisaci školství církevního a obrací se proti katolickému náboženství, reformní návrhy jen jen přšely. Dantovo prohlášení v konventu: »Děti patří dříve republice než rodičům.« vzal terroristický jeho soudruh Robespierre za podklad svého zákona o státním monopolu školy: »Jediné vlast má právo vychovávat své syny.« Po desíti letech nákladného studování státní »laické školy« prohlásil Napoleonovi jeho ministr školství *Portalis*: Výsledek školního vyučování od desíti let se rovná nule; není vyučování bez výchovy a není výchovy bez náboženství.« Státnický duch Napoleonův nařídil, aby školní výchova zase se vrátila ke svým přirozeným kořenům, k náboženství katolické církve (Dr. Kordač.) Ze základů těchto vyvráceno francouzské školství teprve v XIX. stol.

Italie rovněž nemůže se v této době honositi zvláštním školstvím, i zde se ozývaly hlasy po školství světském a proti jesuitům.

Polsko. R. 1773 povstává první v Evropě ministerstvo osvěty, které činí ze školství veřejnou instituci. Za měnivých politických osudů ve třech pozdějších zábo-rech (rakouský, pruský a ruský), podlešlo i školství různým změnám.

Německo. Bedřich Veliký, jenž byl propagátorem osvícenství a zamíloval si kulturu i mrav francouzský, měl pro školství živý zájem. Jeho ministr von *Zedlitz* (1731—93) zřídil řadu institucí školských. R. 1787 zřízena nejvyšší instance školní, *das Oberschulkollegium*, jímž školství odloučeno od církve a podřízeno přímo státu (»Schulen und Universitäten sind Veranstaltungen des Staates«). Povinná docházka školní stanovena od pátého roku.

U *Bavorsku* reformoval školství *Ickstattl* (1702—76), rektor university v Ingolštadě, setkal se však s odporem. Obecné školství reformoval benediktnin *Braun*.

V německém školství proniká víc a více zásada ze-státnění školv.

Rakousko. Jest snadno pochopitelným, že školské reformní snahy německé celkem se neliší od rakouských. Školství nižší nedostatkem prostředků a schopných učitelů živořilo (abeceda s kohoutkem na jedné straně, Otčenáš a Zdravas na druhé straně bukové tabulky). Marie Terezie (1740—1780) připravila postátnění školství (její výrok: Die Schule ist und bleibt allezeit ein Politicum). Východiskem opravných snah byla tu dvorská studijní komise (1759), jejímž předsedou byl vídeňský arcibiskup *Migazzi*. Hlavním rádcem císařovni-ným byl prof. lékařství ve Vídni, Gerhard van *Swieten* (1700—1773). Reformovány university vídeňská i pražská. Marii Terezii šlo nejvíce o vybudování školství obecného. Biskup pasovský *Leopold z Firmicum* podal v květnu 1769 císařově promemoria »o užitku dobrých škol pro stát a sv. náboženství« a dal ponět k rozsáhlé opravě obecného školství, jehož organisátorem byl opat Jan Ignát *Felbiger* (1724—88), žák Rochowův. Felbigerova soustava školská byla skutečně prvním podstatným pokrokem na poli školství elementárního.

§ 18. Jan Ignat Felbiger.

Vstoupiv do kláštera augustiniánského v Zahani, byl tam již ve 34. roce zvolen opatem. Těžce nesl, že katolíci posílají děti do škol protestantských, kde bylo lepší vyučování, proto se odebral do Berlína, kde poznal ústav Heckerův a Hähnovu metodu tabelární. Zřízení tohoto ústavu napodobil na škole katolické v Zahani a to: žáci nebyli vyučováni jednotlivě, nýbrž hromadně (Zusammenunterricht), aby měli přehled probraňného učiva a zároveň usnadněno zapamatování, zavedl Hähnovu písmenkovou a tabulkovou metodu (Buchstaben- und Tabellarisierungsmethode), kterou pěstoval tak, že dostala název »Felbigerova metoda«.

Rozeznávány byly tabulky: 1. s celými slovy, 2. prostě literární a 3. tabulky se závorkami.

Dvakrát v roce konaly se veřejné zkoušky a tak známost o škole zahaňské se rozšířila. Studijní řád z r. 1765 schválen pruskou vládou pro katolické Slezsko. Do Zahaně se sjíždělo kněžstvo a Felbiger sám uváděl je do nového způsobu vyučování. Tak několik kněží tyrolských, kteří v Zahani poznali Felbigera, upozornilo naši císařovnu Marii Terezii, která si jej r. 1774 vyžádala na Bedřichovi Vel. Felbiger vstoupil do rakouské státní služby jako »ředitel veškerého normálního školství«. Prvním jeho činem byl řád školní: Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Triviaschule in den sämtlichen k. k. Erbländern.²⁹⁾ Tento řád, zvaný obecně Tereziánským školním řádem, se stal základem obecného školství, které po řadu desíletí se zdárně rozvíjelo.

Podle tohoto řádu byly zřizovány školy, kde byly fary:

1. *triviální* jedno- nebo dvoutřídní s povinností školní od 6.—12. roku, doplnkem jejich byly dvě opakovací hodiny nedělní (Wiederholungsschulen) pro mládež do 20 let, měly býti na venkově při každé faře:

2. *hlavní* (Hauptschule) trojtřídní škola v každém kraji s ředitelem, katechetou a třemi nebo čtyřmi učiteli:

3. *normální* škola v každé provincii v sídle komise školní, jíž připadl zároveň úkol vzdělávati příští učitele.

²⁹⁾ Státním jazykem byla němčina, proto nazývány školy německými, nicméně u nás ve venkovských školách se učilo česky.

Dozor nad školou triviální měl farář po stránce pedagogické, po stránce správní úředník vrchnostenský a z občanů vybraný místní školní dohlížitel, nad nímž byl pak okresní školdozorce vikář.

R. 1775 vydal Felbiger dílo posud pozoruhodné: *Methoden für Lehrer der deutschen Schulen*, přeložené záhy do polštiny, vlaštiny, maďarštiny, slovinštiny a češtiny, též v cizině došlo uznání. Felbiger jest reformátor katolického školství elementárního, základní úprava jeho byla v platnosti v zásadě asi 100 let. Jeho kniha metodní neprávem dnes úplně zapadla. Marie Terezie osobně si velice vážila Felbigera, zato syn a spoluvladař Josef II. nebyl mu nakloněn. Ač opravné snahy Felbigrovovy způsobily nebyvalý rozkvět škol, přece úřadu generálního ředitele ho zbavil a poslal do Bratislavě, kde jako probošt skoro ve vyhnanství zemřel.³⁰⁾

Josefu II. šlo o úplné zesvětštění a zestátnění školy, proto kněží měli býti úplně vyloučeni z vyučování. Němčina zavedena do škol. Všude, kde v obvodu na půl hodiny cesty bylo 90—100 dětí školou povinných, bylo nařízeno založiti obecnou školu veřejnou a to obcím a vrchnostem. Přísně dbáno, aby jen osoby zkoušené byly učiteli. Metodní kniha Felbigerova byla nahrazena »Návodem pro učitele« od jeho nástupce Josefa Ant. *Galla*, který se stal rádcem císařovým a později biskupem lineckým. Hmotné poměry učitelstva byly r. 1785 zlepšeny zavedením kongruy, t. j. nejmenšího výnosu učitelské služby, pod který se nemělo jíti u žádného učitele,

Za krátkého panování Leopolda II. byla zřízena *dvorská studijní komise* jakožto nejvyšší školní úřad.

§ 19. Úvoj školství v Čechách.

K provádění reformy školství na základě Tereziánského řádu školního zřízen byl r. 1775 pro království české při zemské vládě zvláštní zeměpanský úřad, zvaný *školní komise zemská*. Jinak se vyvíjelo u nás školství samostatně. Metoda zahaňská byla v Čechách dříve známa než ve Vídni, neboť první učil touto formou Josef *Sembdera* od r. 1760 na škole ve Friedlandě. Hlavní však zásluhu o rozšíření její má Ferdinand *Kindermann* (1740—1801), jenž stav se farářem v Kaplici r. 1771.

³⁰⁾ *Košák Fr.*: Dějiny české katechetiky. 137.

nalezl tam školu v ubohém stavu. Proto se odebral do Zahaně k Felbigerovi. Poznav jeho metodu, reorganizoval školu kaplickou tak, že nabyla skvělé pověsti jako vzorný ústav a skutečná normální škola. Duchovenstvo, šlechta i města po způsobu školy kaplické reformovala školy své, tak v Hradci Král., v Kolíně, Krumlově, Liberci a j. Kindermann se stal r. 1775 vrchním dozorcem nad školstvím v Čechách a referentem školské zem. komise pro školy obecné. Školství v Čechách bylo rozděleno podle vikariátů na 72 okresy a každý vikář byl »vrchním školdozorcem okresním« nad školami svého okresu, k nimž bylo mu dozírati a o stavu jejich dvakrát do roka skrze krajský úřad zemské školní komisi podávati zprávy. Aspoň ve všech obcích, kde je kostel farní neb vzdálená filiálka, ustanovil řád školní, buďtež zřízeny školy triviální; v každém kraji zřízena a vydržována budiž nákladem školního fondu aspoň jedna škola hlavní. Při školách hlavních a normálních ustanoven budiž zvláštní katecheta, v triviálních školách ať duchovní správce jednou nebo dvakrát katechisuje: každému kandidátu kněžství jest se podrobiti zkoušce z metodiky a katechetiky. 15. listopadu 1776 otevřel první normální školu v Praze na Malé straně. První tři třídy připravovaly pro gymnasium, čtvrtá třída pro život občanský. Pro vzdělání učitelů zřízena preparandie. Kindermann, pocházející z chudé rodiny tkalcovské, poznal význam tělesné práce, proto věnoval ručním pracím hochů i dívek zvláštní pozornost. Ruční práce zavedeny nejprve v Praze na farní škole u sv. Mikuláše a to čtyři druhy »industrialií«: předení, pletení, šití, práce v zahradě (pěstování bourců a včel), brzy se rozšířily tyto pracovní školy (Arbeiterschulen) i na venkově zásluhou kněží a šlechty, takže r. 1790 bylo jich již na 500. Příkladem toho následovala i cizina. Kindermann pro své zásluhy povýšen do stavu šlechtického (von Schulstein) a zemřel jako biskup litoměřický. Helfert ve svém spise *Die Gründung d. österreichischen Volksschule* staví Kindermana po bok samému Felbigerovi.

Ze všech propagátorů Kindermannových zasluhuje zvláštní zmínky dominikán Aleš Vinc. *Pařízek* (1748 až 1822), který první vykládal bohoslovcům katechetiku česky na malostranské normálce, později byl ředitelem hlavní školy klatovské a posléze jmenován ředitelem

ústavu malostranského od Kindermanna »jakožto nej-
spolehlivější ze současných pedagogů.«³¹⁾

V duchu knihy metodní napsal: »Über Lehrmetho-
de in Volksschulen« (1796) a vydal (1797) výtah český:
»O pravém způsobu cvičení mládeže ve školách čes-
kých« — první to česká metodika. K závěru připojuje
Pařízek seznam knih českých pro učitele a dítky, z nichž
zvláště pro učitele doporučuje svůj překlad Willaume-
ovy praktické knihy ruční s přídavkem svým: *Obraz do-
konalého učitele, který jest výtahem z Pařízkova větší-
ho spisu »Skizze eines rechtschaffenen Schulmannes für
angehende Landschullehrer«*, který do češtiny přeložil
(1822) F. Al. Vacek.

Třicet let působil Pařízek na škole normální v Pra-
ze, krásné vysvědčení o jeho působnosti vydává mu
v nekrologu jeho žák Jan N. Štěpánek: »V nejslavnější
péči odchoval vlasti mnoho tisíc výtečných učitelů a
katechetů«. Ve stáří 74 let zemřel a pochován na hřbi-
tově ve Zlatnících.

V poměry školství činně zasáhl po prvé r. 1832
Karel Alois Vinařický (1803—1869), vypracovav s Jos.
Jungmannem pamětní spis o stavu vyučování v jazyku
českém na školách v Čechách, který podal hr. Chotko-
vi. Nejvíce se zasloužil o národní školství výbornými
čítankami, které sloužily za vzor jiným národům. Roku
1863 zřízena *Schmerlingem* vyučovací rada pro celé
Rakousko a pro obor škol národních povolán do ní
z Čech též K. Alois Vinařický. Byl vlastencem ryzího
zrna.³²⁾

§ 20. *Jan Jindřich Pestalozzi.*

1. Vlastním zakladatelem obecné školy je *Jan Jindřich Pestalozzi.*

Pestalozzi se narodil 12. ledna 1764 v Curychu jako
syn ranhojiče. Otec mu záhy zemřel, vychován byl mat-
kou a služkou Barborou (Babelí), tím se vysvětluje Pe-
stalozziova myšlenka o úkolu ženy ve výchově rodinné.

Byl slabý, plachý, zasněný chlapec, ve škole celkem
špatný žák a potom student, který »to nikam nepřivedl«.

³¹⁾ Srvn.: *Košák Fr.*: Dějiny české katechetiky, 143 a násl.

³²⁾ *Kachník Jos.*: O didakticko-ethickém působení K. A. Vi-
nařického, *Vych.* 1. 1903, 33; *Šafránek*: *Kar. Al. Vinařický*, ČKD
1924 a násl.

»Heiri Wunderli von Thorliken« (Jindra Podivín z Blázovic) mu říkali posměšně.

Chtěl být napřed pastorem (jako jeho děd Ondřej, farář v Hoenggu), ale změnil svůj úmysl a počal studovat práva. Churavost ho přinutila studium přerušiti. Pod vlivem Rousseauovým se rozhodl pro zemědělství. Roku 1769 oženil se Pestalozzi s vytouženou Nannetou Schulthessovou, která zůstala mu věrnou a oddanou družkou, dobrým jeho geniem a strážným andělem až do své smrti.

Pestalozzi hospodařil na špatných pozemcích, koupených poblíž Birru, většinou za peníze vypůjčené, brzy začal stavěti nové obydlí, svůj Neuhoř. Prostavěl značnou část peněz; za sedm let, která byla jediným pásmem nezdarů a zápasů, prohospodařil ostatek.

Založil si přádelnu. Při vši nouzi zželelo se mu opuštěných a osiřelých dětí, které se potulovaly po kraji, živíce se žebrotou. Přijal jich 20 a začal je učit ve své přádelně pracovat, aby je vytrhl z žebráctví a zachránil z tuláctví a neřesti — první to vychovatelský pokus Pestalozziho.

Po dvou letech r. 1780 celé zařízení v Neuhořu se zhroutilo. Byl hmotně zničen. V těchto zlých a krušných dobách počal psáti »Večerní hodiny poustevníkovy«, a roku 1781 povídku »Lienhard a Gertruda«. Je tu vylíčen prostý život ve švýcarské vsi Bonnalu, zle trpící pod správou nešlechtného vogta Humela, jenž svádí sousedy k pitkám ve svém hostinci. Mezi oběťmi jeho je i dobrácký zedník Lienhard, otec sedmi dítek. Konečně manželka jeho Gertruda odhalí vše samému majiteli panství, Arnekovi z Arnheimu. Ten zakročí, ves si oddychne od Humela, nastane nový život a péče o řádně vypravenou školu.

Úspěch románu byl neobyčejný. Státníci se začali zajímat o neznámého podivína. Autor, jenž se stal spisovatelem spíše z donucení než ze záliby, měl pojednou slávu evropskou.

Po vpádu Francouzů roku 1797 zůstalo ze Stanzu 400 dětí sirotami. Trosky staré budovy staly se útlukem jejich; tam vznikl sirotčinec, ve kterém ujal se práce Pestalozzi.

Onemocněv těžce, byl nucen se uchýliti do hor, aby se léčil; ústav ve Stanzu zatím musil ustoupiti vojenské nemocnici.

Odmítnuv nabízené vedoucí místo na učitelském ústavě (semináři), šel do Burgdorfu »zkoušeti myšlenku lepší výuky lidu«.

R. 1800 byl mu dán k dispozici burgdorfský hrad, aby tam se svým pomocníkem Krüsim vedl učitelský seminář (ústav), střední školu s internátem, obecnou školu a sirotčinec. V krátké době byl učitelský sbor rozmnožen, přišel Buss, Tobler a Niederer, kteří se stali spolupracovníky Pestalozziho. Ze všech končin světa přijížděly návštěvy poznati a obdivovati, co tu bylo vytvořeno. R. 1799 ústav burgdorfský navštívil Herbart. Není pochyby o tom, že Herbart svou vědeckou pedagogikou pokračuje v díle Pestalozziově a dovršuje v soustavu to, co Pestalozzi víc jen geniálně tušil.³³⁾ R. 1801 vydal Pestalozzi knihu »Kterak Gertruda učí své děti«, ve které vyložil svoje zásady a metody vyučovatelské a podal návod, kterak jich užívati. Následovala potom řada publikací dalších.

V červnu 1804 přesídlil Pestalozzi se svým ústavem na zámek Münchenbuchsee, který mu byl vykázán vládou bernskou. Dočasně byl ústav Pestalozziho spojen s podobným ústavem Fellenbergovým v blízkém Hofwylu. Ale brzy došlo k neshodám mezi Pestalozzim a Fellenbergem. Pestalozzi r. 1805 se odstěhoval do Yverdonu, kde město mu nabídlo starý zámek.

Pět let působnosti Pestalozziho v Yverdonu stačilo, aby ústav se stal proslulým daleko za hranicemi Švýcarska, často navštěvovaným pedagogy, filosofy, spisovateli světového jména a státníky. Ale pod vnějším leskem začínal rozklad a připravoval se neodvratný zánik přičiněním odpůrců a nepřátel Pestalozziových, pro spory a rozpory vnitřní, a není jistě náhodou, že ústav počal klesati právě potom, když zemřela oddaná choť Pestalozziho roku 1815.

Na čas se vrátil Pestalozzi k svému starému plánu vychovávat chudinu a založil zvláštní ústav v Clindy (roku 1818), který hodlal přenést do Neuhofu. Ale plán uskutečniti se mu nezdařilo.

³³⁾ Kádner: Dějiny pedagogiky, III., 1., str. 268.

Roku 1825 po zániku celého svého díla skličěn, zhořklý odešel do Neuhofu k svému vnuku. Tam napsal svůj »Labutí zpěv« (1813) — nový výklad své pedagogické teorie, přehlídku své činnosti v Burgdorfu a Yverdonu. Zároveň je to kus autobiografie a vyrovnání s odpůrci a protivníky, kteří ještě nato podnikli na něho prudký útok, poslední rána do srdce Pestalozziho. Zemřel 17. února 1827 a pohřben v Birru u Bruggu.

Pestalozzi nevypracoval ve své pedagogice určitého systému, nebyl ani pedagogem filosoficky vzdělaným. Hlavní zásady jeho pedagogiky jsou: Všecka výchova pečuje jen o to, aby duchovní vnitřní síly lidské přirozeností rozvíjela zu reiner Menschen Weisheit. Úkolem výchovy elementární je povznést lidstvo harmonickým vzděláním tří základních mohutností: ducha (Geist), srdce (Herz) a ruky (Hand).

Základem všeho učení byl mu *názor*. Elementy názoru podle něho jsou: Číslo (Zahl), forma a slovo (či zvuk, Schall); soubor všech vnějších vlastností předmětů se spojuje v knihu své formy i v poměru svého čísla a uvědomuje se řečí. Poznáním čísla se obírá počtářství, formy kreslení, na řeči se zakládá učení jazykové.

Ve výchově mravní je mu cílem životní praxí vychovati k svobodě (autonomii) vůle. Škola má být Erziehungs-schule praktické výchovy mravní. Proti křesťanství Pestalozzi nevystupuje, ale je mu identické s mravností (das Christentum ist ganz Sittlichkeit). Místo náboženství v ústavě jeho se četly Gellerovy básně a obrazy velikánů Starého i Nového zákona. Člověk nemá mít jen vědění knižní a znalost, ale i praktické umění a zručnost.

Význam Pestalozziův netkví tak v jeho pedagogických teoriích, ani v učebné metodě, ale v tom, že první a jediný realizoval ideu sociálního úkolu školy, sociální výchovu. Školou chtěl zachrániti a povznést klesající lidstvo, jeho materiální a sociální postavení a nejchudším vrstvám dosud vylučovaným poskytnouti dobrodiní školy, proto právem je zván *zakladatelem školy obecné*.

2. Ale Pestalozzi měl nepřímo vliv i na založení ústavu pro výchovu předškolní, jejíž organisátorem byl Fr. W. *Fröbel*.

Fröbel (1782—1852) přiveden byl na dráhu vychovatelkou ředitelem Dr. Grunerem, byl od něho vyzván, aby přijal u něho místo učitelské. Slavný tehdejší Pestalozzi přivábil ho do Yverdonu, podle jehož zásad si založil v Griesheimu r. 1816 soukromý ústav (»Allgemeine deutsche Erziehungsanstalt«), který po roce přenesl do Keilhau. Byl obviněn z demagogie a ateismu, musil ústav zavřít a vláda mu svěřila správu sirotčince v Burgdorfu. Tam po prvé připadl na myšlenku zaměstnávat děti hrou a prací v hlíně, písku a dřevě. Založil si zvláštní dílnu na hračky, jichž užíval jako pomůcek. Čím dále tím více poznával, že nutno výchově dát nový základ, a to matkou ve výchově rodinné. R. 1843 vznikla jeho první Kindergarten — dětská zahrádka, kde nejen dětem v době předškolní hrou a názorem se dostávalo poučení, ale zároveň i ústav pro vzdělání pěstounek. Dětskou tuto zahrádku vedla jeho odchovanka Ida Seelová. Ale ještě před smrtí se dočkal toho, že vláda zakázala zřizovati zahrádky.

Jeho zásadou bylo: »Das Kind will erzogen werden, darum müssen wir es erziehen.« Hry dětské důmyslně uvedl v soustavu, aby cvičily smysly i údy dítěte a tak na způsob nynějších stavebnic využil umělých hraček (t. zv. Fröblovy dárky), dále tělocvik, kreslení modelování. Pěstounka jen pozoruje, dítě samo tvoří, nebo zas rozmlouvá s ním, řídí společné hry, »vypravuje, recituje básničky, vede k pěstování rostlin a pozorování zvířat a zároveň budí v něm náboženský cit.« Tím ulehčeno matkám ve starosti o děti a jejich výchově po stránce všestranného rozvoje tělesného a duševního. Roku 1826 vydal své hlavní dílo »Die Menschenerziehung«, v němž se odrážejí myšlenky německého filosofa pantheismu Friedr. Krause, takže nemá valné ceny, jakož i jeho teorie pedagogiky; hlavní význam Fröblův spočívá na poli školské organizace v tom, že se stal zakladatelem a organizátorem dětských zahrádek.

3. Úplnou reformu dětských zahrádek Fröblovy provedla v přítomné době římská lékařka *Dr. Maria Montessoriová* v mateřské škole užitím antropologické pedagogiky a experimentální psychologie a tak razí celé výchově nové dráhy. Zásady Montessoriové, jak je podává ve svém stěžejním díle »Metoda vědecké pedago-

giky«, jsou známy dnes po celém kulturním světě.“³⁴⁾ Než nutno je se stanoviska katolického, jak nedávno prohlásil Pius XI., bráti jen s určitou rezervou.

VII. OBECNÉ ŠKOLSTVÍ V XIX. STOLETÍ.

§ 21. *Rakousko.*

Výsledkem porad studijní komise opravné k návrhu kancléře Rottenhanna z r. 1795 a státního rady Martina Lorenze byl výnos císaře Františka I. 1804 o zavedení nového řádu pro školy obecné, jenž prohlášen byl 1805 jako Politische Schulverfassung (Politické zřízení německých obecných škol pro c. k. rakouské země vyjma Uhry, Lombardsko, Benátsko a Dalmácii) nebo Schulkodex (Školní zákoník), jímž na několik desetiletí ustáleno školství národní, které činilo platné pokroky.

Dozor nad školstvím svěřen byl opětne *pouze duchovním: místním farářům nad školami triviálními, děkanům či vikářům nad školstvím v okrese, kanovníkovi »scholastikovi« nad školami v hlavním městě a celé diecési*; dozorcí školní podávali potom zprávy jednak konsistořím, jednak úřadům krajským, načež soubornou zprávu vypracovala zemská vláda pro studijní komisi vídeňskou. Pro vzdělání lidové zřízeny školy trojí:

1. *Triviální*, a to farní a filiální, na venku pro obě pohlaví společné, v městech oddělené, v nichž se učilo *náboženství, čtení, psaní, počtům a základům slohu*, vyučování náboženství obstarával farář nebo kaplan, učitel opakoval; představeným školy byl farář.

2. Výše stály trojtřídní školy *hlavní*, kde učeno i němčině a základům latiny; místy doplněny byly ještě čtvrtou třídou a podávaly pak i učivo ze *stavitelství, rýsování, geometrie, zeměpisu, přírodopisu a fyziky*; katecheta měl v první třídě 1 hodinu, učitel druhou, ve kteréž náboženství opakoval, ve 2. a 3. třídě katecheta učil 2 hod., druhé 2 hod. opakoval a cvičil učitel, ve 4. třídě měl 3 hod. katecheta a 2 hod. opakoval učitel se žáky část katechetou vyloženou. Se školou hlavní byla spojena podreálka (nynější měšťanská škola), náboženství se vyučovalo po 2 hod. týdně.

³⁴⁾ Ze svého hlavního díla sestavila Montessoriová »Příručku vědecké pedagogiky«, kterou z italštiny přeložila B. Kožíšková (1926). — Viz též autorův čl. v ČKD, roč. 69, str. 129.

3. Dosavadní normální školy v hlavních městech nazvány byly školami *vzornými* (Musterhauptschulen) a určeny především pro výcvik příštích učitelů, kdežto pro vzdělání obchodní, průmyslové a hospodářské měly se zřizovati školy reálné. Povinnost školní trvala od 6. do 12. roku, potom do 18. (později jen do 15.) roku chodili žáci i žákyně do nedělních hodin opakovacích, bez nichž učedník nemohl dostati za vyučenou.

V první polovici 19. století vzpružila se značně síla katolictví v Rakousku,³⁵⁾ ale narážela tu však stále ještě na dozvuky josefinismu, který žárlivě dbal toho, aby moc církevní nevzrostla na újmu moci státní, a podroboval duchovenstvo v mnohém účinnému dozoru. Revoluční otřes rozšířil však v dvorských kruzích přesvědčení, že katolicism jest nejbezpečnějším strážcem i kulturních hodnot lidstva. Roku 1848 zřízeno ve Vídni ministerstvo kultu a vyučování jako nejvyšší státní úřad ve věcech školství.³⁶⁾ V Čechách 1849 zřízen při místodržitelství zemský školní úřad. Úřadu tomu přidáni byli pro pedagogický a didaktický obor zemští školní inspektoři. Stát měl se podle ministra vyučování *Lva Thuna*, naplněného hlubokou vroucností náboženskou, státi tím, čím byl před osvícenstvím, totiž útvarem výslovně křesťanským. Zároveň našel episkopát rakouský i znamenitého vůdce v *Josefu Rauscherovi*, povýšeném r. 1853 na vídeňský stolec arcibiskupský. Výsledkem těchto snah byl konkordát, podepsaný 18. srpna 1855. Konkordát dával kromě jiného duchovenstvu vliv na školství, zejména nižší; byloť svěřeno jeho dozoru mnohem účinněji, než bylo se stalo ve Francii zákonem Fallouxovým, a státní správa se netajila nikterak tím, že se jí jeví zajištění přísně náboženské výchovy dorůstajících pokolení věcí neobyčejně důležitou.

Nařízeno tu, že všecko vyučování mládeže ve školách veřejných i soukromých musí býti úplně přiměřeno učení katolické církve, že i školy střední mají se státi ústavy konfesijními, že učitelé mohou býti jen mužové smýšlení bezvadně katolického a že studijní fond,

³⁵⁾ *Šusta J.*: Dějiny Evropy v l. 1812—1870, II. 1, str. 132: srvn. dále *Kryštofek Fr.*: Dějiny církve katolické v státech rak.-uher.

³⁶⁾ R. 1861 bylo zrušeno a přičleněno ministerstvu vnitra jako »vyučovací rada«, ale r. 1867 opět bylo zřízeno a trvalo až do zániku monarchie.

pořízený kdysi z jmění zrušených klášterů, musí být podřízen úplně doзору biskupů.

Roku 1848 zřízena první česká vzorná škola hlavní *Budeč* v Praze při ústavu učitelském a svěřena správě *Amerlinga*, vedle něhož prvními učiteli byli tu *Walter*, *Tesař*, *Jos. Bačkora*, *P. Škoda*, *Bíba* a *Mužák*.

Doba od roku 1867 do 1879 znamená ostrou a úplnou přeměnu poměru státu k církvi. Zákony roku 1874, upravující nově poměr státu a církve v Rakousku, nebyly tak příkré, jako opatření proti nárokům kurie v Prusku a říši německé tehdy namířené, neboť *Andrassy* dbal obratně toho, aby rakouská politika nebyla stržena do otevřeného boje s katolictvím a ubránil se i tlaku, který se v tom na něho vsutku dál z Berlína.³⁷⁾ Přes to mohl *Pius IX.* encyklikou ze 7. března 1874 označiti i rakouské zákony jako zotročení církve státem a uklidňoval se jen nadějí, že vliv pravověrného dvora císařského v praxi nedopustí krajních důsledků věci té a zachová přece jen na dále duchovenstvu náležitý vliv na život veřejný i společenský. Bohužel církev katolická draze platila svoji státní nepatrnou a mnohdy jen *problematickou* podporu, zejména když byl ministrem *Leop. Hasner*, rytíř von *Artha* (1818—1891). Již základní zákon říšský z 21. prosince 1867 pod č. 142 říš. zák. v § 17 prohlašoval, že věda i vyučování jsou svobodny, že právo zakládati ústavy školní má každý občan, jenž se vykáže zákonitou způsobilostí, a že *jediné státu přísluší nejvyšší správa v oboru všeho školství a výchovy*. Výslovně přiřčen vrchní dozor nad školstvím orgánům státním v zákoně z 25. května 1868, č. 48. říš. zák., jímž vytčena základní pravidla o postavení školy k církvi. Tím porušen byl konkordát sjednaný mezi kurií a císařem. Papež *Pius IX.* v slavnostní alokuci ke kardinálům 22. června 1868 proti tomu velmi rozhodně protestoval, označiv nové zákony jakožto »zákony ohavné« (nullius in orbis fuisse ac fore). I biskupové ve svých pastýřských listech upozorňovali na nebezpečí, které hrozí kompromisní školou. *Linecký biskup*, neohrožený *Rudigier* za to obžalován ze zločinu rušení veřejného pokoje a odsouzen na 14 dní do vězení, *tyrolský kněz*, poslanec *Greuter* zachráněn před soudem jedině tím,

³⁷⁾ Památník učitel. ústavu, 26 a násl. *Šusta J.*: Světová politika v letech 1871—1914, Praha 1924, I., str. 178.

že ho říšská rada nevydala. Tak si vedlo *tak zv. katolické Rakousko!*

Připomenutými zákony připravena byla půda pro *říšský zákon školský* ze dne 14. května 1869 pod č. 52 ř. zák., obsahující zásadní ustanovení o účelu i zřizování obecných škol, návštěvě školy, vzdělání učitelstva i jeho postavení právním.

Od počátku let sedmdesátých byla vydána k němu mnohá nařízení školní o užívání učebnic a pomůcek, o zařízení školních budov, o přípravách k učitelským ústavům, o úřední činnosti školních dozorců atd. *Novela* z roku 1883 ze dne 2. května č. 53 ř. z. k říšskému zákonu školnímu připouští zákonitou úlevu v návštěvě po 12. roce a prohlašuje, že správcem školy může býti pouze učitel, jenž je stejného vyznání jakého je většina žactva. Oba zákony tvoří jednotný celek, společně nazývaný *»říšský zákon o školách obecných«*. Nový *řád školní a vyučovací* vydán roku 1905 (min. nař. z 29. září 1905, čís. 13.200; prováděcí předpis z 13. června 1907, čís. 25.704), jímž nahrazen byl starý řád prozatímní z roku 1870 (min. nař. z 20. VIII. 1870, č. 7648).

Stará dvojice škol triviálních a hlavních ustoupila podle říšského zákona školního dvojici nové škol obecných a měštanských. Školy měštanské, nastoupivše místo bývalých podreálek, dostaly odtud dvojí úkol: poskytovat jednak vzdělání vyššího, než podává škola obecná, hledě zejména k potřebám průmyslovým a rolnickým, jednak býti přípravou k učitelským ústavům a takovým školám odborným, jež nevyžadují přípravy ze škol středních. Úlevy se neposkytují, nýbrž škola měštanská prohlášena školou povinnou pro všechny dívky, jež vychodily s dobrým prospěchem pátý ročník obecné školy a nedovršily ještě 14. roku věku. Řádem školním z roku 1905 se přiblížily školy měštanské školám středním. Od roku 1903 dovoluje se, aby při nich zřizovány byly doplňkem zvláštní kursy roční. Učebná osnova upravena posléze roku 1908, kdy vyšly nové normální osnovy oddělené pro školy chlapecké i dívčí (pro školy české vydány 1910).

K školství obecnému pojí se řada zařízení přípravných i pokračovacích. Školy mateřské či dětské zahrádky pro děti od 3—6 let hledí je vychovati, vzdělávati jejich smysly, pěstovati názor a usuzování, zkrátka při-

pravovati pro školu obecnou. Za ministra Strenayera roku 1872 vydán pro tyto ústavy první statut.³⁸⁾

Přehlédneme-li stav obecného školství, jak se vyvinul až do světové války, musíme doznati s prof. L. Rotterem,³⁹⁾ že velký podíl na náboženské tragice jak v Rakousku, tak i v našem národě má právě rakouská škola kompromisní (eine Mischmaschschule).

Rakousko vedle dvouhodinového týdenního vyučování náboženství trpělo ve škole ducha, který, jsa bez názoru na svět a na život, velkým otázkám katolického světového názoru — i když se nestavěl proti nim přímo nepřátelsky — přece šel jim úzkostlivě s cesty. Neboť vyučování ostatním předmětům muselo podle zákona býti neodvislé od jakékoliv církve a jakéhokoli náboženství. Katolické Rakousko trpělo liberalisující výchovu učitelů. Liberalismem prosáknut byl duchovní život, zásluhu o to má tisk. Tím však Rakousko, katolické Rakousko vychovalo dobrý katolický lid ve lhostejnosti u víře, v mravní laxnosti a v bezcharakternosti a přenechalo svůj lid od pokolení k pokolení více upadající, bez odporu jako kořist zmijím svobodomyšlného tisku a všem svodům. Pak cesta Rakouska musila vésti od liberalismu k socialismu a zastaviti se v přístavu novopohanství, zvaného volné myšlení.

§ 22. U h r y. Nijak lépe nebylo tomu v Uhrách. Uherská část monarchie habsburské dostala zákony z r. 1867 tolik samostatnosti, že z jednotného předtím státu se stal spolek dvou samostatných států, které uvnitř se vyvíjely zcela samostatně. Jest to viděti i ve školství.

R. 1886 dne 29. srpna Lev XIII. encyklikou se obrací »Quod multum diuque« k uherským biskupům, v níž trpce si stěžoval na proticírkevní zákony uherské. »Duch času směřuje k tomu — píše — že příliš se pečuje o to, aby školní mládež z dozoru církve a z nade vše blahodárného vlivu se vymanila. Podporují a žádají se namnoze tak zvané neutrální, smíšené či laické školy, a to s tím úmyslem, aby chovanci vyrůstali v největší nevědomosti

³⁸⁾ Srvn.: *Kádner O.*: Vývoj a dnešní soustava školství, 56 a násl.; *Šafránek J.*: Vývoj soustavy obecného školství v král. Českém 1769—1895; *Týž*: Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů, 2 díly; *Kobosil*: Dějiny vychovatelství; *Strakosch-Graszmán*: Geschichte d. oesterreichischen Unterrichtswesens, 1905.

³⁹⁾ *L. Rotter*: Der Entscheidungskampf um die Seelen unserer Kinder, 1927², 10.

nejsvětějších věcí a bez ohledu na náboženství . . . Právě se zřetelem na důležitost věci musíme si přát, aby při veřejném vyučování bylo ponecháno církvi, aby plniti mohla úkol jí Bohem uložený, a proto důtklivě vás prosím, abyste horlivě o to pečovali.«

2. září opět promluvil sv. Otec k uherskému episkopátu encyklikou, v níž o škole píše: »Ohledně elementárních škol musí se na tom státi a na to tlačiti, aby faráři a ostatní duchovní stále s největší horlivostí nad nimi bděli a v náboženské výchově žáků hlavní svou povinnost spatřovali. Oni nemají tak ušlechtilý a tak důležitý úřad nižádné péči zůstavovati, nýbrž jej sami vykonávají a svým zamilovaným zaměstnáním učiniti, poněvadž najisto jest postaveno, že na zdravé a zbožné výchově útlého věku netoliko blaho rodin, nýbrž z veliké části také blaho státu závisí.

§ 25. N ě m e c k o. 1. *Bavorsko*. V roce 1805 nastupuje »General-Schul und Studiendirektorium«, které však podstatně do obecného školství nezasahuje. T. zv. Generalmandat z 23. prosince 1802 potvrzuje jen starší nařízení z r. 1770 o povinné docházce školní od 6.—12. roku, nařízení z r. 1803 stanoví povinnost nedělních opakovacích hodin od 12. do 18. roku. Doba vyučovací stanovena v zimě na 5 hod. denně, v létě 2 hod. V době žní jsou prázdniny a to jeden a půl měsíce. Obecná škola má tři stupně. Konkordát mezi kurií a vládou Ludvíka I. udělil církvi obdobná práva, jako tomu bylo v Rakousku. Za Ludvíka II. (1864—1886) učiněn pokus uplatniti ve školství více vlivu veřejného proti církvi, ale návrh zákona padl. Teprve za ministra Lutze (1869—90) byl uskutečněn. R. 1905 poslední krajští duchovní visitatoři škol přestali. Roku 1919 ministr školství Hoffmann odstranil náboženství ze škol jako povinný předmět. Proti tomu povstal episkopát s kardinálem Faulhabrem, který čin ten označil jako těžší zločin před Bohem na dětech, než bylo Herodesovo vraždění neviňátek, a formuloval své požadavky školství podle kanonů CIC. Proti zásadě laické školy státní položili princip školy konfesijní. Úsilí jejich podporováno bylo bavorskou stranou lidovou, která na půdě zákonodárné v osobě duševního původce konkordátu *Dra Wohlmutha* boj o školství bavorské k šťastnému konci přivedla. Nyní platí školský zákon, který stanoví konfesijní školu jako pravidlo, si-

multanní pouze výjimkou. Beyhl ve svém spise Deutschland u. d. Konkordat mit Rom (1925) uvádí 5233 katolických škol (70.3%), 1943 evangelických (26.1%), 57 židovských (0.8%) a jen 216 (2.8%) škol simultanních. Úplná obecná škola (8 letá) má náboženství jako řádný předmět vyučovací na nižším stupni 3 hod., na vyšším 4 hod. týdně, neúplná obecná škola (7 letá) na jednotřídce 5 hod., dvoutřídce 4+5; trojtřídce 4+5+5; čtyřtřídce 3+4+5+5; pětitřídce 3+3+4+5+5; šestitřídce 3+3+4+4+4+5 hodin týdně.

Konkordát bavorský z 29. března 1924, který byl prohlášen za jakýsi vzorný konkordát 20. století, zaručuje svobodný a veřejný výkon katolického náboženství (čl. 1.), dává řádům a zbožným kongregacím, dodržují-li obecné podmínky zákonné, právo zakládati a vésti soukromé školy (čl. 9.), školy vedené řády, kongregacemi podrží dosavadní charakter škol veřejných, plní-li předepsané podmínky, rovněž charakter škol veřejných mohou nabýti i nové školy. Tato ustanovení konkordátní jsou ve shodě s čl. 147. říšské ústavy výmarské. Vyučování a výchova dětí na katolických školách obecných bude svěřena toliko takovým silám učitelským, které jsou způsobilé a ochotny spolehlivým způsobem vyučovati katolickému náboženství a děti v duchu víry katolické vychovávat (čl. 5., § 1). Porušení této povinnosti je služebně trestné, další setrvání na konfesijní škole není již možné. (Bušek, Poválečné konkordáty, 53.)

2. Prusko. Svou nepřízeň proti církvi projevilo tenkrát i Německo, byl to zejména kancléř *Bismarck*, jehož hlavním pomocníkem od počátku r. 1872 se stal pruský ministr kultu Adalbert *Falk*. Tak již v červenci 1871 zrušeno t. zv. katolické oddělení v pruském ministerstvu kultu, na sklonku téhož roku nově upraven školský dozor v Prusku, zasahování církevních zástupců do školských věcí trpěno jen v mezích státního příkazu a nikoliv jako přímý výron církevního práva; trestními sankcemi stiháno vnášení politiky do kostelů t. zv. kazatelnicovým paragrafem, zakázáno působení Jesuitů, v jejichž působení viděl Bismarck obměnu mazziniovského spiklenectví. To byl počátek kulturního boje.

Kaprálský postoj státní všemohoucnosti pruské nedovedl získati jemněji ostruněných duší,⁴⁰⁾ ani když s vý-

⁴⁰⁾ Šusta J.: Světová politika, 1924 I., str. 158 a násl.

vojem novodobého katolictví úplně nesouhlasily, a masa katolíků, duchovenstvem obratně vedená, nedala se od Říma odtrhnouti liberalistickými nebo národními hesly. Skupina horlivých katolíků, jejichž zvýšená soudržnost se začala po roce 1866 hlásiti v pruském sněmu a kteří se tam v říjnu 1870 ustavili jako frakce s určitým programem o 48 členech, tvoří základ t. zv. *Centra* a v zápětí v deníku »Germania« našli vlivný orgán. Půdu ke vzniku uvědomělé strany katolické připravoval mohučský arcibiskup *Ketteler* († 1877) a bratří *Reicherspergerové*.⁴¹⁾ Na prvním říšském sněmu v r. 1871 Centrum vystoupilo hned jako skupina 67 poslanců, po volbách r. 1874 Centrum vtáhlo do sněmu s 91 zástupci, jejichž počet vzrostl na 101 posilou hospitantů. Vůdcem se stává *Ludvík Windhorst*, někdejší ministr hannoverského krále. V drobném mužíkovi tom našlo Centrum nad průměr obratného vůdce a neobyčejného stratega boje parlamentního, který způsobil za své dlouhé činnosti politické Bismarckovi mnoho krušných chvil.

A ještě větší význam než tato silná oposice parlamentní měla tuhá resistance pasivní, kterou všecek klerus katolický v Prusku čelil provádění »květnových zákonů«. Došlo k sesazování nepovolných metropolitů, biskupů i kněží, jejich trestnému stihání a žalářování, k zastavení státních příspěvků pro účely církevní, zavírání seminářů diecésních, rušení klášterů a k pokusům, vložití volbu farářů do rukou obcím. Ale výsledek se nedostavil. Věřící zachovávali oddanost církvi, i když na sta míst a některé stolce biskupské zůstávaly na čas neobsazeny. Veřejné mínění ctilo žalářované kněze jako mučedníky a stihalo potupou těch málo, kdož couvli před mocí světskou. Bismarcka podle vlastního přiznání tlačil Vatikán »jako noční můra«, proto zostřoval »kulturní boj«, ale v rozběhu svém se přepočítal, otevřeným útokem proti skále Petrově narazil na překážku, kterou nedovedl porazit. Ač ustoupil, školství se ocitlo v téže situaci jako v sousedním Rakousku. Po převratě politickém již říšská ústava německá, t. zv. výmarská, z 11. 8. 1919 (*Reichsgesetzblatt*, 1919, č. 1383) zásluhou německého *Centra* dává církvi katolické tolik ústavně zaručené svobody, že mohl říci o tom čelný mluvčí *Centra* dr.

⁴¹⁾ *Rümmer Fr.*: Bischof Freiherr W. E. von Ketteler u. die Schule. 1911.

Porsch, že takové nikdy v Německu nebylo a v žádné zemi světa svobodnějších ustanovení není. Nicméně však se tak nestalo bez předchozího boje, který vyvolal ministr vyučování Hoffmann ostrým výnosem 29. listopadu 1918, jímž chtěl úplně veškeré školství laicisovati. Proti němu se zvedl živelný odpor, 8. ledna 1919 sám musel vykonávání výnosu zastaviti a 1. dubna nakonec plně odvolati. Roku 1919 bylo dojednáno, že vláda předloží návrh říšského zákona školského. Přirozeně, že katolíci si přáli uplatnění ideje školy konfesijní (*Bekenntnisschule*); na podkladě křesťanském na místo dřívější simultanní školy má býti *Gemeinschaftschule* a pro děti bez vyznání *bekenntnisfreie Schule* (*weltliche* nebo *Weltanschauungsschule*).

§ 24. *Francie*. Podobně bylo i ve Francii. Stejně jako hnal kdysi po veliké revoluci strach před politickým převratem šlechtu kajícíně zpět do lůna církve, stalo se tak nyní s měšťanstvem, postrašeným přízrakem sociální revoluce.

Ministerstvo osvěty svěřeno horlivému katolíku, hr. *de Falloux*. Jeho přičiněním byly vydány na počátku r. 1850 a uvedeny v život nové zákony školské, které zajistily dozor farářů na učitele, zavázaného podle potřeby učiti i katechismu. Zároveň nové řády dávaly žádoucí volnost plnému rozvoji soukromého školství katolického, které mohlo dosud zejména přičiněním řádů duchovních úspěšněji než dosud soutěžiti se školstvím laickým. Monopol pařížské university, které všechny školy byly podrobeny, byl zrušen. Zásahu o to měli horliví katoličtí laikové: *Regnon*, *L. Ueuillot* a přítel *Fallouxův Montalembert*.

Třetí republika francouzská (4. září 1870) zaujala proti církvi katolické stanovisko rozhodně nepřátelské. Největším odpůrcem jejím byl *Léon Gambetta*, kterýž 18. září 1878 v Romansu vydal pověstné heslo: »*Le cléricalisme, voilà l'ennemi*«. Boj započat r. 1879 zákony směřujícími proti vyučování náboženství ve školách a proti vlivu církve na školství. Již dříve dekretovány požadavky: *Gratuité*, *Obligation*, *Laicité*. Dekretem ze dne 29. března 1880 zrušeny vychovávací ústavy řádů, na prvním místě Jesuitů, jakožto »neautorisované«. Jesuité vyhnáni. Nařízení to prováděno s takovou krutostí, že vyvoláno rozhořčení, kteréhož se vláda zalekla. Předse-

da vlády de *Freycinet* chtěl zachrániti ostatní řehole. Dal v Římě na srozuměnou, že když řehole podepíší vyjádření, že se nebudou vzpíráti školským zákonům, bude na ně vzat ohled. *Lev XIII.* souhlasil. Avšak *Freycinet* nedostal svolení kabinetu a odstoupil, a tak vypovězeni ze země všichni řeholníci. Svatý Otec vydal 8. února 1884 encykliku »*Nobilissima Gallorum gens*«. »Francie — tak píše — prokázala v dobách války i míru církvi tak neocenitelné služby, že si získala právo na vroucí vděčnost a na nehynoucí slávu. Od samého počátku zasloužila si název »nejstarší dcery církve«. V následujících stoletích stvrdily šlechtné podniky a slavné činy tohoto národa deset věků staré rčení »*Gesta Dei per Francos*,« nato dokazuje, že státy nemohou prospívati, když náboženství v nich z kořene vyrváno jest. Pro dobro dítěte jest třeba, aby bylo po křesťansku vychováno, z té příčiny zavrhovala církev vždy školy neutrální. Vyslovene naději, že docílí a upevní se shoda, která vždy mezi Francií a sv. Stolicí panovala. Předseda vlády *Ferry* se snažil na oko přivoditi přátelštější styk, ale zakrátko nová osnova o školách národních přijata. Zákonem z 28. března 1892 zavedeno bezplatné povinné vyučování veřejné, náboženství škrtnuto ze školní osnovy. V něm zejména jeden článek stanoví, že se vyhrazuje vyučování toliko učitelům a učitelkám světským. V roce 1901 vychází výjimečný zákon proti řeholím, které vypovězeny z vlasti. R. 1904 zavřeny školy řeholní, rok nato církev oloupena o kostely, fary a majetek movitý a nemovitý. S požárů dýmem světové války od r. 1914 nastala pauza. Po válce obnoveny snahy o »*école unique*«, jednotnou školu. Exponentem těchto snah byl *E. Herriot*, v r. 1924 jako předseda vlády ve sněmovně prohlásil: »Škola světská, toť naše nejdražší naděje, a nesvolíme, aby se tvořila soutěž proti této naší jednotné škole státní« a v l. 1926—27 ještě více jako ministr školství. Francie jest zemí laické morálky, která tu zavedena byla jako samostatný předmět ve veřejných školách již v r. 1882.

A přece katolíci s největšími oběťmi se nelekají ničeho a vydržují si, jak *Société générale d' Education d' Enseignement* uvádí, katolické školy pro 725.000 dětí, kdežto do škol státních chodí 2,868.000 dětí (*Bulletin* 1925, 419). Ostré spory vyvolává snaha vlády, zavést

zákony laické školy i v Alsasku a Lotrinsku, kde je dosud škola konfesijní. Školní docházka od 6—13 let.

Portugalsko. Podle vzoru francouzského se zařídila i republika portugalská; výuku náboženskou zakázala vůbec.

V Portugalsku byla církev pronásledována již po zahnání Dom Miguela, dosazení kněží smýšlení liberálního, církevní patronát odstraněn, kláštery zrušeny, jmění zkonfiskováno. R. 1910 prohlášena rozluka církve a státu v nové republice, majetek církevní a nadace zabrány republikou, církev nemá práva nabývatí majetku, stavby kostelní a církevní se po 10 letech stávají majetkem státním.

§ 25. *Belgie.* Ústava belgická ze 7. února 1831 prohlašuje ve čl. 14.—16. úplnou svobodu kultu. Ozvěna liberalismu evropského po roce 1879 zalehla i sem, kde církev dosud byla respektována, a tak práva její ve škole byla v duchu svobodomyšlné politiky téměř zničena. Ministerstvo liberálně progressistické s *Frére-Orbanem* v čele zahájilo boj proti církvi, a to hlavně v oboru školském. Zřízeno ministerstvo vyučování, kteréhož v Belgii dosud nebylo, a trůnní řeč 12. listopadu 1878 oznamovala: »Vyučování, které se děje na útraty státu, musí býti podřízeno výhradně řízení a dozoru civilních úřadů, aby mladé generaci vštípena byla láska k zásadám, které jsou základem našeho moderního státního zřízení.« Dne 10. července 1879 stala se zákonem škola bezkonfesijní. Episkopát na to odpověděl pastýřským listem, v němž zavrhoval školu bezkonfesijní a oznamoval, že se zřizovati budou školy katolické. *Lev XIII.* promluvil o záležitostech belgických v alokuci dne 20. srpna 1880, že školský zákon jest prudkým útokem na učení a práva církve a že biskupové jednali zcela u svědomitém vykonávání svého úřadu.

Pádem ministerstva *Frére-Orbanova* nastala změna. 20. září 1884 králem podepsán nový školský zákon, ale nemístnou blahovolností katolíci nedovedli tehdy těžiti ze svého mocenského postavení, takže právem museli snéstí výtku socialistického ministra *Destrée*, který uskutečniv r. 1919 nový zákon školský, podotkl, že socialistický ministr zajistil katolíkům spravedlivé školské požadavky lépe, než se stalo za vlády katolické. Teprve nyní vlivem katolické strany v parlamentě soukromé

školství konfesijní je na postupu, podporováno je částečně z veřejných prostředků. Na veřejných školách se učí též náboženství, ale stále zřetelněji projevuje se snaha nahraditi je laickou morálkou.

§ 26. *Holandsko*. Situace školství holandského jest velmi utěšená. Po čtyřicetiletém zápase cestou zákonou ze dne 7. října r. 1920 upravena parita takto:

1. školy veřejné (openbare) a
2. školy konfesijní (bisondere, svobodné) státem placené. Specificum Holandska je soukromé vyučování.

»Roomisch-Katholiek Central Bureau voor Onderwijs en Opvoeding« v Haagu řídí a usměrňuje veškerou katolickou výuku a výchovu, kteroužto práci jí dovoluje vskutku moderní školský zákon, pro nějž Holandsko možno klásti za vzor státu náboženské svobody.⁴²⁾

Nejprve byl změněn v ústavě onen článek, na němž byl vybudován celý starý školský zákon.

Byl to § 192, jenž počínal takto:

»Neutrální (veřejné) školství jest předmětem neustálé péče se strany vlády . . .«

Výraz »Neutrální« odstraněn, takže nyní je vláda povinna pečovati o všechny školy vůbec.

A dále zní též paragraf v nové úpravě takto:

Vyučování je svobodné s výhradou státního dozoru. Pro povinné školství obecné a pro školství střední se předpisuje zákonem zkouška způsobilosti pro učitelstvo, jakož i kontrola nad jeho mravní bezúhonností.

Při zákonné úpravě neutrálního školství budtež respektovány náboženské názory jednoho každého.

Obcím jest pečovati o dostatečné školství obecné, jakož i o potřebné množství školních budov.

Zákon stanoví požadavky, kterým musejí vyhovo-
vati školy vydržované zcela nebo z části z prostředků veřejných, a to rovněž se zřetelem na všemožnou svobodu konfesijní, která musí býti přísně zachována.

Tyto požadavky stanoví se pro školství obecné tak, aby mohly býti poskytnuty pevné záruky za vhodnou úpravu jak vyučování veřejného, tak i svobodného. Tímto jest ovšem neveřejným školám obzvláště zaru-

⁴²⁾ *Verhoeven Th.*: Die Lösung des Schulproblems in Holland, 1927; *Nosek Fr.*: Za svobodu školy! Jak idea tato vtělena v nový školský zákon v Holandsku, 1922.

čena svoboda co do volby vyučovacích pomůcek, i co do ustanovování sil učitelských.

Vyučování na školách svobodných, pokud vyhovuje zákonným podmínkám, budiž hmotně podporováno právě tak, jako na školách veřejných . . .«

Nový školský zákon takto upravuje vnější a vnitřní organizaci školství obecného:

Státním školním inspektorům přísluší bdíti nad zachováním zákonných ustanovení. Z jejich opatření možno se odvolati k vrchnímu školnímu úřadu.

Tím však volnost svobodných škol není nikterak dotčena. Korporace, které je spravují, mohou si stanoviti vyučovací plán, vybrati učebnice, rozdělití prázdniny a stanoviti svátky. Ony si tedy mohou samy vybrati čítanky a učebnice děje- a přírodopisu, jež jsou proniknuty duchem, jenž odpovídá jejich speciálnímu směru.

Vrchní dozor přísluší přirozeně především ministru vyučování, který je v té věci podporován inspektory a jejich asistenty. Než i obce účastny jsou dozoru nad školami, ustanovujíce si své místní školdozorce.

Vzdělání pro učitele potřebného lze dosíci v učitelských seminářích, které jsou také buď veřejné nebo svobodné.

Učitelé veřejných škol jsou ustanovováni starostou obce v dohodě se státním školním inspektorem a mohou týmiž orgány také býti propuštěni, suspendováni nebo potrestáni.

Učitelům veřejných škol je dbáti toho, aby neučili ničemu, ať pozitivně nebo negativně, co by mohlo nějak zadati jejich povinné vážnosti k náboženským názorům občanů jinak smýšlejících.

K návrhu starosty obce nebo školního inspektora může krajská (župní) vláda sesaditi učitele, který by při vyučování šířil nauky proti dobrým mravům nebo podněcoval k neposlušnosti proti zákonům státu (na př. kult nahoty, anarchismus, zásadní popírání boží existence). Totéž platí o učiteli, jenž by svým životem působil pohoršení (opilství atd.).

Učitelé svobodných škol mají stejné odborné vzdělání jako učitelé škol veřejných. Svobodné školy mají však úplnou volnost v ustanovování svých učitelů, jsou-

ce jenom povinny vyžádati si před každým jmenováním vyjádření státního školního inspektora. Jeho dobrozdání není však pro ustanovení kandidáta závazným, nýbrž má jenom povahu dobré rady se strany odborníka, jenž patrně měl příležitost pozorovati dotyčného učitele v praxi.

Učitelé svobodných škol dostávají jmenovací dekrety, ve kterých jsou přesně vytčena jejich práva i povinnosti. Je-li učitel svobodné školy propuštěn, aniž o to sám žádal, pak se může odvolati ke komisi, jejímiž členy jsou z polovice jeho kolegové učitelé a z polovice osoby volené korporací, o jejíž školu jde.

Učitelé mají zákonný nárok na pensi a pro případ zrušení školy přísluší jim čekatelné, pokud neobdrží nového místa.

Počet učitelských sil je zákonem přesně stanoven vždy v poměru k počtu žáků.

Všeliké náklady osobní platí stát ze své pokladny, a to nejen učitelům škol veřejných, nýbrž i svobodných, které ovšem nesmějí svým učitelům přiznati nárok na vyšší služné, než mají učitelé škol veřejných

V každé obci musí býti postaráno o dostatečné školství obecné, jakož i o vhodné školní budovy, kamž potom mají přístup všechny děti bez rozdílu, aniž by byly povinny zúčastniti se jakéhokoli vyučování náboženství. Náboženské společnosti jsou však oprávněny, obstarávati vyučování náboženství svými orgány a veřejné školy mohou poskytnouti potřebné budovy.

K zřízení veřejné obecné školy stačí jako minimum 12 dítek.

Přeje-li si náboženská korporace nebo nenáboženská korporace nebo nenáboženský spolek založiti novou školu nebo rozšířiti školu již existující (o nové třídy a pod.), může žádati od starosty obce, aby dal provésti novostavbu nebo přístavbu na náklad obce, nebo aby vyplatil peníz k tomu potřebný, chce-li dotyčná korporace provésti si práce stavební raději ve vlastní režii

Taková žádost musí býti náležitě doložena a podati:

a) nejprve průkaz o tom, že počet dětí, pro něž je ta škola určena, je nejméně 40 v obcích do 100.000 obyvatel a nejméně 100 v obcích přes 100.000 obyvatel.

b) Mimoto musí dotyčná korporace složit do pokladny obecní, a to dříve než počne se stavbou, jistinu ve výši 15 proc. úhrnného stavebního nákladu.

c) Nutno udati celkový počet žáků, pro něž nová školní budova je určena, maximální počet žáků pro jednu každou třídu, jakož i počet tříd. Mimoto nutno sděliti, bude-li se vyučovati jenom předmětům školy obecné nebo také občanské (měšťanské).

Jsou-li tyto podmínky splněny, pak musí starosta obce žádosti vyhověti. Nejde tedy o nějaké povolení soukromé školy podle volného uvážení úřadu, nýbrž o pouhé úřední konstatování, že zákonné podmínky pro zřízení svobodné školy byly splněny.

Klesne-li zřízením svobodné školy někde počet žactva ve škole veřejné pod zákonné minimum (12), může obec uprázdněnou budovu nabídnouti pro školu svobodnou a příslušná korporace musí to přijmouti, leč by na její odvolání ministr vyučování jinak rozhodl, ovšem když i zde se byl poradil se školním inspektorem a úřadem. Možno-li potřebám svobodné školy vyhověti pouhým nájmem, pak zapravuje obec příslušné nájemné.

Může se ovšem snadno stát, že veřejná škola nevyhovuje požadavkům rodičů, že však svobodné školy jejich směru v místě není, nebo naopak. A tu jim přísluší právo posílati dítky do školy odpovídající jejich přání, a je-li takováto škola vzdálena více než 4 km od jejich pravidelného bydliště, mohou žádati, pokud toho potřebují, aby jim byla poskytnuta z pokladny obecní podpora k úhradě výloh spojených s návštěvou školy přespolní (jízdné na dráhu, na elektrickou dráhu nebo omnibus). Při úplné nemajetnosti nahrazují se tyto výlohy úplně.

Nezdá-li se rodičům, pěstounům nebo poručníkovi naznačený způsob řešení dosti vhodným a raději by si přáli, aby se jejich dětem dostalo vyučování domácího, mohou je žádati od obce zdarma. V tomto případě musejí ovšem prokázati, že docházka do školy přespolní naráží na nepřekonatelné překážky a spolu navrhnouti obci učitele někde z okolí.

Příspěvkem k úhradě výloh, které ze školství obcím vznikají, musejí rodiče dítek školou povinných zapravovati ve prospěch obce školné, které jest odstupňováno

podle výše jejich příjmů, a to stejně, jde-li o školu veřejnou či svobodnou.

Vedle příjmu je pro výši školného směrodatným také, je-li škola obecná nebo občanská (měšťanská). V tom směru platí zásada, že školné na škole občanské má býti poměrně o to větší, oč vyšší jsou průměrem náklady obce na jednoho žáka na škole občanské proti obecné.

Jako minimum stanoveno jest 5 centimů za žáka týdně, počítaje v to i prázdniny, tedy 2 hol. zlaté a 60 centimů ročně. Jako maximum i pro nejvyšší stupeň příjmu stanoven obnos, který se rovná průměrnému nákladu na jednoho žáka, takže jenom nejzámožnější občané nahrazují školním platem obci skutečně věcné výlohy, kdežto všichni ostatní platí pouhý příspěvek.

Všeliké věcné náklady ohledně škol veřejných nese obec, která je také povinna nahraditi tyto věcné náklady školám svobodným, a to koncem každého roku.

§ 27. *Itálie*. Zákonodárství školské nese stejné stopy liberalismu jako v Rakousku. Obecná škola spočívá na zákoně *Casati* z 13. listopadu 1859, r. 1904 se zavádí povinná docházka, zákon *Credaro* z 1911 učinil další krok na zestátnění škol. Teprve vláda Mussoliniova provedla v roce 1923 reformu za ministra *Gentiliho* Náboženství stalo se povinným předmětem elementárním a má pronikati vším vyučováním. Vyučuje mu učitel, který k tomu musí míti církevní schválení. Vyučování se počíná modlitbou. Dozor vykonává nad tímto vyučováním církevní vrchnost v průvodu zástupce státní školní správy. Nynější ministr vyučování *Belluzo* vydal nařízení, že vyučování náboženské se musí díti jen podle učebnic schválených církevními úřady. Do škol se zavádí vedle společné modlitby i zpěv nábožných písní. Výjimky nejsou přípustny ani pro žáky, ani pro učitele.

§ 28. *Lotyšsko*. Stát tento, vzniklý na místě bývalé ruské gubernie livonské, byl první, který po světové válce uzavřel s kurií konvenci o úpravě vzájemných poměrů 30. V. 1922, ratifikovanou 3. XI. 1922. V X. čl. této konvence přiznáno církvi právo zakládati a udržovati své vlastní školy konfesijní; vláda lotyšská se zavazuje pak respektovati konfesijní charakter těchto škol a s druhé strany církev se zavazuje zachovávat všechny

zákony o školách soukromých. Republika lotyšská má většinu, 80% obyvatelstva lutheranů, 17% pravoslavných, 2% židů a pouze asi 1% katolíků!

§ 29. *Švýcarsko*. Školství švýcarské není unifiko-
váno, nýbrž každý kanton si stanoví zásady školské sám.
Tak vedle kantonů Basilej, Curych, Sv. Havel a Žene-
va, v nichž situace pro katolíky jest velmi těžká, jsou
kantony, které od ústřední vlády nežádají ničeho, zato
o náboženskou výchovu dětí se vzorně starají pod dozo-
rem inspektorů ze stavu duchovního.

§ 30. *Polsko*. Konstituce ze 17. března 1921 usta-
novuje povinnou docházku školní. Výuka jest bezplat-
ná. Zároveň zajišťuje národním i církevním menšinám
právo zakládati školy. Obecné školství jest v Polsku
sedmileté, povinnost školní začíná sedmým rokem. Or-
ganisací veřejného školství a dozoru nad školami se za-
bývá ministerstvo náboženského vyznání a veřejné osvě-
ty. Působí buď přímo anebo prostřednictvím 12 kura-
torií školních obvodů a 278 inspektorů okresních. Podle
konkordátu ze dne 10. června 1925, uzavřeného mezi
sv. Stolicí a polským státem, v čl. odst. 1.: »Na všech
veřejných školách, vyjímajíc školství vyšší, je vyučo-
vání náboženství závazné. Budou ji udíleti katolické
mládeži učitelé jmenovaní školskými úřady, ty však je
budou vybíratí výlučně z osob od ordinariátů aprobo-
vaných a schválených pro vyučování náboženství. Cír-
kevní úřady budou míti dozor nad vyučováním nábo-
ženství, pokud se týká učiva a mravnosti učitelů (nábo-
ženství). — Kdyby ordinarius odňal učiteli danou mu
kanonickou missi, ztrácí tento právo vyučovati nábo-
ženství.« V odstavci 2.: Vysvědčení dosažené na velkých
seminářích dává oprávnění k vyučování náboženství ve
všech veřejných školách, s výminkou universit.

Ministerstvo náboženského vyznání a veřejné osvěty
vydalo pak tento výnos ze 6. prosince 1926:⁴³⁾

»§ 1. Vyučování katolickému náboženství je závaz-
né pro katolické žáky na všech školách (vyjímajíc školy
vyšší) státních, veřejných, i na školách samosprávných
svazků, jakož i školách soukromých, podporovaných stá-

⁴³⁾ Srvn.: *Ušek B.*: Dnešní situace náboženská ve školství
význačných kulturních států; *Sursum*, 1928, 104; *Radliška H.*:
Současné polské školství, ve *Vydrově sbor.*: Současné Polsko,
1928. str. 5C.

tem nebo svazky samosprávnými nebo majícími právo veřejnosti.

2. Školské úřady jsou povinny se postarati o učitele náboženství, jakmile počet katolických dětí na škole jest nejméně 12. Když jich není tolik, sloučí se s dětmi škol sousedních. Kdyby nebylo možno ani to, školní inspektor nebo ředitel obrátí se na místního faráře nebo po dohodě s ordinariátem na osobu světskou, aby se ujala vyučování náboženského bez náhrady.

3. Počet hodin i rozvrh látky katolického náboženství ustanoví ministr školství v dohodě s příslušnými úřady církevními. — Udíletí se bude vyučování náboženské podle učebnic schválených ministrem školství i církví a stanovených pro školy příslušným diecézním biskupem.

5. Diecézní biskup vykonává příslušné mu právo visitace a dozoru osobně nebo prostřednictvím inspektorů náboženského vyučování, jež sám ustanoví a jejich jména ohlásí školním úřadům.

6. Školní inspektoři nebo ředitelé středních škol mají právo visitovati vyučování katolického náboženství, nesmějí však zkoušet žákův a musí se omeziti na poznámky pedagogicko-didaktické. — Duchovního učitele katolického náboženství smí visitovati pouze školní inspektor nebo vyšší školní úřady. Naproti tomu správce škol obecných smějí toliko býti přítomni při vyučování náboženství, podávaném duchovním, bez práva činiti jakékoli poznámky.

7. Náboženská cvičení katolické školní mládeže patří k celku vyučování a vychovávání náboženskému. Školní mládež je povinna se jich účastniti. Cvičení náboženská závazná pro školní mládež se řídí směrnicemi církevních úřadů v dohodě s ministerstvem školství, resp. školními úřady. Závazná cvičení náboženská jsou tato:

a) v neděle a svátky a na počátku a konci školního roku společné služby boží s exhortou;

b) každoročně třídní společné rekolekce;

c) třikrát do roka společná sv. zpověď a sv. přijímání mládeže;

d) společná modlitba před vyučováním a po vyučování, předepsaná příslušným školským úřadem a oznámená skrze úřad školský.

Bdítí nad tím, aby mládež společná náboženská cvičení podle těchto norem vykonávala, je závazkem katechetů, správ škol i členů učitelského sboru. — Pro jednotlivé případy nebo pro delší dobu lze zprostiti žáky celých tříd nebo škol obecně závazných náboženských cvičení po dohodě ředitelství nebo správ škol s katechety. — Doby i místa náboženských cvičení stanoví ředitelství neb správy škol s katechety.

8. Katecheté jsou učiteli i duchovními správci mládeže v mezích školního života. Je dále jejich zvláštní povinností bdítí nad náboženským životem a současně s jinými učiteli nad mravním vychováním mládeže školní. Katecheté vzhledem na své postavení jako duchovní správcové mají povinnost se účastniti všech konferencí, v nichž se projednávají záležitosti výchovy školní mládeže.

9. V ročním rozpočtu každé střední školy se určí pevný obnos na potřeby náboženské.

10. Na vyučování kostelnímu zpěvu je věnovati část času, určeného pro vyučování zpěvu. Učitel zprvu je povinen dorozuměti se s katechetou o výboru náboženských písní.

§ 31. *Anglie.* Obecné školy jsou buď státní, veřejné (Board Schools) a ty jsou simultanní nebo bezkonfesijní, nebo soukromé, vydržované státem uznanými církvemi (Voluntary = Denominational Schools). Ve veřejných školách obecných se náboženství nevyučuje, nýbrž čte se a vykládá bible, účelem jest vychovati »christian gentlemen«, postupně se zavádí laická morálka. Na školách katolických jest náboženství povinné. Stát nebrání zakládati je, jen jest povinností opatřiti si budouvu, jak osobní (i když to jsou řeholníci nebo řeholnice), tak věcný náklad přejímá stát, resp. obec. Nětřeba se zmiňovati, že i po zákonech z let 1922 a 1923, kterými se stát uvolil dávatí jim subvenci prostřednictvím Board of Education, vydali katolíci na udržení školství mnoho set tisíc liber šterlinků a kromě toho ještě platili na školy státní. Dozor státní vykonáván nad nimi taktně. Vedle katolických škol má své konfesijní školy i státní církve anglikánská; povinná docházka školní od 5—14 let (resp. 15). Učitelé anglických elementárních škol sice se vzpírají proti konfesijní výchově a zvláště proti církevnímu doзору.

ale veskrze stojí na křesťanské půdě a naprosto nejeví porozumění pro čistě světskou (beznáboženskou) školu; je obecné přesvědčení, že education and religion are inseparable. — Hlavní shromáždění učitelské v Portsmouthu (9. dubna 1926) opětně stanovilo, že »je to obecné přání, používati bible ve vyučování, protože Nový zákon vykonává největší mravní vliv, jaký by děti mít mohly« (Schoolmaster, duben 1926). Tak spor mezi školou a církví není nikterak ostrý a nepřekonatelný. Na shromážděních anglických učitelů obecných škol berou vždy účast zvaní zástupcové církve a v pozdravných proslovech vždy se zdůrazňuje dobrá shoda mezi školou a církví. Státní anglikánská církev trvá na požadavku konfesijního vyučování s církevním dozorem pro všechny elementární školy a přeje si, aby i v Training-Colleges o náboženské vyučování bylo postaráno. V tom nonaukoformisti (methodisti, baptisti, Armáda spásy, Kvakeři, s přítomnou interkonfesijní křesťanskou (!) školou jsou zcela spokojeni) vidí nebezpečí jednostranného státně-konfesijního ovlivňování. — Ačkoli státních škol (Concil-Schools) přibývá (od r. 1902 do roku 1924 s 5943 na 8929) a církevních škol (Church-Schools) (pod státním dozorem) ubývá (se 14.264 na 11.892), je přece daleká cesta k úplnému splynutí církevních škol se státními. Sám kardinál Bourne prohlásil: »Mluvte si, co chcete, pokud je u nás dvojí nazírání na výchovu — nazírání těch, jimž více vyhovuje, aby jejich děti ve školním věku dostaly jen povšechné poučení o náboženství, a nazírání těch, kdo jsou přesvědčeni, že není opravdové výchovy bez náboženského základu — dotud dvojí soustava škol musí zůstat.«

Proto je pochopitelné, že Episkopát i předsednictvo »Catholic Education Council« soustřeďuje stále více zájem katolíků k otázce školské.

VIII. PRINCIPY CÍRKEVNÍHO PRÁVA V OTÁZCE ŠKOLSKÉ.

§ 32. *Současná situace náboženská a školství u nás.*

Nejdůležitější zkušeností dějinnou dnešního pokolení jest zajisté světová válka. Její výsledek určuje ta-kořka všechno další bytí vzdělaného lidstva. Nastává nová doba i pro školství, rozvrácené válečnými vlivy a zneklidněné varem nových myšlenek a pokusů pedago-

gicko-didaktických bez zřetele k historickému vývoji, kulturním, sociálním a hospodářským poměrům. Školství téměř všude je na ten čas v krizi a přerodu. A v této době vzniká nové obecněškolské právo státu československého. Zákonodárným činitelům ukazuje Kádner jediné správnou cestu: »studovati důkladně školu cizí, napodobiti *ve svém duchu* osvědčené a dobré jeho stránky, ale ne otrocky doporučeti jejich přijímání.«⁴⁴⁾)

I situace náboženská se ocitá v těžké krizi a není nijak katolické církvi příznivá. Náboženský problém⁴⁵⁾) nabyl v Československu zvláštní ostrosti velikým hnutím, které po politickém osvobození československého národa zachvátilo jeho českou větev v Čechách a na Moravě. Náboženský indiferentismus lidí, vychovaných naukami liberalistickými a socialistickými dodával to- muto hnutí potravu. Jeho plodem bylo hromadné od- padávání od církve katolické, jež takto ztratila asi pě- tinu všech příslušníků českého kmene ve státě českoslo- venském. Největší část odpadlých (asi 800.000) přešla do nově založené církve československé (založena 8. ledna 1920 na schůzi »Klubu reformního duchovenstva«: těžce zápasí od počátku s myšlenkovou nejasností), někteří se přidali (asi 150.000) k protestantismu a ostat- ní (asi 600.000) zůstalo bez vyznání. To vše neobešlo se bez třenic a potyček s obyvatelstvem, jež zachovalo věr- nost katolické církvi. Tyto události, jakož i rozličná opatření vládní, jimiž se omezoval dřívější mocný vliv církve katolické ve školství a veřejném životě, byly váž- nou překážkou dobrého poměru republiky českosloven- ské k papežské stolici. Z neshod vyvinulo se časem na- pětí, jež sporem o oslavu úmrtního dne Husova jakožto svátku státního v červenci 1925 vyvrcholilo v přerušeni diplomatických styků. Teprve koncem roku 1927 poda- řilo se urovnati spor o Husa a sjednati zásadní dohodu o nejdůležitějších otázkách církevně politických (»modus vivendi«), takže počátkem r. 1928 byly diplomatické sty- ky zase obnoveny. Otázka školská jest však stále ote-

⁴⁴⁾ Kádner O.: Vývoj a dnešní soustava školství I., 10. Viz dále: Šusta J.: Světová politika v l. 1871—1914, I., 5; Krofta K.: Stará a nová střední Evropa, 1929, 127.

⁴⁵⁾ K ideovému vývoji církve československé, k hnutí pravo- slavnému v Československu a k situaci československého protestan- tismu srovnej dokumentární dílo Fr. Cínka: K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918—1925; Olomouc 1926.

vřena, proto náboženská stránka školy vyžaduje ostrážité bdělosti a soustředění veškerého zájmu katolíků.⁴⁶⁾

§ 33. *Neutrální škola a církevní právo.*

Dnešní naše »neutrální« škola nabádá k vážné úvaze, neboť jest úplným přelomem dosavadního dějinného školství.

Jakým směrem měl by se bráti další postup, naznačuje Rádl v »Revisi pokrokových ideálů v národní škole.« (Nákl. akadem. YMCA 1928). Způsobila veliký rozruch, jedni chápali, kam Rádl míří, výtkou, že dnešní pokroková jejich ideologie nevyhovuje, jsou zle dotčeni. Chyba prý není v ideálech, ale v tom, že bylo na ně zapomenuto. A které jsou to a proč nebyly uskutečněny? Na to odpovídá Černý, první referent Pedagogické jednoty pražské, která zorganizovala diskusi, aby o brožuře Rádlově učitelstvo se vyjádřilo: Že neuskutečnila se dosud rozluka státu od církve, že stát musel ustoupiti od úředního kultu Husova, že se proti tomu zavádí kult sv. Václava, že nekatolické křesťanské církve opouštějí pokrokový tábor, že se neuskutečňují školské reformy a vysokoškolské učitelské vzdělání, laická morálka, že nejsou jednotné učitelské organizace a že není nových vůdců v učitelstvu, že upadá zájem o zásadové otázky, toho všeho příčinu nechtěl bych hledati v úpadku a rozkladu pokrokových ideálů; ty pro učitelstvo zůstávají netknuty a bez úhony zůstanou i dál, ale hledám a nalézám příčinu těchto zjevů ve zrušení duší materialismem, pohodlím a požitkářstvím, jež zachvátilo dnes i mladší generace, jež by měly míti právě nejvíce psychofysické vznětlivosti pro změny dnešního stavu k pokroku.⁴⁷⁾

Tu třeba po této diagnóze připomenouti slovo vynikajícího vědce, který není z tábora katolického: »Rozšířené volání po odstranění náboženského vyučování ze školy — doznává sám *W. Wundt* — skrývá pod tímto jménem podle mého mínění jedno z největších kulturních barbarství přítomnosti.«⁴⁸⁾

⁴⁶⁾ CIC. liber III. titulus XXI.: De scholis, c. 1372, sq.

⁴⁷⁾ Revise pokrokových ideálů v národní škole. Cyklus přednášek, red. *Jos. Hendrich*; 1929, 9.

⁴⁸⁾ Dresdener Nachrichten z 12. července 1919.

Hluboký filosof a theolog vzácné erudice, arcibiskup Msgr *Kordač* praví:

S bolestí pozorujeme, že nepřátelé výuky náboženství snaží se učitelstvo získati pro požadavek, aby bylo náboženství vyloučeno ze školy a místo něho se učilo laické morálce, jejíž osnova byla též jimi nastíněna. Jako by nevěděli, že ideje uvedené v jejich občanské mravouce jsou již dokonale provedeny v náboženské morálce, protože ve víře nacházejí hlubší odůvodnění, vyšší cíl a mocnější pohnutky, podle slov Apoštola: »... a pokoj boží, který převyšuje všechno pomyšlení, ochrání srdce vaše i myšlenky vaše v Kristu Ježíši. Konečně, bratři, všechno, co jest pravdivé, co důstojné, co spravedlivé, co čisté, co milé, co dobré pověsti, všechno, co jest ctnostné, co chvalitebné, to obmýšlejte.« (Filipp. 4, 7, 8). — »Nyní však odložte od sebe i vy to všechno, hněv, prchlivost, zlobu, utrhaní, potupné řeči z úst svých; nelžete jedni druhým, neboť jste svlékli se sebe člověka starého s jeho skutky a oblékli jste nového člověka, jenž se obnovuje, k poznání podle obrazu Stvořitele svého... Oblecte se tedy jako vyvolenci boží, svatí a milí, v srdečnou milosrdnost, dobrotu, pokoru, mírnost, shovívavost, snášejíce jeden druhého a odpouštějíce si vespolek, má-li kdo žalobu proti jinému: jako i Pán odpustil Vám, tak i vy; ke všemu tomu však mějte lásku, která jest svazem dokonalosti. A pokoj Kristův vládni v srdcích vašich.« (Kolos. 3, 8—14.)

Ježto občanská mravouka zásadně si všímá jen pozemského života a vše božské nechává stranou, jest zjevné, že nezajímá se o Boha, jenž jest hlavní příčinou i cílem světa. Chtíti mravnost bez náboženství jest totéž, jako počítati v arithmetice se samými nulami, které samy o sobě jsou bez významu a jen tenkrát se uplatňují, stojí-li před nimi číslice. Mravouka bez poukazu na Boha jako původce a konečný cíl náš zůstává hluchou, bezživotnou, bezkrevnou; nestane se nikdy podnětem k výchově velikých duchů a charakterů. Měli-li by učitelé řídit výchovu podle osnovy této občanské mravouky, poznali by brzy její neplodnost, nedostatečnost a zvláště škodlivé následky odcizení od Boha.

Velebné duchovenstvo račiž se řídit těmito pokyny, nabádá dále Ordinarius pražský:

1. Jest i dále poučovati lid o nutnosti náboženské výuky a výchovy ve škole podle pokynů pastýřského listu.

2. Náboženství nutno tak vyučovati, aby vynikly vzájemné mravní a sociální závazky členů společnosti lidské.

3. I když učitelé dostávají se do vleku činitelů nepřátelských náboženství, není to ještě důvodem k tomu, aby jim projevováno bylo osobní nepřátelství, neboť lze doufati, že svody nepřátel najdou ohlasu jen u menší části učitelstva a že učitelstvo, které opravdově lne k svému povolání, zůstane si vědomo svého úkolu vychovávati mládež nábožensky mravně podle dosud platných zákonů.«

Nejvyšší autorita církevní připomíná v poslední encyklice, že k výchově mají přispívati tři složky: *Církev, rodina a společnost občanská. Církev má právo v důsledku poslání, jež jí bylo svěřeno Kristem, zabývat se výchovou s naprostou neodvislostí. Není příčiny, aby se tím ocitla v konfliktu se státní mocí, neboť se neuzpírám tomu, aby škola vyhovovala odůvodněným ustanovením občanských autorit. Je však v rozporu se zdravým rozumem, tvrdí-li se, že děti patří státu. Stát má za úkol pečovat o společné a materiální blaho a tudíž zajistit rodinám mír a bezpečnost při vykonávání jejich práv. Nemůže tedy stát chtít nahrazovati rodinu. Přísluší mu pouze chrániti práva rodiny, která jsou původnější než práva státu a v důsledku toho má stát také respektovati práva církve. Stát může vyžadovat, aby všichni jeho občané měli jistou znalost svých občanských a státních práv, jakož i aby nahyli jistého stupně vzdělání duševního, mravního a tělesného, odpovídajícího poměrům naší doby. Žádný monopol nemůže tudíž nutit rodinu, aby vysílala své děti do státních škol, jichž vyučování by se přičilo jejímu svědomí, nebo jen jejím oprávněným nadějím. Stát má ovšem právo vyhradit si zakládání a řízení škol, jež připravují pro veřejnou službu, opět však s podmínkou, že při tom není porušováno právo církve a rodiny.*

Svatý Otec uznává prerogativy státní občanské výchovy, ta však nesmí porušovati práva církve. Církev pak plní své vznešené poslání: »Jdouce do celého světa učte všechny národy« (Mt. 28), starala se vždy o školy a

blahodárnou výchovu a vzdělání v nich, jak svědčí stránky předchozí, a tak vedle práva božského má nad školou i právo historické. Proto i kodex církevního práva rozvinuje principy, které církve hájiti a zastávati musí za všech okolností. Na prvním místě zdůrazňuje kodex právo věřících dítek na katolické vyučování.

Can. 1372. § 1. Věřícím se musí dostávati poučování takového, aby se jim nejen nic nepodávalo, co by bylo proti katolickému náboženství a mravní bezúhonnosti, nýbrž aby zaujímaló význačné místo vyučování v náboženství a mravnosti.

Can. 1373. § 1. V každé obecné škole budiž poskytováno dětem vyučování náboženství, přiměřeně k jejich věku.

§ 2. Mládeži, která chodí do škol středních neb vyšších, budiž poskytnuto hlubšího vzdělání náboženského, a místní biskupové ať pečují o to, aby se tak dalo prostřednictvím kněží vynikajících horlivostí a věděním.

Can. 1374. Katolické děti ať nechodí do škol nekatolických, neutrálních, smíšených, které totiž jsou přístupny i nekatolíkům. Jediný však ordinarius oné diecése má ve smyslu instrukcí apoštolské stolice rozhodnouti, za jakých okolností by se mohlo trpěti, aby se chodilo do těch škol, a jaká opatření by bylo učiniti, aby se předešlo nebezpečí zkázy.

Can. 1375. Církve má právo zřizovati školy jakéhokoliv oboru, a to nejen obecné, nýbrž i střední a vyšší.

Can. 1379. § 1. Není-li obecných a středních škol, jak je o nich řeč v can. 1373, mají věřící, a zvláště ordinarius onoho místa, pečovati o to, aby byly založeny.

§ 2. Rovněž nevládne-li na veřejných universitách nauka a duch katolický, jest si přát, aby v národě neb zemi se založila universita katolická.

§ 3. Věřící ať neopomenou podle svých sil přispívati k zakládání a udržování katolických škol.

Can. 1381. § 1. Náboženské vyučování mládeže na jakýchkoli školách podléhá autoritě a dozoru církve.

§ 2. Místní ordinariát má nad tím bděti, aby na jakýchkoli školách jeho území nic se nedálo, co by bylo proti víře a dobrým mravům.

§ 3. Jemu přísluší rovněž právo schvalovati náboženské učitele a učebnice a z důvodu náboženství a

mravnosti vymáhati, aby odstranění byli učitelé nebo knihy.

Can. 1382. Místní ordinarius může buď sám nebo svými zástupci visitovati také jakékoli školy, dětské besídky, zotavovny, patronáty a pod., pokud se týká vedení náboženského a mravního; z tohoto dozoru nejsou vyňaty ani školy jakýchkoli řeholí, leč by běželo o interní školy pro ty, kdo mají sliby, v řádech vyňatých z pravomoci biskupské.«

A katolická morálka ukazuje na nebezpečnosti, které hrozí dětem i v tak zv. škole neutrální.

Proslulý moralista *Noldin* výslovně praví: »Nunquam, ne ad gravissimum damnum vitandum, licet parentibus filios mittere ad scholas acatholicas, in quibus proximum perversionis periculum removeri nullatenus potest.⁵¹⁾

Akatolickými školami rozumí i školy neutrální. Jenom v případě, kde není školy katolické, mohou rodiče posílati dítky do škol neutrálních, ale mají povinnost se postarat, aby nebezpečnosti společnosti se žáky různého vyznání paralysovaly. Media, quibus periculum proximum removeri debeant, haec sunt:

a) filios extra scholam rite instituere et educare in iis, quae ad christiane credendum et vivendum necessaria sunt;

b) eos apte docere et confirmare in iis, quae in eiusmodi scholis potissimum impugnari solent;

c) diligenter invigilare, ne filii vel ex pravis libris vel ex malis sociis in fide et moribus damnum patiantur.⁵²⁾

Katolíkům tudíž otázka školy jest otázkou svědomí.⁵³⁾ Za daných poměrů jest: *Unum necessarium — škola náboženská, konfesijní, katolická — »a to nikoliv jenom jako ústupek církvi, ale aby svému vlastnímu intelektuálnímu, mravně-výchovnému a kázeňskému úkolu mohla plně dostáti.«⁵⁴⁾ Postulát konfesijní školy*

⁵¹⁾ *Noldin H.*, Summa theologiae moralis II., 314.

⁵²⁾ *Noldin*, 316.

⁵³⁾ *Kordač Fr.*, K otázce volné školy. Jakou povinnost ukládá boj proti křesťanské škole svéprávnému občanu a uvědomělému křesťanu. Praha. 1907. — K tématu tomuto se několikrát autor vrací jako poslanec revolučního Národ. shromáždění a potom jako arcibiskup ve svých pastýřských listech.

pak žádá náležitě o důležitém tom problému rozvažovati, promysleti a domysleti!

»Nikdo nebude moci popřít, že v dobách nebezpečnosti právě katolický lid v první řadě jednomyslně a ve sražených řadách vystupoval na záchranu a obranu konfesijní školy. Na nás druzí čekají. Jinověrci hledají s námi jaro, protože jsou přesvědčeni, že my jako katoličtí křesťané velmi dobře víme, čeho máme žádati od školy a učitelů, a že se od těchto zásad nedáme ničím na světě odvrátiti. Ale musíme pracovat! Toho žádá od nás Bůh, a je povinností rodičů, aby s dobrými učiteli a učitelkami uvažovali a je podporovali svou autoritou otce a matky. Těch několik málo let, která uplynula od převratu, ukázalo, že netřeba nám si zoufat, ale klidně vzít na sebe boj za kříž a víru Kristovu.« (Kancelář Dr. Marx na katolickém sjezdu v Hannoveru 1924). V týž smysl vyznívá i naléhavé přání a výzva sv. Otce v jeho encyklice »O křesťanské výchově mládeže«.

Oddíl druhý.

**OBECNOŠKOLSKÉ PRÁVO
ČESKOSLOVENSKÉ.**

O B S A H:

I. *Organisace školské správy:*

§ 1. Vrchní vedení a dozor na veškeré vyučování a vychování. — § 2. Správa školství: I. Ministerstvo školství a národní osvěty. — II. Organisace nižších stolic: 1. Zemská školní rada. — 2. Okresní [(městské) školní výbory]. — 3. Místní školní rady. — 4. Volební právo učitelské do místní školní rady. — 5. Místní školní výbory menšinových škol. — III. Orgány místní školní správy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: 1. Školské stolice. — 2. Kuratorium státní školy. — IV. Státní dozorčí orgánové 119

II. *Organisace národních škol:*

§ 1. Ustanovení přechodná. — § 2. Říšské zákony školní recipované. — § 3. Školní zákony republiky Československé. — § 4. Rozdělení národních škol. — § 5. Školy obecné. — I. Vnitřní organisace: 1. Účel. — 2. Učebné předměty. — 3. Učebné osnovy. — 4. Vyučovací metoda. — 5. Učebnice. — 6. Školní kázeň. — 7. Trest. — 8. Klasifikace žactva. — 9. Školní vysvědčení. — II. Vnější organisace: 1. Zřizování veřejných škol obecných. — 2. Školní expositura. — 3. Zřizování tříd. — 4. Náklad na veřejné školy obecné. — 5. Zařízení školních budov. — 6. Výzdoba školních místností. — 7. Školní docházka. — 8. Evidence mládeže školou povinné. — 9. Trvání školního roku a prázdnin. — § 6. Měšťanské školy: 1. Účel. — 2. Učebné předměty. — 3. Zřizování. — 4. Školní docházka. — § 7. Jednoroční učebné kursy při měšťanských školách: 1. Zřizování. — 2. Účel. — 3. Podmínky přijetí. — § 8. Kursy a školy pokračovací 130

III.	<i>Uýuka náboženská:</i>	
	§ 1. Zákonná ustanovení o výuce náboženské:	
	I. Malý školský zákon. II. Nařízení k malému školskému zákonu. III. Prováděcí pokyny. —	
	§ 2. Náboženské úkony. — § 3. Náboženská agitace na školách	160
IV.	<i>Soukromé ústavy vyučovací</i>	170
	V. <i>Uýchova předškolní:</i>	
	§ 1. Mateřské školy: 1. Výchovný program. —	
	2. Vývoj. — 3. Úkol opatrovny. — 4. Jesle	171
VI.	<i>Školství pro mládež úchylnou a mravně vadnou:</i>	
	§ 1. Školství a sociální péče o mládež úchylnou:	
	1. Úchylná mládež. — 2. Výchovná péče .	173
VII.	<i>Právní ochrana dětí:</i>	
	§ 1. Péče o dítě. — § 2. Právní ochrana dětí:	
	1. Ochrana dětí v cizí péči a dětí nemanželských. —	
	2. O práci dětí. — 3. Týrání a zlé nakládání s dětmi. —	
	4. Zvláštní trestání dětí. — 5. Zakročování proti zpusťlosti mládeže	178
VIII.	<i>Rodičovská sdružení</i>	182

I. ORGANISACE ŠKOLSKÉ SPRÁVY ČESKOSLOVENSKÉ.

§ 1. *Úrchní vedení a dozor na veškeré vyučování a vychování.*

V důsledku novodobého názoru na stát a jeho ovládnutí všech složek společenského života i školství se stalo monopolem moderního státu, také v republice Československé přísluší státní správě »*vrchní vedení a dozor na veškeré vyučování a vychování*« (§ 120 ústavní listiny a § 1 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. zák. a nař.).

Správu tu vykonává stát ministerstvem školství a národní osvěty, pokud se týče ministerstvem zemědělství. Opatřovati vyučování náboženství na školách obecných (řádových) a občanských a na ně dozírati přísluší úřadům církevním s výhradou práva vrchního dozoru a správy podle § 1 zákona ze dne 9. dubna 1920, čís. 292 Sb. z. a n.

A. Úřední: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého (vydávána podle zákona ze dne 20. prosince 1921, č. 500 Sb. z. a n.).

Pro obor školské správy: Věstník ministerstva školství a národní osvěty.

[Vedle říšského a zemského zákoníka a věstníků vládních bývalého Rakouska a Uherska.]

B. Soukromé:

Křivánek Jan, Příručka zákonů, nařízení a předpisův o národním školství v republice Československé, 1924.

Tuček K. a Teplý S., Zákony školské, nákl. Zem. ústřed. spolku jednot učitelských v Čechách, Rašín, Praha.

Janota Osvald, Zákony o školách místních. Sbířky zákonů československých redakcí prof. dr. Fr. Weyra, sv. XI. (1923) a sv. XIII. (1924).

Novák K., Výbor zákonů a nařízení školních republiky Československé, 1925.²

Frank Ferd., Enzyklopädischer Handbuch der Normalien für das österreichische Volksschulwesen, 1910.

Schedlbauer L., Landesgesetze über das Volksschulwesen, 1914 a násl.

Týž, Handbuch der Reichsgesetze und der Ministerialverordnungen über das Volksschulwesen, 1911.

Müller U., Právní základ národního školství, Praha 1917.²

§ 2. *Správa školství.*

I. Nejvyšším státním úřadem správním ve věcech školství a národní osvěty jest *ministerstvo školství a národní osvěty* (zřízeno zákonem z 2. listopadu 1918, č. 2. Sb. z. a n.), jemuž v čele stojí ministr jmenovaný prezidentem republiky, který je sám osobně odpovědný z veškerého úředního jednání a sám rozhoduje ve věcech, které náleží do jeho působnosti (podle § 34 ústavní listiny je trestně odpovědný, porušil-li úmyslně nebo z hrubé nedbalosti zákon. Právo k obžalobě má poslanecká sněmovna, trestní řízení provádí senát).

Obor působnosti. Působnost jeho se vztahuje:

1. na školy všech druhů, vyjímajíc školy zemědělské, vojenské a školy pro trestance;
2. na péči o lidovou výchovu, vědy a umění;
3. na kultus.

Vydává pro odbor školské správy »Věstník ministerstva školství a národní osvěty«, v němž kromě školních zákonů a *nařízení* (povšechného rázu) otiskuje *vynesení* (k určité věci školské) podřízeným školním úřadům a od r. 1921 též výnosy zemských školních rad.

A. *Základní:*

Gustav Strakosch-Graszmann, Geschichte des österreichischen Unterrichtswesens, 1905.

Kádner Ot., Vývoj a dnešní soustava školství, 1929.

Merhaut Cyr., Samospráva v národním školství, 1913.

Šafránek J., Vývoj soustavy obecného školství v království Českém 1769—1895; 1897.

Týž, Školy české, I. díl, 1913; II. díl, 1919.

B. *O škole obecné a občanské:*

Buzek K., Úvod do právní organizace národního školství v republice Československé, II. vyd., 1928.

Týž, Úvod do studia právních základů národního školství, 1930.

Čapek E., Národní školství v ČSR, Praha 1930.

Frank F., Die österreichische Volksschule von 1848—1898.

Komárek U., Národní škola ČSR., Brno 1930.

Szöllösi Eug., Das öffentliche Unterrichtswesen Ungarns in der Gegenwart, I. Teil, 1904 (Volksschulwesen).

Weisz Ant., Geschichte der österreich. Volksschule, 1904.

C. *O škole mateřské:*

Bolina K., Mateřské školy pražské, 1914.

Jurníková Ida, Školy mateřské. Jejich význam, účel a organizace, jakož i úřední předpisy, 1926.

Táž, Výchovný program mateřských škol, 1927.

Na čas přechodní zřízen v Bratislavě *Referát* min. škol. a nár. osv., jehož působnost vztahuje se na Slovensko a v Užhorodě školský referát civilní správy v Podkarpatské Rusi, pojmenovaný od 1. července 1928 *Referát* minist. škol. a nár. osvěty, jeho působnost se vztahuje na Podkarpatskou Rus.

Ministerstvo školství a národní osvěty je *poslední* instancí ve věcech školství.

Rozčleněno jest: na presidium (veškeré věci presidiální; k presidiu přiřčen studijní referát o věcech z oboru reforem školství nár., střed. a odborného):

Odbor I.: školství národní (obecné a měšťanské), mateřské, pro děti úchylné, opatrovny.

Odbor II.: školství střední a ústavy učitelské.

Odbor III.: školství odborného směru.

Odbor IV.: školství vysoké a korporace vědecké.

Odbor V.: národní osvěta: a) odbor památkový, b) literatura, divadelnictví, hudba, výtvarná umění, c) lidová výchova.

Odbor VI.: věci církevní (kultové). O d d. 1. *Účci interkonf. Účci společné vyzn. katol. a j. vyznáním,*

Svoboda F. J. U., Školka, 1839; 1874² upr. Štěp. Bačkora. *Studničková B.*, Pěstounkám škol mateřských, 1901.

Škola mateřská, sborník přednášek redakcí prof. O. Chlupa, Praha 1928. — Odborný čas. »Časopis učitelek škol mateř. vyd. Svazem čsl. u. m. š.

D. O škole pokračovací:

Göttler J., Der Religionsunterricht in der Fortbildungsschule, 1916. — Die gewerbliche Fortbildungsschule in Österreich, 2. vyd. 1910.

Weigner L., O úkolech a cílech dívčí a chlapecké školy pokračovací, 1909.

Týž., Zákonná správní a finanční úprava živnostenského školství pokračovacího. 1912.

E. O školách pomocných:

Frenzel Fr., Hilfsschulgesetze, 1911.

Kadlec K., Duševně úchylní, jejich mravní odpovědnost, výchova a duchovní vedení, ČKD., Praha 1929.

Mauer Jan., Duševně úchylné děti, Č. Budějovice, 1928, a další literatura v témže spise uvedená.

F. O lidovýchově:

Bláha J. A., Problémy lidové výchovy, 1927.

Calábek Leop., Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky, 1928.

Drtina Fr., Ideály výchovy, 2. vyd. 1925.

resp. církvím a nábož. společností. *Účci církví: římsko- a řecko-katol.* (vše kromě věcí platových, viz. odd. 3.). — a) Věci interkonf. Poměr státu a církví. Všeobecné legislat. věci kult. Styky s cizinou. Věci matriční, zejména věci církv. matrik na Slovensku. — b) Věci společné vyznání katol. a j. vyznáním, resp. církvím a nábož. společností. Věci legislativní. — c) Věci církví: římsko- a řecko-katol. Ustanovování biskupů a j. církv. hodnostářů. Kapituly. Konsistoře. Os. věci duchov. (kromě platových, viz. odděl. 3.). Discipl. řízení. Pensionování (mimo úpravu zaopatř. pož.) a p. Zřizování far a systemisování služ. míst. Úprava hranic diecésí a far. a vikariát. obvodů. Bohoslov. ústavy vyučov. Ustanovování prof. na nich. Semináře. Dozor nad zachov. podstaty církv. jmění. Stavební opravy kostelů a far. Patronát, právo. Presentace. Konfesní hřbitovy. Řády a kongregace. Církevní nadání. Sbírkky k církev. účelům. Povolov. subvencí. Statistika. Diec. listy a výnosy biskupů. Veškeré věci nábož. a stud. fondů. Univers. základna na Slovensku. Správa některých církev. majetků na Slovensku. Styky s cizinou. Legislativa. — Od d. 2. *Účci vyznání, církví a nábož. společností, vyjím. katol.* (vše kromě věcí platových, viz. odd. 3.). — Od d. 3. *Platové věci duchovenstva.* Platové i pens. věci duchovenstva všech církví a nábož. společností, pokud jsou všechny tyto věci založeny na platných předp. platového a kongruov. zákona (zejm. zákonů čís. 103/1926 a 122/1926 Sb. z. a n.). Dotace církví a nábož. společností pro duchovenstvo podle týchž zákonů, zejména podle § 5 zák. č. 122/1926 Sb. z. a n. Příplatky k odpoč. a zaopatř. požitkům duchov. (zákon č. 80/1928 Sb. z. a n.). Legislativa, týkající se změn platného právního stavu v těchto věcech.

Chaloupka Adolf, Kulturní problémy venkova, 1925.

Matula Ant., Lidová výchova v Československé republice. 1928.

Týž, Časové otázky lidové výchovy. Praha, 1928.

Rambousek A., Snahy a směry naší lidové výchovy, 1928.

Týž, Lidová výchova československá po roce 1914, Praha, 1928.

Uašek B., Sociální práce se zvláštním zřetelem k sociální činnosti kněžské, 1929.

Trnka Tomáš. Lidová výchova a národní kultura, 1925.

Zbavitel Alois. L'udovú výchovou k zaisteniu slobody Bratislava, 1928

Odbor VII.: *Stížnost, věci z oboru školství nár. Věci povšechné legislativy a zaměstnanosti. Mírové smlouvy. Věci fondovní a nadační. Soc. péče studentská.*

Odbor VIII.: kulturní styky s cizinou

Presidiu podléhá státní nakladatelství a jeho pobočky; dále jest v ministerstvu oddělení účetní, které vykonává službu pokladní a účetní a posléze pomocné úřady ministerstva školství a národní osvěty, obstarávající věcné potřeby a práce manipulační.

Od 1. ledna 1921 vykonává ministerstvo samo přímo správu škol t. zv. *menšinových* podle § 2. zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n., čímž vyňaty jsou tyto školy z působnosti nižších úřadů školních. Mají také zvláštní inspektory menšinových škol.

II. *Organisace nižších stolic* pro správu národního školství byla nově upravena zákonem ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n., ze zákona nabyta však zatím účinnosti od 1. ledna 1921 část o místních školních radách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku vládním nařízením ze dne 6. listopadu 1920, č. 605 Sb. z. a n.

1. *Zemská školní rada*. Župní školní úřady provedeny nebyly¹⁾ a tak jsou nejvyššími školními úřady v zemi *zemské školní rady* (se sídlem Praha a Brno).²⁾ Předsedou jejich jest zemský president, v Čechách jej

¹⁾ Zákon o župním zřízení ze dne 29. února 1920, č. 126 Sb. z. a n., zůstal neproveden z důvodů politicko-národních a finančních. Nový zákon ze dne 14. července 1927, č. 125, o organisaci politické psárvy přiblížil zase tuto organisaci historickým útvarům zemským. Tak místo 22 žup utvořeny čtyři zemské obvody správní, jak existovaly v historických zemích českých s tou změnou, že se Podkarpatská Rus stala zemí a pro Slovensko utvořena byla teritoriálně přesně ohraničená samostatná jednotka správní »země Slovenská« se zemskými presidenty v čele. Jinak v podstatě zůstaly v platnosti zásady župního zákona o vnitřní úpravě správy a personálního principu jejího vedení.

Dnem 1. prosince 1928 bylo ukončeno úřadování býv. zem. správních výborů v historických zemích a župních úřadů na Slovensku, jakož i býv. okresních správních komisí, i byla jejich agenda převedena na nové zemské a okresní úřady, zřízené v sídlech bývalých zemských a okresních politických správ. Vládním nařízením ze dne 27. října 1928, č. 174, byly v zemi České a Moravskoslezské určeny obvody a sídla okresních úřadů.

²⁾ Od 1. prosince 1928 sloučena Morava se Slezskem podle zák. č. 125/1927 Sb. z. a n. a č. 92/1928 Sb. z. a n. v jedinou zemi Moravskoslezskou, zšr. v Opavě zrušena a její pravomoc přešla na zšr. v Brně.

zastupuje místopředseda zemské školní rady, jmenovaný prezidentem republiky, na Moravě je náměstkem předsedovým ten, koho předseda k tomu ustanoví. Členy zemských školních rad jsou:

- a) zástupcové zemského výboru;
- b) referenti pro správní a hospodářské věci školní; (státní úředníci);
- c) zemští školní inspektoři;
- d) zástupci hlavních měst;
- e) zástupci církví;
- f) zástupci učitelstva.

Zemská školní rada v Praze dává každému aktu dvojí číslo: společné pro celou zšr. a zvláštní pro příslušný odbor. Do r. 1920 vydávala svůj Věstník vládní.

V Čechách a na Moravě se dělí na dvě národní sekce: českou a německou. Podřízeny jsou jim školy střední, učitelské ústavy a národní školství. V oboru národního školství přísluší jim zejména provádění zákonů o zřizování a vydržování škol, o školní docházce, o právních poměrech učitelstva, rozhodují o stížnostech podaných do rozhodnutí okresních školních výborů a j. Schůze národní sekce se konají měsíčně, plenární (obou sekcí) čtvrtletně.

2. *Okresní (městské) školní výbory³⁾* spravují národní školství ve školních okresech, které zahrnují zpravidla všechny školní obce, jejichž školy leží v obvodu okresního úřadu, na místě bývalých okresních školních rad podle vlád. nařízení ze dne 6. listopadu 1920, čís. 608 Sb. z. a n. Školská správa v hlavním městě Praze byla upravena vládním nařízením ze dne 22. prosince 1926, č. 244 Sb. z. a n.

Předsedou je přednosta okresního úřadu politického (předsedou měst. školního výboru je starosta města). Členy jsou:

- a) okresní školní inspektoři;
- b) zástupci učitelstva (dva až čtyři);
- c) zástupci občanstva (čtyři až osm).

Zástupce učitelstva a občanstva jmenuje předseda zemské školní rady, vyslechnuv návrhy jednak učitelských organizací, jednak zástupců polit. stran v okrese.

³⁾ Městské školní okresy pro sebe tvoří: Praha, Liberec, Brno, Jihlava, Olomouc, Znojmo, Uherské Hradiště, Kroměříž, Opava a Frýdek.

Všichni členové okres. škol. výboru mají právo navštěvovati školy svého okresu, aby se přesvědčili o stavu škol a vyučování; do vyučování však zasahovati nesmějí.

3. *Místní školní rady* zřízeny jsou v každé obci školní.⁴⁾ Skládají se ze zástupců školy (nejvíce pět) a zástupců školní obce (je jich vždy dvakrát tolik jako zástupců školy a zvolí je zastupitelstva přiškolených obcí). Členové místní školní rady zvolí ze sebe předsedu a jeho náměstka. Úřadovací období místních školních rad je čtyřleté a nelze je prodloužiti. Místní školní rada je orgánem školní obce. Jí přísluší opatřovati věcné potřeby školní a dozírati zejména ke školní docházce. Učitele má podporovati v jejich povolání, zvláště při udržování kázně, má bdíti nad tím, jak se mládež chová mimo školu a nade vším, co má vliv na vychování mládeže školou. Působnost místní školní rady se nevztahuje na soukromé školy a ústavy ve školní obci zřízené. Členové mají právo docházeti do škol a býti při vyučování, nemají však právo do něho jakkoli zasahovati.

Členství v mšr. je funkcí čestnou. Člen, jenž byl zvolen předsedou nebo náměstkem předsedy, jest povinen volbu přijati, nezastával-li funkce této v předchozím období; odepře-li zvolený funkci přijmouti nebo vykonávati, může býti potrestán okres. školním výborem pokutami od 20 do 500 Kč ve prospěch místního fondu chudinského.

Místní školní rady jsou dosud jen v zemi České a Moravskoslezské.

4. *Uolební právo učitelstva do místní školní rady.* Právo voliti zástupce školy do místní školní rady mají:

a) literní učitelé, definitivní, zatímní i zastupující (výpomocní) učitelé;

b) zvláštní učitelé náboženství, ustanovení úřady školními definitivně nebo zatímně, nebo za zástupce;

c) učitelky domácích nauk, definitivní nebo zatímní nebo zastupující, vyučují-li na školách dívčích ve třídách nebo ve zvláštních skupinách zřízených v mezích tříd.

⁴⁾ Složení, působnost a úřadování místních školních rad stanoví zákon z 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n. v §§ 17—31; nařízení vládní ze 6. listopadu 1920, č. 605 Sb. z. a n.; výnos min. školství a národní osvěty ze 4. ledna 1925, č. 725-I.

Práva voliti nemají: a) učitelé náboženství, ustanovení církví nebo náboženskou společností;

b) učitelky domácích nauk, které vyučují na školách smíšených výhradně ve zvláštních odděleních, zřízených z různých tříd;

c) pomocní a vedlejší učitelé vůbec.

Zástupcem školy v místní školní radě může být zvolen podle § 4 a 5 zákona ze dne 31. ledna 1919. č. 75 Sb. z. a n.: jen učitel, a) který má právo voliti do místní školní rady;

b) který má aktivní právo volební do obecního zastupitelstva;

c) aspoň 26 letý;

d) bydlí-li v obci aspoň rok;

e) není-li výslovně vyloučen z volitelnosti.

Požadavek volitelnosti do obecního zastupitelstva (odst. b) vztahuje se na obec, v níž učitel bydlí, byť ani nenáležela ke školní obci, do jejíž místní škol. rady má učitel vstoupiti.

Zástupce školy volí konference učitelstva, ustanoveného při veřejných školách obecných i měštanských téhož jazyka vyučovacího ve školní obci.

a) Je-li na škole 3— 5 učitelů, zvolí 2 členy;

b) » » » 6— 9 » » 3 »

c) » » » 10—12 » » 4 »

d) » » » více než 12 » » 5 »

e) Jsou-li ve školní obci různé kategorie škol a učitelů téhož jazyka, zvolí do místní školní rady po 1 členu tyto skupiny (mají-li aspoň 3 příslušníky):

1. učitelé škol měštanských,

2. » » obecných,

3. učitelky škol měštanských,

4. » » obecných.

5. Zbývající počet členů volí se z plena konference. Nemá-li některá skupina aspoň 3 příslušníky, spojí se se skupinou téže kategorie školní druhého pohlaví. (§ 20 zákona z 9. IV. 1920, č. 292 Sb. z. a n.)

Zemře-li některý ze zástupců učitelstva v mšr., odejde-li do výslužby nebo vystoupí-li z ní z jiného závažného důvodu, vykoná se ihned volba doplňovací.

5. *Místní školní výbory menšinových škol.* Místní školní výbory menšinových škol, složené z volených zá-

stupců rodičů a učitelstva, nahrazují v určitém směru funkce místních školních rad.

III. *Orgány místní školní správy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla rozdělena správa školství jednak mezi správní výbory župní a mezi státní školské inspektory, jednak mezi orgány místní školní správy: školské stolice a kursoria.

I. *Školské stolice.* Obec náboženská nebo místní, mající katolickou školu podle § 9 článku XXVIII. z r. 1876, zřídí si školskou stolicí. Filiální obce buď jsou samostatné, nebo spojené s farou nebo s jinou filiálkou.

a) *Složení:* Předsedou školské stolice je farář (administrátor); členové jsou: katecheta, kaplan, je-li jich více, tudíž starší z nich službou, a učitelé, a to: jsou-li na škole dva, oba jsou členy, je-li jich 3—5, zvolí si ze sebe 2 členy, z 6—10 volí 3 členy, z 10—12 členy 4, v ostatních případech vždy 5 členů; dále jeden člen obecní rady (vydrží-li obec školu), zástupce patronátu. Členy volí buď zastupitelstvo církevní obce, kde řádně ustaveno jest, nebo každý 21letý římsko-katolický nebo řeckokatolický občan v obvodě bydlící. Volitelní jsou občané s hlasovacím právem — vyloučení z volby jsou: vojáci, kdož byli trestáni církevní i světskou vrchností, civilně oddaní, kdož nedali pokřtiti dítky nebo vedou pohoršlivý život. Volbu provádí farář se 3 členy obce, nebo školská stolice do měsíce po odstoupení předešlé školské stolice. Členové jsou voleni na 3 roky. Školská stolice má i světského předsedu, zvoleného z členů stolice. Počet členů se řídí počtem obyvatelů, je jich nejméně 5, do 6.000 obyvatel 5—12, za 6.000—12.000 duší 18, za 12.000—24.000 duší 30, nad 24.000 obyvatel je 36 členů, kromě toho se volí ještě čtvrtina náhradníků, podle počtu zvolených řádných členů.

b) *Působnost.* Školská stolice zřizuje učitelské stanice, volí učitele se schválením církevní vrchnosti, stará se o udržování školy v dobrém stavu, pečuje o opatrování školních pomůcek a o řádné vyplácení učitelských platů, bdí nad tím, aby se ve škole vyučovalo podle zákonů a nařízení, spravuje školní majetek, každý pátý rok sestavuje nový základní inventář, koncem každého roku inventář doplňující. Prohřeší-li se školská komise

hrubě proti povinnostem, církevní vrchnost ji zruší a nařídí volbu nové. Když by však zvolení nechtěli volby přijmouti, da faráři *kurátora* (na 1 rok), tito pak tvoří kuratorium, které se stará o školu.

Školskou stolicí zastupuje vůči církvi i světským úřadům *farář* jako předseda. On bdí nad zachováváním zákonů a nařízení, svolává školskou stolicí, přijímá přísahu členů, je hlavním strážcem majetku školy, předsedá při volbě učitelově, při rovnosti hlasů sám rozhoduje. Se správcem školy podpisuje všechny úřední věci školní administrativy. Kaplan — katecheta jsou pod jeho přímým dozorem.

Vrchní dozor na církevní školství má biskup, v jeho zastoupení generální vikář skrze diecéšní školdozorský úřad, jehož členy jsou: diecéšní hlavní školdozorce (člen kapituly), náhradní hlavní školdozorce (církevní úředník, kněz nebo učitel), distriktuální školdozorci (děkani), školské stolice (farář).

2. *Kuratorium státní školy*. V každé obci, kde je státní škola, zřídí se pro ni kuratorium.

a) *Složení*: 1. *Členové z úřední povinnosti*: starosta obce, duchovní správce náboženských vyznání státem uznaných, správce státních škol, obecní nebo krajský lékař.

2. *Zástupci učitelstva*: je-li na státní škole aspoň 6 učitelů, zvolí si jednoho zástupce, je-li jich aspoň 15, zvolí 2 zástupce a je-li jich více než 30, zvolí 3 zástupce.

3. *Členové jmenování*. Kde školu vydrží stát sám, jmenuje okresní úřad 4—26 členů kuratoria tak, aby jich bylo více než členů z úřední povinnosti a učitelských dohromady. Kde na vydržování státní školy přispívá obec místní nebo církevní, vyšlou tyto obce (jejich zastupitelstva) do kuratoria polovinu členů, kteří by jinak měli býti jmenováni, a teprve zbylou polovinu jmenuje okresní úřad.

Úřadovací období kuratoria trvá 6 let.

b) *Působnost*. Kuratorium dozírá na jmění státní školy, na řádnou docházku školní; bdí nad kázní školní a nad přesným šetřením školního řádu. Působnost kuratoria upravena byla podrobně nařízením býv. mkv. č. 53.000/1909 a pro státní školy občanské nařízením č. 40.863/1900.

IV. Státní dozorčí orgánové.

1. *Státní dozorčí orgánové* ke školství jsou školní inspektoři okresní a zemští; na Slovensku je zákonem zaveden jediný stupeň dozorců (školní inspektoři), avšak vrchní dozor nad školami vykonávají zatím ještě někteří úředníci dočasného referátu ministerstva školství a národní osvěty v Bratislavě; v Podkarpatské Rusi jsou podobné poměry jako na Slovensku, vrchní dozor vykonává referát ministerstva školství a národní osvěty v Užhorodě.

2. *Zemští školní inspektoři* vykonávají přímý dozor k národním školám v zemi a jsou definitivními úředníky státními (ve 4. pl. stup. »školní rada«, ve 3. pl. stup. »vrchní školní rada« a ve 2. pl. stup. »vládní rada«). Mimo funkci dozorčí přísluší jim jako členům zemské školní rady též úkol referentů, zejména o věcech pedagogicko-didaktických.

3. *Okresní školní inspektoři* jmenování jsou ministrem školství a národní osvěty z učitelů národních (nebo středních) škol po návrhu zemské školní rady a okresního školního výboru. Jmenování je zatímní. Inspektor je povinen a oprávněn, aby občas prohlížel školy veřejné i soukromé a dával učitelstvu rady, pokyny a rozkazy ve věcech pedagogicko-didaktických. (nebuďtež dávány před žactvem!). O právních a hmotných poměrech okresních školních inspektorů je připraven návrh nového zákona; dosud inspektor po čas své funkce má na své škole dovolenou, služné bere dále a dostává k němu cestovní a dietní paušál v náhradě výloh, spojených s cestami po školách.

4. *Školní inspektoři na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Právo církve vydržovat veřejné školy podle § 14. základního zákona školského na Slovensku dosud platného, a to zák. čl. XXXVIII. z r. 1868. § 3 zák. z roku 1922, č. 266 Sb. z. a n. a § 5 vlád. nař. z r. 1925, je vázáno na státní zákony školské.

Ve smyslu uvedených zákonů a § 1 zák. 9. IV. 1920, č. 292 Sb. z. a n. dozírá *školní inspektor* na přesné jich zachování. Školní inspektor je povinen aspoň jednou za rok vykonati inspekci všech škol svého distriktu, shledá-li nedostatek nějaký, učiní oznámení školské stoli.

věc důležitější církevní vrchnosti, přímého vlivu však na učitele nemá. Působí, když se koná disciplinární řízení proti učitelům. Církevní vrchnost sama zavede vyšetřování na 1. stupni skrze disciplinární radu, na 2. stupni skrze diecéšní (disciplinární) soud. Řeholní učitelé jsou pod disciplinární pravomocí řeholních představených. Uzná-li církevní vrchnost vyšetřování za bezdůvodné, učiní oznámení školskému referátu, respektive min. škol. a nár. osvěty, a pokračování suspenduje do rozhodnutí ministerstva, v opačném případě vyšetřuje a o výsledku uvědomí školního inspektora.

Kdyby škola nevyhovovala, anebo proti učiteli by byla důvodná stížnost a církevní vrchnost v zákonné lhůtě šesti týdnů nedala na stížnost odpovědi, tu v prvním případě školní inspektor doporučí okresnímu úřadu, aby donutil obec zjednat nápravu, v druhém případě učiteli zastaví státní plat (§ 15 z. čl. XXXVIII/1868).

II. ORGANISACE NÁRODNÍCH ŠKOL.

§ 1. *Ustanovení přechodná.*

Když samostatný stát československý vstoupil v život dne 28. října 1918, ustanovil Národní výbor jako vykonavatel státní svrchovanosti ve II. čl. revolučního zákona ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n., že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti, a ve III. čl. téhož zákona, že všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a obecní... prozatím úřadují a jednají podle dosavadních platných zákonů a nařízení.

Toto opatření bylo nutným, jednak aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, jednak aby nevznikla anarchie, a tak celý rakouský — pokud se týče Slovenska a Podkarpatské Rusi uherský právní řád se stal částí právního řádu republiky Československé. Platí též i v obecném školství našem namnoze jednak rakouský, jednak uherský právní řád potud, pokud nebyl nebo nebude zrušen některou novou právní normou československou. Tím také vznikla nejednotnost organizace národního školství.

§ 2. Říšské školní zákony recipované.

Obecné školství převzala republika Československá při svém vzniku po držitelích státní moci v bývalém Rakousku a Uhrách a zároveň recipovala i právní řád těchto škol, který jest z největší části podnes základem školského zřízení našeho.

1. *Říšský zákon školský* ze dne 14. května 1869, č. 62 ř. z.;⁵⁾ obsahuje:

A. O veřejných školách obecných:

I. K čemu jsou školy obecné a jak mají býti zřízeny.

1. O školách obecných.

2. O školách měšťanských.

II. O navštěvování školy.

III. O vzdělávání učitelů a uzpůsobení k učitelství.

IV. O dalším vzdělání učitelů.

V. O právním postavení učitelů.

VI. O zřizování škol.

VII. Kdo má zapravovati náklad na školy obecné.

B. O učilištích soukromých.

Zákon tento byl pozměněn a doplněn zákonem ze dne 2. května 1883, č. 53 ř. ř., tak zv. *»školní novelou«* tak, že oba tvoří jeden celek *»říšský zákon o školách obecných«*.

2. *Zemské zákony*. Rámcový zákon říšský, pokud se týká zřizování a udržování škol a docházky, jest podrobněji rozváděn zemskými zákony, na nichž usnesly se zemské sněmovny. Zákony tyto byly později několikrát měněny a doplňovány.

3. *Řád školní a vyučovací*, vydaný nařízením ministerstva kultu a vyučování ze dne 29. září 1905, čís. 159 ř. z. obsahuje podrobné provedení říšského zákona a jest s některými změnami v platnosti ještě dnes.

K rádu školnímu a vyučovacímu vydaly zemské školní rady opět podrobnější předpisy prováděcí, a to česká ze dne 13. VI. 1907, č. 25.704; moravská ze dne 25. IV. 1908, č. 5571 a slezská ze dne 6. VII. 1906, č. 4695.

⁵⁾ Za základ při sestavování jeho vzata byla hlavně tehdejší osnova školství bádenského.

Z ministerských nařízení důležitějších jsou:
o mateřských školách z 22. VI. 1872, č. 4711;
o provedení novely k říšskému zákonu školskému z 8. VI. 1883, č. 10.618;
o učebných kursech při národních školách z 10. IV. 1885, č. 1985;
o školních budovách a šetření zdraví školních dětí z 12. III. 1888, č. 7099 pro Čechy, — obdobné nařízení pro Moravu vydáno dne 17. VII. 1875, č. 6525 a pro Slezsko dne 26. VIII. 1878, č. 171;
o učebných kursech při školách měšťan. z 26. VI. 1903, č. 22.503.

Na Slovensku jest dosud základem školským *zákonný článek XXXVIII.* z r. 1868. Ustanovuje:

- I. Školní povinnost a svoboda vyučovací.
- II. Působnost a zřízení národních škol.
- III. Národní školy, zřízené náboženskými společnostmi.
- IV. Národní školy, zřízené jednotlivci a spolky.
- V. Obecné školy národní:
 - A. Školy elementární.
 - B. Vyšší školy národní.
 - C. Školy měšťanské.
- VI. Národní školy, zřízené státem.
- VII. Ústavy ke vzdělání učitelstva (některá ustanovení později změněna):
 - a) Ústavy ke vzdělání učitelů.
 - b) Ústavy ke vzdělání učitelek.
- VIII. Školské úřady (nahrazeno zák. čl. XXVIII. z r. 1876).
- IX. O učitelstvu (některá ustanovení změněna).

K zákonnému článku tomuto se pojí obsáhlá řada ministerských nařízení.

§ 3. Školní zákony republiky Československé.

Zákon o školské správě ze dne 9. dubna 1920, čís. 292, značně pozměnil říšské i zemské zákony; provedení tohoto zákona ukazuje vládní nařízení ze dne 6. listopadu 1920, čís. 605 Sb. z. a n. a vládní nařízení ze dne 6. listopadu 1920, č. 608 Sb. z. a n.

Zákony o zakládání a vydržování škol doplňuje t. zv. *zákon menšinový ze dne 3. dubna 1919, č. 189 Sb. z. a n.,* jímž se upravuje zřizování škol národních a

soukromých ústavů vyučovacích po vydání tohoto zákona; zákon byl změněn a doplněn *zákonem ze dne 9. dubna 1920, č. 295 Sb. z. a n.*

Zákony o obecných a občanských školách, a to jak říšský zákon školský, tak zákonný článek XXXVIII. podstatně mění a doplňuje t. zv. *malý školský zákon ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n.* Vládním nařízením *ze dne 4. dubna 1925, č. 64 Sb. z. a n.* byly vydány k zákonu tomu *předpisy prováděcí* a výnosem ministerstva školství a národní osvěty *ze dne 15. května 1925, č. 16.137-I.* vydány k tomuto zákonu a k vládnímu nařízení *prováděcí pokyny.*

Zákon upravuje nově předměty škol národních, vyučování náboženství, počet žáků na třídu, vyučování učitelů a učitelek ve školách, povinnost školní a tresty při nedbalé docházce do školy.

Služební poměry učitelstva upravuje především tak zv. *zákon rovnostní (paritní) ze dne 25. května 1919, čís. 274 Sb. z. a n. a novela k němu (zákon reparační) ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. z. a n.,* jejíž provedení naznačuje vládní nařízení ze dne 8. března 1923, č. 52 Sb. z. a n., a *zákon ze dne 20. prosince 1922, č. 394 Sb. z. a n.,* jejíž provádí nařízení vládní ze dne 15. února 1923, č. 34 Sb. z. a n.

Právní svazky učitelstva veřejných škol obecných a občanských upravil *zákon ze dne 9. dubna 1920, čís. 306 Sb. z. a n.; ministerské vynesení ze dne 31. prosince 1920 č. 40.897/1920* ukazuje, jak má být prováděn IV. článek tohoto zákona o definitivním obsazování systemisovaných míst.

Zákonem ze dne 24. července 1919, č. 455 Sb. a n. byl zrušen celibát učitelek; k němu vydaly ministerstvo školství a národní osvěty výnos ze dne 7. října 1921 a zemská školní rada v Praze prováděcí nařízení ze dne 1. prosince 1921, č. II. A 174514 ai 1919-104012 ai 1921.

Zákon ze dne 29. října 1919, č. 605 Sb. z. a n.; nastane-li potřeba, jest ministr škol. a nár. osv. oprávněn dočasně přikázati učitelstvo na kteroukoli školu jinou v oblasti republiky Československé.

Výnosy ministerskými bylo zreformováno *vzdělávání literního učitelstva (ze dne 30. července 1919), vzdělávání učitelek ženských ručních prací a domácích*

nauk (ze dne 14. listopadu 1919); jimi byly *upraveny* *prázdniny* (ze dne 12. července 1925, č. 68.636-I) a *vykonávání služebního slibu* (vlád. nař. ze dne 26. srpna 1919, č. 495 S. z. a n.) a j.

Platové a služební poměry učitelstva obecných a občanských škol nově upravuje *zákon ze dne 24. června 1926, č. 104 Sb. z. a n. (Učitelský zákon)*, k němuž vydáno bylo *vládní nařízení ze dne 14. září 1928, č. 162 Sb. z. a n. (služební pragmatika učitelstva národ. škol)*.

§ 4. Rozdělení národních škol.

1. Národní školy v Československé republice se dělí ve dva stupně:

- a) *Nižší stupeň* — *školy obecné* (ludové) a
- b) *vyšší stupeň* — *školy měšťanské* (občanské).

Mimoto náležejí do oboru národního školství také výchovné ústavy pro mládež ve věku školou ještě nepovinném (mateřské školy, opatrovny), ústavy pro obecné vzdělávání mládeže škole odrostlé (pokračovací školy a kursy) a výchovné ústavy pro úchylnou mládež (hluchoněmé, slepé, slabomyslné, málo nadané, mravně vadné děti).

2. Podle způsobu, jak byly založeny a jsou vydržovány, rozeznáváme školy:

a) *veřejné národní školy*, zřízené nebo vydržované státem, zemí nebo místní obcí; školy ty jsou interkonfesionální, neboť jsou povinny přijímat děti bez rozdílu náboženského vyznání.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jsou veřejnými ludové školy zřízené a vydržované státem (školy státní) neb obcemi politickými (školy obecné) nebo náboženskými společnostmi (školy církevní) nebo jednotlivci nebo spolky se schválením státním (soukromé školy),

b) *soukromé školy* (vydržované jednotlivci, spolkem nebo řeholí).

c) Zvláštní kategorií škol národních v zemích českých jsou *školy menšinové*, jimiž jsou národní školy, zřízené pro národní menšiny v obcích podle zákona ze dne 3. dubna 1919, č. 189 Sb. z. a n., novelovaným zákonem ze dne 9. dubna 1920, č. 295 Sb. z. a n. (*lex Metelka*), nebo školy zřízené před jeho účinností pro národní menšiny na základě čl. 19. býv. zákona ze dne

21. prosince 1867, č. 142 ř. z. o rovném právu národností; tak pojem školy menšinové definoval dodatečně § 2, 2. odst. zák. ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n. Školy tyto zřizují se v obci, ve které jest podle tříletého průměru nejméně 40 dětí školou povinných a není-li tu školy s vyučovacím jazykem, který jest mateřskou řečí těchto dítek. Vydržují se výhradně státem a spravuje je přímo a výhradně ministerstvo školství a n. os. za spolupráce okres. úřadu v úkonech určitého druhu.

3. Podle pohlaví mládeže, která školy navštěvuje, jsou:

- a) chlapecké;
- b) dívčí;
- c) smíšené pro obojí pohlaví (koedukační).

V českých zemích musí se v lidnatých obcích zřizovati samostatné školy chlapecké a dívčí všude, jakmile by smíšená škola měla více než šest učitelů (t. j. 6 tříd).

§ 5. Školy obecné.

I. Vnitřní organizace.

1. Úkol. K čemu jsou školy obecné, předpisuje dosud platný § 1 ř. z. šk. ze dne 14. května 1869, číslo 62 ř. z.

»Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby dívky v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, znalostí a zručností, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané.«

Rovněž dosud platí z rakouského řádu školního a vyučovacího:

§ 71. Výchovná činnost školy má podle § 1 říšského zákona o školách obecných vůbec úkol, v účelném spojení s vyučováním a za svorného spolupůsobení s otcovským domem zjednati široký a pevný podklad pro výchovu řádných lidí a členů lidské společnosti.

Proto buďte dívky ve škole náboženskomravně vychovávány; škola je bude zejména učiti bázní boží, vážnosti k zákonům a státnímu pořádku, lásce k rodnému lidu a společné vlasti, jakož i náboženské a národní snášlivosti a bude se také zároveň snažiti, aby svěřenou sobě mládež vedla k lidumilnosti a lásce k bližnímu a budila v ní smysl pospolitosti.

§ 72. Škola má pěstovati smysl *pro všechno pravdivé, dobré a krásné* a snažiti se o to, aby vychovala *přímou, šlechetnou povahu*; za tím účelem buďte v dítěti vyvíjeny všechny dobré stránky povahy, jako přímost, pravdy milovnost, slušnost, spořivost, cit pro povinnost a čest, důvěra v sebe, strídmost a sebeovládání.«

Podobně na Slovensku instrukce pro školské stolyce, učitele a ředitele č. 44.246/1902 min. kultu a vyučování.

Škola obecná poskytuje tudíž veškeré mládeži ve věku školou povinném elementárního vzdělání na nižším a středním stupni docházky školní — do pátého roku (v Podkarpatské Rusi zatím do 4. roku) a mimo to i mládeži vyššího stupně od šestého do osmého roku (v Podkarpatské Rusi zatím do 6. roku mimo tříletou školu opakovací), pokud nechodí do škol měštanských nebo do jiných škol vyšších (na př. středních).

2. *Učebné předměty.* Povinné učebné předměty na obecných školách podle zák. ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n. jsou: náboženství; občanská nauka a výchova; čtení a psaní; jazyk vyučovací; počty s naukou o tvarech měřických; přírodozpyt; zeměpis a dějepis, hledíc zvláště k domovu a vlasti; kreslení; ruční práce a tělesná výchova. Mimo to může býti zvláštním předmětem nauka o domácím hospodářství.

3. *Učebné osnovy.* Výnosem mšano ze dne 6. května 1930, č. 47.415-I se upravují nové normální učebné osnovy pro školy obecné (ludové) pro zemi Českou, Moravskoslezskou a Slovenskou. Ve smyslu §§ 56 a 80 zák. čl. XXXVIII/1868 platí i pro území země Podkarpatoruské. Referát mšano v Užhorodě se však zmocňuje, aby je přizpůsobil, pokud třeba, zvláštním poměrům této země. Tyto učebné osnovy platí prozatím na tříletí 1930/33. (Min. věst. roč. XII., str. 175.)

Výměra a rozdělení učiva náboženského na jednotlivé školní roky podle § 3 zák. z 13. července 1922, č. 266 Sb. z. a n. ponechána úřadům církevním.

Podstanou novotou, o kterou nové učebné osnovy usilují, jest vytvoření *činné školy*, která by místo školy, v níž žáci nabývali poznatků pouhým učením pamětným, plánovitě rozvíjela všechny tělesné i duševní schopnosti žáků, probouzela jejich součinnost a vynalézavost a vedla je k tomu, aby především vlastní prací nabý-

vali tu svých vědomostí a dovedností potřebných pro život. Činná škola nepodává zpravidla žákům hotového učiva, nýbrž vede je k tomu, aby se ho pokud lze zmocňovali vlastní prací. Nemá zaměstnávat jen rozum žactva nebo dokonce jen jeho paměť, ale má též působiti na jeho city a cvičiti jeho vůli.

4. *Uyučovací metoda.* Metoda učebná jest svobodná, neboť není určité předepsána pro žádný předmět. Tato okolnost je ovšem jen poměrná, neboť jak případně v nových učebných osnovách poznamenáno, pedagogická věda a výsledky školní praxe ji stále omezují a vymezují. Proto je nutno, aby učitelstvo stále pilně studovalo odbornou literaturu a sledovalo pokroky v oboru školní praxe. Učitelstvu, zejména mladšímu, doporučují se pro denní praxi písemné schematické *přípravy*. Rovněž se doporučuje, aby učitelstvo pravidelně kontrolovalo vlastní práci a srovnávalo skutečně dosažené výsledky s teoreticky stanoveným plánem a podle výsledků tohoto srovnání si připravovalo další práci.

5. *Učebnice.* Učebnic dovoleno je na školách užívat jen těch, které byly schváleny ministrem školství a národní osvěty a jichž schválení bylo uveřejněno ve Věstníku ministerstva školství a národní osvěty. Učebnice náboženské musí míti dříve též schválení církevní.

Ke koupi pomocných knih nemožno však mládež nutiti (výnos min. z 21. listopadu 1923). Také mapy, obrazy a jiné pomůcky školní musí býti schváleny.

Chudým dětem opatřuje školní pomůcky obec, v níž mají bydliště. Katecheta neopomene žádati o učebnice a pomůcky náboženské. Z »*Dědictví sv. Václava*«,⁶⁾ založeného r. 1669 jesuitou P. Václ. Matějem *Šteyerem*, dnes velmi málo zbývá, ale katecheta přece se má hlásiti o náboženské knihy pro chudé žáky ve státním nakladatelství a u nejd. konsistoře. Kromě toho každá nově koupená kniha stát. nakladatelstvím vydaná má vloženou poukázku, za pět těchto poukázek vydá státní nakladatelství 1 výtisk učebnice. Státní nakladatelství poskytuje k žádosti správy školy mimořádný příděl učebnic pro nemajetné žáky.

6. *Školní kázeň.* Jedním z hlavních prostředků k dosažení výchovného úkolu školy jest náležitá školní ká-

⁶⁾ *Sedlák Jan*: Dějiny Dědictví sv. Václava v ČKD., 1911

zeň. Katecheta společně s učitelským sborem má ze všech sil se věnovati dosažení dobré školní kázně.

Neopomene obeznamenovati školní mládež s nejdůležitějšími pravidly zdravotnictví, ji důtklivě poučovati, zejména o škodlivosti požívání lihových nápojů, jako piva, vína, kořalky a p., i škodlivosti kouření za mladých let a vyličovati jí nebezpečnoství neustálého a nemírného požívání alkoholu nebo kouření.

Školním dítkám je zapovězeno, býti členy spolků nebo mezi sebou spolky zakládati, jakékoliv odznaky nositi.

Bude děti vzdalovati všeho, co by jejich mravní výchovu ohrožovalo. Školní mládeži není dovoleno:

a) aby navštěvovala hostince, kavárny, taneční zábavy, divadla a jiné zábavní místnosti bez rodičů;

b) aby zakládala mezi sebou spolky, byla členy spolků, zúčastňovala se schůzí a průvodů spolkových a konala peněžní sbírky bez povolení školních úřadů; zemská školní rada zakázala výnosem ze dne 19. října 1921 jakékoliv sbírky na školách kromě na Českou zemskou komisi pro péči o mládež a členských příspěvků Dorostru Červeného kříže;

c) aby žebřala nebo veřejně prodávala předměty, kcuřila a hrála o peníze;

d) aby zúčastňovala se výletů a průvodů k demonstračním účelům;

e) aby účinkovala bez dovolení okresního školního výboru ve veřejných produkcích; dovolení udělí úřad jen výjimečně a to jen tehdy k žádosti rodičů, když provozovaný kus nebo program po mravní a náboženské stránce jest nezávadný a dítě neutrpí újmy v návštěvě školní a prospěchu. Žákovské produkce lze pořádati se svolením okresního školního výboru, když nevyžadují příliš mnoho času přípravy k nim. Jejich výtěžku lze užití jen k účelům dobročinným. O žádostech za povolení viz Min. V. 1926, str. 112.

Účinkování školních dětí při divadelních představeních upravila zemská školní rada v Brně výnosem ze dne 1. října 1925, č. 55.552, který platí také pro Čechy.

Žádost o povolení k účinkování podávají buď rodiče (ústně nebo písemně) nebo i spolek, který hru pořádá, správě školy. Písemné žádosti (i přílohy) nutno

kolkovati. K žádosti spolku nutno přiložiti písmený souhlas rodičů.

V žádosti (nebo protokolu správce školy, bylo-li o povolení žádáno rodiči ústně — podléhá kolku, jakož i přílohy) uvede se den, hodina počátku a konce představení a místo hry, jak je postaráno o dozor a bezpečnost při zkouškách i představení a k jakému účelu bude věnován čistý výnos. K žádosti přiloží se i tekst hry.

Správa školy zašle do 3 dnů žádost okresnímu školnímu výboru s vyjádřením o povaze hry, nepoškodí-li účinkování dítě v chování, pilnosti, prospěchu a návštěvě školy.

Se zkouškami nesmí být započato před povolením, které udělí úřad jen tehdy, když hra bude konána v hodinách denních (konec hry v létě o 21. hodině, v zimě o 20.) a věnuje-li se čistý zisk účelům dobročinným nebo veřejně prospěšným.

Účast školních dětí při tělesných cvičeních v tělocvičných jednotách a spolcích upravila zemská školní rada v Brně výnosem ze dne 1. října 1925 č. 59.258.

Jednoty a spolky oznámí předem cvičení mládeže okresnímu školnímu výboru u správy školy; kde je několik škol v místě, ohlásí je u místní školní rady. V oznámení prokáží, že je činnost tato v souhlase se schválenými stanovami, uvede místnost a dobu cvičení a seznam cvičených dětí a cvičitele, který přiloží průkaz o způsobilosti.

Cvičení možno konati v létě nejdéle do 20., v zimě do 19. hodiny. Při cvičení nutno chrániti mládež od jakéhokoliv stranictví. Vynesení toto platí také pro Čechy (Min. V. 1925, str. 364 a 1926, str. 10).

I četbu mimoškolní má učitel kontrolovati, aby jí nebyla ohrožena mravní výchova.

Úkolu vytčeného se dosáhne *dozorem*, který vykonávají učitelé ve škole i mimo školu a v němž jsou podporováni školními úřady, místní policií a soudy. Dozor ve škole, který vztahuje se i na dobu před početím vyučování ($\frac{1}{4}$ hodiny) a na přestávky, ustanoví podle místních poměrů domácí konference učitelská.

Není dovoleno, aby učitelé užívali jednotlivých dětí za dohlížitele dětí v době své nepřítomnosti.

7. *Trest.* Při výběru vychovávacích prostředků má se učitel řídití povahou žáků; má jednati vlídně a spra-

vedlivě a vážností má si získati důvěru dítek a tím úspěch při výchovném díle.

Přípustné tresty ve škole jsou: 1. důtka třídním učitelem a správcem školy; 2. postavení mimo lavici; 3. vyloučení ze školních zábav a výletů; 4. zadržení po škole, při čemž budiž žák vhodně zaměstnán za učitelova dozoru; 5. obeslání před učitelskou poradu nebo předsedu místní školní rady; 6. pohrůžka vyloučením ze školy a konečně 7. vyloučení ze školy. Trest podržení po škole a vyhrůžka vyloučením buďte ohlášeny rodičům. Trestem nikdy nesmí býti ohrožen mravní cit dítěte a jeho zdraví. *Na celé třídy nesmějí se tresty vztahovati.*

§ 420. trestního zákona ze dne 27. května 1852 ř. z. č. 117 stanoví tresty na učitele a vychovatele, kteří zle nakládají se svými chovanci.

8. *Klasifikace žactva.* Při posuzování žactva užívá se těchto známek:

a) Mravy: 1. chvalitebné, 2. uspokojivé, 3. zákonné, 4. méně zákonné, 5. nezákonné.

b) Pilnost: 1. vytrvalá, 2. náležitá, 3. dostatečná, 4. nestálá, 5. nepatrná.

c) Prospěch: 1. velmi dobrý, 2. dobrý, 3. dostatečný, 4. sotva dostatečný, 5. nedostatečný.

d) Vnější úprava písemných prací: 1. velmi úhledná, 2. úhledná, 3. méně úhledná, 4. neúhledná, 5. nebdalá.

Před koncem každého čtvrtletí zapíše učitelé známky z prospěchu v jednotlivých předmětech do třídního katalogu. Znamku z mravů ustanoví učitelská konference, znamku z pilnosti učitelé ve třídě zaměstnaní, z úpravy prací učitelé, v jejichž předmětech konají žáci písemné práce. Nedosáhne-li se mezi učiteli shody, rozhoduje konference. Prospěch dětí prvního ročníku za první čtvrtletí třídí se za všechny učebné předměty společně jedinou známkou.

9. *Školní vysvědčení.* Školní zprávy vydávají se čtyřikrát ročně ve dny: 15. listopadu, 31. ledna, 15. dubna a 28. června.

Ve vysvědčeních nesmí býti žádných oprav, škrtnů a vyškrabování (m. n. z 28. 5. 1923 č. 58478-I.).

Rodiče potvrdí na nich podpisem, že zprávu viděli. Na konci školního roku zůstane zpráva v rukou rodičů pro příští zápis po prázdninách. Je-li dítě osvobozeno od vyučování některému povinnému předmětu, uvede se tato okolnost ve zprávě na místě známky, nebo když pro nemoc některé dítě je nevyzkoušené, rubrika příslušná zůstává prázdná a třídní učitel napíše »netříděn«.

Opravovati samovolně vyznání náboženské je zakázáno (min. n. z 23. V. 1921 č. 32552).

Na konci školního roku rozhodne učitelská konference, postoupí-li žák do vyšší třídy (oddělení), při čemž nerozhodují ani jednotlivé známky nedostatečné, nýbrž zřetel k věku dítěte a úsudek, je-li dítě duševně tak vyspělé, aby mohlo příští rok sledovati vyučování na vyšším stupni. Prohlášení o způsobilosti žakově pro vyšší stupeň vpíše se do školní zprávy.

Odchází-li žák ze školy mezi školním rokem, dostane školní zprávu, na níž správce školy poznamená, že se žák odhlásil. Podle § 11. zák. č. 226/22 trvá povinnost choditi do školy plných 8 let školních; dovršený čtrnáctý rok věku pro propuštění dítěte již nerozhoduje. Žáci, kteří vyhověli zcela školní povinnosti, nabyli nejpotřebnějších vědomostí, obdrží propouštěcí vysvědčení a podepíše je správce školy a všichni učitelé ve třídě zaměstnaní. Znamky na toto vysvědčení ustanoví učitelská porada, přihlížejíc k průměru známek za poslední tři léta.

Žáci, kteří sice vyhověli zcela školní povinnosti, ale nenabyli ani nejpotřebnějších vědomostí, a u nichž nelze podle úsudku učitelské konference pro jejich duševní nebo tělesný stav očekávati, že by těchto vědomostí mohli nabýti, dostanou na místě propouštěcího vysvědčení na odchodnou. Vysvědčení na odchodnou vydává se s výslovným odvoláním na § 100 školního a vyučovacího řádu. Vydávaje toto vysvědčení musí správce školy šetřiti náležitě opatrnosti; v pochybných případech vyžádá si lékařské vysvědčení.

Děti, které nenabýly ani nejmenších vědomostí, předepsaných obecné škole, možno přidržeti podle § 99 řšav. k další docházce školní i po 8 leté docházce.

Uysvědčení frekventační vydává se žákům, kteří ze školy obecné přestupují na školu střední.

II. Vnější organizace.

1. *Zřizování veřejných škol obecných.* V zemích českých musí býti zřízena veřejná obecná škola všude, kde v osadě nebo v několika osadách (samotách), položených v obvodu 4 km, je podle pětiletého průměru více než 40 dítek školou povinných, které musí docházeti do školy vzdálené přes 4 km (ve Slezsku přes 3.8 km). Školy tyto jsou *nutné*, jednání o zřízení škol za těchto okolností, jež se zjistí komisí na místě a uvedou v protokole, vede okresní školní výbor. Každé veřejné škole obecné se přikáže určitý obvod, aby se vědělo, kde školou povinné děti tohoto obvodu musí nebo mohou vykonati svou školní povinnost.⁷⁾ Obec, nebo několik obcí, které zřídily novou školu, utvoří též novou školní obec tím, že z dosavadní školní obce *vyškolí*. Z vážných důvodů možno též obec nebo osadu z jedné školní obce do druhé přeskoliti s povolením zemské školní rady.

Mimoto je možno zřizovati též tak zv. *školu z pohodlí*, (§ 8 zákona čís. 22 čes. z. z. z r. 1870); vázána jest na souhlas všech konkurenčních činitelů této školy. Podle čís. 16 z. z. z r. 1873 jest konkurenčním činitelem mimo jiné i země. Nesouhlasí-li se zřízením školy z pohodlí, nemůže místní školní obec zříditi a vydržovati novou. (NSS. z 20. XII. 1930, č. 17303/30.)

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi ukládá zákon obcím, aby zřizovaly obecné školy obecní, nejsou-li už v obci školy církevní zákonu vyhovující. V obci, kde kromě dětí členů jedné nebo několika církví, majících své konfesijní školy, je ještě nejméně 30 dětí školou povinných jiného vyznání, jejichž rodiče si nepřejí užívati zřízených již škol konfesijních, nastává obci povinnost zříditi školu obecní. Obecní školy jsou ústavy inter-

⁷⁾ Obecných škol v oblasti Československé republiky 31. prosince 1926 bylo: jednotřídních 5.524; dvojtřídních 3.907; trojtřídních 1.940; čtyřtřídních 1.025; pětítřídních 1.585; šesti- a vícetřídních 177; celkem 14.158. V r. 1930 se odhaduje počet obecných škol na 14.680.

Počet žáků na obecných školách v r. 1927: československých 641.603, německých 280.475, polských 10.407 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; na l'udových školách československých 283.255, rusínských 8.264, maďarských 84.210, německých 16.851 na Slovensku; v Podkarpatské Rusi: rusínských 57.367, československých 4.228, maďarských 14.337, německých 1.278. V roce 1930 se udává v celém státě 1,630.629 žáků škol obecných.

konfesijními. Kromě škol obecních se zřizují na Slovensku a v Podkarpatské Rusi také školy státní. Ministr školství a národní osvěty má právo a povinnost zříditi všude, kde je toho potřebí, obecnou školu státní. Náboženské společnosti na Slovensku a v Podkarpatské Rusi mohou ve všech obcích, kde bydlí jejich věřící, ze svého zřizovati a vydržovati veřejné školy obecné (školy církevní, konfesijní).

2. *Školní expositura* Jsou-li v obvodu školy v zemích českých místní okolnosti takové, že čas od času (povětrnostní poměry) nebo trvale ztěžují dětem cestu do školy, zřizuje se při škole jako její součást t. zv. *expositura* nebo docházková stanice, a to buď na celý rok nebo na dobu nepříznivého počasí (obyčejně na zimu). *Expositura* neb docházková stanice se umístí na příhodném místě školního obvodu vně kmenové školy. *Expositura* má pravidelné vyučování celotýdenní, na docházkovou stanici dochází mladší učitel aspoň třikrát za týden. Na Slovensku platí obdobné ustanovení.

3. *Zřizování tříd.* Počet tříd při obecné škole se řídí počtem školou povinných dětí československých státních občanů, kteří trvale bydlí v obci. Největší počet dětí v jedné třídě ustanoven je až do školního roku 1931-32 na jednotřídních školách na 65, na ostatních školách 70 a od škol. roku 1932-33 na jednotřídních školách na 50, na ostatních školách na 60. Přestoupí-li počet dětí v některé třídě příslušné největší číslo a nemožno-li děti jinak do třídy zařaditi, zřídí se při škole další třída buď postupná nebo pobočná (paralelka), a to zatímní. Trvá-li zatímní třída při škole nepřetržitě po tři školní roky, promění se v třídu trvalou (definitivní). Do konce školního roku 1936-37 může zemská školní rada povolovati z podstatných důvodů odchylky v počtu žactva.

Má-li škola větší počet žactva, žactvo se dělí do několika tříd a to buď postupných nebo pobočných, při tom platí zásada, že definitivní třídy poboční se zřizují teprve tehdy, když jsou již zřízeny třídy postupné. Jsou-li ve třídě sloučeny děti rozličných ročníků, třída se dělí na vyučovací oddělení; podle počtu postupných tříd se označuje škola: jednotřídní, dvoutřídní atd. až osmitřídní. Ve škole ménětřídní jest dítě v téže třídě dva i více roků, ale postupuje v ní zpravidla rok od roku z oddělení do oddělení.

Žactvo se rozlišuje do tříd a oddělení podle tříd stupňů učiva.

Nižší stupeň obsahuje první a druhý školní rok, na školách jednotřídních a dvoutrídních první, druhý a třetí školní rok.

Třetí školní rok je přechodním útvarem mezi nižším a středním stupněm; na jednotřídních a dvojtrídních školách náleží stupni nižšímu, na trojtrídních a vícetřídních stupni střednímu.

Střední stupeň zahrnuje třetí, čtvrtý a pátý školní rok; jen na jednotřídních a dvojtrídních školách, na nichž třetí školní rok se připojuje stupni nižšímu, obsahuje čtvrtý a pátý školní rok.

Uyššímu stupni náleží šestý, sedmý a osmý škol. rok.

První školní rok je vždy oddělením nebo třídou, na jednotřídních, dvojtrídních a trojtrídních školách oddělením, na státních třídou.

Na jednotřídních školách se žactvo zpravidla dělí do čtyř oddělení, která se s výjimkou prvního školního roku shodují s jednotlivými stupni. Při větším počtu žactva se doporučuje jednotřídní školu upravit na jednotřídní školou dílnou.

Na dvojtrídních školách žactvo nižšího stupně (první až třetí školní rok) je v první, žactvo středního (čtvrtý a pátý školní rok) a vyššího stupně (šestý až osmý školní rok) v druhé třídě.

Trojtrídní školy mají v první třídě první a druhý školní rok, v druhé třídě třetí a čtvrtý školní rok a v třetí třídě pátý až osmý školní rok.

Uyšší stupeň (šestý až osmý školní rok) je oddělením na školách jednotřídních, dvojtrídních a trojtrídních, třídou na školách čtyřtrídních, pětitrídních a šestitrídních. Žactvo vyššího stupně na těchto školách se nerozděluje do dvou oddělení, nýbrž se vyučuje společně a učivo se probírá ve třech bězích.

Podrobné rozdělení školních roků do tříd a oddělení ukazuje tabulka. (viz v dodatku příl. 1.).

Některým měšťanským školám jsou připojeny školy jednotřídní až čtyřtrídní, které mají jen pět školních roků; proto i pro tyto školy byly školní roky zvláště rozděleny a stanoven počet hodin pro jednotlivé školní roky. Na dvojtrídních školách toho druhu se dovoluje podle místních poměrů zařaditi třetí školní rok buď do

třídy první nebo druhé. Ve třídě první tvoří společné oddělení s druhým školním rokem, ve třídě druhé tvoří oddělení samostatné.

Veřejná škola obecná může býti zrušena toliko se svolením ministra školství a národní osvěty, není-li školou nutnou. Mimo to může předseda zemské školní rady zrušiti kteroukoli veřejnou školu obecnou (vyjímajíc ovšem školy menšinové), má-li méně než 40 dětí.

4. *Náklad na veřejné školy obecné.* O vydržování obecných škol ustanovuje § 35 zák. ze dne 9. dubna 1920, č. 290 Sb. z. a n., že věcný náklad školní má uhrazovati školní obec. Učebny, síně a chodby budtež denně čištěny od prachu a špíny a aspoň čtyřikráte do roka důkladně vymyty. Náklad na sbírku učebných pomůcek a knihovny školní a zejména osobní náklad uhradí okres, země a stát.

5. *Školní budovy* a jejich místnosti mají vyhovovati jak požadavkům pedagogickým, estetickým, tak i zdravotním. O zařízení školních budov poučuje podrobně n. mkav. ze dne 22. III. 1888, č. 40 z. z. dosud platně.

Nedoporučuje se, aby stavěny byly školy veliké, vznikají nevzhledné kasárnické stavby, nepřehledné a neútulné, škola pak se podobá továrně, jest přelidněná, veškerých místností se nepřetržitě používá, takže žactvo zdravotně trpí, pro vyučování není ve veliké škole dostatek klidu, školní zařízení se brzy opotřebuje a jest často nečisté.

O stávbách školních budov byly vydány podrobné předpisy, a to: zem. zákon pro Čechy z 19. února 1870, č. 22 čes. z. z. §§ 13—17; pro Moravu z 24. ledna 1870, č. 17 mor. z. z.: §§ 13 až 17; pro Slezsko ze 6. listopadu 1901, č. 41 slez. z. z. § 14—15; nařízení býv. ministra kultu a vyuč. ze 26. srpna 1878, č. 171; dále mkav. ze 17. července 1875, č. 6525, z. z. morav. č. 36; mkav. z 12. března 1888, č. 7099. Pro Slovensko zákonný článek uherský a nař. mkav. č. 20.311-1876.

Školní budova má obsahovati jen takové místnosti, jichž se užívá ke školním účelům anebo za byty učitelů nebo školníků. Máli kromě toho sloužiti ještě jiným účelům, na příklad obecní správě, budiž vlastní škola od ostatní části budovy úplně oddělena tak, aby ani schodů společných neměly.

Vyloučením všech místností, které do školy nepatří, se zjednoduší program stavby, jediný účel stavby vtiskne budově svůj nerušený charakter, budova bude menší, levnější, přehlednější a jednodušší. Šetří-li se při programu i na místech pomocných, eventuálně umístí-li se pokud možno do souterrainu nebo nižších mezipater, lze malým nákladem postavit hospodárně školu vzornou, vyhovující po stránce školské i hygienické.⁸⁾

Poloha. Školní budova má státi pokud možná uprostřed školního obvodu na místě suchém, zdravém a tichém. Se školou má být spojena zimní i letní tělocvična, školní zahrada a pokud možná pokusné pole. V sousedství nesmějí být nemocnice, kasárny, hřbitovy, frekventované závody, vzduch znečišťující a hluk způsobující, plynárny, nádraží; vyučování nemá trpěti ruchem pouličním, budova nemá státi při silnici, od níž má být oddělena školní zahradou a letní tělocvičnou. Ve městech má být dlažba hluk tlumící, vozovky podél škol vedoucí mají mít dlažbu dřevěnou; půda má být suchá, zdravá, řádně odvodněná, přístup k budově má být snadný, má být obrácena směrem k jihu nebo východu, poloha severovýchodní má tu výhodu, že skorem celý rok je budova sluncem ozařována.

Přízemí školní budovy má být 0.8 m nad niveau vyvýšeno.

Místnosti. Nejdůležitější místnosti v budově školní jsou: chodby, schodiště a učebny, vedle nichž jsou ještě i různé jiné místnosti.

Chodby mají být světlé, vzdušné, způsobilé k větrání, bez průvanu, nejméně 2 m široké. V moderní škole jest nemyslitelné, aby žactvo odkládalo vrchní šat v učebnách. Jest však tolik možností, jak šat uložit, že jest nutno již před stavbou rozhodnouti se pro určitý způsob. Nejjednodušší je ukládati šaty na věšáky v chodbách, u oken chodeb se zvýší parapety a tím se získá dostatek plochy pro věšáky.

Bývá-li chodeb použito jako šaten, pak mají být zšíří 3.50 m, tráví-li žáci v přestávkách na chodbách, mají být 5 m široké. Má-li tatáž škola zvláštní třídy pro chlapce a zvláštní pro dívky, buďtež chodbami od sebe odděleny.

⁸⁾ *Arch. U. Lhota: Práce před stavbou školy, P. R., ročník VIII. (1930), str. 81 a násl.*

Schodiště má býti 2—3kráté lomené, nikoli točité, opatřené zábradlím s knoflíky, aby se sjíždění po něm zabránilo. Schody mají býti 0.135—0.150 m vysoké a 0.34—0.41 m široké, buď kamenné nebo cihlové s dřevěným obložením.

Učebny. Poloha učeben nesmí směřovati ke straně severní, světlo dopadati má s levé strany. Učebna má míti aspoň 3.80 m výšky, v městech 4.50 m; jen ve školách vysoko položených a stojících na volném prostranství smí býti výška nejméně 3.15 m. Na každé dítě má připadati 0.60 m³ plochy mimo místo pro nábytek a lavice. Délka učebny má obsahovati maximálně 12 m, šířka 7 m (poměr 5 : 3). Normální rozměry jsou 9.6 m : 9.4 m : 4 m pro 56 žáků. Vzduchového prostoru má míti žák aspoň 3.8 m³, v městech 4.5 m³; ve školách vysoko a volně stojících stačí 2.5 m³ prostoru.⁹⁾ Dveře učeben se mají otevírati na venek, nikoli dovnitř třídy, nesmí také vésti přímo na ulici nebo na dvůr. Mají býti 0.95 m světlé šířky a aspoň 2 m světlé výšky, a to ve stěně naproti oknům mezi přední řadou lavic a stěnou, kde je stůl učitelův. Žádná učebna nesmí souviseti bezprostředně s nějakým obydleným prostorem. Počet učeben se řídí počtem tříd, z nichž se škola skládá.

Hygienickým požadavkem pak jest, aby všechna zařízení v učebnách byla co nejjednodušší, aby prachu bylo co nejméně a aby se místnost snadno vyčistila.

Unitrní zařízení. Z vnitřního zařízení největší pozornost jest nutno věnovati konstrukci školních lavic. Lavice buďtež přiměřeny velikosti žáků a každá škola buď opatřena lavicemi nejméně trojí velikosti v dostatečném množství. Lavice pro nižší třídy mají býti zvýšeny podnoží. Každý žák má míti volnost, aby v lavici mohl pohodlně bez nejmenšího šumu a bez vyrušování vyučování vstáti a z lavice podle potřeby vystoupiti. Učitel má míti možnost ke každému bezpro-

⁹⁾ Plocha a prostor, připadající ve třídě na jednoho žáka na školách obecných v r. 1926/27: v Čechách 1.69 m² a 5.72 m³, na Moravě 1.79 m² a 6.29 m³, ve Slezsku 1.63 m² a 6.14 m³, na Slovensku 1.03 m² a 3.57 m³ a na Podkarpatské Rusi 0.78 m² a 2.85 m³. S plochou přibýlo úměrně i prostoru, jednak poklesem žactva, jednak budováním nových, požadavkům hygieny vyhovujících školních budov. Nyní, kdy se počet žactva na školách obecných opět zvětšuje, nastává nový úkol, aby zvýšený průměr vzdušného prostoru a zdravého vzduchu na žáka byl zachován. (Dr. J. Ryšavý. Národní škola ČSR., 362 a násl.).

středně přistoupiti, proto mají míti toliko dvě sedadla. Lavice mají býti připevněny k podlaze, ale zároveň tak, aby bylo možno podlahu řádně čistiti. Každá lavice měj vhodné opěradlo v prostřední části lehce vyklenuté dopředu, aby sloužilo za oporu páteře, načež v úhlu 15 stupňů opět se skláněj dozadu. Sedadlo zšíři 25 až 28 cm buď dopředu zaoblono a dozadu mírně skloněno, aby spolu s mírným vyhloubením dolní části opěradla tvořilo oporu pro svaly sedací, a tak vysoko, aby žákova noha spočívala celou délkou chodidla na podlaze a aby stehno s holení tvořily pravý úhel, což jest přiměřeno výši asi 31—41 cm. Deska psací budiž 38 až 45 cm zšíři, majíc zároveň sklon 4—5 cm. Z délky lavice připadej na každého žáka aspoň 50—60 cm. Všechny hrany lavice buďtež zaokrouhleny, kalamáře do lavice zapuštěny a opatřeny víčkem.

Osvětlení. Důležitým požadavkem školní hygieny jest otázka osvětlení. Světelné plochy oken se počítá u nás šestina plochy podlahy, požaduje se však pětina, stojí-li proti oknům přes ulici vyšší budovy, má plocha oken činiti aspoň čtvrtinu plochy podlahy. Světlo má vždy dopadati s levé strany. Okna mají býti za tím účelem jen v jedné z podélných stěn, čtyřhranná, nikoliv obloukovitá, dosahující nahoře až ke stropu, dolc počínající ve výši školní lavice, nadto aby bylo lze snadno a úplně je otevírati a otevřená upevniti. Meziokní má býti nejvýše 1.30 m široké, šikmo dovnitř seříznuté. Okna tříd v přízemí mají býti vyvýšena nad povrch ulice, zasklení sklem mléčným nebo natření bílou barvou se nedoporučuje, neboť olejový nátěr absorbuje téměř 80% dopadajícího světla. Pro třídu 9 m délky mají býti 4 okna.

K zesílení světla ve třídě přispívá velice vhodná barva stropu, který má býti rovný, maltou omítnutý. Stěny mají býti jednobarevně natřeny, buď světle modrošedě nebo zelenošedě, nátěry žlutavé a modravé absorbují příliš světla. Důležitá je ochrana místnosti před přímým světlem slunečním. Různé záclonové látky mají tu nevýhodu, že buď mnoho nebo zase málo světla propouštějí, pohlcují celkem 50—90% světla, nejlépe záclony šedé, bez vzorkování, které se spouštějí, nikoli se strany shrnují, a to tak, aby celá okna zacláněly. Pro osvětlování umělé (jen výjimečně a výpomocně) užívati jest

jen světla vydatného a bezpečného (elektrické, plynové, petrolejové). Otevřené hořáky plynové se nehodí pro školu.¹⁰⁾

Zraku dítěte má býti nejbedlivější šetřeno, proto za šera nesmí býti vyučováno předmětům, které namáhají zrak (psaní, čtení, kreslení a p.). Žáci krátkozrací nebo žáci zraku jinak vadného mají býti posazováni na vhodná místa přední (lokace podle prospěchu jest nepřipustná!)

Uvětrání. Vedle dostatku světla druhou nezbytnou podmínkou každé k vyučování způsobilé třídy jest větrání, a to po vyučování otevřením oken a dveří. Ve třídě má býti aspoň u 2 oken takové zařízení, aby se jimi mohl čerstvý vzduch do třídy vpouštěti. Vedle toho má býti postaráno o větrání stále samočinnými průduchy nebo ventilačními kamny. Čistý vzduch obsahuje 79.02 prostorových jednotek dusíku, 20.94 jednotek kyslíku a 0.4 jednotek kysličníku uhličitého vedle jiných nepatrných přímíšenin. Za hodinu produkuje dítě dýcháním asi 10 l CO₂ a 20 g vody, proto první starostí učitelovou jest docílti minimálního množství CO₂, což se stane ventilací.¹¹⁾ Aby se dosáhlo změny vzduchu v době, když se topí, jest třeba, aby plášťový prostor kamen dole dostatečně velikým kanálem mohl býti spojován se vzduchem vnějším. Též má býti na případném místě zřízen kanál střešový, opatřený u podlahy a u stropu velikým otvorem. Veškeré otvory ventilační nechať lze šoupátky nebo klapkami zavírat, po případě regulovati. Kde není dokonalého zařízení ventilačního, jest ovšem časté větrání otevíráním oken v přestávkách a po vyučování nezbytno. Při větrání v době vyučování se doporučuje otevření dolní části oken venkovských a horní části oken vnitřních, při čemž třeba bráti ohled na žáky poblíž oken sedící, aby nebyli vydáni studenému proudícímu vzduchu (pozor na průvan!). Každý učitel má dbáti, aby se řádně větralo.

Topení. Vytápění místností školních se děje buď kamny (hliněnými, železnými, plynovými) nebo větší školy mají ústřední topení, jehož radiátory uloženy jsou

¹⁰⁾ Výnos mšano. ze 13. února 1923, č. 7539-II. (Věstník V, 145) nařizuje objednávání osvětlovacích těles domácího původu.

¹¹⁾ Výnos zšr. ze 3. června 1897, č. 38.401; a zšr. moravské z 26. srpna 1885, č. 3.607.

pod okny, poněvadž tímto způsobem studený vzduch jest strhován vzhůru a snadno se tak vyrovnává rozdíl mezi teplotou při podlaze a u stropu. Topením jest zjednati takové množství tepla, aby jím v době nejkratší bylo docíleno teploty 17 až 20° C. Hlavní podmínkou však jest, že nesmí škoditi zdraví žáků a má býti spojeno s větracím zařízením. Teplota našich učeben nemá vystoupiti nad 18—19° C a klesnouti pod 16° Celsia. Klesne-li, budiž topeno třeba i v létě. Nutno však upozorniti, že nejspolehlivějším ukazatelem teploty není subjektivní cit a zdání učitelovo, nýbrž teploměr, který má viseti 1.20—1.50 m nad podlahou na místě, kde možno stanoviti střední teplotu místnosti.

Čištění. Účelné větrání má význam jen tenkrát, je-li bedlivě udržována čistota. Žáci mají býti v stálém udržování čistoty vychováni. V jednom gramu školního prachu jest 1 milion bakterií, v 1 m³ vzduchu počet chorobotvorných zárodků ze 2.000 před příchodem žáků do třídy stoupl na 35.000 po skončeném vyučování. Jelikož prach při klidném vzduchu se usazuje s bakteriemi na podlaze, takže za 1 až 2 hodiny jest ovzduší v místnosti pravidelně čisté, doporučí se mýti podlahu roztokem antiseptickým, čímž je učebna úplně desinfikována. Proto podlahy škol mají býti důkladné, nejlépe vlysové z tvrdého nebo měkkého smolného dřeva. K čištění podlah používá se všeobecně vlhkých pilin. mésti se má při otevřených oknech. Doporučuje se podlahy natíratí horkým lněným olejem. Čtyřikrát do roka podlahy, lavice, stoly, skříně, kamna a vytápěcí roury v učebnách i podlaha chodeb a síní mají se umýti a stěny učeben osmýčiti.

V každé učebně, na chodbách a síních buďtež umístěna plivátka z porcelánu nebo z emailovaného plechu, naplněná částečně vodou. Čistí se vápenným mlékem nebo horkým 2% roztokem sody. Opatření toto je z toho důvodu, že bacily nejsou obsaženy ve vzduchu nemocným vydechovaném, nýbrž ve vykašlaném sputu, který uschne, v prach se rozpustí a pak na sliznici při dýchání se zachycuje.

Mládež má býti k tomu vedena, aby si obuv, nežli vstoupí do učebny, čistila o rohožky.

Náradí budiž účelně zařízeno. V každé učebně budiž aspoň jedna skřín, do níž by se ukládaly učebné

pomůcky, jakož i věšáky na svrchní oděv a pokrývky hlavy žáků. Na podiu opatřeném stupátkem stůl pro učitele, dvě židle, tabule černě natřená bez lesku, po případě linkovaná, umyvadlo a koš na papíry.

Ostatní příslušné místnosti a zařízení školní. Kromě učeben má být pamatováno zejména při větších školách na *ředitelnu, sborovnu* a místnosti potřebné k uschování prostředků učebných, *sbírek, knihovny, kabinety* a pod.

Tělocvična. Každá škola má mít s dostatek velkou tělocvičnu, kterouž lze vytápěti. Hřištěm pro školní hry jest nejvhodnější suchý pozemek nebo louka živým plo-tem ohrazená a po krajích stinnými stromy osázená.

Při dobré organisaci možno využití hřiště i v přestávkách i po pravidelné době vyučovací; doporučuje se vydlážditi část hřiště, aby se i za nepříznivého počasí mohlo hřiště používati bez obav, že obuv se zablátí a rozmokne.

Školní lázně. Podobně jako hřiště přispívají k osvětlení a zlepšení zdravotního stavu mládeže školní lázně, které jsou u nás namnoze dosud nedostižným ideálem.

Školní zahrada při školách obecných pro žáky tří nejvyšších věků: hoši ve štěpnici, dívky při pěstování květin a zelinářství, a to každé dítě alespoň hodinu týdně. Nelze popříti významu, když žáci sami se účastní pěstování rostlin, tím se budí u nich láska k přírodě a navykají šetřiti přírodních krás.¹²⁾

Záchody. Zpravidla v přístavku nebo aspoň řádně izolovány a od tříd přiměřeně vzdáleny a dobře uzavřeny mají být *záchody*, které od chodby mají být odděleny dvojitými dveřmi. Pro učitele buďte zřízeny záchody zvláštní. Mimo záchod v každém patře má být pro hochy aspoň jeden *pissoir* s nepromokavou stěnou 1.5 m vysokou, vodou svlažovanou. Zakládá-li se žumpa, má být co nejdále od budovy a od studně z hydraulického vápna a dobrého staviva a přiklopena víkem, kteréž se má přikryti vrstvou země 0.3 m silnou.

Pitná dobrá voda nesmí chyběti v žádné školní budově. Učitel připomene žákům, aby nepili, jsou-li uří-

¹²⁾ Výnos moravské zsr. z 18. září 1900, č. 9720, stanoví, k jakým účelům má školní zahrada sloužiti, která oddělení má obsahovati, a pojednává o těchto jednotlivých odděleních. Opatřovati náklad na založení a udržování školní zahrady přísluší podle § 41 z. z. ze dne 27. listopadu 1905 školní obci.

cení nebo chůzí unavení, rovněž nemají pít po ovoci, po tělocviku, po hrách, po zpěvu.

6. *Úzdoba školních místností.* Výzdobu školních místností řídí podle výnosu min. školství a národ. osvěty ze dne 30. května 1919, č. 19757 v první řadě správce školy a učitelská konference ve smyslu par. 138 defin. řádu školního a vyučovacího a *ponechává* se jim, aby u vědomí vlastní odpovědnosti vychovatelské rozhodovali podle zvláštních poměrů místních také o užití konfesijních odznaků a symbolů pro výzdobu školních místností.

Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 17. srpna 1921, č. 37.715 znovu upozorňuje učitelstvo i školní úřady, aby co nejúzkostlivěji šetřily práva na svobodu přesvědčení i náboženských citů žactva a rodičů a pečlivě dbaly zvláštních poměrů místních a snažily se pokud možná o svorné spolupůsobení školy s otcovským domem.

Usnesení učitelské konference o užití konfesijních odznaků a symbolů, které je závazné pro všechny členy učitelského sboru, oznámí správce školy v každém případě do čtyř dnů písemně i s připojením výpisu z protokolu místní školní radě.

Má-li místní školní rada na základě usnesení sborové schůze proti usnesení učitelské konference námitky, předloží je s náležitým odůvodněním do čtyř neděl ode dne, kdy došlo oznámení správy školy, okresnímu školnímu výboru. Okresní školní výbor rozhodne o věci ve výborové schůzi. Dokud nebylo o věci rozhodnuto okresním školním výborem, nesmí býti usnesení učitelské konference prováděno, nýbrž je nutno vyčkati, jak rozhodne povolaný úřad. Kdyby místní školní rada usnesení učitelské konference vzala na vědomí a neprotestovala proti němu, může se toto ihned provést.

Dále tento výnos ministerský ukládá okresním školním výborům, aby každé porušování právního řádu (jako stávky školní a pod.), vzešlé z rozporu mezi školou a občanstvem z důvodů jakýchkoli, se vším důrazem a urychlením stíhaly všemi prostředky zákonem připuštěnými. Se shora uvedených výnosů patrno, že učitelská konference, než se usnese na odstranění náboženského symbolu, má přihlížeti k mínění občanstva. Občanstvo pak, nešetří-li se jeho citů náboženských, má přinutiti

své členy v místní školní radě i v okresním školním výboru, aby se věci ujali a protiobčanské i proticírkevní usnesení zvrátili. Nejvyšší správní soud rozhodl 12. června 1893, č. 1716, že místní školní rada *nemá práva* si stěžovati do rozhodnutí v příčině zavěšení kříže ve třídě, poněvadž nařízení takové se netýká majetkových zájmů školní obce a poněvadž tu je jako orgán k vykonávání nařízení vyšších úřadů povinna úřadovati; týž NSS rozhodl č. 7461/1928, že členové učitelského oboru nemají v řízení o odstranění křížů postavení strany.

Veřejná škola obecná může býti zrušena toliko se svolením ministra školství a národní osvěty, není-li školou nutnou. Mimoto může předseda zemské školní rady zrušiti kteroukoli veřejnou školu obecnou (vyjímajíc ovšem školy menšinové), má-li méně než 40 dětí.

Náklad na veřejné školy obecné. O vydržování obecných škol ustanovuje § 35 zák. ze dne 9. dubna 1920, č. 290 Sb. z. a n., že věcný náklad školní má uhradovati školní obec. Učebny, síně a chodby buďtež denně čištěny od prachu a špíny a aspoň čtyřikráte do roka důkladně vymyty. Náklad na sbírku učebných pomůcek a knihovny školní a zejména osobní náklad uhradí okres, země a stát.

7. Školní docházka. Do obecné školy je obecně závazná; rodiče mohou býti donucováni, aby svých dětí nenechali bez vyučování, předepsaného obecným školám. Povinnost choditi do školy počíná se začátkem školního roku, který bezprostředně následuje po dni, kdy dítě dovršilo 6. rok života, a trvá plných 8 let školních. Jakékoliv úlevy v školní docházce jsou vyloučeny (§ 11 zák. 226/1922).

Zákonité osmileté povinnosti školní lze vyhověti:

a) docházkou do veřejné školy obecné (l'udové) a občanské;

b) docházkou do škol vyšších (středních a odborných), jsou-li zřízeny tak, že nahrazují vyučování škol obecných;

c) docházkou do soukromé školy obecné (l'udové) a občanské, vyhovující platným předpisům;

d) vyučováním ve zvláštních školách a výchovných ústavech, zřízených pro mládež úchylnou (hluchoněmou, slepou, málo nadanou, mravně vadnou, zmrzačelou atp.),

je-li vyučování to zřízeno tak, aby nahradilo této mládeži vyučování veřejných škol obecných;

e) domácím vyučováním; oznámení, že se dítě bude učit doma, podávati jest u okresního výboru školního, a na Slovensku u školního inspektora ve dnech zápisu do školy, vyjímajíc případy, že se rodiče přestěhují.

Povinnosti choditi do školy zproštěny jsou po lékařském dobrém zdání zcela, na čas nebo trvale toliko děti s těžkým neduhem duševním nebo tělesným, který znemožňuje vyučování nebo docházku do školy. Povinnost osmileté docházky do školy se tímto zproštěním neprodlužuje.

V Podkarpatské Rusi je školní povinnost dosud jen šestiletá, po ní následuje tříletá docházka do škol opakovacích.

Děti do školy přijaté mají do ní docházeti pravidelně v předepsaném čase vyučovacím. Za pravidelnou a včasnou docházku školní jsou odpovědni rodiče nebo jejich zástupci. Za vyučování nesmí bez dovolení učitelova odejítí žák ze školy; dovolení, aby nemusil žák se dostaviti do školy, má býti vyžádáno předem; na jednotlivou hodinu uděluje je dotyčný učitel, na den třídní učitel, na několik dní správce školy. Nepředvídané zameškání školy mají rodiče žákovi bez prodlení ohlásiti třídnímu učiteli a podle pravdy uvést jeho příčinu (nemoc dítěte, nemoc v rodině, mimořádná událost v rodině, neschůdnost cesty do školy).

Zameškání školy zapisuje třídní učitel po půldnech do třídního katalogu a označuje je buď jako omluvené nebo neomluvené.

Podle katalogu sestaví třídní učitel každého měsíce výkaz o zameškání školy, který předloží správa školy místní školní radě, aby napomenula rodiče dítek, které nedbale školu navštěvují. Rodiče neb jejich zástupci, kteří i po napomenutí posílají děti nedbale do školy, trestá ministerstvo školství a národní osvěty nebo orgán jím ustanovený (podle výnosu mšano. č. 158.519/1928 trestání pro nedbalou docházku školní přechází na úřady politické) pokutou neb i vězením; pokuta činí 25 až 200 Kč, a stalo-li se zanedbávání ze ziskuchtivosti rodičů, nutno zvýšiti ji na 400 Kč a při opětovném přestupku až na 1000 Kč. Při nedobytnosti pokuty trestá úřad rodiče vězením od 1—14 dnů. Kdyby ani to ne-

pomáhalo, zakročí na žádost školních úřadů opatrovnícký soud, který může rodičům odníti i moc otcovskou nad dítětem, protože nepečují o řádné vzdělání dítěte.

Učitelé mají řádné docházce dětí do školy věnovati veškeru péči, mají pátrati po příčinách nepravidelnosti při ní, odstraňovati je, opatrně zkoumati omlouvací důvody a vhodně trestati svévolné zameškávání nebo opoždování dítěte.

Také mají zachovávat při péči o řádnou docházku do školy zdravotnické předpisy a podporovati činnost lékařů, zejména školních, u nichž vyžádají si rady.

Děti stížené ošklivými nemocemi nebo přicházející do školy ve stavu, který vzbuzuje ošklivost, buďtež ze školy odstraněny a připuštěny teprve tehdy, když je závada napravena; také děti, jejichž pobytem ve škole vzniká obava, že rozšíří nakažlivou chorobu, nemají býti připuštěny do školy.

Nečisté děti lze poslati domů, aby je rodiče umyli, nebo je dát umýti ve škole, ale *mimo učebnu*.

8. *Evidence mládeže školou povinné* přísluší především místní školní radě a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi politické obci, které provádějí každý rok dům od domu soupis dětí ve věku školou povinném. Soupis tento se dodává správám škol, aby byl podkladem pro zápis dětí do školy. Vynětí dítěte ze soupisu je přestupkem, který se tresce pokutou od 50 do 200 Kč nebo vězením od 1—14 dnů. Veškeré děti ve věku školou povinném se spisují do jediné školní matriky, z níž se dítě vymaže (vyjímajíc úmrtí neb přesídlení) teprve tehdy, když bylo ze školy platně propuštěno.

Školní plat, kterým jsou povinni rodiče dětí školních, pro každou obec vyměří zemská školní rada. Vybírá se mimo školu (ne učiteli) obcí, která jej v úhrnném obnosu předem na 3 léta stanoveném odvádí do pokladny školního okresu. Pro výměru školného jsou v Čechách čtyři třídy se školným: 24, 20, 12 a 8 hal. za dítě týdně, tedy za rok 12.48, 10.40, 6.24 a 4.16 Kč za dítě, na Moravě jsou tři třídy s ročním školným 11.52, 7.68 a 3.84 Kč. Na Slovensku se nesmí ve školách státních, obecných a církevních vůbec vybírat školné. Obecní zastupitelstvo může se usnésti, že nebude vybírat žádný poplatek za vyučování v národní škole a že uhradí celou paušalovanou částku z obecních příjmů.

9. *Trvání školního roku a prázdnin* ustanovuje ministr školství a národní osvěty nebo orgán jím pověřený. Poslední úprava se stala výnos. mšano ze dne 12. července 1925, č. 68.636-I.

Školní rok počíná se na všech školách obecných a občanských dnem 1. září a končí se dnem 31. srpna; hlavní prázdniny se počítají do školního roku.

Hlavní prázdniny trvají od 29. června do 31. srpna. V letech, kdy 28. června připadne na neděli, počnou se dnem 28. června, v letech, kdy 28. června připadá na pondělí, počnou se dnem 27. června a v letech, kdy 1. září je neděle, končí se dnem 1. září. Zkracovati vyučovací čas z důvodů mimoškolních je nepřipustné.

Dni prázdná ve školním roce jsou:

1. Neděle.

2. Svátky a pamětné dni republiky Československé podle § 1. a 2. zákona ze dne 3. dubna 1925, č. 65 Sb. z. a nař., t. j.: 1. ledna, 6. ledna, den Nanebevstoupení Páně, den Božího těla, dni 29. června, 15. srpna, 1. listopadu, 8. prosince, 25. prosince, 5. a 6. července, 1. května a 28. října.

3. Den 2. listopadu; je-li 2. neb 4. listopadu neděle, je i 3. listopadu prázdný.

4. Vánoční prázdniny trvají od 23. prosince do 2. ledna včetně. Je-li 22. prosinec pondělí, počínají se vánoční prázdniny již dnem 21. prosince.

5. Pololetní prázdniny dne 1. a 2. února.

6. Velikonoční prázdniny trvají od Květné neděle do středy po velikonocích včetně.

Ostatní dni se vyučuje. Vyžádají-li si zákonní zástupci dětí pro jednotlivé žáky dovolenou, aby se mohli účastniti mimořádných bohoslužeb a udělování svátostí (biřmování), podle výnosu shora uvedeného jejich žádosti jest zpravidla vyhověti.

Při celodenním vyučování jest v každém týdnu buď jeden celý den — *zpravidla čtvrtek* — nebo dva půldny — *zpravidla ve středu a v sobotu* — prázdný; při nedílném vyučování (jednoduché frekvenci) není prázdného dne v týdnu. Odchyly od jmenovaných dnů povoluje zemská školní rada.

Týdenní hodiny vyučovací buďte co možno rovnoměrně rozděleny na jednotlivé dni; na dopoledne připadne větší, na odpoledne menší počet hodin.

Za polední přestávky při celodenním vyučování jest dovoleno žákům, aby pobývali ve škole ve vhodné místnosti řádně provětrané i vytopené za dozoru, který ustanoví porada učitelská.

Při celodenním vyučování jsou po lichých hodinách vyučovacích přestávky *pětiminutové*, po sudých *patnáctiminutové*; při jednoduché frekvenci jsou po každé hodině přestávky desetiminutové, po každé druhé hodině patnáctiminutové.

Za přestávek buďte učebny náležitě větrány a děti, pokud lze, vyvedeny na zdravý vzduch.

Denní hodiny vyučovací, t. j. počátek a konec denního vyučování, ustanovuje podle § 61 řádu školního a vyučovacího místní školní rada, šetříc počtu hodin, předepsaného učebními osnovami, a ustanovení o týdenním prázdnu.

§ 6. *Měšťanské (občanské) školy.*

1. *Účel.* Měšťanské školy mají poskytovat vzdělání vyššího, nežli se poskytuje školou obecnou, hledíc jmenovitě k potřebám průmyslnickým a rolnickým. Poskytují přípravy ze škol středních. V podstatě je měšťanská škola vyšším stupněm školy obecné, leč podává dětem školou povinným na nejvyšších stupních věku vzdělání vyššího, než by nabyly v nejvyšších třídách obecné školy. Odchylná organizace měšťanských škol na Slovensku a v Podkarpatské Rusi přizpůsobena organizaci škol českých vlád. nařízením z 18. července 1925, č. 137 Sb. z. a n. řádem školním a vyučovacím, vydaným výnos. min. škol. a nár. osv. ze dne 30. září 1925, č. 112.12-I.

2. *Učebné předměty* měšťanských škol jsou: náboženství; občanská nauka a výchova; jazyk vyučovací s naukou o písemnostech; zeměpis a dějepis; přírodopis a přírodozpyt; počty s jednoduchým účetnictvím; měřictví a rýsování; kreslení; krasopis; zpěv; ruční práce a tělesná výchova. Předměty tyto jsou povinné. Nauka o domácím hospodářství může býti zavedena jako zvláštní předmět učebný. Na nečeských (neslovenských) školách budiž žactvu poskytnuta příležitost naučiti se jazyku československému, který může býti od min. škol. a n. osv. ustaven za předmět povinný.

3. *Zřizování měšťanských škol.* Měšťanská škola má tři postupné třídy pro děti 6.—8. ročníku, které se připojují k 5. ročníku obecné školy. V Podkarpatské kusi je měšťanská škola čtyřtřídní a navazuje na čtvrtý ročník obecné školy.

V českých zemích má býti zřízeno aspoň po jedné měšťanské škole v každém politickém okrese. Ostatní školy, které byly zřízeny nad toto minimum, nebo které se ještě nyní zřizují, jsou školami z pohodlí a mohou se zřizovati jen se souhlasem činitelů, kteří je mají vydržovati. Menšinové školy měšťanské mohou býti ministrem školství a národní osvěty zřizovány zpravidla při každé menšinové škole obecné, která má aspoň 400 dětí ze školní obce, min. může však zříditi měšťanskou školu při menším počtu žáků.

4. *Školní docházka do měšťanských škol.* Choditi do měšťanské školy povinny jsou děti 6.—8. roku školního, bydlící v obvodu školy, vyhovují-li podmínkám pro přijetí do měšťanské školy. Dětem, které mají trvalé bydliště sice mimo obec, v níž jest veřejná občanská škola jejich jazyka, avšak v okruhu o poloměru 4 km od školní budovy občanské školy a vyhovují obecně podmínkám pro přijetí do této školy, nelze přijetí odepříti (§ 3 zákona č. 189-1919 Sb. z. a n.). Děti ty však nejsou povinny choditi do občanské školy. Přijetí do občanské školy nemůže býti odmítnuto dětem, které vyhovují obecně podmínkám pro přijetí do ní, ani v tom případě, že bydlí mimo okruh o poloměru 4 km od školní budovy občanské školy, jestli nejvyšší přípustný počet žáků v dotyčné třídě není vyčerpán přihláškami dětí, obývajících v tomto okruhu.

Dospělé osoby mohou konati na měšťanských školách nebo na jednoročních kursech při nich zkoušky privatistů, zavedené vládním nařízením ze dne 26. října 1924, č. 336 Sb. z. a n.

§ 7. *Jednoroční učební kursy (IV. třídy) při měšťanských školách.*

1. *Zřizování.* Na základě § 10 ř. z. z r. 1869 a min. nař. z r. 1885 č. 1985 vydáno 26. VI. 1903, č. 22.503 nařízení o zřizování jednoročních učebních kursů při školách měšťanských. Od těchto jednoročních kursů u-

čebných při měšťanských školách nutno rozlišovati IV. třídu škol, jaké jsou dosud na Podkarpatské Rusi a jaké byly do nedávna podle uherského zákona i na Slovensku, tam totiž to byl osmý školní rok, kdežto v zemích historických je to rok devátý. Vým. mšano. z r. 1920 povoleno bylo proměňovati jednoroční kursy učebné, zřízené toliko pro jedno pohlaví, v kursy koe-dukační. Svou organizací jsou vlastně školy soukromé.

2. *Účel.* Účelem jejich jest podle § 9. výše uvedeného nařízení, »vědomosti a zběhlosti již nabyté, hledíc ku praktickému jich užití, upevniti a prohloubiti nebo zdokonaliti, jakož i zjednati úplné ovládnání vyučovacího jazyka slovem i písmem, zahrnujíc v to sloh dopisní a jednoduché listiny obchodní«.

Stanovy či statut a učebnou osnovu kursů schvaluje zemská školní rada. O návštěvě kursů dostanou chovanci vysvědčení, obdobné vysvědčením měšťanské školy (m. v. 15. I. 1904, č. 1533).

Náboženství není vůbec v osnovách tohoto učebného kursu uvedeno, ale zemská školní rada může ve smyslu výnosu min. ze dne 13. VI. 1924, č. 65.983-I, povolit náboženství jako nepovinný předmět.

Na takový učební kurs věcný i osobní náklad nese obec školní nebo místní, ale mšano. připravuje předlohu o přenesení osobních nákladů s obcí na dosavadního vydržovatele veřejných škol národních. Dnes jsou již u třetiny měšťanských škol (v českých zemích 533, na Slovensku 50).¹³⁾ Kursy povoluje zemská školní rada, když úhrada nákladu na ně jest předem zajištěna.

¹³⁾ Počet měšťanských škol v zemích českých na konci roku 1927: československých 1.146 (v r. 1918 bylo pouze 593), německých 430 (v r. 1918 bylo 388), polských 8 (v r. 1918 jen 3); na Slovensku: československých 111 (v r. 1918 žádná), maďarských 19 (v r. 1918 bylo 78), rusínská 1 (v r. 1918 žádná), německých 5 (v r. 1918 žádná); v Podkarpatské Rusi: rusínských 15 (v r. 1918 žádná), československé 3 (v r. 1918 žádná), maďarské 3 (v r. 1918 bylo 8). V r. 1930 se počítá v celém státě na 1.818 škol měšťan. se 208.683 žáky.

Všeho žactva škol obecných (l'udových) a měšťanských bylo: Čechoslováků 1.163.094; Rusínů 68.597; Poláků 11.823; Němců 366.503; Maďarů 102.268; Židů a jiných 1.548. V roce 1930 se odhaduje všeho žactva 1.839.312.

Všeho literního učitelstva jest 42.849; v Podkarpatské Rusi 1229; učitelek žen. ručních prací a dom. nauk (bez Podkarpatské Rusi) 5.143.

§ 8. *Kursy a školy pokračovací.*

Do oboru národního školství spadají vzláštní kursy a školy pokračovací rázu obecně vzdělávacího. Takové školy a kursy byly dosud zřizovány jen ojediněle některými většími městy. Podle § 11., odst. 4., zak. č. 226/22 Sb. z. a n., budou se však zřizovati obecně při školách národních pro mládež od 14 do 16 let, pokud se nevzdělává na jiných školách.

3. *Podmínky pro přijetí.* Do učebného kursu mohou býti přijímány děti, které předloží propouštěcí vysvědčení ze školy měšťanské (podle řšav. § 176 se všemi známkami), nebo vysvědčení o vykonané zkoušce z učiva měšťanské školy, mají-li náležitě vědomosti z jazyka německého, což se prokáže buď známkou z němčiny na propouštěcím vysvědčení, nebo jiným způsobem.

Jiné děti nesmějí býti přijímány.

III. VÝUKA NÁBOŽENSKÁ.

§ 1. *Zákonná ustanovení o vyučování náboženství.*

I. T. z v. m a l ý š k o l s k ý z á k o n.

1. *Uyučování náboženství.* Obecnoškolské právo normuje vyučování náboženství takto: § 3. zákona ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n., nařizuje: Opatřovati vyučování náboženství na školách obecných (ludových) a občanských a na ně dozírati přísluší úřadům církevním (představenstvům židovských obcí náboženských) s výhradou práva vrchního dozoru a správy, které přísluší státu podle § 1. zák. ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n.

Náboženství vyučovati jest ve všech třídách po dvou hodinách týdně. Výměru a rozdělení učiva náboženského na jednotlivé stupně školní ustanoví úřady církevní.

Učitelé náboženství, úřady církevní a společnosti náboženské jsou povinny šetřiti zákonů jakož i předpisů, které v mezích zákona vydají úřady školní.

Co úřady církevní ustanoví o vyučování náboženství a o cvičeních náboženských, oznámeno budiž správci školy prostřednictvím župní školní rady (v přechodné době okresního úřadu školního a na Slovensku školního inspektora). Ustanovení, která jsou v odporu s obecným řádem školním, nebudte oznamována.

Žáci bez vyznání nebo vyznání státem neuznaného jsou všeobecně zproštěni povinnosti, aby se zúčastnili vyučování náboženství. Žáci vyznání ostatních budou okresním úřadem školním, na Slovensku a na školách menšinových příslušným okresním (obvodním) inspektorem školním zproštěni této povinnosti, požádají-li o to písemně nebo protokolárně jejich rodiče nebo jejich zástupci.

Hledíc k různosti náboženského vyznání žactva na té které škole, budiž doba vyučování náboženského v rozvrhu hodin ustanovena tak, aby tím souvislost ostatního vyučování nebyla rušena.

II. Nařízení vládní k malému školskému zákonu.

K tomu nařízení vládní ze dne 14. dubna 1925, č. 64, Sb. z. a n., v oddílu II. o vyučování náboženství K § 3. zák. předpisuje v § 6. *počet učebných hodin*, a to:

»Náboženské vyučování konati se bude buď po třídách nebo ve zvláštních odděleních (§ 5, odst. 4., a § 6. odst. 3. zákona). Počet učebných hodin v každé třídě ustanovuje zákon na 2 týdně. — Jsou-li pro vyučování náboženství zřízena zvláštní oddělení, bude se v nich vyučovati náboženství rovněž po 2 hodinách týdně.

V § 7 zmíněného II. oddílu vládního nařízení se stanoví *náboženská cvičení* takto: Za náboženská cvičení a úkony pokládati jest veškeré bohoslužebné úkony a pobožnosti všech vyznání náboženských, které se konají mimo hodiny, přikázané náboženskému vyučování schváleným rozvrhem hodin; ustanovuje je příslušný úřad církevní v mezích platných předpisů školních. Mládež školní nemůže býti ani přímo ani nepřímo nucena, aniž přímo nebo nepřímo odvracována od účasti na náboženských úkonech ve škole veřejné nebo soukromé kteréhokoliv druhu, s výhradou práv, plynoucích z moci otcovské nebo poručenské. O potřebný dozor nad žactvem při náboženských úkonech se stará příslušný učitel náboženství.

Co úřady církevní ustanoví o náboženském vyučování a o náboženských úkonech, oznámí orgánům jmenovaným v § 3, odst. 4 zákona. Při školách spravovaných přímo ministerstvem školství a národní osvěty jsou

v této věci příslušní inspektoři, pověřeni dozorem nad těmito školami ministerstvem školství a národní osvěty. Ustanovení církevních úřadů oznamují správci školy jmenované orgány, jemu nadřízené, načež správce školy zařídí vše, čeho jest dále potřebí, a postará se o to, aby žactvo i učitel náboženství byli náležitě a včas zpraveni.

Odporují-li ustanovení úřadů církevních v něčem obecnému řádu školnímu, jímž rozuměti jest soubor všech platných předpisů o organizaci vyučování, o vyučovacím čase, o školní docházce a o školní kázi, orgány, v předchozím odstavci jmenované, neoznámí je správci školy, ale zpraví do 3 dnů ode dne, kdy došlo oznámení úřadů církevních, tyto úřady, z kterých důvodů odmítají je správci školy oznámiti.

O osvobození od náboženského vyučování uvádí § 8:

Ohlášky nároku na osvobození dětí některého vyznání náboženského podle 2. věty odstavce 5. § 3. zák. podávati jest jednotlivě za každého žáka orgánům tamže jmenovaným, a to před zápisem do školy na počátku každého školního roku. Záporné vyřízení ohlášky budiž doporučeno straně i správci školy vždy písemně s odůvodněním. Ohlášky nároku na osvobození dětí od náboženského vyučování nebo protokoly je zastupující mají povahu pouhého oznámení ve věcech veřejných a jsou kolku prosty (saz. pol. 50-44 g popl. zák. a pol. 14 g uher. poplatkových pravidel).

Právo žádati o osvobození dítěte od vyučování náboženství přísluší zpravidla oběma rodičům společně po jejich vzájemné dohodě. U dětí nemanželských náleží právo to matce, u dětí jednostranně osiřelých tomu z rodičů, který žije, u oboustranných sirotků nebo jsou-li rodiče dítěte neznámí, zákonnému zástupci dítěte. U dětí adoptovaných vykonává za trvání poměru adopčního to právo otec (matka) adoptivní, a bylo-li dítě adoptováno v souhlase obou manželů, přísluší právo to adoptivním rodičům společně po jejich vzájemné dohodě.

Všemu učitelstvu jest zakázáno, aby vykonávalo ve službě jakýmkoliv způsobem vliv na svobodné rozhodování rodičů neb jejich zástupců buď ve prospěch náboženského vyučování a náboženských cvičení nebo proti nim. Ustanovení toto platí i tehdy, nezná-li strana příslušných předpisů nebo žádá-li o jejich výklad; v ta-

kovém případě budiž příslušné poučení omezeno jen na to, že se strana seznámí s předpisy o věci platnými.

Náboženství v rozvrhu hodin stanoví § 9:

Vyučuje-li se náboženství některého vyznání po třídách, budiž náboženství zpravidla (§ 9, odst. 4) položeno v rozvrhu hodin každé třídy na hodiny krajní, t. j. první a poslední každého půldne vyučovacího, nesmí však být položeno na půldny nebo na dny, které jsou v týdnu obvykle prázdné.¹⁴⁾

Vyučuje-li se náboženství ve zvláštních odděleních (§ 5, odst. 4. a § 6, odst. 3. zákona), budiž povšechně dbáno rovněž zásad, uvedených v předchozím odstavci. Při školách, kde by však nebylo vůbec možno položit všechny hodiny náboženských oddělení na hodiny krajní, připouští se zcela výjimečně položit některé náboženské hodiny na dny a půldny v týdnu jinak prázdné.

Na školách, kde náboženství vyučují členové duchovní správy, buďte náboženské hodiny do rozvrhu hodin vloženy, pokud lze, v dohodě s učitelem náboženství, šetříc ustanovení, uvedených v předchozích dvou odstavcích. Případné spory rozhodují úřady školní.

Pokud zájmy vyučovací vůbec připouštějí, budiž dbáno toho, aby učitel náboženství byl, pokud lze, souvisle zaměstnán a aby se zbytečně nerozmnožoval náklad na cestné podle článku IV. a VI. zákona ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. zák. a nař., jímž se mění některé zákony o služebních poměrech učitelstva.«

¹⁴⁾ Poměry náboženských společností a věcí náboženských upraveny byly jak v oblasti práva rakouského, tak uherského řadou zákonů. Z nich závažnější dosud zcela nebo z části platné jsou:

A) V zemi České a Moravskoslezské.

a) Zákon z 25. května 1868, č. 48 ř. z., kterým upraven byl zásadní poměr školy k církvím. Jím nahrazen byl vlastně konkordát z r. 1855, sjednaný mezi katolickou církví a císařem, pokud jde o školu; církvi bylo odňato vrchní řízení školství a bylo přeneseno na stát; zůstalo jí však právo, aby za dozoru státního opatrovala a řídila náboženské vyučování a cvičení ve školách a aby na ně dozírala. Ustanovení tohoto zákona platí v celku dosud.

b) Zákon z 25. května 1868, čís. 49 ř. z., kterým upraveny byly poměry občanů ve věcech mezikonfesijních. Zákon tento pozměněn byl zákonem ze dne 23. dubna 1925, č. 96, Sb. z. a n. Pro školství důležitá jsou zejména tato ustanovení: Rodiče (u dětí nemanželských matka, u osiřelých ten z rodičů, který žije, u úpl-

III. Prováděcí pokyny.

Uýnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 15. května 1925, č. 16.137-I, kterým se vydávají prováděcí pokyny k zákonu ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n., a k vládnímu nařízení prováděcímu ze dne 4. dubna 1925, č. 64 Sb. z. a n..

O vyučování náboženství.

K § 3 zákona a §§ 5—9 prováděcího nařízení:

»§ 4. Paragrafem 3. zákona zrušen a nahrazen byl zcela § 5 zák. č. 62/1869 ř. z. a doplněny §§ 11 a 12 zák. čl. XXXVIII/1868. Účinnosti nepozbyly ostatní zákony, upravující vyučování náboženství na obecných a občanských školách, zvláště zákon ze dne 20. června 1872, č. 86 ř. z., zemský zákon pro Čechy ze dne 14. prosince 1888, čís. 69 čes. z. z., pro Moravu ze dne 14. prosince 1888, č. 129 mor. z. z., a III. oddíl zemského zákona pro Slezsko ze dne 6. listopadu 1901, č. 42 slez. z. z., všechny s příslušnými novelami, avšak jen pokud neodporují zákonům pozdějším, zejména § 3 zákona č. 226/1922 Sb. z. a n. nebo zákonům ze dne 23. května 1919, č. 274 Sb. z. a n., a č. 251/1922 Sb. z. a n., jimiž byly nově upraveny také požitky učitelů náboženství.

§ 5. 1) Výnosy ministerstva školství a národní osvěty o náboženských úkonech na školách ze dne 25. listopadu 1918, č. 214, a ze dne 9. května 1919, č. 5125 (Věstník 1919, str. 9 a 96); ze dne 17. srpna 1921, č. 1000 Sb. z. a n. (Věstník 1921, str. 10 a 11) (pro zákonných sirotků zákonný zástupce rodičů) jsou oprávněni, určití do 14 dnů po narození dítěte jeho náboženské vyznání nebo je ponechatí bez vyznání. Neučiní-li takového rozhodnutí, následuje dítě vyznání rodičů (nemanželské dítě vyznání matčina); nejsou-li rodiče téhož vyznání, následují hoši otce, dívky matky. Po 16. roce může každý své vyznání náboženské sám svobodně a samostatně určovati. Vystoupení z církve je účinné, oznámí-li se okresnímu úřadu politickému, v jehož obvodě je bydliště nebo domovská obec vystupujícího. Tento úřad vydá podateli písemné vyřízení a vyrozumí představeného nebo duchovního správce opuštěné církve. Vstup do nově zvolené církve oznámí vystupující představenému nebo duchovnímu správci nové církve. Platiti náboženské závazky opuštěné církvi musí se až do dne výstupu. Hromadná oznamování výstupu nejsou přípustna.

c) Zákon z 20. května 1874, č. 68 ř. z., jedná o náboženských společnostech (církvích). Společnosti tyto jsou buď státem uznané nebo státem neuznané. Státem uznány byly mlčky z doby před účinností zákona z r. 1874: církev římsko-katolická, řecko-kato-

37.715, a ze dne 7. září 1921, č. 36. 146 (Věstník 1921, str. 424 a 491) zůstávají v platnosti.

2) O náležitý dozor nad žactvem při náboženských úkonech budiž v každém případě postaráno (§ 7 odst. 1 vládního nařízení prováděcího). Účast ostatních učitelů mimo příslušného učitele náboženství při tomto dozoru může býti se zřením k § 1923 ústavní listiny toliko dobrovolná.

§ 6. 1) Orgány, jimž přísluší podle § 3 odst. 5 zákona vyřizovati ohlášky o osvobození dětí od vyučování náboženského, nechť je vyřizují obratem, nejpozději do 14 dnů, aby již prvé dny po začátku školního roku byl pevně zjištěn počet dětí, učících se náboženství, a aby podle toho organisováno vyučování náboženské ve třídách nebo ve zvláštních odděleních. Správce školy budiž vždy vyrozuměn.

2) Žákům zproštěným od náboženského vyučování budiž ve školní zprávě nebo ve vysvědčení místo známky z náboženství vyznačeno, že byli zproštěni od vylická, arménská, evangelická vyznání augsburského a helvetského, řecká východní (nesjednocená), náboženská společnost israelská. V době od r. 1874 dosáhla uznání církve starokatolická a ochranovská čili evangelická církve bratrská, v době od 28. října 1918 církve československá a sjednocené církve evangelické (augsburského a helvetského vyznání, pokud běží o sbory a církevní úřady české) pod názvem českobratrské církve evangelické; roku 1930 za státem uznanou společností náboženskou pro zemi Českou a Moravsko-slezskou byla Společnost svobodného bratrství.

B) V zemi slovenské rozeznávají se podle uherského zákonodárství vyznání historická (recipovaná) a státem uznaná. K prvním náleží zejména vyznání římsko-katolické, řecko-katolické, evangelické vyznání augsburského i helvetského vyznání, řecko-orientální (nesjednocené), israelské. Státem uznané je vyznání baptistů r. 1905 a r. 1916 recipován islam.

Novým zákonem interkonfesijním, shora připomenutým, neplatí již bývalý uherský zákon I. II. 1868 s doplňky XXXII. 1894 a XI. III. 1895.

Aby vystoupení z církve bylo po zákonu účinné, je nutno, aby vystupující oznámil písemně slůžnovskému nebo městskému notářskému úřadu místa svého bydliště, nebo, nemá-li v obvodu platnosti tohoto zákona bydliště, jmenovanému úřadu své obce domovské. Písemné oznámení o vystoupení několika osob smí býti činěno jen za členy téže rodiny. Právní účinky nastávají dnem tohoto oznámení.

Rodiče a poručníci, jakož i orgány církví a náboženských společností jsou odpovědni za přesné dodržování předpisů. Pro porušení jich přísluší nejbližším příbuzným, jakož i představeným církví a náboženských společností dovolávati se pomoci úřadů.

učování náboženského podle § 3, odst. 5, zákona číslo 226/1922 Sb. z. a n.¹⁵⁾

3) Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 11. srpna 1919, č. 26. 183, o vyučování povinnému náboženství (Věstník 1919, str. 214) pozbývá platnosti pro žactvo škol obecných a občanských.

§ 7. Orgány, jimž přísluší schvalovati rozvrhy hodin, jsou povinny přísně dohlížeti, aby se šetřilo § 9 vládního nařízení prováděcího. Zejména nechtě dbají, aby se podle § 9, odst. 2, tohoto vládního nařízení kladly hodiny náboženské na prázdné půldny nebo dny v týdnu jen tehdy, není-li jinak vůbec možno. Nezbytnost takového výjimečného opatření nechtě je správcem školy náležitě odůvodněna. Nedojde-li při sdělávání rozvrhu hodin podle § 9, odst. 3, vládního nařízení ke shodě mezi správcem školy a učitelem náboženství z duchovní správy, může učitel náboženství z duchovní správy žádati, aby správce školy předložil věc k rozhodnutí orgánům, uvedeným v § 21 vládního nařízení, zachovávaje při tom postup podle § 132, odst. 2, řádu školního a vyučovacího. Tyto orgány předloží ve škol. roce 1925—26 do 31. prosince 1925 podle stavu ze dne 15. listopadu 1925 svým nadřízeným úřadům úhrnnou zprávu o takových výjimečných opatřeních, ve kterých bylo nutno podle § 9, odst. 2, vládního nař. položit hodiny náboženského vyučování na dny a půldny v týdnu jinak prázdné, a to odděleně, pokud jde jednak o zvláštní učitele náboženství, jednak o učitele z duchovní správy jednotlivých vyznání.

§ 8. Změní-li se náboženské vyznání dětí školou povinných, je správce školy oprávněn a povinen žádati od rodičů nebo jejich zákonitých zástupců, aby tuto změnu náležitě prokázali. Vystoupení dítěte z některé církve nebo náboženské společnosti budiž prokázáno písemným dokladem, že bylo učiněno o tom oznámení příslušnému úřadu politickému nebo že tento úřad vydal o postupu písemné vyřízení. Vstup dítěte do nově zvolené církve

¹⁵⁾ Postup dětí bez klasifikace z náboženství do vyšší třídy O. L. 1912, str. 131 dává kléru na vědomí, že zemská školní rada odepřela výnosem ze dne 25. září 1911, č. I-2943 ai 1911 na základě sborového usnesení několika katolickým dětem v H. postup do vyšší třídy pro nedostatek známky z náboženství. — Jinak o postupu do vyšších tříd rozhoduje sbor učitelský, při čemž ani »nedostatečné« známce z některého předmětu náboženství nevyjímaje, nepřísluší rozhodný význam (§ 92 Řšv.)

(náboženské společnosti) budiž prokázán písemným potvrzením představeného nebo duchovního správce této církve (§ 6 zákona ze dne 23. dubna 1925, č. 96 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání). Teprve když změny náboženského vyznání byly takto prokázány, je správce školy oprávněn a povinen, aby provedl příslušnou opravu nationale dítěte v úředních spisech školních a aby učinil opatření stran náboženského vyučování dítěte, pokud je to vzhledem k § 3, odst. 5, zákona č. 226/1922, Sb. z. a n., nutné.«

Nejvyšší správní soud rozhodl 13. března 1929, č. 5211/29, že nárok osvobození od docházky do hodin náboženských není vázán podmínkou, že by musila žádost býti podána na počátku školního roku. Pokud vládn. nař. č. 64/1925 v § 8 toto ustanovení má, jest v této části pokládati je za předpis pořádkový a nikoliv za sankci výslovnou k odepření vyhověti osvobození, když nebylo podáno na počátku školního roku, a tak rodiče mohou i mezi školním rokem ohlásiti své děti z vyučování náboženství ve smyslu § 3. zák. 226/22 (Věstník 1929, 151).

Pokud rodiče nežádají o změnu, prodlužuje se zproštění od povinného učení se náboženství, povolené pro dřívější školní roky, na další školní rok (mšano. 2./6. 1927, č. 13.067/VI.).

§ 2. *Náboženské úkony.*

Náboženské úkony (cvičení), které se konají mimo čas, vyměřený k náboženství v rozvrhu hodin, jsou pro žáky i učitele dobrovolné a nemohou k nim býti školou donucováni; nesmí jim však býti také zabraňováno v účasti při nich, pokud neruší školní zákony a školní řád.

Minist. vynesení z 25. listopadu 1918, čís. 214, mezi jiným stanoví:

Účast žáků při náboženských cvičeních jest dobrovolná. Třeba vystříhati se všelikého nátlaku pro účastenství v nich. Jest ponechati na vůli náboženskému citu rodičů a jejich odpovědnosti, chtějí-li, aby se děti jejich účastnily náboženských úkonů (cvičení) čili nic. Účast nebo neúčast nesmí při nich míti vlivu na známku z mravů, tím méně pak na prospěchovou známku z náboženství. Rovněž dozor učitelstva při úkonech těchto stává se dobrovolným.

Prováděcí předpis k tomu z 9. května 1919, č. 5125 min., zní:

1. Za náboženské úkony (cvičení) pokládati jest veškeré bohoslužebné úkony a pobožnosti všech vyznání náboženských, pokud se konají mimo hodiny, přikázané náboženskému vyučování podle schváleného rozvrhu hodin. Náleží mezi ně tedy nedělní a sváteční bohoslužba vůbec, ranní bohoslužba všedního dne, pokud se jí podle místních zvyklostí školní mládež společně účastnila, církevní pobožnosti a průvody na den 25. dubna a o tak zv. křížových dnech, o svátku Božího Těla, dne 2. listopadu atd., jakož i přijímání svátostí (zpověď, přijímání, biřmování, konfirmační cvičení).

Jednotlivým žákům, kteří se chtějí účastniti pobožností, konaných v čase vyučovacím, dne 25. dubna, o tak zv. křížových dnech, nebo přijetí svátosti biřmování, konfirmace a pobožností o zasvěcených svátcích jednotlivých konfesí, které nejsou na školách zároveň všeobecně dny feriálními, budiž dána příslušným třídním učitelem na ten který půlden, po případě den vyučovací dovolená, požádají-li o to rodiče věrohodným způsobem. Ostatní žactvo budiž však pravidelně vyučováno. Pro školní zpověď, přijímání a cvičení konfirmační užití jest toliko prázdných půldnů neb dnů mezi týdnem a dnů svátečních nebo feriálních.

2. O konání náboženských zkoušek platí nadále toliko výnos býv. ministerstva kultu a vyučování z 28. června 1869, č. 5705, podle něhož zůstává ve smyslu platných zákonů právem církví a náboženských společností, aby se kdykoli svými orgány přesvědčovaly o postupu a stavu náboženského vyučování ve škole samé. Náboženské zkoušky, konané mimo školu, jsou aktem čistě církevním, účast žáků i učitelů při nich jest dobrovolná a mohou se konati všeobecně toliko bez zkrácení času k vyučování ustanoveného. Dobu ve škole konané inspekce náboženské oznámiti mají úřadové církevní podle § říšského zákona o školách obecných včas okresnímu školnímu úřadu, který uvědomí správce školy a zmocní jej, aby příslušnými změnami v rozvrhu hodin usnadnil nerušené provedení zkoušky v jednotlivých třídách, a to tak, aby vyučovací čas, věnovaný jednotlivým předmětům, v celku nebyl zkrácen.

3. Konfesijní modlitby, t. j. modlitby předepsané pro příslušníky jednotlivých vyznání náboženských,

k nimž náleží též pozdrav »Pochválen buď . . .«, čítati jest rovněž k náboženským úkonům, jež mimo hodiny náboženského vyučování mohou býti pro žactvo i učitele jen dobrovolné.

Škola ani úřady nejsou oprávněny, aby žactvu a učitelé účast při jakýchkoli úkonech náboženských prikazovaly, stejně však nejsou ani úřední orgánové, ani učitelé oprávněni, aby v jakékoli formě ji zakazovali nebo v ní jakkoli bránili, pokud není v odporu se školními zákony a řádem školním. Jakýkoli nátlak v tom neb onom směru není naprosto dovolen.

Škola vychovává občany, kteří mají v úctě poctivá přesvědčení jiná, tedy také náboženská; cíle tohoto dodělá se škola šetrným a taktním postupem při náležitém respektování místních poměrů. — Ponechává se úvaze jednotlivých učitelů a sborů učitelských, aby sporné otázky upravili podle zvláštních poměrů místních v každém jednotlivém případě ve sm. § 86 def. řádu šk. a v.

§ 3. Náboženská agitace na školách.

Výnos mšano čís. 130 (č. 36149, 7. září 1921): Agitace ve prospěch některých vyznání nebo pro vystupování z církve — se přičí interkonfessiijnímu rázu veřejných škol i duchu ústavní listiny republiky, jež v oddíle o svobodě učení a svědomí a svobodě projevu mínění (§§ 117—125) jasně stanoví zásady náboženské svobody a snášelivosti; proto jest odmítati je jako jednostranné.

Rovněž *volební agitace* ve školách jest nepřípustna výnosem mšano z 3. dubna 1919, č. 1201 pr.: Politický zájem všech vrstev národa jest neobyčejně vzrušen. Učitelé, učitelky, profesori mají plná občanská práva a výkon těchto práv se jim zabezpečuje. Mimo školu mají právě tak jako ostatní státní občané právo svobodně pronášeti svá mínění. Jest však nutno, aby učební síně zůstaly ušetřeny volební agitace jakéhokoliv druhu. Učitelské síly všech kategorií vystříhejte se ve třídách veškeré jednostrannosti. Škola je místem, kde schází se žactvo rodičů všech politických stran. Tato okolnost buď vždycky respektována. Není přípustno, aby byla prováděna ve třídách za vyučování volební agitace ani řeči, ani tiskem.

IV. SOUKROMÉ ÚSTAVY VYUČOVACÍ.

Dosud v platnosti o nich jsou říš. školního zákona §§ 70.—73. a to:

Soukromé ústavy vyučovací, do kterých se berou děti, které jsou povinny do školy choditi, též ústavy, v nichž takové děti mají zároveň byt, stravu a jiné potřeby (ústavy vychovávací), zřizovati se mohou pod těmito výminkami:

1. Představení a učitelé takových ústavů jsou povinni prokázati, že mají touž způsobilost učitelskou, která se vyhledává na učitelích škol veřejných téhož způsobu. Výjimku z toho může ministr záležitostí duchovních a vyučování dopustiti tehda, když někdo jiným způsobem dokonale prokáže, že jest k učitelství náležitě způsobilý.

2. Představení a učitelé těchto ústavů mají býti bezúhonného mravního chování.

3. Plán vyučovací srovnávati se má alespoň s tím, čeho se žádá na školách veřejných.

4. Ústav má býti zřízen tak, aby se nebylo obávati, že by dítky v něm na svém zdraví škodu vzaly.

5. Měla-li by se státi změna nějaká v učitelstvu, v plánu vyučovacím nebo v místnostech, má se to dříve úřadům školním oznámiti.

Aby se na takových ústavech mohlo počíti vyučovati, potřebí k tomu schválení školního úřadu zemského, kterýž ho nemůže odepříti, když se dosti učiní tomu, čeho výše v číslech 1—4 se vyhledává.

Ústavy soukromé postaveny jsou pod dozorstvím státním. Představení jejich odpovídají úřadům z toho, že budou v pořádném způsobu chovány.

Srovnává-li se řízení a účel vyučování některého ústavu soukromého se zřízením a účelem školy veřejné, kterou má ústav takový nahrazovati, může mu ministr záležitostí duchovních a vyučování propůjčiti práva, vydávati vysvědčení, která mají touž platnost, jako vysvědčení státní.

Učiní-li se ústavem takovým dosti potřebě škol v obci některé, může obec zproštěna býti závazku, zřídit novou školu.

Přestal-li některý ústav soukromý dosti činiti tomu, čeho se vyhledává na škole obecné, může se mu odejmouti právo veřejnosti.

Ústavy soukromé, na nichž by se nešetřilo zákonů nebo na nichž by přišly na jevo nějaké vady mravní, budou od školního úřadu zemského uzavřeny.

Bližší pokyny obsahuje řád školní a vyučovací v §§ 187—203.

Dále k tomu patří ze zákona z 3. dubna 1919, čís. 189 Sb. z. a n.:

Soukromé školy národní, státem po vydání tohoto zákona povolené a státnímu dozoru podléhající, *mají právo vydávati vysvědčení* s touže platností jako národní školy veřejné.

Soukromým školám před vydáním tohoto zákona zřízeným *budiž uděleno právo veřejnosti*, není-li po prohlídce, okresním školním inspektorem do měsíce vykonané, shledáno žádná podstatná závada.

Ministerstvo školství a národní osvěty může škole soukromé, vyžaduje-li toho zájem veřejný nebo jiné závažné důvody, toto právo veřejnosti *odníti* nebo *i školu úplně zrušiti*. Škola, které bylo odňato právo veřejnosti, může práva toho opět dosíci od ministerstva, prokáže-li mu její vydržovatel, že závady, které způsobily odnětí práva veřejnosti, byly odstraněny.

Učitelé, kteří na soukromých školách působí nebo působili, mohou u zemské školní rady žádati za výrok, že k době, prožité na školách soukromých, třeba před vydáním tohoto zákona neměly práva veřejnosti, sluší přihlížeti tak, *jako by byla ztrávena na školách soukromých s právem veřejnosti*. Zemská školní rada nemůže výroku tohoto odepříti, není-li proti tomu závady veřejné.

Soukromým školám obecným nebo občanským (měšťanským) lze z důvodů závažných z pokladny státní nebo zemské povolovati *příspěvek* na uhrazení nákladů osobních i věcných.

V. VÝCHOVA PŘEDŠKOLNÍ.

§ 1. *Mateřské školy a opatrovny.*

1. Účhonný program mateřské školy. Do oboru obecného školství náležejí mateřské školy a opatrovny, které vznikly z poznání významu řádné péče o děti ve věku předškolním. Období od 3—6 let je dobou, kdy se rychle buduje nitro dítěte. Soustavnou výchovou

předškolní se může harmonicky působiti na dítě a tak dáti mu žádoucí směr společenské zdatnosti, rovněž není pochybnosti, že mateřská škola může velmi platně přispěti k poznání dítěte v době předškolní a může se tak státi hledaným činitelem ve výzkumu českého dítěte. K tomu je však třeba — jak správně podotýká J. Jarníková — aby žila v příznivějších poměrech a aby učitelkám mateřských škol se dostalo vyššího vzdělání než dosud. Důvody k zakládání mateřských škol jsou především: 1. výchova malých dětí, 2. ochrana jejich z důvodů sociálních, zdravotních a národnostních, 3. zlepšení docházky školní školních dětí, které jinak by musily opatrovat své malé sourozence a zanedbávat školu. Účelem mateřských škol jest doplňovati výchovu rodinnou tam, kde rodina sama nemůže dostatečně vyhověti požadavkům řádné péče o děti od 3 do 6 let zaměstnáním, lehkými pracemi, cvičením názoru, hovorů, básničkami a hrami. Vyučování po způsobu školském není dovoleno.

2. *Úvoj mateřské školy.* U nás již říšský zákon o školách obecných ze dne 14. května 1869 obsahuje v §§ 10, 27 a 30 základní ustanovení o nich (zv. mateřské školy) a výnosem min. zál. duch. a vyuč. Stremayra ze dne 22. června 1872, č. 4711 se jim dostává prvního organizačního statutu. První mateřská škola otevřena byla zásluhou M. Riegrové r. 1869 na Starém městě u sv. Jakuba.

Dětská zahrádka měla předchůdkyni v dětské opatrovně či školce. Nehledíme-li ke Komenského škole mateřské, vznikly již v druhé pol. 18. stol. první opatrovny v Anglii a ve Francii a odtud pak se rozšířily v Holandsku a v Německu, kde to byl Fr. W. Fröbel. V Praze otevřena první česká opatrovna na Hrádku 1832, jež se stala působením Fr. Jana Vlastimíra *Svobody* (1803 až 1842) vzornou a proslulou, kde hospitovali i kandidáti učitelství (k ní přibyla r. 1834 opatrovna na Hradčanech zásluhou kanovníka V. *Pešiny*). Svou nauku o prvopočátečním vychování vyložil ve spise »Školka« (1839), díle to, které daleko předstihlo svou dobu a nemělo obdoby ani v literatuře světové. Naše opatrovny po smrti jeho však vyvíjely se na základech německých (Fröblových) a francouzských (M. Carpentierové), ač ani potom nechybělo u nás vychovatelů (Vocel 1849, Mošner 1851

a Purkyně 1861, B. Studničková), jejichž ideály tkvěly v české půdě domácí.

V přítomné době i na tomto poli vyrostli noví vědečtí pracovníci (škola bruselská: Deçroly; ženevská: Claparède, Descoundresová; v Itálii: Dr. Marie Montessoriová a j. v.) povzbuzeni prof. Drem Fr. Čádou, jenž nabádal učitelstvo k pozorování dítěte a k pochopení nových problémů ve výchově. Velký kus práce vykonala insp. Mil. Kellerová (Výchovný význam mateřských škol v ČSR.), Ida Jarníková (Příručka pro školy mateřské, jejich význam, účel a organisace, 1926; Výchovný program mateřských škol 1927 a j. v.), R. Budínská (Tělesná výchova na školách mateřských), A. Süssová, P. Křičková, M. Kordová, L. Tesařová, B. Morávková a j.)

3. *Úkol opatrovny.* Opatrovny mají podobný úkol (min. nař. z 8. června 1884, č. 9605). Zřizují je nejčastěji obce nebo dobročinné korporace.

4. *Jesle* přijímají děti do 3 let věku v opatrování; školním úřadům podřízeny nejsou.¹⁶⁾

Mateřské školství dosud nemá ani organisované docházky, ani obecné úpravy.

Obor mateřského školství jest především, jak praví prof. Chlup, otázkou školské organisace. Toto školství jest nutno položit na obdobné základy, na jakých se osvědčila stavba školy národní. Povinné neb alespoň relativně povinné školství mateřské bude v budoucnosti stejnou samozřejmostí, jakou jest nám povinná návštěva školy národní.¹⁷⁾

VI. ŠKOLSTVÍ PRO MLÁDEŽ ÚCHYLNOU A MRAVNĚ VADNOU.

§ 1. Školství a sociální péče o mládež úchylnou.

1. *Úchylná mládež.* Úchylnou mládeží rozumíme:

1. děti neplnomyslné (slepé a hluché),
2. děti slabomyslné,
3. duševně choré,
4. tělesně vadné,
5. mravně vadné.

2. *Výchovná péče o mládež úchylnou.*

¹⁶⁾ Dne 31. října 1928 bylo v celé republice 1736 škol mateřských, 314 opatroven a 70 jeslí.

¹⁷⁾ *Mateřská škola*, sborník přednášek o škole mateřské redakcí prof. Mas. univ. dr. O. Chlupa. Praha 1928.

a) P o m o c n é t ř í d y pro všechny děti, které nestačí na učebný cíl předepsaný obecné škole.

Děti blbé (idioti), slabomyslné (imbecilní) a nedoumné (debilní) — ovšem děti menší úchylnosti — jsou vychovávány ve zvláštních učilištích, t. zv. školách pomocných, které zřizovány bývají jen v městech, kde je takových dětí nejvíce. Setkávaly se zprvu i v kruzích odborných s neporozuměním. První pomocná třída otevřena byla v Praze přičiněním *Jos. Šaucera z Augenburku* r. 1896. Zcela pro pedopatologii dovedl získati odborný zájem prof. *Fr. Čáda*, později prof. *A. Heveroch*, doc. *Karel Herfort*, inspektor *Jos. Zeman*, *Fr. Sedláček* a v neposlední řadě *Jan Mauer* (Duševně úchylné děti, 1928). Výzkum úchylných dětí je soustředěn v pedologickém ústavě (Praha II., Vladislavská ul.) ředitele doc. dra Herforta.

V Čechách stará se o slabomyslné soukromý ústav Ernestinum v Praze, založený r. 1871 K. Amerlingem (nyní v Budenicích), v Hradci Králové ústav zřízený čes. zem. komisí pro péči o mládež. Mimo ústavy se zřizují školy nebo jen třídy pomocné při obecných školách jako v Praze, Pardubicích, Kladně, Mladé Boleslavi a j. Na Moravě je zřízena pomocná škola v Brně, obsahující přípravku, v níž se tělesný i duševní stav dětí pozoruje, jejich schopnosti se probouzejí a cvičí. Odtud jde vyučování dvojím směrem, a to vyučování literní a vyučování pracovní, podle poznaných náklonností a schopností dětí v přípravce. Ve třídách literních se věnuje pozornost převážně předmětům literním, ve třídách pracovních ručním dovednostem, ač předměty druhé skupiny se v nich docela nevyklučují. Mimoto jsou pomocné školy nebo jen třídy v Olomouci, Přerově, Vítkovicích a Znojmě. Ústavy jsou ve Střelicích (sester Dominikánek), v Brně (Veverčí ul. 27), v Lomnici u Tišnova (pí. Jany Sonnenbaumové), ve Fryštáku (řád Školských sester) a v Kelči (Čzpm.) pro imbecilní. Na Slovensku je vzorný ústav Blumův v Plešivci a státní ústav ve Velké Sevljuši.

Péči o dítě slabomyslné se zabývá Zemský spolek pro péči o slabomyslné v Praze a Spolek pro péči duševně úchylných na Moravě v Brně. Pro výzkum dětských vad duševních zřízeno je v Praze při pedologickém ústavu města Prahy ambulatorium, bezplatná po-

radna pro rodiče dětí duševně úchylných, v Brně pak Městská výzkumna mládeže.¹⁸⁾

b) Kursy pro děti nevyřečné. Kursy pro školní děti s vadami mluvy (nevyřečné) vznikly v roce 1900

¹⁸⁾ Často bývá dotazován duchovní, kterak postupovati při podávání žádosti za přijetí do ústavu. Čes. zem. komise pro péči o mládež upozorňuje:

Do ústavů pro výchovu dětí mravně ohrožených, vadných, dětí abnormálních přijímají se chovanci za těchto podmínek:

I. Žadatel (rodiče, příbuzní, obec, spolek) sepíše stručnou žádost, adresovanou:

1. Žadá-li o přijetí dítěte do ústavu zemského nebo do jiného ústavu na zemské nadační místo, na zemský výbor,

2. žádá-li o přijetí do ústavu soukromého, na ředitelství příslušného ústavu.

II. Žádosti posílají se prostřednictvím Okresní péče o mládež, která prohlédne, jsou-li řádně doloženy, připíše k nim dobrozdání a odešle je České zemské péči, jež další zařídí.

III. Každá žádost musí býti doložena těmito přílohami:

1. Křestním listem dítěte.

2. Domovským listem dítěte.

3. Vysvědčením lékařským, že dítě netrpí nakažlivou chorobou, a vysvědčením, popisujícím chorobu dítěte, jde-li o dítě hluchoněmé, slabomyslné, epileptické, slepé nebo zmrzačené (formuláře k tomu potřebné předem nutno vyžádati si u České zemské péče).

4. Vysvědčením školním.

5. Prohlášením rodičů nebo pěstounů, jež budiž soudně ověřeno, že se vzdávají práv na dítě po dobu jeho pobytu v ústavě.

6. Vysvědčením o majetkových poměrech rodičů.

7. Potvrzením (rodičů, pěstounů, obce), že budou platiti celé nebo část ošetrovacích nákladů.

IV. Ošetrovací náklady určují se podle zámožnosti rodičů:

1. Jde-li o přijetí dítěte nemajetných rodičů do ústavu zemského, žádá zemský výbor po rodičích nebo obcích, aby platili na dítě nejméně 20—30 Kč měsíčně. Požívá-li dítě sirotčího důchodu, tu připadá rovněž na úhradu ošetrovacích útrat. V tomto případě je třeba prohlášení poručenského soudu.

Kromě toho požaduje zemský výbor, aby k úhradě ošetrovacích útrat přispíval poručenský soud z dotace pro soudní péči o mládež obnosem 50 Kč měsíčně.

2. U dětí majetných rodičů určuje se ošetrovací poplatek vzájemnou dohodou.

3. Rovněž při přijímání chovanců do ústavů soukromých stanoví se výše ošetrovného dohodou.

V. *Uěk chovanců:* Do ústavů zemských přijímají se zpravidla chovanci ve stáří od 6—14, nejvýše 15 roků. Do polepšovny do 18 roků. V ostatních ústavech kladou přibližně stejné požadavky. Čím dříve je postaráno o umístění dítěte do ústavu, tím je lépe pro ně i pro okolí.

nákladem rady hlavního města Prahy (na popud zemřelého učitele hluchoněmých).

Přijetí jest buď na žádost rodičů (jejich zákonných zástupců), nebo na návrh sboru učitelského za souhlasu rodičů s přivolením okresního školního úřadu a vydržovatele.

Na pomocných školách se dociluje úspěchů *malým počtem žactva* (nejvýše 25 žáků), *volnějším postupem* na základě zvláštní učebné osnovy, *názorným vyučováním*, podporovaným *ručními pracemi, tělocvikem*. Žáci se tu připravují hlavně pro praktický život v mezích požadavků středního stupně školy obecné. Osvědčil-li se některý žák schopným, že by mohl prospívati na obecné škole, může do ní přestoupiti.

c) *Školy pro hluchoněmé*. Pro děti hluchoněmé, vzdělání schopné se zřizují pomocné třídy a školy. První třída veřejná pro děti hluchoněmé byla zřízena obcí pražskou ve školním roce 1917-18 při obecné dívčí škole u sv. Štěpána a od té doby vzrostl počet těchto tříd na 3; do nich se přijímají i dívky z Velké Prahy. Podobně vznikla soukromá škola pro hluchoněmé v Plzni, která byla převzata od 1. května 1919 do obecní správy. První veřejná slovenská třída pro hluchoněmé děti byla otevřena v Bratislavě 1. dubna 1919; rovněž po válce teprve vznikly pokračovací školy pro hluchoněmé.

V Čechách jsou ústavy v Praze, Dolní Lukavici, v Hradci Králové, Čes. Budějovicích, Litoměřicích a Plzni, na Moravě zemské ústavy v Ivančicích, Lipníku a Meziříčí n. Bečvou, na Slovensku v Dubnici, Komárně, Jelšavě, Kremnici a Užhorodě. Pro afasisty se připravuje ústav v Brně. Celkem 16 škol se 126 třídami (do r. 1918 pouze 13 ústavů).

d) *Školy pro slepé*. Dále uvést dlužno též ostatní ústavy pro děti neplnosmyslné, poněvadž jsou v nich zpravidla také školy pro mládež u věku školou povinné. Tak školy a ústavy pro děti nevidomé.

U Čechách: Soukromý ústav pro vychovávání a léčení slepých dětí a na oči chorých z Praze na Hradčanech (1807), kde zejména prosluly ct. s. M. D. Hoňková, která vypracovala systém českého zkratkopisu a ct. s. M. A. Sedláčková zhotovením vhodných pomůcek: má školu mateřskou, 4třídní obecnou, školu hudební s dvouletým kursem pro přípravu k státní zkoušce

z hudby; Klárův ústav se školou mateřskou pro dospělé, školu dílenskou, hudební a pokračovací (založ. 1832), na Smíchově 1888, Útulna slepých dívek (1908) a její odbočka v Brandýse n. L. (1928), a Deylova výchovna slepých na Malé straně (1910), německý ústav v Ústí n. L. (1913),

Na Moravě: Ústav pro nevidomé v Brně (1846), v Chrlicích a Nových Hvězdlicích.

Na Slovensku: v Prešově (spolkový), v Levoči (státní, založ. r. 1922),

Na Podkarpatské Rusi: v Mukačevě (státní, 1923).
Celkem 16 škol se 126 třídami.

e) Školy pro mravně vadné:

U Čechách: Městská ústřední útulna dítek v Praze I.; *vychovatelny:* v Libni, v Říčanech, na Král. Vinohradech; *výchovny ČZK.:* chlapecká v Kostelci n. O., pro mravně vadné dívky v Jilemnici, pro mravně vadné hochy v Dobřichovicích a v Praze »Dobrý Pastýř«; *ochranovny* v Černovicích u Tábora, v Lobči u Kralup; *polepšovny* v Králíkách a Opatovicích pro chlapce, v Kostomlatech pro dívky.

Na Moravě: Zemská vychovatelna: v Boskovicích pro dívky, v Uherském Hradišti pro hochy a ochranovna pro chlapce v Mor. Krumlově; zemská polepšovna v Novém Jičíně.

Na Slovensku: Komenského ústav v Košicích, čsl. státní domov v Košicích (největší polepšovna), v Rimavské Sobotě a v Munkačevě (v Podkarpatské Rusi).

O mravně vadné neměla bývalá školní správa — jak uvádí J. Zeman — vůbec žádných starostí, ponechávajíc je orgánům policejním a soudním, které se řídí zákonem ze dne 24. května 1885 pro Čechy, Moravu a Slezsko. Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus platí novela z r. 1908. Výnosem z 21. března 1897, čís. 6245, dány pokyny, jak čeliti pustnutí mládeže a konečně ršav. z r. 1905. Péče o mravně vadné je stále víc a více zapotřebí, neboť roste kriminalita mladistvých, jsouc znakem kolektivní pokleslosti morálky. Nyní jsou již 23 polepšovny u nás, do r. 1918 pouze 16 vychovaten.

f) Školy pro zmrzačené. Pro děti zmrzačené Jedličkův ústav v Praze VI., Bakulův na Smíchově, Růžencová výrobná v Praze I. s filiálkou v Mukařově (pro dív-

ky školou již nepovinné), Vincentinum v Břevnově s filiálkou ve Smečně a léčebný ústav pro zmrzačené v Plzni; na Moravě je ústav v Brně-Králově Poli, pro dívky v Zášově a útulek pro mrzáčky v Tršicích u Olomouce; na Slovensku je Domov slovenských mrzáčkov v Stávnici.

Ještě před 25 lety byly zmrzačené děti u nás po většině odsouzeny k žebrotě. V Československé republice je na 28.000 zmrzačených dětí, které potřebují léčby a výchovy, stejně je třeba hygienické i technické profylaxe; stát měl by uzákoniti povinnou péči o ně.

Pro děti neduživé: Maixnerův dispensář v Praze; ozdravovna v Toušeni, dětský domov spolku Komenského v Černovicích u Tábora, Albertinum v Žamberce a státní ústav Šrobárův v Dolním Smokovci na Slovensku.

Pro děti epileptické je založen ústav Valentinum Spolkem pro blaho epileptiků, na Moravě v Litovli (Milosrd. sester), ve Vizovicích (Milosrd. Bratří) a Masarykova osada dětská v Šumperku.

Nyní byla organizace pomocných škol a tříd upravena nově zákonem č. 86/1929 Sb. z. a n., jímž došel splnění požadavek systematického vybudování škol pomocných, jednak obligatorních, jednak fakultativních.

VII. PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.

§ 1. Péče o dítě.

Místní školní rady mimo jiné mají úkol, aby podporovaly učitelstvo ve výkonech jeho povolání, aby bděly nad tím, jak se mládež mimo školu chová. Návštěva hostinců, kaváren, účast při tanečních zábavách, žebrota, podomní a pouliční prodej novin, zápalek, cigaret a pod., kouření, hra o peníze (automaty), zlomyslné poškozování veřejného nebo soukromého majetku buďtež s veškerou rozhodností u mládeže potírány. (Výnos mšano 5. II. 1919, č. 6547.)

Potřeba a význam různých sociálních institucí oceňovaly se zejména v poválečných hospodářských poměrech. Vzhledem k tomu, že různým blahodárným podnikům sociální péče může se jen tehdy dařiti, naleznou-li porozumění na všech místech, jichž se činnost sociální péče týče, bylo výnosem mšano z 21. února

1920, č. 11.122 uloženo všem správám obecných a občanských škol, aby s největší ochotou a porozuměním pro význam konaného díla vycházely vstříc přáním různých institucí sociální péče.

Ministerstvo sociální péče, provádějíc jednotnou úpravu sociální péče o mládež, vydalo vynesemím z 23. března 1921, č. 3188 A. stanovy Okresní péče o mládež. V každém okrese zřídí se ústředí Okresní péče o mládež náhradou za dosavadní okresní komise pro péči o mládež a sirotčí spolky. V ústředí spojí se všichni činitelé veřejní i dobrovolní, kteří se zabývají ochranou dětí. Vzhledem k tomu, že Okresní péče o mládež bude v častém styku se školou a s úřady školními, jest žádoucí, aby tento nový útvar sociální péče o mládež byl všemi úřady školními co nejúčinněji podporován. (Výnos mšano. z 8. června 1921, č. 41. 573.)

Zákonem č. 256/1921 byla na nově zřízené Okresní péče o mládež přenesena valná část povinnosti poručenských soudů a jiných příslušných úřadů, čímž původně dobročinné spolky staly se *polostátní institucí*. Blízká budoucnost zajisté dokáže, že naděje kladené do těchto institucí byly oprávněny.

§ 2. Právní ochrana dětí.

1. *O ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských* stanoví zákon z 30. června 1921, č. 256 Sb. z. a n., že mohou býti děti do čtrnácti let dány a přijaty do cizí péče (ošetřovanci, schovanci), po případě i dále v ní ponechány a podrženy jen s odvolatelným povolením orgánu k tomu ustanoveného a jak se má na ně dozírati, jakož i na děti nemanželské do čtrnácti let v péči vlastních rodičů.

Orgány obecní, okresní i zemské jsou povinny podle § 4 zákona 256/1921 spolupůsobiti při provádění zákona, tutéž povinnost mají také správy škol.

K zákonu tomu vydáno vládní nařízení ze 13. III. 1930, č. 29 Sb. z. a n. Řšav. v hlavě 4. § 212 a 220 a příslušné prováděcí nařízení též ukládá spolupůsobení obecné školy v oboru péče o děti školou povinné, zejména v příčině jejich mravního chování nejen ve škole, ale i mimo školu.

2. *O práci dětí.* Nejnižší věk dětí pro připuštění k pracem průmyslovým stanoven mezinárodní smlouvou, která na základě usnesení Nár. Shromáždění z 1. III.

1921 (schválena ratifikační listinou z 30. IV. 1921) stanoví, že děti do 14 let nesmí býti zaměstnány.

O práci dětí zákon ze dne 17. července 1919, č. 420 Sb. zák. a nař., stanoví v § 1.: Užívati ku práci dětí, totiž hochů a dívek před dokonaným 14. rokem nebo je jinak zaměstnávati, jest dovoleno, pokud jiná zákonná ustanovení neobsahují omezení dalekosáhlejšího a (§ 4) potud, pokud tím děti nejsou poškozovány na zdraví a ohrožovány v tělesném a duševním vývoji nebo v mravnosti a pokud to nepřekáží jejich povinnosti školní docházky. Užívati ku práci dětí před dokonaným 12. rokem jest zakázáno. Pouze při zemědělství a v domácnosti může býti užíváno dětí již po dokonaném 10. roce k pracím lehkým. Užívati dětí ku práci v neděli a o svátcích, pro náboženské vyznání dítěte nařízených, jest zakázáno (§ 5) s výjimkou prací neodkladných z důvodů veřejných nebo z naléhavé potřeby (na př. k zajištění ohrožené úrody). Při provozování živnosti hostinské a výčepnické nesmí býti užíváno dětí k nalévání nápojů a k obsluze hostů, rovněž užívati dětí ku práci nebo jinak je zaměstnávati při veřejných představeních a produkcích je zakázáno. Okresní úřad školní může pro zvláštní zájem vyučovací, výchovný, umělecký nebo vědecký v jednotlivých případech, vyslechna správu školní, povolití výjimku (§ 8.). Učitelé veřejných a soukromých škol, lékaři, orgány duchovní správy a veřejné a soukromé péče o mládež, funkcionáři všech spolků a jiných korporací, do jejichž oboru působnosti náleží věci péče o mládež v nejširším smyslu slova, jsou zvláště povoláni, aby oznamovali pozorovaná jimi porušení pravidel tohoto zákona příslušným úřadům a orgánům. Zákon uvádí seznam zakázaných provozoven a zaměstnání podle § 7., v nichž není vůbec dovoleno užívati dětí k práci nebo jinak je zaměstnávati. Jsou to průmyslové provozovny, kterými děti byly by poškozovány na zdraví: v zakázaných zaměstnáních jest užívání mládeže školní při pracích hospodářskými stroji, jejich obsluha, mlácení, kosení, dále zaměstnání při pracech stavebních a zemních, stavění kuželek, pomocné služby při honech na zvěř.

3. *Týrání a zlé nakládání s dětmi* trestá zákon ze 27. května 1852, č. 117 r. z. (trestní zákoník v § 413 až 420).

4. *Zvláštní trestání dětí* stanoví týž trestní zákoník v § 237: Činy trestné, jichž se dopustí děti až do dokonaného desátého roku, ponechány buďte toliko kárání domácímú; avšak od nastávajícího jedenáctého až do dokonaného čtrnáctého roku trestají se činy, které se jen pro nedospělost pachatele nepřičítají za zločiny (§ 2 lit. a), jako přestupky §§ 269 a 270). § 269. Nedospělí mohou se státi vinnými dvojm způsobem:

- a) trestnými činy, které by podle povahy své byly zločiny, byvše ale vykonány od nedospělých, podle § 237 toliko za přestupky se trestají;
- b) takovými trestnými činy, které již samy o sobě jsou jen přečiny nebo přestupky.

§ 270. Činy trestné prvního způsobu, jichž se dopustí nedospělí, trestati se mají zavřením v odděleném místě podle povahy okolností od jednoho až do šesti měsíců. Tento trest může se podle § 253 zostřiti.

§ 271. Okolnosti, na kteréž se při ustanovování času trestního a při zostřování trestu zření míti má, jsou:

- a) velikost a povaha trestného činu;
- b) věk vinníkův podle toho, čím blíže je dospěti;
- c) povaha mysli vinníky, podle toho, kterak se jak v činu nynějším, tak i v předešlém chování najevo dává vlastní vůle, škodlivější náklonnosti, zlomyslnost nebo nenapravitelnost.

§ 272. S tímto trestáním nedospělých se spojení má kromě práce, silám jejich přiměřené vždy také přiměřené vyučování od duchovního správce nebo od katechety.

§ 273. Činy trestné druhého způsobu, jichž se dopustí nedospělí, zůstávají se vůbec domácímú kárání: v nedostatku tcho a za zvláštních okolností zůstávají se k potrestání a opatření úřadu bezpečnosti.

Bylo by svrchovaně žádoucno, aby trestní právo mládeže ztrácelo charakter trestní a stalo se vlastně částí sociální péče o mladež vůbec, neb aspoň stálo na stanovisku uherské novely čl. XXXVI. z r. 1908, pokud má ustanovení o mladistvých provinilcích a zákon o soudech mladistvých čl. VII. z r. 1913, dosud platných v naší republice na Slovensku a Podkarpatské Rusi, jak

jimi se též řídí osnova navrhovaná naším ministerstvem spravedlnosti.¹⁹⁾

5. *Zakročování proti mravní zpustlosti dorůstající mládeže.* Jakmile vliv otcův (zákonitého poručíka) výchovu dítěte zdržuje a objeví se nutnou podmínka zprostiti dítě v zájmu mravní výchovy škodlivého vlivu domu otcovského, má se učitelská konference, v níž učitel náboženství povolán jest vyložiti příslušný svůj náhled, usnésti na tom, aby se dal podnět k odnětí moci otcovské (poručnické) a pokud se týče k tomu, aby bylo dítě jiným způsobem zaopatřeno. Na jednotřídních školách mají správcové škol v této záležitosti jednati v dorozumění s učitelem náboženství.

VIII. RODIČOVSKÁ SDRUŽENÍ.

Již definitivní řád školní a vyučovací z r. 1905 v IX. oddílu v § 120 ukládá učitelům, aby pěstovali styky s otcovským domem k prospěchu vyučování a školní návštěvy, zejména k prospěchu výchovy, a doporučuje konání večerních besed s rodiči. Také na mnohých školách učitelstvo se staralo, aby součinnost domova a školy byla besídkami s rodiči pěstována. Ministerstvo školství výnosem ze dne 19. května 1930, čís. 1516 pres. (Věstník min., roč. XII., seš. 6., str. 320) doporučuje, aby zřizována byla při školách (národních i středních) rodičovská sdružení, aneb aspoň aby se ve škole konaly pravidelné porady a besedy s rodiči a vymezuje jejich úkol a organisaci.

Úkolem rodičovského sdružení jest: 1. pomáhati škole, aby se v ní vytvářela zdravá pospolitost mezi rodiči, učiteli a žáky;

2. raditi se s učiteli o otázkách výchovy rodinné a společenské a pořádati pro rodiče přednášky, rozhovory, výstavy a pod.;

¹⁹⁾ V ministerstvu spravedlnosti se připravuje osnova ve věci trestnosti mladistvých, která je v jisté souvislosti s osnovou, na které pracuje ministerstvo sociální péče o ochraně, výchově a ochranném dozoru nad mládeží. Dosud se staví provedení této osnovy v cestu různé překážky. Dověřeným 14. rokem se počíná věk pochybné trestní odpovědnosti a trvá až do dokonání 18. roku, kdy se odpovědnost posuzuje v každém případě zvlášť podle skutečného rozumového a mravního vývoje mladistvého provinilce. Trestní represe proti mladistvému provinilci má jediný účel, aby byla prostředkem k jeho záchraně. — Mezitím, než práce tato byla dotištěna, navrhovaná osnova před vánocemi byla *uzákoněna*.

3. zřizovati a udržovati pro mládež zařízení podpůrná (stravování, ošacování, rozdělení učebních pomůcek a j.), sociálně zdravotnická a rekreační (útulky, zotavovny, prázdninové osady a výpravy), pomáhati při umístění a úpravě školy, dílen, kuchyní, žákovských čítáren, při péči o pravidelnou školní docházku, při opatřování míst, při dopravě žactva atd.

Podpůrnou činnost bude konati v dohodě s místními institucemi, pokud tyto konají při dotyčné škole činnost obdobnou.

Z těchto sdružení dobře řízených mohl by vyrůsti pro školu důležitý činitel, který by společnou prací s učitelstvem pomohl škole v jejím učebním i výchovném úkolu. V malých osadách arci těžko bude se zřizovati rodičovské sdružení, rovněž i všude tam, kde předpoklady zdárné spolupráce nejsou, ať v osobách nebo místních poměrech.

Než přece velký krok vpřed učiněn: školní síně se otvírají rodičům. Těm pak, kteří se školou dobře smýšlejí, naskytá se možnost velmi široké činnosti. Vůči učitelskému sboru jest rodičovské sdružení tělesem *poradním a pomocným a nesmí zasahovati svémocně do vnitřní činnosti školské*, nýbrž dbá po dohodě s ním o zdravou svépomoc rodičů. Každý takový návrh nebo usnesení rodičovského sdružení má právo a povinnost ředitel a limine zamítnouti a nepřipustiti v jakékoli formě.

Oddíl třetí.

KATECHETA VEŘEJNÝCH ŠKOL
NÁRODNÍCH.

O B S A H:

- I. *Katecheta veřejných škol národních:*
§ 1. Obecná ustanovení. — § 2. Průpravné vzdělání a zkoušky. — § 3. Dosazování katechetů:
1. Definitivní ustanovování katechetů. — 2. Definitivní propůjčování míst trvale zřízených. —
3. Služební přísaha. — 4. Osobní výkaz. —
5. Kvalifikace. 189
- II. *Ušeobecné povinnosti:*
1. Občan republiky. — 2. Služební poslušnost. —
3. Služební tajemství. — 4. Chování. — 5. Povinnosti učitelského úřadu. — 6. Konference učitelského sboru. — 7. Dozor nad žactvem. —
8. Nepřítomnost ve službě. — 9. Pobyt. — 10. Vedlejší zaměstnání. — 11. Přijímání darů. . . 199
- III. *Práva:*
1. Prázdniny a dovolená. — 2. Služební příjmy. — 3. Odměna duchovenstva a světských učitelů za vyučování náboženství. — 4. Náhrada cestovní. — 5. Výslužné. — 6. Přeložení. . . 211
- IV. *Dozor nad vyučováním náboženství:*
1. Státní. — 2. Církevní. — 3. Náboženská inspekce. 217
- V. *Jak se stíhá porušení povinnosti:*
1. Disciplinární odpovědnost. — 2. Pořádkové tresty. — 3. Disciplinární tresty. 218
- VI. *Instanční cesta:*
1. Zachování instanční cesty. — 2. Námitky a odvolání ve věcech platových. 220
- VII. *Lidová výchova a spolupráce katechetova:*
Výchova dospělých: 1. Pojem lidovými. —
2. Normativní činnost lidovými. — 3. Organizace lidovými. 222
- VIII. *Laická katechese:*
§ 1. Laický učitel náboženství. — § 2. Kurs pro laické učitele náboženství: 1. Zkušební řád. —
2. Statut organizační. 226

I. KATECHETA VEŘEJNÝCH ŠKOL NÁRODNÍCH.

§ 1. *Obecná ustanovení.*

Opatřovati vyučování náboženství katolickému na národních školách přísluší církvi. Na venkově pověřuje církev v dohodě s úřady školními vyučováním obyčejně své farní duchovenstvo. Ve větších obcích, kde by farní duchovenstvo nestačilo opatřovati náboženské vyučování ve školách, zřizují se pro ně zvláštní učitelé náboženství — katecheté.

Podle toho rozeznávají se dvě skupiny učitelů náboženství:

a) učitelé ustanovení jen církvemi a náboženskými společnostmi;

b) zvláštní učitelé (katecheté) ustanovení školními úřady.¹⁾

Služba katechetova na veřejných školách národních jest veřejným úřadem, a proto katecheta požívá úplné zákonné ochrany úřadů.

Učitelského úřadu na veřejných školách národních může dosáhnouti jen československý občan státní, čestného dřívějšího života, který je úplně způsobilý plniti povinnosti učitelského úřadu a jiné služební závazky a jehož způsobilost k jednání není omezena z jiného důvodu než z důvodu nezletilosti. Nezletilec může býti ustanoven katechetou jen se svolením svého zákonného zástupce.

Katechety nemohou býti ustanoveny osoby, na jejichž jmění byl uvalen konkurs, pokud trvá konkursní řízení. Jen s povolením ministerstva školství a národní osvěty lze katechetou ustanoviti uchazeče, který nedospěl ještě 18. roku života nebo překročil již 40. rok života; který byl odsouzen pro kterýkoli zločin nebo pro přečin nebo přestupek ze ziskuchtivosti nebo proti veřejné mravopoctnosti; konečně který byl propuštěn ze služby státní nebo veřejné školské nebo z ní vystoupil v době disciplinárního řízení. Rovněž je takového povolení

¹⁾ Pro další označení zvláštního učitele náboženství ustanoveného školními úřady užito zkratky: katecheta.

lení potřebí, mají-li býti ustanoveny osoby zpřízněné nebo zešvakřené až do 3. stupně na téže škole v poměru služební nadřízenosti nebo podřízenosti.

Učitelem náboženství může býti jen ta osoba, kterou příslušný vrchní úřad náboženský prohlásil za způsobilou k vyučování náboženství.

§ 2. *Průpravné vzdělání a zkoušky.*

Pravidla o tom stanoví zkušební řád k průkazu způsobilosti katechetské pro školy měšťanské v církevní provincii Pražské z 1. ledna 1914, N. E. 27.:

A. Podmínky připuštění ke zkoušce.

I. *Ke zkoušce mohou býti připuštěni*, kdož se vykáží:

1. Dokončeným studiem středoškolským.
2. Studiem bohosloveckým s dobrým prospěchem vykonaným.
3. Pěstěním studia bohosloveckého po vysvěcení.
4. Vzorným, nejméně *dvouletým* působením v duchovní správě neb jiném církevním povolání.

II. *Žádost řádně doloženou za připuštění ke zkoušce jest řídití na Ordinariát* cestou příslušného vikariátního úřadu počátkem ledna a počátkem července. Do klady těmi jsou:

1. Vysvědčení maturitní.
2. Absolutorium ze studií bohosloveckých.
3. Litterae formatae a jurisdikční dekrety.
4. Vysvědčení o zkouškách do té doby v quinquenniu vykonaných.
5. Vysvědčení o vzorném životě, působení a schopnosti, dané od úřadu vikariátního, jenž si vyžádá též vysvědčení náboženského inspektora, kde týž ustaven.

B. O zkoušce.

I. *Lhůta zkušební jest dvakrát do roka*, v období jarním a podzimním; dny zkoušky žadatelům ke zkoušce připuštěným budou v čas oznámeny.

II. *Zkouškou jest prokázati:*

1. Znalost náboženského učiva předepsaného pro školy měšťanské.
2. Pedagogicko - metodickou zdatnost, správnost mluvy a znalost textu učebnic.

3. Znalost církevních a státních zákonův a předpisů, jež se týkají nábožensko-mravní výchovy žactva a povinností i práv katechetových.

III. Způsob zkoušky.

Zkouška děje se:

1. *Písemně* pracemi klausurními, při nichž není dovoleno užívatí pomůcek mimo Písmo svaté s konkordancí:

- a) Vypracováním exhorty o daném thematicu.
- b) Rozluštěním praktického pedagogického neb katechetického případu s doložením příslušných zákonných ustanovení a důkladným teoretickým odůvodněním.

Odevzdanou práci přijme dozírající, označí ji udáním času a svým jménem, má péči o to, aby hned se dostala příslušnému examinatorovi.

2. *Ústně*:

- a) Z věrouky a mravouky na základě Velkého katechismu se stálým metodickým zřením k biblické dějepřavě.
- b) Z liturgiky.
- c) Z dějepisu církevního se zvláštním zřením k dějinám církve v Čechách.
- d) Z apologetiky.
- e) Z pedagogiky, dějin vychovatelství, metodiky a školských zákonův.

3. *Prakticky*:

- a) Přednesem exhorty vypracované
- b) Výstupem katechetským v měšťanské škole o tematě, jež se mu oznámí den před tím.

4. *Jazykem vyučovacím škol*, pro které způsobilost se prokazuje. Žádá-li kandidát prokázati způsobilost k vyučování i v druhém zemském jazyku, určí se mu způsob průkazu toho.

5. *Trvání zkoušky*:

- a) Z jednotlivých předmětů vyměřeno nejméně patnácti minutami pro každého kandidáta. Délku praktického výstupu určí příslušný zkušební komisař.
- b) Celé zkoušky vyměřeny třemi dny, z nichž jedno půldne určeno práci písemní a jedno praktickému výstupu katechetskému.

IV. Zmírnění a prominutí zkoušky.

1. Kandidát, jenž způsobilost částečně neb cele jinak prokázal, může též ke své žádosti *částečně neb cele* zkoušky této sprostěn býti.

a) Částečného zmírnění dojíti se může průkazem o zkouškách v quinquenniu, o rigorusu odbytém, o farním konkursu a o odborné literární činnosti.

b) Úplného prominutí dojíti se může průkazem o dosažení theologického doktorátu a o zkoušce způsobilosti ke katechetství středoškolskému.

2. Částečné zmírnění a prominutí může však omezeno býti požadavkem zkoušky z pedagogiky, metodiky a katechetiky se znalostí školních zákonů, po případě též praktickým výstupem.

3. Zmírnění neb prominutí tu udíleti přísluší Ordinariovi.

V. Úsledek zkoušky.

1. Prospěch zkoušky posuzuje se:

a) Z jednotlivých předmětů, hledíc ke zkoušce písemné i ústní, jednotnou známkou velmi dobře, dobře, dostatečně, nedostatečně.

b) V celku posudkem prohlašujícím kandidáta velmi dobře neb dobře způsobilým, nebo nezpůsobilým částečně neb úplně.

2. Nezpůsobilost.

a) Pozůstává:

α) částečně z nedostatečné známky z jednoho předmětu;

β) úplně z nedostatečného prospěchu ve dvou neb více předmětech.

b) Zavazuje:

α) Je-li částečná, k opravě z téhož předmětu ve lhůtě, která se mu určí.

β) Je-li úplná a souhlasí-li Ordinarius, k opakování celé zkoušky ve lhůtě, která se mu určí.

3. Způsobilost.

a) prokazuje se:

α) Velmi dobrou, má-li kandidát z jednotlivých předmětů alespoň polovinu známek velmi dobrých a ze žádného předmětu známku dostatečnou.

β) Dobrou v ostatních případech aprobace.

b) Opravňuje:

- α)* K tomu, aby kandidátu bylo vydáno vysvědčení způsobilosti pro katechetský úřad po stránce odborně vědecké, platné pro celou církevní provincii Pražskou.
- β)* K tomu, aby aprobovaný kandidát ucházeti se mohl v celé církevní provincii Pražské o určité místo podle těchto ustanovení:
 - αα)* Jde-li o místo ve vlastní diecési, jest mu od Ordinaria vyžádati si vysvědčení o způsobilosti k tomuto místu. Základem tohoto vysvědčení teprve podá žádost za místo k úřadům školským.
 - ββ)* Jde-li o místo v jiné konprovinciální diecési, jest mu zažádati u vlastního Ordinariátu za vysvědčení o vlastnostech osobních. Vysvědčení to vydá Ordinarius petentův přímo Ordinariovi uprázdněného místa, jenž posoudí způsobilost žadatelovu vzhledem k místu samému a vydá o tom v příznivém případě vysvědčení, opravňující k ucházení se o místo vypsané.

Nešetření těchto ustanovení může míti v zápětí odepření kanonické misse.

VI. O zkušební komisi.

1. Zkušební komisi tvoří:

- a)* předseda a jeho náměstek,
- b)* čtyři examinátoři,
- c)* sekretář.

2. Zkušební komisi ustanovuje Ordinarius.

3. Zkušební komisi přísluší:

- a)* Usuzovati o přípustnosti kandidátově ke zkoušce v případě, že byla o votum tázána.
- b)* Podávati předsedovi zapečetěné otázky pro zkoušku písemnou.
- c)* Dozírati po případě ke zkouškám klausurním.
- d)* Zkoušeti z příslušných jednotlivých předmětů a navrhovati při klasifikační konferenci známku z nich, při čemž vota paria dirimuje předseda.
- e)* Ověřovati podpisem známky sekretariátem do matricy zapsané.

VII. O taxách.

I. Kandidát jest povinen zaplatiti příslušnou taxu pro konsistorní kancelář, a to:

a) O zkoušce Kč 10.—.

b) Za absolutorium zkušební Kč 5.—.

c) Za každé další vysvědčení způsobilosti Kč 2.—.

2. U případě částečného neb úplného opakování zkoušky platí se taxa znova částečným obnosem Kč 5.— neb celkovým Kč 10.—. (Nyní poplatky zvýšeny.)

C. O závaznosti zkušebního řádu.

I. Řád tento zavazuje z úchvaly celého episkopátu Českého jako zákon provinciální ve všech diecésích Českých.

II. Závaznost dotýká se veškerého kleru v církevní provincii Pražské, světského i řeholního, pokud aspiruje k místu katechetskému.

III. Platnosti nabývá zákon tento dnem 1. ledna 1914, se zpětnou závazností v příčině nutné žádosti za vydání vysvědčení způsobilosti k určitému místu katechetskému podle B. V. 3 b. ř.

IV. Úýklad a změna tohoto zákona přísluší zákonodárci, jímž jest celý episkopát Český.

Literní učitelé mohou konati z náboženství doplňovací zkoušky způsobilosti před zkušební komisí pro školy obecné a občanské za přítomnosti zástupce Ordinariátu, čímž nabývají způsobilosti vyučovati náboženství.

§ 3. Dosazování katechetů.

1. Definitivní ustanovování katechetů. Definitivním katechetou může býti zpravidla ustanoven ten, kdo jako čekatel ztrávil předepsanou dobu tří let. Jakmile dovršil tříletí čekatelské a vyhověl všem podmínkám pro definitivní ustanovení, ustanoví se definitivním katechetou z úřední moci. Čekatelská doba může býti zkrácena nebo prominuta. (§§ 2. a 4. zák. 104/1926).

2. Definitivní propůjčování míst trvale zřízených. Když se uprázdní na veřejné škole místo trvale zřízené, rozepíše na jeho obsazení okres. školní výbor konkurs a vyhlásí jej v úředních novinách a v jiných listech veřejných nebo školských (na př. ve Věstníku min. šk. a n. osv.). Lhůta k podávání žádosti smí býti nejméně 6 neděl, ve Slezsku 4 neděle. Žadatelé, kteří již působí

ve školní službě, podávají žádosti svému nadřízenému okresnímu škol. výboru skrze správce školy; jinak přímo.

Výnosem mor. zšr. z 25. října 1929, č. 58.288 doporučeno bylo okres. škol. výborům, aby vypisovaly konkursy hromadně, zpravidla jen jednou za rok a to v měsíci říjnu s konkursní lhůtou do 15. prosince.

Žádost za definitivní propůjčení trvale zřízeného místa katechety se podává v ustanovené lhůtě (nesmí býti zkrácena pod 4 neděle — mor. zšr. 27.081/1922), doložená náležitými doklady, a to: křestním listem, vysvědčením maturitním, absolutoriem ze studií bohosloveckých, osobním výkazem, jakož i vysvědčením způsobilosti, vydaným arcib. konsistoří k ucházení o určité místo katechetské. Toto si vyžádá od Ordinaria, jde-li o místo ve vlastní diecési, katecheta zvláštní žádostí, k níž má přiložiti vždy vysvědčení, kterým byl uznán za způsobilého k úřadu katechetskému na školách občanských, případně, jedná-li se o uprázdněné místo na školách obecných, absolutorium z fakulty bohoslovecké; tuto žádost za vysvědčení o kanonické způsobilosti pošle konsistoří prostřednictvím příslušného náboženského školdozorce nebo arcib. vikáře, kteří připojí potřebnou kvalifikaci. Základem tohoto vysvědčení teprve podá žádost za místo k úřadům školským. Jde-li o místo v jiné diecési, jest mu zažádati u vlastního Ordinariátu za vysvědčení o vlastnostech osobních. Vysvědčení to vydá Ordinarius petentův přímo Ordinariovi uprázdněného místa, který vydá o tom v příznivém případě vysvědčení, opravňující k ucházení se o místo vypsané.

Při jmenování katechetů na místa trvale zřízená má být podle zákonných předpisů vzat zřetel především k služebnímu stáří a kvalifikaci a teprve potom k obtížím dosavadní služby uchazečovy. Uchazeč s kvalifikací »dobrou« nebo lepší než »dobrou« nesmí býti přeskočen žadatelem kratšího služebního stáří.

U Čechách sbírá žádosti okres. škol. výbor, který konkurs rozepsal, a zašle je do 14 dnů po prošlé lhůtě konkursní místní školní radě oné školy, na níž se místo obsazuje, s dobrým zdáním okres. škol. inspektora o všech uchazečích. Místní škol. rada pojedná o žádostech a vrátí je do 14 dnů svému okres. škol. výboru s návrhem tří osob ze žadatelů (terno), aby některým z nich bylo místo obsazeno. Jestliže místní školní rada nepo-

užila příležitosti, aby na obsazení místa návrh učinila, nic nepřekáží školnímu úřadu, aby toto místo obsadil (NSS, č. 504/1885). Po odstoupení jednoho z navržených žadatelů nemusí býti ternový návrh doplněn (NSS, č. 2306/1914). Okresní školní výbor zvolí potom do 3 neděl jednoho z uchazečů a oznámí to zemské školní radě (presentace).

Místní školní rada jakožto úřad okres. škol. výboru podřízený není oprávněna podle nálezu NSS, čís. 1297/1894, aby si stěžovala do vypsání konkursu na místa učitelská; také obec podle nálezu NSS, č. 353/1886 není legitimována k podobnému rekursu.

V městských okresech školních (pražském a libereckém) přísluší právo navrhovati terno městskému školnímu výboru a právo presentační městskému zastupitelstvu.

Zem. škol. radě přísluší potvrditi presentaci a jmenovati učitele. Potvrzení presentace může zem. školní rada odepříti, nebyla-li dodržena třínedělní lhůta k ní, nebo nevyhovuje-li presentovaný konkursním podmínkám, svou zákonnou způsobilostí nebo jsou-li proti němu námitky pro závady mravní nebo pro skutek, pro nějž by učitel mohl býti propuštěn ze služby. Nebyla-li dodržena třínedělní lhůta presentační, může zem. škol. rada sama místo obsaditi, nehledíc na presentační právo. Jinak vrátí žádosti okres. škol. výboru s vyzváním, aby byla vykonána nová presentace jiného uchazeče nebo aby bylo žádáno o rozhodnutí minist. škol. a nár. osv. Nemá-li zem. škol. rada co namítati, potvrdí presentaci,³⁾ vydá jmenovanému dosazovací dekret a nařídí, aby vykonal služební slib a nastoupil úřad.

Mšano rozhodlo výnosem č. 98.837/1923, že okresnímu školnímu výboru nepřísluší právo stěžovati si do opatření zšr., jímž bylo nařízeno vypsání konkursu.

3. *Služební přísaha*, kterou vykoná nově ustanovený katecheta škol obecných a měštanských, zní:

»Přísahám a slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice budu vždy věren a její vlády poslušen, že budu veškery státní zákony zachovávat, všechny své úřední povinnosti podle platných zákonů a nařízení vykonávat pilně, svědomitě a nestranně, úřed-

³⁾ Presentaci ještě nenabývá presentovaný práv, ale teprve potvrzením zšr. tak rozhodl NSS, č. 5655/1903.

ního tajemství neprozradím a ve všem svém jednání jen prospěchu státu a zájmu služby budu dbáti.«

Tato služební přísaha vykoná se tím způsobem, že přísahající znění přísahy opakuje a poté podá ruku tomu, kdo ho do přísahy bere. O složení přísahy budiž sepsán protokol, který podepíše katecheta přísahu skládající a úředník okresního úřadu školního, který přísahu přijímá.

Ode dne přísahy vstupuje v právní poměr ke škole. Na ustanovovacím dekretu osvědčí se úředně, že byla přísaha vykonána a kdy se to stalo. Při dalším jmenování nebo přeložení katechety požaduje se pouze připamatování přísahy. Současně jest vyzván od arcib. konsistoře, by se dostavil *k vyznání víry a předepsané přísaze*, načež dostane dekret, kterým se mu uděluje kanonická misse a zároveň jurisdikce.

Definitivně ustanovený katecheta jest:

1. řádným členem sboru učitelského,
2. má tudíž táž práva i povinnosti jako literní učitelé podle § 7 zák. 86/1872 a § 3 zák. 226/1922,
3. jest povinen stejně šetřiti zákonů a nařízení školních úřadů, která v mezích zákonů vydají.

4. *Osobní výkaz. Zakládání osobního výkazu.* O každém učiteli a každém katechetovi píše se při okresním školním výboru, jemuž jest podřízen, osobní výkaz, do něhož se zapisují všechna data, důležitá pro učitelův služební poměr; osobní výkaz vyplní učitel při nastoupení služby dvojmo a předloží jej prostřednictvím správy školy okresnímu školnímu výboru i s doklady; jeden stejnopis se uloží u správy školy, druhý u okresního školního výboru, který porovná zápisy s doklady a tyto učiteli vrátí.

Osobní výkaz se doplňuje podle jeho změn služebních: změny, které se nestaly opatřením školních úřadů, je povinen ohlásiti katecheta prostřednictvím správce školy okresnímu školnímu výboru, aby je zapsal ve výkaz.

Osobní výkaz, do kterého má právo nahlédnouti kromě orgánů nadřízených jen učitel, jehož se týká, a opsati si jej, přikládá se ke každé jeho žádosti o místo systemisované.

Přestoupí-li službou na jinou školu, zašle správa školy ověřený opis jeho osobního výkazu správě školy.

při níž jest ustanoven. Totéž učiní okresní školní výbor, když katecheta přestoupí službou do jiného školního okresu, tím, že zašle ověřený opis osobního výkazu katecheta školnímu výboru, v jehož obvodu jest nové působiště učitelovo. Může též sám katecheta převzít výkaz na svém dosavadním působišti a odevzdá jej na působišti novém, ježto pak služební požitky se vyplácejí na škole, kde katecheta působí, a tato škola předkládá též všechna jeho úřední podání i potřebné zprávy úřadům školním, musí býti výkaz přenesen i při pouhé službě výpomocné.

Uyplňování osobního výkazu. V nových výkazech osobních jest základem rubrika 14.: je to popis celé služební dráhy, kterou učitel ztrávil v služebním poměru pragmatikálním na národních školách (čl. II. služ. pragm.).

Tato rubrika nejlépe se vyplní tak, když všechna akta, týkající se služebního poměru katecheta se srovnají časově podle dat jednotlivých výměrů a postupně se zapíší, jak za sebou následují.

5. *Kvalifikace.* O všech učitelích, vyjímajíc učitele se služným nejvyššího stupně, se píše u okresního školního výboru nepřetržitě kvalifikační tabulky, do kterých budiž každý rok zapisována kvalifikace.

Zevrubnější ustanovení dosud nejsou, ale budou dána zvláštními předpisy ministerstva školství a národní osvěty.

Členy kvalifikačních komisí, zřízených při okresních školních úřadech, jsou:

- a) přednosta okresního školního úřadu neb jeho zástupce, jenž jest zároveň předsedou komise,
- b) příslušný okresní školní inspektor,
- c) dva příslušníci stavu učitelského.

Jako pátý člen komise bude povolán některý ze státních nebo jiných veřejných úředníků znalých práva.

Jde-li o kvalifikaci katechety, budiž jeden z obou příslušníků stavu učitelského v kvalifikační komisi vzat z řad katechetů. Není-li ve škol. okrese více katechetů, zasedá v komisi na místě druhého jeden z obou příslušníků stavu učitelského a jeden z řad učitelů náboženství, povolaných ke školní službě jen orgány církví a náboženských společností.

Při stanovení kvalifikace jest podle upotřebení katechetova míti na zřeteli:

1. pedagogické a odborné vzdělání a pokrok v něm, jakož i znalost služebních předpisů,
2. zacházení se žáky po stránce didaktické a pedagogické,, jakož i služební styk, zvláště se členy učitelského sboru a se stranami,
3. píli a svědomitost,
4. úspěchy ve výchově a vyučování,
5. chování.

Jeví-li se v jednotlivém případě zvláštní okolnosti (jako znalost řečí, umělecké, vědecké, literární a odborné výkony, technické zručnosti, zvláštní úsilí při péči o některou sbírku učebných pomůcek nebo knihovnu, při tělesném výcviku a výchově žáků, při pěstování hudby, při prakticky odborném výcviku žáků, jmenovitě ve školní dílně, při lidových výchovných pracích) významné pro kvalifikaci, buďte výslovně uvedeny.

Celkový posudek má zníti »výtečně«, »velmi dobře«, »dobře«, »méně uspokojivě« nebo »neuspokojivě«.

Všemi orgány státními i nestátními, povolányi k součinnosti při kvalifikačním řízení, budiž při vykonávání jejich funkce šetřeno přísné svědomitosti, mlčelivosti a nestrannosti. Kvalifikační komise dbejte také stejnoměrnosti v posuzování učitelů jak možná největší.

Celkový posudek oznámí se učiteli písemně služební cestou.

Učitel má právo nahlédnouti u úřadu služebně přímo nadřízeného do své kvalifikační tabulky (celkového posudku a jednotlivých bodů) a opsati si ji.

Je-li celkový posudek »dobrý« nebo není-li ani »dobrý«, může učitel do čtyř týdnů po tom, co jej seznal, podati u úřadu služebně přímo nadřízeného stížnost, o které rozhodne kvalifikační komise, zřízená u zemského školního úřadu.

II. VŠEOBECNÉ POVINNOSTI.

1. *Katecheta jest povinen* býti věren Československé republice a pevně zachovávatí zákony. Věnuje se úřadu a povolání s plnou silou a se vši horlivostí, plní svědomitě povinnosti spojené se svým služebním postavením, zvláště vždy pamětliv toho, aby bylo šetřeno nábožen-

sko-mravních a veřejných zájmů. Přihlíží stále k prospěchu školy a svěřených žáků, zachová při všem služebním jednání přísnou nestrannost a nezištnost, jakož i varuje se všeho a podle sil zabraňuje všemu, co by bylo na škodu veřejným zájmům a rušilo spořádanou službu (§ 22 zákona z 28. VII. 1917, č. 319 ř. z., ve spojení s § 17 zákona č. 104/1926 Sb. z. a n.).

2. *Služební poslušnost.* Katecheta jest povinen poslouchati služebních příkazů svých představených a dbáti při provádění jejich zájmů školy a úřadu sobě svěřeného podle nejlepšího vědomí a nejlepších sil (§ 28 z. 319/1917 ř. z.).

3. *Služební tajemství.* Katecheta jest povinen zachovávatí přísnou mlčelivost o všech věcech, které poznal při vykonávání služby nebo v souvislosti se svým služebním postavením a které v zájmu státu, školy nebo účastněných osob vyžadují, aby byly zachovány v tajnosti, nebo které mu výslovně byly označeny za důvěrné, vůči každému, komu není povinen dáti o takových věcech služební zprávu.

Výjimka nastává jen tehdy, když byl učitel pro určitý případ zproštěn povinnosti šetřiti služebního tajemství.

Povinnost šetřiti služebního tajemství trvá nezměněně také po dobu dovolené, v době výslužby, jakož i po rozvázání služebního poměru. (§ 24 z. 319/1917 ř. z.)

4. *Chování.* Katecheta jest povinen ve škole nebo v úřadě i mimo školu nebo úřad šetřiti stavovské důstojnosti, chovati se stále shodně s požadavky kázně a varovati se všeho, co by mohlo zmenšiti úctu a důvěru, jichž jeho postavení vyžaduje, nebo ohroziti zájmy školy, výchovy a vyučování.

Také ve výslužbě jest povinen chovati se přiměřeně vážnosti stavu.

Katechetovi jest zakázána účast ve spolku, přičinili se pro snahy spolkové nebo pro způsob spolkové činnosti povinností katechetovým. Rovněž jest zakázáno vstupovati ve svazky, které mají účelem způsobovati poruchy a zvolňování úředních a služebních výkonů. Žádný katecheta nesmí býti členem zahraniční společnosti, sledující cíle politické.

Katecheta buď vůči svým představeným, druhům v povolání a podřízeným, vůči žákům i vůči těm, kdož

mají zájem o školu, pamětliv úkolů vyučování a výchovy. K svým přestaveným nechť se chová uctivě, ve styku se sobě rovnými nechť se jeví kolegiálním a ochotným, ve styku se žáky a školskými interesenty nechť šetří taktu.

Všechny žádosti, rozklady a stížnosti ve věcech služebních nebo osobních, které se dotýkají služebního poměru, má učitel podávati zpravidla služebně, vždy však výlučně u svých představených; tato podání buďte bez prodlení poslána úřadu, povolánému k úřednímu řízení, který podle potřeby vyšetří skutkovou podstatu a učiní vhodná opatření. Stížnosti do služebních nařízení představených nemají odkladného účinku. (§§ 25—28 z. 319/1917 ř. z.).

Je-li katecheta z důvodů služebních přeložen na jiné působiště, naprosto nevhodné jest, aby se loučil s dětmi takovým způsobem, kterým vzbuzuje nemístný cit a pláč dětí a tím nepřímou způsobuje, že rodiče intervenují ve prospěch jeho nebo kritisují nutná opatření úřadů a proti nim protestují.

Pro takové jednání může býti volán k odpovědnosti.

5. Povinnosti učitelského úřadu. Normální míra vyučovací povinnosti na obecných školách je 28 hodin týdně, na občanských školách 24 hodiny týdně. Žádá-li toho potřeba školy nebo škol, při nichž jest katecheta vyučováním pověřen, jest katecheta povinen učiti také větší počet hodin, avšak za zvláštní odměnu.

Nařídí-li to nadřízený úřad, je povinen mimo učebnou povinnost na národních školách, při nichž jest pověřen vyučováním, působiti při práci lidovýchovné, zákonně organisované (při veřejných knihovnách, osvětových sborech atd.), a to až do 4 hodin týdně. Čl. V. až VII. zákona z 13. VII. 1922, č. 251 Sb. z. a n.; Nvl. z 8. III. 1923, č. 52 Sb. z. a n.).

Katecheta jest povinen vyučovati svědomitě podle předepsané učebné osnovy a plniti přesně jiné závazky, které vyplývají z jeho učitelského postavení, jakož i dodržovati přesně ustanovené učebné a pracovní hodiny. Probrané učivo budiž vždy hned po hodině vyučovací svědomitě do třídní knihy zaznamenáno za tím účelem, aby dozorčím orgánům byl jejich úkol usnadněn.

Zápis do třídní knihy o probraném učivu vystihujž probíranou látku, na př.: Církevní rok — předhodí vánoční, nikoli jen »liturgika« nebo »opakováno«, »pokračování«. Vyučuje-li se v několika odděleních, buď zapsáno v třídní knize té třídy, kde se náboženství skutečně vyučuje, v ostatních třídních knihách se poznamená, v které knize je učivo zapisováno. V poslední hodině na konci škol. roku v příslušné rubrice katecheta zápis ukončí svým podpisem.

Metoda učebná není určité předepsána pro žádný učební předmět. Podle řádu školního a vyučovacího platí toliko obecně, že vyučování upravití je tak, aby všechny normálně vyvinuté děti dosáhly vyučovacího cíle.⁴⁾

Katecheta buď v zájmu prospěchu žáků pamětliv stálé a dokonalé součinnosti školy s rodinou. Styk s rodiči nebo jejich zástupci má se díti způsobem vlídným, účinně osvědčujícím starost o žáka a získáváním důvěry. K rozhovoru o výchovných otázkách mohou se konati besedy s rodiči (Řšav. § 120) nebo, jak se doporučí, zakládati rodičovská sdružení.

Katecheta má povinnost, pečlivě se připravovati na vyučování (mladšímu se doporučuje konati přípravy písemné) a dbáti svého dalšího vzdělání. Není-li mimořádných okolností, jest odpověden z dosažení předepsaného cíle vyučovacího. (Řšav. § 121.)

6. *Konference učitelského sboru.* Katecheta jest povinen se jí účastniti. O učitelské konferenci stanoví řšv. v §§ 140—151 toto:

Na obecných školách o dvou a více třídách budiž pravidelně každého měsíce konána konference učitelská.

Učitelská konference vůbec má za účel společný rozhovor o věcech pedagogických a administrativních záležitostech školních a další vzdělávání učitelů, Konference dává učitelům příležitost, porokovati o zásadách a současném stavu vyučování, školní kázně, školního zařízení a vzájemnou výměnou myšlenek a ná-

⁴⁾ Kněz-učitel, který má vrozené donum didacticum, snadno vyhoví § 1 dosud platného ř. zák. škol. z r. 1869: »Školy obecné jsou zřízeny k tomu, aby dítky v mravnosti a zbožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, známostí a zběhlostí, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytovaly, a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané.« Nyní jest účel školy národní doplněn ještě tělesnou výchovou.

zorů dosáhnouti potřebné shody a vespolečnosti ve svém postupu.

Učitelské konferenci přísluší se usnášeti o zprávách, dobrých zdáních a výkazech, které školní správa podle školního a vyučovacího řádu má vydávati, a o návrzích, které činiti má; v ní budiž také probráno, jak prováděti úřední výnosy školního správce došlé.

Kromě toho, aby se dosáhlo stejnoměrného pokroku a jednotného způsobu vyučování v jednotlivých třídách, zejména v paralelkách, buď v učitelské konferenci přesně stanoven učební úkol každé třídy i vyučovací postup, který na každém vyučovacím stupni má býti zachovávan podle učebné osnovy a v mezích okresní učitelskou konferencí vytčených; zároveň buď pohovořeno o pozorováních všeobecného rázu, učiněných správcem školy při hospitování ve třídách s příslušnými pokyny.

Učitelská konference rozhoduje konečně o zjednání vyučovacích prostředků podle peněz na ně povolených a činí návrhy na zakoupení nových vyučovacích pomůcek a knih.

Kdo je členem konference. Školní správce je předsedou učitelské konference, zašlo-li by pak ho něco, jest jeho zástupce předsedou.

Členy konference jsou všechny učitelské osoby, zaměstnané na škole a expositurách k ní snad náležejících, čítajíc mezi ně i učitele náboženství.

Církví nebo náboženskou společností ustanovení učitelé náboženství, pomocní učitelé a všechny učitelské osoby, vyučující ve zvláštních školních odděleních nebo předmětu, který jako nepovinný je zaveden, mají usnášející hlas toliko tenkrát, jde-li o jejich předmět neb o jejich žáky.

Církví nebo náboženskou společností ustanovení učitelé náboženství, kteří vyučují náboženství po třídách, mají usnášející hlas také ve všech věcech, týkajících se školní kázně, školní návštěvy a školního zařízení vůbec a školních dítek jejich náboženského vyznání zvláště.

V ostatních věcech přísluší všem těmto učitelským osobám toliko hlas poradný.

Všichni členové učitelského sboru jsou zavázáni, učitelských konferencí pravidelně se účastniti; zašlo-li

by je něco, mají to školnímu správci nebo jeho zástupci oznámiti, uvedouce důvod.

Okresní školní úřad může k žádosti církevního úřadu nebo představenstva israelitské obce náboženské dovoliti, aby církví nebo náboženskou společností ustanovení učitelé náboženství účastnili se toliko těch konferencí, na kterých se koná porada o předmětech, v nichž jim přísluší hlas usnášející. Okresní úřad školní může dovoliti, aby na těch konferencích, na kterých se rokuje o všeobecných záležitostech, účastnil se toliko *jeden* z několika na téže škole zaměstnaných a od církve nebo náboženské společnosti ustanovených učitelů náboženství.

Okresní úřad školní má v těchto případech všechny zevrubnější věci o konání učitelských konferencí, též o pozvání a účasti náboženských učitelů ustanoviti ve shodě s církevním úřadem.

K tomu však platné vrchnopastýřské poučení ze dne 31. srpna 1907 poznamenává: Biskupské Ordinariáty zvěděly s politováním, že se duchovní správcové, náboženství na školách vyučující, porad učitelských často straní. Očekávají tudíž, že se porad těch v zájmu školy a církve pilně budou zúčastňovati, a pokládají účast tuto za povinnost, která vyplývá z toho, že vyučování sv. náboženství a náboženská cvičení jsou spolu součástí správy duchovní. Spolu jest porada učitelská nejvhodnějším místem k přátelským stykům s učitelstvem a skýtá příležitost k poznání a uplatnění rozmanitých závažných věcí, týkajících se nábožensko-mravní výchovy.

Kdy se svolává? Předseda svolává učitelskou konferenci na hodinu mimo vyučovací čas určenou, avšak nikoli na prázdný den a také ne na dny a hodiny, v nichž se vyučuje na školách pokračovacích. (zšr. 26. II. 1920 č. 16.999)

Mimořádná konference budiž konána, když školní správce sám shledá nutnou toho příčinu nebo když dva členové učitelského sboru to navrhnou, uvedouce důvody a naznačíte denní pořádek.

Když předseda stanoví hodinu konference, má k tomu přihlídati, aby všichni členové, počítaje i učitele náboženství, mohli se jí účastniti bez zvláštních výdajů.

Učitelská konference nemá zpravidla déle trvati nežli tři hodiny; nemůže-li denní pořádek býti vyčerpán, budiž rokování přerušeno a v něm některého nejblížejšího dne pokračováno.

Pozvání k poradě. Předseda pozve členy písemně s uvedením denního pořádku; když podle zákona o dozoru ke školám místní školní dozorce jest oprávněn účastniti se učitelské konference, budiž také pozván.

Všech jednání, která se týkají školního zdravotnictví nebo zdravotního stavu jednotlivých školních dětí, účastniti se má s poradným hlasem lékař, kterému je svěřen dozor nad zdravotními zájmy ve škole (školní lékař).

Postup při jednání. Předseda zahajuje a řídí jednání; on jest odpověden za pravidelné zasedání konference a za řádný průběh jednání.

Zpozoruje-li, že některá věc v učitelské konferenci přednesená přesahuje její působnost, nesmí připustiti, aby se dále o ní rokovalo; je-li toho třeba, aby porady účastnil se některý nepřítomný člen, budiž záležitost odročena na nejbližší učitelskou konferenci. Předseda jest oprávněn a zavázán zastaviti provedení každého usnesení, které by podle jeho přesvědčení odporovalo předpisům nebo ohrožovalo zájmy školy.

Hlasování. Konference usnází se prostou většinou hlasů. Předseda hlasuje spolu, při rovnosti hlasů rozhoduje jeho hlas.

Členové, kteří nesouhlasí s vykonaným usnesením, jsou oprávněni své úchylné mínění dáti do protokolu a žádati, aby protokol byl předložen okresnímu úřadu školnímu.

Tím však nestaví se provedení řádně učiněného a nezastaveného usnesení; členové jsou zavázáni i tenkrát usnesení uposlechnouti, když proti němu námitky činili.

Kdo píše protokol. O jednání se vede protokol, ve kterém krátce a přehledně buďte uvedeny průběh jednání, návrhy, hlasování a usnesení; v protokole buďte také uvedeni členové nepřítomní a důvod, pro který se nedostavili.

Protokol se vede střídavě členy konference i katechetou, vyjímajíc učitele náboženství církví nebo náboženskou společností zřízené, a členy, kteří nemají úpl-

ného práva hlasovacího (vedlejší učitelé); protokol bu-
diž nejpozději tři dni po konferenci uzavřen a ode všech
přítomných podepsán.

Nepřítomní členové mají dodatečně protokol pře-
čísti a svým podpisem potvrditi. (Vidi: J. H.)

Žádají-li toho někteří členové nebo zastaví-li před-
seda učiněné usnesení, buď protokol bez průtahu před-
ložen okresnímu úřadu školnímu, který, prozkoumav
věc, nařídí, co za přiměřené uzná.

Členové a účastníci učitelské konference jsou za-
vázáni přísně zachovávatí úřední tajemství o všech vě-
cech v konferenci projednávaných, které předsedou za
důvěrné byly prohlášeny.

Zevrubnější předpisy o učitelských konferencích,
též o zařízení, vedení a uschování protokolů vydá zem-
ský úřad školní, který za tou příčinou může vydati také
zvláštní jednacím řád.

Na jednotřídních školách práva učitelské konfe-
rence přecházejí na školního správce; avšak o záležito-
stech v § 142 školního a vyučovacího řádu uvedených
má se poraditi dříve s učitelem náboženství a s ostat-
ními učitelskými osobami na škole snad zaměstnanými.

Okresní a zemské konference učitelské byly záko-
nem ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n. zru-
šeny.

Počáteční porada — pořud.

Uvítání členů porady a představení nových členů
sboru.

Zahájení porady.

Oznámení úřední (Věstníky, došlé úřední spisy).

Porada o rozvrhu hodin.

Výsledek zápisu.

Rozdělení nově vstupujících žáků do tříd a oddělení.

Ustanovení třídních.

Rozvržení učebných předmětů (nestalo-li se tak již
při závěrečné poradě).

Kdo bude učiti nepovinným předmětům.

Zvolí se správcové kabinetů.

O jednotném vedení úředních knih.

Kterých sešitů a jakých kreslicích listů bude se
užívatí

Kázeňský řád (§ 86 Řšav.)

Volné návrhy.

Pořad jednání při poradách měsíčních.

Zahájení porady.

Čtení a schválení zápisu o předešlé poradě.

Při tom podá ředitel zprávu, jak byly vyřízeny návrhy v předešlé poradě usnesené.

Úřední oznámení:

Obsahy Věstníků min. školství a národní osvěty a důležitých přípisů školních úřadů a zprávy ředitelovy o vykonané hospitaci ve třídách.

Zprávy členů sboru učitelského:

o stavu školních místností (čistota, větrání, teplo, světlo, stav nábytku atd.);

o zdravotním stavu žactva;

o mravném jeho chování;

o jeho pilnosti a prospěchu;

byla-li učebná látka probrána a procvičena;

o docházce školní v předešlém měsíci (počet a procenta zameškaných půldnů, zlepšila-li se docházka nebo zhoršila, příčina špatné docházky atd.).

Rozhovor o otázkách obsahu vědeckého a pedagogicko-didaktického (aspoň jednou za čtvrt roku); různá usnesení, na př. o zavedení nové učebnice.

Klasifikace z mravů a pilnosti (4× ročně).

Volné návrhy.

Závěrečná porada.

Rozhodnutí o postupu dítek do tříd a oddělení.

Přidělení tříd a učebných předmětů pro příští školní rok jednotlivým členům sboru.

Práce třídních učitelů na konci školního roku.

Třídní učitelé uzavrou třídní knihy poznámkou:

»Školní rok 1930/31 ukončen dne 27. června 1931«
a podepíší se.

V posledním týdnu podepíší se učitelé v rubrikách předmětů, kterým vyučovali.

Třídní odevzdávají na půlarchu statistiku, v níž uvedou jména žáků postupujících, opakujících, kteří vystoupí, kteří se přestěhují a kteří nebyli tříděni (důvod!).

Do katalogu vloží dále list se statistikou:

počet žáků koncem roku,

z nich vystoupilo,
nezpůsobilých:
pro nemoc
pro malé nadání
pro slabou přípravu
pro lenost a pod.

Sečtou ve výkaze půldny za celý rok.

Ve výkaze vyplní všechny rubriky (postoupil, vystoupil atd.).

Nerozdaná vysvědčení vloží do výkazu ke jménu žáka.

Seberou půjčené knihy, spočítají, sváží, opatří číslem a uloží do skříně; knihy určené k vyřadění zaváží se zvlášť, knihy k opravě (vazbě) odevzdají do ředitelny.

Do úředních knih vloží seznam půjčených knih zábavných.

Žákům, kteří neodevzdali vypůjčenou knihu nebo jinou pomůcku, nevydá se vysvědčení a tužkou na něm se napíše na př. »Neodvedl vypůjčené knihy«.

Všecky pomůcky se uloží do kabinetu; správcové kabinetů je zrevidují a uloží je do skříní.

Pomůcky, které mají býti přes prázdniny opraveny, dají se stranou.

Houby, utěrky, kalamáře a klíče od stolů a skříní odevzdají do ředitelny (nebo školníku).

Napíší své adresy prázdninové.

Upozorní žáky na Zem. centr. práce (Praha III-26), která opatřuje bezplatně učňovská místa.

Promluví a napomenou žáky, jak se mají chovati o prázdninách, načež se rozdají vysvědčení.

7. *Dozor nad žactvem.* Není-li zaveden společný dohled k několika třídám, je učitel povinen, aby se aspoň čtvrt hodiny před počátkem vyučování dostavil do své třídy a aby dozíral na děti též v přestávkách. Učitel odpovídá za každý úraz, který se žáku stane ve škole, může býti soudem podle § 1309 obč. zák. přidržen k náhradě škody.

Zák. z 15. VII. 1919, č. 412 Sb. z. a n. o povinném očkování proti neštovicím ukládá učitelům a správci školy povinnost dbáti o přeočkování dětí v 7. a 14. roce proti neštovicím a činí je z toho odpovědnými, že se tak stalo.

Učitelé veřejných i soukromých škol jsou povinni — tedy i katecheta — dohlížeti *na práci dětí*, oznamovati zpozorované porušení zákona o práci dětí okresnímu úřadu politickému a podávati mu zprávy o práci dětí vůbec a o zvláštních případech užívání dětí k práci.

Zakázáno jest užívati žáků k pracím a výkonům, jež se nesrovnávají se školní kázní a nejsou v souvislosti s vyučováním; zejména nesmí učitel užívati žáků k pracím ve své domácnosti a k čištění školních místností, ani k dotazům po spolužácích, kteří povážlivě onemocněli. Učitel nesmí žákům prodávati školních potřeb, leč by to z důležitých příčin dovolil okresní školní úřad. Rovněž nesmí doporučovati dětem určité obchody se školními potřebami ani nabízet dětem ke koupi literární plody, knihy, časopisy atd.

8. *Nepřítomnost ve službě.* Je-li katechetovi nemocí nebo dočasně z jiného platného důvodu zabráněno konati službu, jest povinen oznámiti to co nejdříve správě školy. Požádá-li se o to, budiž příčina překážky náležitě osvědčena.

Katecheta, který je pro nemoc ze služby vzdálen, jest povinen podrobiti se z úředního rozkazu prohlídce úředního lékaře.

K žádosti o prodloužení dovolené pro nemoc (omluvené nepřítomnosti ve službě) je třeba vždy připojiti zprávu ošetřujícího lékaře o léčení a jeho dosavadním postupu (zshr. z 16. II. 1929, č. 105.960).

Ospravedlněná nepřítomnost ve službě, zejména je-li způsobena nemocí nebo je-li odůvodněna předpisy zdravotně policejními, nezpůsobuje zmenšení příjmů nebo zkrácení v postupu do vyšších příjmů.

Vzdaluje-li se katecheta o své újmě déle než tři dni služby, aniž prokáže dostatečný důvod omluvy, pozbývá pro dobu neospravedlněné nepřítomnosti bez újmy své disciplinární odpovědnosti svých příjmů. Příjmy již vyplacené srazí se z nejbližší platové částky. (§ 30, odst. 4. služební pragmat. učitelské č. 162/1928.)

K tomu, aby úřad mohl zastaviti učiteli požitky, stačí pouhá svémocná a neospravedlněná nepřítomnost ve službě, trvající déle tří dnů; není třeba, aby učitel výkon služby výslovně odepřel. (Nejv. správ. soud z 19. února 1927, č. 1343.)

Účast katechetů na vikariátních poradách. Okružník zem. škol. rady ze dne 8. prosince 1910, č. 66417 ukládá, aby správy škol obecných a měšťanských učitelům náboženství, již se vikariátní pastorální porady chtějí účastniti a tím své církevní povinnosti zadost učiniti mají, v ten den záměnou hodin nebo jiným přípustným způsobem účastenství toto umožnily.

Je-li duchovní správa zaměstnána neodkladnou jinou funkcí církevní v době vyučování náboženství, oznam to včas správci školy, aby vyučování netrpělo; hodinu pak nahraď.

9. *Pobyt.* Katecheta je povinen voliti své stálé bydliště tak, aby mohl přesně plniti všechny služební závazky. Svému představenému má včas oznámiti své bydliště a ohlásiti každou změnu. Je-li katecheta ze služby důvodně vzdálen, má dáti svému představenému zprávu, pobývá-li mimo své stálé bydliště.

Katecheta na dovolené musí představenému oznámiti adresu, na kterou by mu mohla býti dodávána nejkratší cestou úřední vyrozumění. Nadřízený úřad může rozkázati, že se nesmí přechodně vzdáliti ze služebního místa v době mimo učebné hodiny, vyžadujíli toho zvláštní služební poměry. (§ 35. z. 319/1917 ř. z.)

Pobyt katechety v cizině. Odjíždí-li katecheta do ciziny na delší dobu, jest povinen o tom uvědomiti zemskou školní radu. Doba, povolená k pobytu v cizině, musí býti přesně dodržena, jinak se vydá v nebezpečí, že mu bude služné zastaveno vůbec.

Nárok na odpočivný a zaopatřovací požitky ztrácí podle § 18 zák. č. 99/1921 ten, kdo bez povolení odcestuje do ciziny nebo překročí dobu, na kterou mu bylo uděleno povolení k cestě do ciziny nebo pobytu. Také odcestoval-li dříve, než dostal žádané svolení, třeba mu ono povolení bylo později dodáno. (Týká se pensistů.)

10. *Uvedlejší zaměstnání.* Katecheta nesmí vedle svého učitelského úřadu provozovati zaměstnání ani přijmouti postavení, jež se přiči vážnosti a důstojnosti učitelského povolání nebo která by mu mohla překážeti v úplném a přesném plnění jeho služebních povinností nebo mohla vzbuditi domněnku podjatosti při vykonávání učitelského úřadu.

Bez předchozího svolení nadřízených úřadů není přípustno, aby:

- a) měl soukromou školu nebo soukromý ústav vyučovací a vychovávací,
 - b) provozoval podnik vypočtený na zisk,
 - c) účastnil se akciové společnosti nebo jiné společnosti, založené pro zisk, jakožto člen zakládacího komitétu, představenstva, správní nebo dozorčí rady,
 - d) vyučoval soukromě žáky vlastní školy a přijímal takové žáky na stravu a do bytu,
 - e) přijímal podnájemníky do naturálního bytu,
- Svolení, které bylo uděleno, může býti kdykoli odvoláno.

K bezplatné účasti katechetově ve správě podniku, který má výhradně za účel podporovati humanitní snahy nebo hospodářské poměry veřejných úředníků nebo učitelů nebo jejich příslušníků, není třeba svolení.

Každé vedlejší výdělkové zaměstnání budiž ohlášeno nadřízenému úřadu. (§ 37 zák. 319/1917 ř. z.)

11. Přijímání darů. Katecheta nesmí přijímati zřetel k výkonu svého úřadu darů peněžitých nebo v peněžitě ceně, nabízených mu nebo jeho příslušníkům, ani nesmí si zjednávat jiných výhod pod kteroukoli zámkou. K přijetí čestných darů, jež se mu nabízejí hledíc k vykonávání jeho úřadu, je potřebí souhlasu nadřízeného úřadu. (§ 38 z. 319/1917 ř. z.)

III. PRÁVA.

1. Prázdniny a dovolená. Učitelé, kteří jsou přímo podřízeni správcům škol, smějí se vzdáliti v hlavních prázdninách z místa svého učitelského působiště, nebrání-li tomu zvláštní závazky (zastupování správce školy, konání zkoušek a p.). Jsou však povinni oznámiti správci školy adresu, na kterou jich mohou docházeti nejkratším způsobem úřední vyrozumění.

V době ostatních prázdnin mohou se vzdáliti z místa svého působiště, nevyžadují-li zvláštní služební okolnosti jejich přítomnosti v místě, musí to však oznámiti správci školy.

Katecheta musí dbáti toho, aby t. zv. školní mše sv. byla také o svátcích vánočních, velikonočních i svatodušních. Může ji míti jiný kněz, ale katecheta jest za pořádek (t. j., že konána bude) odpověden. Jest tudíž

třeba, aby se dorozuměl s místním duchovním správcem. Kdyby nebylo shody, rozhodne vikář. (Arc. konsistoř 16. června 1905, č. 5716.)

Nastoupení prázdninové dovolené nevylučuje, že může býti ze zvláštních služebních zřetelů, jež se vyskytnou, předčasně zavolán zpět. Jakmile to však služba dovolí, budiž mu umožněno, aby pokračoval v dovolené. Za cesty, které byly způsobeny nepředvídaným povoláním z prázdninové dovolené, hradí se normální cestovní výlohy.

Ve vyučovacím čase školního roku potřebuje katecheta ke každému vzdálení se ze stálého bydliště, jímž by bylo vyučování přerušeno nebo jímž by nastala jiná porucha v činnosti školy, zvláštní dovolené od školního úřadu, který bude určen ministerstvem školství a národní osvěty. Než se tak stane, udílí katechetovi dovolenou až do tří dnů správce školy (zsr. č. 80078 ze 24. září 1921, V. mšano. 1921, str. 524), delší dovolenou udílí okresní školní úřad, a je-li povolení dovolené spojeno se zvláštním nákladem na zastupování učitele, zemský školní úřad.

Udělení dovolené delší než tři měsíce může býti vázáno podmínkou, že se za dobu, která přesahuje dovolenou o hlavních prázdninách, nebudou vypláceti služební příjmy a že se tato doba nezapočte pro postup do vyšších platů a pro vyměření výslužného.

Trvala-li dovolená již rok, budiž povolení další dovolené spojeno se všemi podmínkami, uvedenými v předešlém odstavci. Od těchto podmínek může však býti úplně nebo částečně upuštěno, je-li delší dovolená žádoucí z důvodů veřejných nebo v zájmu vědeckém.

Když se počítá jednoleté trvání dovolené, buď činná služba mezi tím pokládána jen tehdy za přerušeni dovolené, dosahuje-li aspoň polovice doby dovolené, které učitel užil bezprostředně před tím. Tenkrát buď čítán rok teprve od konce služby, konané mezi dvěma obdobími dovolené. Je-li doba aktivní služby mezi dvěma obdobími dovolené kratší, buďte při výpočtu jednorocní dovolené jednotlivé oddíly dovolené hromadně sečteny.

Překročení dovolené pokládá se za rovné vzdálení ze služby o své újmě. (§§ 42—46 z. 319/1917 ř. z.)

V příčině dovolené nařídila arc. konsistoř v Praze ze dne 4. června 1919 č. 7570 a znovu 1929 č. 4162.:

Stává se poslední dobou často, že katecheté vyžadají si dovolenou u školních úřadů a opustí svoje místo bez předchozího svolení úřadů církevních. Tím se stalo, že v této přetěžké době při malém počtu kněžstva některé školy zůstaly bez vyučování náboženství.

Jest tudíž v příčině dovolené — kromě případu *náhlého, těžkého* onemocnění — dbáti nadále těchto předpisů:

1. Katecheta povinen jest prostřednictvím svého náboženského inspektora podati žádost za dovolenou nejdříve arcib. konsistoři, která rozhodne, zda smí podati žádost za dovolenou úřadům školním.

2. Katecheta povinen jest setrvati na svém místě, dokud nebude postaráno o sílu výpomocnou.

3. O zástupce postarati se povinen jest především katecheta sám a má vhodnou sílu (třeba laickou) oznámiti konsistoři, která jí udělí kanonickou missi. Nemůže-li sám tak učiniti, nechť o to požádá svého náboženského inspektora.

4. Po uplynutí dovolené nechť katecheta ihned nastoupí svoje místo; ukáže-li se potřeba dovolené další, jest povinen o ni znovu žádati uvedeným způsobem.

5. Katecheta nastoupivší dovolenou povinen jest konsistoři oznámiti místo, kde se bude zdržovati.

2. *Služební příjmy.* Katechetové, vyučující aspoň 18 hodin týdně, mají nárok na tytéž služební požitky, jako literní učitelé obecných nebo občanských škol. Adjutum: v první polovici stanovené čekatelské doby činí 11.100 Kč, v druhé polovici stanovené čekatelské doby 12.300 Kč, ročně pro skupinu měst A., ve skupině B činí adjutum částku o 4%, ve skupině měst C částku o 8% a ve skupině měst D částku o 12% menší.

Katecheté vyučující méně než 18 hodin týdně mají nárok toliko na část služebního platu, který přísluší učiteli plně zaměstnanému, a to po 5.6% za každou hodinu týdenní řádné výměry učebné povinnosti. Vyučuje-li katecheta na několika školách vzdálených od sebe aspoň 1.5 km, přičítá se mu za každý km cesty týdně $\frac{1}{4}$ hodiny vyučovací povinnosti. Přestupuje-li katecheta z nižší procentuální výměry platu do výměry vyšší (přibylo-li mu hodin), započte se mu z doby, odsloužené

v nižší výměře, pro postup platový jen poměrná část, vyjádřená zlomkem, jehož čitatelem je výměra nižší a jmenovatelem výměra vyšší. (§§ 3 7—9 a 12 zák. z 24. dubna 1926, č. 104 Sb. z. a n.; čl. VI. zák. ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. z. a n.)

- Ve skupině míst A je Velká Praha, Brno a Bratislava.
 » » » B jsou obce o více než 25.000 obyvatelů a Karlovy Vary, Slezská Ostrava a Užhorod.
 » » » C jsou obce s více než 2.000 obyvatelů.
 » » » D jsou obce ostatní pod 2.000 obyvatelů.

Služné: Služné se stanoví v ročních částkách takto:

Stupeň	Kč
1.	9.000
2.	10.800
3.	12.600
4.	14.400
5.	16.200
6.	18.800
7.	19.800
8.	21.600
9.	23.400
10.	25.200
11.	27.600;

Činovné jest částka služebních příjmů, jež náleží katechetovi, pokud jest v činné službě. Činovné se vyměří podle skupin míst A, B, C, D, stanovených pro výměru činovného státních učitelů [§ 76 současného zákona o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon)], a stanoví se v ročních částkách takto:

- ve skupině míst A částkou Kč 4800,
- ve skupině míst B částkou Kč 4080,
- ve skupině míst C částkou Kč 3360,
- ve skupině míst D částkou Kč 2640.

Postup do vyšších stupňů služného nastává, jakmile katecheta dovrší tři roky započitatelné služební doby se služným bezprostředně předcházejícího stupně

Katechetům definitivním se zkouškou způsobilosti pro měšťanské školy se zvyšuje při přestupu služného o částku ročních 780 Kč, mají-li služné nejvýše 6. stupně, a o částku 1080 Kč, mají-li služné 7. nebo vyššího stupně; při druhém postupu do vyššího stupně služného, jenž následuje po přestupu na občanskou školu, a při každém postupu do vyššího stupně služného se zvyšují příslušné postupové částky vždy o 300 Kč, jde-li o postup až včetně do 7. stupně, a vždy o 600 Kč, jde-li o postup do 8. nebo vyššího stupně.

Katechetovi, jenž přestoupí ze školy občanské na školu obecnou, byv na ni dosazen definitivně nebo prozatímně, se vyměří služební plat tak, jako by byl od počátku své služební doby působil na škole obecné.

Zvýšení služného se provádí z moci úřední. Viz tabulky v příloze!

3. *Odměna duchovenstva* ve správě duchovní, jakož i *světských učitelů* za vyučování *náboženství* na veřejných školách obecných a občanských (vyjímajíc školy zřízené a udržované církvemi nebo náboženskými společnostmi a soukromými osobami, ať fysickými, ať právníckými, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi) ustanovuje se podle čl. IV. zák. ze dne 13. července 1922, čís. 251 Sb. z. a n. pro školy *občanské* na 6.80 Kč a pro školy *obecné* na 5.70 Kč za každou hodinu, ve kterou bylo vyučováno.

4. *Náhrada cestovní* při přespolních školách, vzdálených nejméně 1.5 km od řádného bydliště učitele náboženství, v odstavci 1. zmíněného zákona ustanovuje se na 2 Kč za každý km tam i zpět vykonané. (Zemský úřad honoruje i zbytky, desetiny km jako zlomky.) Je-li ke škole pravidelné spojení vlakové, přísluší učiteli takovému místo této náhrady cestovní jízdné II. třídy osobního vlaku tam i zpět.

Žádost za plat a cestné se podává na konci školního pololetí (zvl. tiskopis vydaný stát. nakladatelství značka ČIAB 80: Výkaz o počtu hodin a cest učitelů náboženství) a berní úřad má ji do měsíce vyřídit. Administratoru *excurrendo* nebo knězi ze sousední farnosti pověřenému výukou náboženství podle rozhodnutí nejvyššího správního soudu ze dne 15. V. 1930, č. 7417 ai 30 náhradu cestovní při udílení náboženství v cizím farním obvodu podle zákona nutno vždy počítati od řádného bydliště dotyčného učitele náboženství k školní osadě a ne snad od sídla příslušného farního úřadu.

Usnesením Zemského výboru českého z 9. IX. 1929, č. 379.979-13-4173, zmocněn Zemský úřad, aby též povoloval náhradu cestovní duchovní správě v mimořádných případech, je-li sídlo duchovní správy vzdáleno od školy 3 km tam i zpět, není-li tu pravidelného lidového dopravního prostředku (dráha, autobus a pod.) a nebude-li tím překročen rozpočet. Je-li tudíž v obci od fary škola vzdálena 1.5 km, může duchovní žádati za mimořádnou remuneraci vykonané cesty.

V Praze však (Velká Praha) se cestné členům duchovní správy neplatí, třebaž škola leží v jiné farní osadě, na níž člen duchovní správy vyučuje. (Nález nejvyššího správního soudu ze dne 8. září 1928.)

Spojování škol při jedné cestě si stanoví kněz duchovní správy sám tak, aby vyhovoval jeho duchovní správě. Má-li duchovní auto své a objedná za den více škol spojením jich v jednu cestu, má ovšem nárok jen na remuneraci ujeté cesty. Vydání na auto se mu hradí tím, že vyučuje v krátké době na více školách a urazí větší cestu.

Slevy na drahách pro členy duchovní správy, kteří vyučují 16 hod. náboženství týdně, počítajíc v to i ušlé km cesty, činí 33%, jako u státních zaměstnanců, a to buď pro jednotlivé případy nebo na celé prázdniny, t. j. od 15. VI. do 15. IX. běžného roku.

5. *Úslužné.* Nárok na výslužné mají jen zvláštní učitelé náboženství a platí pro ně obecně též pravidla jako pro literní učitele. Platí tudíž i pro katechety zákon ze dne 20. května 1930, č. 70 Sb. z. a n. a Nvl. čís. 96/30, jimiž upraveny byly odpočivné a zaopatřovací požitky. Nová pensijní základna stanovena je základním služným bez příbytečného, nenáleží k ní jednotný drahotní přídavek.

Platnost úpravy nových pensí stanovena je od 1. ledna t. r. pro pensisty, narozené v roce 1865 neb dříve.

Od 1. ledna 1931 pro naroz. v letech 1866 až 1869.

Od 1. ledna 1932 pro naroz. v letech 1870 až 1874.

Od 1. ledna 1933 pro naroz. v letech 1875 nebo později.

Výplata nových pensí provádí se podle přihlášky, jejíž tiskopis pensistovi se doručuje poštou do jeho bytu úřadem pensi mu vyplácejícím. Žádosti o zaslání tiskopisu jsou zbytečné. Tiskopis přesně ve vyznačených rubrikách vyplněný zašle se úřadu zpět.

Výslužné činí po desetileté započitatelné služební době 40% a za každý další rok služby 2.4% pensijní základny. Po započitatelné služební době 35 roků přísluší výslužné ve výši pensijní základny. Avšak výslužné takového učitele se vypočte tak, že se výslužné, které by mu příslušelo, kdyby byl po celou služební dobu započitatelnou plně zaměstnán (t. j. se 100% služebním platem), zmenší v poměru počtu týdenních hodin, které mu byly během jeho služební doby přiděleny — nejvýše však 18 hodin — k počtu týdenních hodin,

po které by byl vyučoval, kdyby byl býval plně zaměstnán po 18 hodin týdně.

6. *Přeložení.* Přeložení na dočasný odpočinek a otázka opětného ustanovení ve školní službě (Morava). Předpis § 83 zákona čís. 319/1917 zakládá — stejně jako dříve platný předpis § 66 zákona o právních svazcích učitelstva na Moravě ze dne 24. ledna 1870, č. 18 mor. z. z. — toliko pro školskou správu právo, povolati učitele quiescenta do činné služby, odpadnou-li příčiny dočasného odpočinku, nevybavuje však quiescenta korelátním právním nárokem na opětné povolání to. Nemá proto učitel veřejné školy národní stihatelného nároku na to, aby úřad vyhověl žádosti jeho za opětné uvedení do činné služby a neporušil úřad zákon, jestliže žádost tu v pořadu stolic zamítl. (NSS. z 8. XI. 1930 č. 7647/30.)

IV. DOZOR NAD VYUČOVÁNÍM NÁBOŽENSTVÍ.

1. *Státní dozor* nad vyučováním náboženství vykonávají především okresní a zemští inspektoři, na Slovensku a při školách, spravovaných přímo ministerstvem školství a národní osvěty, příslušní státní inspektoři školní. Státní dozor týká se zejména toho, šetří-li učitelé náboženství zákonů a předpisů, vydaných v jejich mezích.

Správcům (ředitelům) škol přísluší právo a povinnost, aby obcovali podle potřeby také vyučování náboženskému a dbali v mezích své působnosti jako bezprostřední představení školy, aby se i při něm šetřilo platných předpisů, zejména pak předpisů, týkajících se školního pořádku a školní kázně.

Žádnému státnímu orgánu dozorčímu ani správci (řediteli) školy však nepřísluší vykonávati vliv na obsah a metodu náboženského vyučování.

2. *Církevní dozor* nad vyučováním náboženství na školách obecných a občanských má *místní farář*. Z tohoto stanoviska jsou mu poddáni nejenom kaplani, ale i katechetové samostatní, event. laičtí katechetové. V jednotlivých vikariátech dohlíží *vikáři* (děkani) nad vyučováním náboženství. V Praze a ve větších městech jsou pro určité okresy od arc. konsistoře ustanovení zvláštní *školdozorci* (arc. inspektoři), jimž na konci školního roku katecheta předkládá řádně vyplněný dotazník.

3. *Náboženskou inspekci jest včas oznámiti okresnímu výboru školnímu.* Zemská rada školní oznámila arcib. konsistoři dopisem ze dne 4. prosince 1923, čís. III. A 965/3 ai 1922 — č. z. r. 113.348, že některé farní úřady žádají pouze správy škol, aby připustily změny rozvrhu hodin, koná-li se náboženská inspekce, a neuvědomují o tom okresní školní výbor. Zemská školní rada žádá, aby arcib. konsistoř upozornila vikariátní úřady na obsah ministerského výnosu ze dne 9. května 1919, čís. 51.259, otištěného ve Vládním věstníku z r. 1919 na str. 99 a ve Věstníku min. školství a národní osvěty z r. 1919 str. 96, a to zvláště na poslední větu odst. 2., podle níž nutno náboženské inspekce včas oznámiti okr. výboru školnímu a nikoliv správě školy. Arcib. konsistoř duchovním správcům ukládá, aby se podle toho řídili. (O. L. 1924, str. 4. N. 18.091/191.)

V. TRESTÁNÍ PORUŠENÍ POVINNOSTÍ.

1. *Disciplinární odpovědnost.* Kdokoli na veřejné škole vyučuje náboženství, podroben je stejně jako kterýkoli učitel jiný disciplinárním předpisům školským vůbec. (§ 7 zák. z 20. VI. 1872, č. 86 ř. z.).

Služební pragmatika učitelstva národních škol ze 14. září 1928, č. 162 Sb. z. a n. stanoví (v §§ 78—84):

Učitelé, kteří porušují své stavovské a úřední povinnosti, potrestají se, nehledíc na jejich odpovědnost podle trestního zákona, pořádkovými nebo disciplinárními tresty podle toho, jeví-li se porušení povinnosti jen jako porušení pořádku, nebo se zřením k tomu, že byly ohroženy nebo poškozeny zájmy státní, zájmy učitelského úřadu nebo zájmy školní, se zřením k způsobu a k závažnosti poklesku, k opěťování nebo k jiným přitěžujícím okolnostem jako služební přečin.

Učitelé, kteří jsou členy Národního shromáždění, nemohou býti vůbec stíháni pro své hlasování ve sněmovně nebo ve sněmovních výborech. Pro výroky, učiněné tam při výkonu mandátu, podrobeni jsou jen disciplinární moci své sněmovny.

K jakémukoli disciplinárnímu stíhání učitele, který je členem Národního shromáždění, je potřeba souhlasu příslušné sněmovny. Odepře-li sněmovna souhlas, je stíhání navždy vyloučeno.

Vládním nařízením ze dne 14. září 1928, č. 162 Sb. z. a n., není dotčeno právo představeného vyslovovati *výtky* podřízeným služebním místům, vytýkati podřízeným učitelům nepřístojnosti ve výkonu jejich učitelského úřadu nebo v jejich služebním chování, ani oprávnění nadřízeného úřadu ukládati jim podle platných předpisů náhradu nákladů nebo škod.

Je-li učitel na základě služebního poměru odsouzen administrativním nálezem k náhradě škody, může do třiceti dnů po tom, co admistrační nález nabyl právní moci, popírati nárok ten určovací žalobou proti státu, a to u soudu věcně příslušného, v jehož obvodu má v době doručení nálezu svůj obecný soud ve věcech sporných. Na tuto žalobu vztahují se předpisy článku XXXVIII. uv. zák. k civilnímu řádu soudnímu. Pokud se vyhoví žalobě, pozbývá nález na náhradu účinnosti

2. *Pořádkové pokuty* jsou:

- a) výstraha,
- b) výtka.

Právo uložití pořádkový trest přísluší — kromě disciplinární komise — úřadu služebně přímo nadřízenému, jakož i každému jinému nadřízenému úřadu, pokud se týče přednostům všech uvedených úřadů.

Dříve, než se uloží pořádkový trest, buď obviněnému učiteli poskytnuta příležitost, aby se písemně nebo ústně ospravedlnil.

Uložený pořádkový trest oznámí se učiteli písemně s udáním důvodů.

Pořádkové tresty se nezapisují do osobního výkazu.

Proti pořádkovému trestu, který neuložila ani disciplinární komise ani ministr školství a národní osvěty, může učitel podati do čtrnácti dnů stížnost u úřadu služebně přímo nadřízeného skrze orgán služebně přímo nadřízený.

O stížnosti rozhoduje přednosta nejbližší vyššího úřadu s vyloučením dalšího opravného prostředku.

3. *Disciplinární tresty* jsou:

- a) důtka,
- b) vyloučení z dosažení nejbližší vyššího stupně služného (adjuta, odměny),
- c) vyloučení z postupu do vyšších stupňů služného (adjuta, odměny),

- d) zmenšení služného (adjuta, odměny),
- e) přeložení na odpočinek se zmenšeným platem odpočivným,
- f) propuštění.

Disciplinární tresty mohou býti uloženy jen nálezem příslušné disciplinární komise na základě řádně provedeného řízení disciplinárního. Disciplinární tresty se zapisují do osobního výkazu. Vymazují se z něho po 3 letech, získal-li učitel za tu dobu nepřetržitě kvalifikaci aspoň »dobrou«.

Disciplinární nálezy nemohou býti správním opatřením ani měněny ani zrušeny.

VI. INSTANČNÍ CESTA.

Zachování instanční cesty. Úřední podání vůbec a zejména žádosti nebo stížnosti a odvolání, svědčící vyšším úřadům, podávati má učitel u úřadu sobě nejbližší nadřízeného, to jest u správy školy, v níž právě působí. Podatel má právo si vyžádati od správy školní potvrzení o tom, že jeho podání a kterého dne bylo od správy školy zasláno. Tato je předkládá okresnímu výboru školnímu jako úřadu druhé instance, od něhož jde podle potřeby k úřadu instance třetí: zemské školní radě, od té k ministerstvu školství a národní osvěty, které v některých určitých věcech předloží spis ministerské radě nebo i presidentu republiky.

Vyřízení úřadu vyššího je zpravidla závislé na zprávě, dobrozdání a návrhu úřadů nižších; proto se jim posílá zpět, jestliže strana nezachovala předepsaného pořadí instančního, a tak se cesta žádosti zdvojnásobí.

V řídkých případech (při stížnosti na samého správce školy), kde by podatel měl pochybnost, zdali správa školy spis vůbec předloží nebo zdali jej předloží včas, může učitel podati přímo okresnímu výboru školnímu opis podání, učiněného u správy školy, v obou spisech pak podotknouti, že se tak stalo. Tím se řízení urychlí, poněvadž správce školy takový spis musí dostati k vyjádření.

Žádosti jest kolkovati (5 Kč) a rovněž přílohy (1 Kč), jinak by byl žadatel pokutován.

Stížnost. Řádným opravným prostředkem je *stížnost* (odvolání, rekurs), jímž se učitel může dožadovati u vyššího úřadu, aby bylo přezkoušeno, změněno nebo zrušeno rozhodnutí nebo opatření orgánu nižšího (nižší instance), jímž bylo porušeno jeho zákonné právo. Stížnost musí býti podána včas a na pravém místě, jak ustanovuje zákon. Obyčejně má stížnost *účinek odkladný*, t. j. zastavuje se jí provedení naříkaného rozhodnutí (opatření) až do té doby, dokud odvolací instance nerozhodne o stížnosti. V některých případech však není odkladný účinek zákonem připuštěn.

Také stížnosti adresovati je úřadu, který je povolán, aby o nich rozhodoval; podávati se mají zpravidla písemně se všemi potřebnými doklady, a to služebním postupem skrze správce školy, pokud zákon výslovně neustanovil jinak.

Podle platných předpisů stížnosti do rozhodnutí místní školní rady třeba adresovati okresnímu školnímu výboru; podávají se prostřednictvím správy školy u místní školní rady do 8 dnů a mají účinek odkladací. Stížnosti do rozhodnutí okresního školního výboru adresují se zemské školní radě a podávají se do 14 dnů prostřednictvím správy školy u okresního školního výboru. Mají většinou odkladací účinek. Proti pokynům a rozkazům okresních školních inspektorů možno podati stížnost k okresnímu školnímu výboru, ale tato je bez odkladacího účinku. — Stížnosti do rozhodnutí zšř. ve věcech národního školství jest adresovati ministerstvu školství a národní osvěty a podati do 14 dnů po tom, co bylo rozhodnutí oznámeno, a to v Čechách u ošv., na Moravě a ve Slezsku u zšř. Stížnosti ty mají v Čechách a ve Slezsku účinek odkladací.⁵⁾ Bylo-li o žádosti

⁵⁾ Za platnosti zem. zák. čís. 4/1906 ř. z. pro Moravu nemá rekurs do rozhodnutí zem. škol. rady ex lege odkladného účinku, ježto úpravou, provedenou v textu zák. ze dne 12.-I. 1870 č. 3 z. z. zákonem ze dne 27. XI. 1905 čís. 4 ex 1906 z. z. přiznává se odkladný účinek sice v § 40. předposlední odstav. nadále rekursům do rozhodnutí okresní školní rady, avšak při rekursech do rozhodnutí zem. škol. rady (v novém znění § 40. poslední odstavec) není již o odkladném účinku zmínky. Rozhodnutí zem. školní rady jsou tudíž zásadně vykonatelná ihned jejich doručením; předmětem instančního rozhodování — k event. stížnosti strany — jest pouze otázka, bylo-li naříkané rozhodnutí zem. školní rady vydáno právem čili nic. (Nález. nejv. správního soudu ze dne 6. listopadu 1930 čís. 16829/30.)

neb stížnosti rozhodnuto pořadem instancí až u nejvyšší instance (ministerstva školství a národní osvěty), může se učitel ještě domáhati, aby toto konečně rozhodnutí bylo zrušeno *nejvyšším správním soudem v Praze*. Stížnosti, svědčící tomuto soudu, musí býti podepsány advokátem a podávají se do 60 dnů (2 měsíců) ode dne nářikáného rozhodnutí poslední instance přímo u nejvyššího správního soudu.

Námítky a odvolání ve věcech platových V platových věcech platí tato zvláštní ustanovení:

Byly-li úřadem upraveny služební příjmy učitelovy z *úřední moci*, může učitel, když byl o tom výměrem vyrozuměn, do 15 dnů *podati námítky*, o kterých rozhodne úřad, jenž opatření učinil.

Z tohoto rozhodnutí, jakož i z rozhodnutí, které nebylo vydáno z *úřední moci*, nýbrž na žádost nebo přihlášku učitelovu, může se učitel *odvolati* do 15 dnů k ministerstvu školství a národní osvěty nebo k úřadu jemu přímo podřízenému, ač byl-li ministerstvem zmocněn, aby o odvolání rozhodl s konečnou platností.

Námítky a odvolání ve věcech platových podávati jest v 15denních lhůtách vždy u úřadu, který rozhodl v první stolici. Lhůta se počíná dnem následujícím po doručení výměru a končí se 15. dnem kalendářním. Případne-li však 15. den na neděli nebo na svátek státem uznaný, končí se lhůta nejbližším dnem pracovním. Lhůta je dodržena, byly-li námítky nebo odvolání před jejím uplynutím podány buď:

a) u úřadu, jehož přednosta je povolán, aby bezprostředně vykonával na učitele služební dozor (služební úřad), nebo

b) na poštu k dopravě úřadu, který rozhodl v první stolici, nebo služebnímu úřadu.

Byly-li učitel vypláceny příjmy nižší, než mu náležely, může uplatňovati nárok na doplatek jen za tři roky od splatnosti nesprávně vyplacené částky.

VII. LIDOVÁ VÝCHOVA.

1. *Pojem lidové výchovy*. Lidová výchova, lidová výchova či výchova dospělých (Adult Education) přičleňuje se přirozeně jako nejvyšší stupeň ke svým podstupňům:

výchově dětství a výchově jinošství. Jenže, kdežto dětství a jinošství jsou vrstvy, jež zahrnují v sobě množství lidských jedinců nevyvinutých a nevychovaných po stránce i organické i duševní i sociální, lidová výchova či výchova dospělých se týká společenské vrstvy, obsahující jedince jistě biologicky a snad i po některé stránce života duševního a sociálního vyvinuté a vychované a jen snad částečně vyvinuté a nevychované. První musí býti vychovávání všichni (v dětství a jinošství), druzí — netýká se všech — pokud se jim z různých důvodů náležitá výchova nedostalo a tudíž ještě ve svém a obecném zájmu výchovy potřebují.¹⁾

2. *Normativní činnost lidovýchovná.* Již 7. února 1919, č. 67 Sb. z. a n. vydán zákon o organizaci lidových kursů občanské výchovy a brzy potom 22. července, čís. 430 Sb. z. a n. téhož roku zákon o veřejných knihovnách obecních. Podle uvedených zákonů zřízena v každé obci *místní osvětová komise a knihovní rada*, v každém okrese zřízen *osvětový sbor*. V roce 1920 ze dne 30. ledna, čís. Sb. z. a n. vydán pak zákon o pamětních knihách obecních, podle něhož je každá obec povinna vésti obecní kroniku za dohledu letopisecké komise, čímž věru se zachovává budoucnosti památka zvláště cenná. Zákonem ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. z. a n. v čl. VII., odst. 1. se uvádí povinná *spolupráce lidovýchovná učitelstva národních škol*.

3. *Organisace lidovýchovy.* V čele rozsáhlé lidovýchovné činnosti stojí ústřední orgány: lidovýchovné oddělení ministerstva školství a národní osvěty spolu s osvětovým oddělením při školském referátě v Bratislavě a osvětovým referentem při zemském úřadě v Užhorodě, dále dva knihovní inspektoři pro německé a pět osvětových referentů při krajských ústředích osvětových sborů. Činnost těchto orgánů úředních směřuje k tomu, aby zmíněné lidovýchovné zákony byly prováděny a aby instituce, jimi v život vyvolané, mohly zdárně plnit své podání. Vydány jsou odborné časopisy: Česká osvěta, Náš lid, Volksbildungsarbeit a řada informačních časopisů krajských, dále příručky pro osvětové pracovníky, knihovníky a kronikáře a literaturu pomocnou. Každý rok se konají na všech učitelských ústavech před-

¹⁾ Bláha A. In.: Problém lidové výchovy. Její pojem, úkoly a předpoklady. 1927, 21.

nášky o lidovýchově a knihovnictví, aby kandidáti byli poučeni o příslušných zákonech a získání pro práci osvětovou. Vydržuje se *státní škola knihovnická* s oddělením českým a německým a podporují se finančně vyšší lidové školy a lidovýchovná činnost sborů a spolků. Důležitým ústavem pomocným je *Státní ústředna diapositivní a filmovací*. Byla založena r. 1920, aby opatrovala populární přednášky se světelnými obrazy a půjčovala je vzdělávacím organisacím za výhodných podmínek. Přednášky půjčuje školám a osvětovým sborům a komisím a vůbec vzdělávacím spolkům za nepatrný poplatek Kč 15.— za přednášku se 100 obrazy. Serii může si vypůjčovat ponechat týden, takže při nezměněném nákladu lze ji předvésti několikrát. Ústředí má odbočku v Bratislavě a spolupracuje s ústřednou v Praze.

Vlastní práci osvětovou organisují a provádějí okresní sbory osvětové (v městech s více než 10.000 obyvateli) a místní osvětové komise. Nejvýznamnější součástí lidovýchovné práce jsou *veřejné knihovny obecní*. Začátkem roku 1928 bylo v republice 15.355 veřejných knihoven obecních s půlšesta milionem knih a více než 16 miliony korun příjmů.

Z podnětu presidenta T. G. Masaryka vznikl roku 1925 přetvořením Svazu osvětového »Masarykův lidovýchovný ústav«, na nějž president z Národního fondu u příležitosti 70. narozenin věnoval 4 mil. Kč. Na Moravě r. 1928 se utvořil Svaz osvětových ústředí moravsko-slezských (Brno, Jakubská 1). Na Slovensku vznikl koncem r. 1919 Osvetový sväz pre Slovensko v Bratislave. V Užhorodě založen Podkarpatoruský svaz osvětový. Němci mají Zentralwanderbücherei.

Je nesporno, že s naší samostatností přibylo lidové výchově nových úkolů.²⁾ Z povinnosti lidovýchovné práce není vyňat ani katecheta, a není-li snad k ní přibírán, měl by se sám k ní hlásiti. Je-li jeden z hlavních předpokladů lidovýchovy kvalifikovaný lidový vychovatel, pak nemůže býti katechetovi překážkou v jeho činnosti snad to, že je knězem, právě naopak jemu zvláště je možno bez jakékoliv snad tendence působiti k rozšíření kultury, kterýžto úkol dávno vlastenečtí kněží

²⁾ Tamže. 7.

plnili. A co přinesl jejich hlas buditelský, činorodý, volající k novému životu!³⁾

Zákon ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. z. a n. v čl. VII. nařizuje: Učitelé všech kategorií (tudíž i katecheta) . . . jsou povinni podle pokynu nadřízeného úřadu spolupůsobiti . . . při práci lidovýchovné zákonně organisované podle místní potřeby, a to až do 4 hodin týdně nad normální míru účelné povinnosti . . . Povinná činnost lidovýchovná a osvětová se neodměňuje. Vládní nařízení ze dne 8. března 1923, č. 52 Sb. z. a n. v § 4 v odst. 2.: Spolupůsobení učitelstva při práci lidovýchovné vztahuje se především na funkci knihovníka při veřejných knihovnách obecních, zřízených podle zák. č. 430/1919 Sb. z. a n. v obcích do 2.000 obyvatelů, a na důležité funkce při okresních vzdělávacích sborech a místních osvětových komisích (jako jsou funkce předsedova, jednatele, pokladníka). Převzetím jmenovaných funkcí pokládá se povinnost učitelova za zcela splněnou.

Tím však nemůže se uspokojovati, nýbrž musí viděti v lidové výchově v první řadě ten cíl, aby probouzela síly a schopnosti, které by jinak zůstaly buď neprobuzeny nebo jen nedokonale vyvinuty. Krásně vytyčuje nezbytné vlastnosti lidové výchovy křesťanský sociolog, prof. Dr. B. *Uašek*: Přednášky lidové výchovy, to nesmějí býti jen odpadky, jež učenci shazují se svého stolu dolů prostému lidu. To nesmí býti jen almužna s povýšeností udílená. Jeden z hlavních důvodů, proč veliká část universitních extensí, určených pro lid, ztroskotala, bylo právě to, že taková lidová přednáška je vlastně jen poněkud rozředěná vědecká přednáška. Opravdu lidovýchovná přednáška je výkonem skutečně uměleckým a předpokládá, že řečník zná řádně duševní úroveň posluchačstva, jeho chápavost, jeho potřeby duševní, a přednáška musí býti plně přizpůsobena těmto zřetelům. Dovésti takřka hráti na klavír duše lidu, toť umění velmi nesnadné a velmi řídké.⁴⁾

³⁾ Srovn.: *Ant. Rybička*: Přední křisitelé národa českého; *Fr. Bílý*: Od kolébky našeho obrození; *Peroutka Ferd.*: Jací jsme. 1924; *J. Hronek*: Kněží buditelé národa čsl., 1920; *Týž*, Kněz v českém národním obrození, 1924; literatura další tamže uvedena.

⁴⁾ *Walter*: Bildungspflicht des Katholizismus nach den Grundlagen der christlichen Ethik, 1922; *Matula A.*: Lidová výchova v Československé republice. 1928; *Uašek B. dr. prof.*: Kře-

Jako každá výchova i výchova lidová nesmí přehlížeti posledního cíle člověka a nesmí býti v rozporu s náboženstvím zjeveným a jeho požadavky. Při nejmenším nesmí obsahovati nic, co by bylo ohrožením náboženského života a mravnosti v duši.⁵⁾

Ale výchova se nese z veliké míry duchem takovým, z něhož je vše nadpřirozené vyloučeno a jenž hledí ducha ještě více připoutati k tomuto světu a odvésti jej co nejpronikavěji od Boha.⁶⁾ Je-li laicisován, sekularisován, zesvětštván — to vše pod heslem neutrality — duch školy národní i další, pak tento duch laicisace ovládá skoro výlučně i instituce lidovými ve mnohých státech. Pro nadpřirozené momenty tam není místa.⁷⁾

Avšak ani kdyby nebylo v lidové výchově přímých útoků proti náboženství, kdyby se spokojila s jistým uctivým ignorováním všeho náboženského, ani to by nestačilo. Náboženská stránka je něco tak velikého a nepostradatelného pro jednotlivce i společnost, že i lidová výchova musí pozitivně přispívati k vývoji náboženského života. Jsou tedy i náboženské látky v lidovými plně na místě.⁸⁾ Proti náboženství vystupují hlavně vědeckí romantikové, ale nemůžeme zavíratí oči před faktem, třebas by leckomu se zdál nepochopitelný, že je dosud také nemálo lidí a nejsou to jen lidé úzkého rozhledu a malého vzdělání — kteří vskutku nábožensky cítí⁹⁾ a s takovými spolupráce katechetovi nebude obtížná.

VIII. LAICKÁ KATECHESE.

§ 1. *Laický učitel náboženství.*

1. *Kurs pro laické učitele náboženství.* Již na Pražské synodě v roce 1860 tit. II., cap. VI. se doporučuje laická katechése: »Ježto je tolik potřebno a důležito, aby mládež byla v náboženské nauce dobře vyučena, ale počet kněží u nás nedostačuje, Otcové na této synodě sociologie díl III.: Sociální práce se zvláštním zřetelem k sociální činnosti kněžské, 1929.

⁵⁾ *Uašek* v u. sp., str. 243.

⁶⁾ *Uašek* v u. sp., str. 244.

⁷⁾ *Uašek* v uv. sp., str. 245.

⁸⁾ *Uašek* v uv. sp., str. 246.

⁹⁾ *Kádner*. Náboženství a škola, 7.

nodě shromáždění prosí všech pastýřů duší a vroucně si žádají, aby mimo učitele naváděli věřící a zbožné laiky obojího pohlaví k tomu, aby chlapce i dívky v náboženství vyučovali«

V roce 1909 založen v Praze spolek »Laická katechese«. Podobným, soukromým opatřením dočasným pro nedostatek sil z řady duchovenstva jest tak zvaný »Kurs pro laické učitele náboženství«, pořádaný v době od října do dubna při žen. učitel. ústavě v Praze II., Ječná 27, klášter u sv. Anny. Na rozdíl od Laické katechese tento kurs má řádný organizační statut a vlastní zkušební řád způsobilosti katechetské. Kdo vykoná předepsané zkoušky s dobrým prospěchem, dostane vysvědčení způsobilosti, aby v čas potřeby byl pověřen kano-nickou missí vyučovati *výpomocně* katolickému náboženství na veřejných školách obecných a občanských.

2. *Disciplinární odpovědnost.* Laický učitel, který učí na veřejné škole náboženství, podroben je stejně jako kterýkoliv učitel jiný disciplinárním školským předpisům (§ 7 zák. z 20. VI. 1872, č. 86. ř. z.).

§ 2. *Průpravné vzdělání a zkoušky.*

Ordinariátní list pražské arcidiecése přináší v 1. čísle, roč. 1930 na str. 7. a dalších pod čís. 146 tento *zkušební řád způsobilosti katechetské pro laiky na obecných a občanských školách:*

Článek 1.

A. *O podmínkách připuštění ke zkoušce.*

§ 1. Ke zkoušce mohou býti připuštění laici obojího pohlaví, když prokáží:

I. *Předběžné vzdělání:*

1. Dokončeným studiem středoškolským,
2. v případech výjimečných vzděláním nižším.

V obou případech k doplnění a specifikování předběžného vzdělání všeobecného je třeba buď absolutoria katechetského kursu, nebo alespoň přípravného vzdělání katechetského za vedení některého kněze.

K žádosti za připuštění ke zkoušce je třeba jako dokladů:

1. Vysvědčení maturitního, resp. posledního vysvědčení semestrálního.

2. Dokladu o absolvování katechetského kursu neb o přípravném vzdělání.

§ 2. Fysickou a mravní schopnost. Doklady pro ni jsou:

1. Křestní list. Budou připuštěni kandidáti obou pohlaví ve věku od 19—40 let.

2. Vysvědčení lékařské o způsobilosti k povolání učitelskému.

3. Doporučení příslušného farního úřadu.

4. Potvrzení o biřmování.

Článek 2.

B) O zkoušce samé.

§ 3. I. Lhůta zkušební jest dvakrát do roka, v období jarním a podzimním. Dny zkoušky budou včas oznámeny žadatelům ke zkoušce připuštěným.

§ 4. II. Zkouškou jest prokázati:

1. Znalost učiva náboženského, předepsaného pro školy obecné, resp. občanské.

2. Pedagogicko-metodickou znalost a správnost mluvy.

3. Znalost církevních a státních předpisů i zákonů školních.

§ 5. III. Způsob zkoušky:

Zkouška se děje:

1. U kandidátů způsobilosti katechetské pro školy občanské písemně a ústně.

Písemnou prací je zodpověděti dvě otázky, jednu teoretickou a druhou kasuistickou z pedagogiky a katechetiky. Pomůcek užívati není dovoleno.

2. U kandidátů způsobilosti katechetské pro školy obecné jen ústně.

Ústní zkouška v obou případech se koná:

a) z Písma sv. Starého i Nového Zákona,

b) z věrouky,

c) z mravouky,

d) z liturgiky,

e) z církevního dějepisu,

f) z pedagogiky, katechetiky a metodiky.

3. V obou případech prakticky, a to výstupem katechetským před docentem katechetiky neb i komisí na škole obecné, resp. občanské.

4. Zkouška se děje jazykem vyučovacím škol, pro něž se prokazuje způsobilost. Žádá-li kandidát prokázati způsobilost k vyučování v obou zemských jazycích, určí se mu způsob průkazu toho.

5. Zkouška z jednotlivých předmětů trvá nejvýše 20 minut pro každého kandidáta; praktický výstup 30 minut. Na celou zkoušku způsobilosti pro školy občanské jsou vyměřeny dva dny, a to jedno půldne prvního dne je určeno pro práci písemnou, dopoledne druhého dne praktickému výstupu a odpoledne ústní zkoušce. Zkouška způsobilosti pro školy obecné může býti ukončena během jednoho dne; dopoledne praktický výstup, odpoledne ústní zkouška.

6. Ke zkoušce způsobilosti pro školy občanské se může přihlásiti jen ten, kdo prokáže, že po 2 roky (20 měsíců školních) vyučoval náboženství na školách národních.

§ 6. Zmírnění zkoušky.

Kandidáti, kteří prokázali částečnou způsobilost jinak, mohou dosíci zmírnění zkoušky.

O zmírnění zkoušky rozhoduje zkušební komise.

§ 7. Výsledek zkoušky :

1. prospěch zkoušky se posuzuje:

a) z jednotlivých předmětů jednotnou známkou: výborně, chvalitebně, dobře, dostatečně, nedostatečně.

b) V celku posudkem, prohlašujícím kandidáta velmi dobře, dobře způsobilým neb prostě způsobilým, částečně neb úplně nezpůsobilým.

2. Nezpůsobilost:

a) částečná — při nedostatečné známce z jednoho předmětu; v tom případě je nutna oprava z téhož předmětu v následujícím termínu zkušebním.

b) Úplná, při nedostatečné známce ze dvou nebo více předmětů. Tu jest třeba opravné zkoušky celé, která se povolí pouze jednou.

3. Způsobilost se prokazuje:

a) všeobecně:

α) kandidát jest uznán velmi dobře způsobilým, má-li z jednotlivých předmětů alespoň polovinu velmi dobrých a chvalitebných a žádnou dostatečnou,

β) dobře způsobilým, má-li většinu dobrých a žádnou dostatečnou,

γ) způsobilým v ostatních případech.

b) speciálně:

α) pro školy venkovské,

β) pro školy městské.

Kanonickou misi k úřadu učitelskému uděluje Ordinarius místa, kde kandidát má působiti.

Článek 3.

C. O zkušební komisi.

§ 8. Zkušební komisi, kterou ustavuje Ordinarius, tvoří:

1. Předseda a jeho náměstek jako zástupci Ordinariátu.

2. 5 examinátorů. Jsou Ordinariem ustanoveni z řad profesorů náboženství na středních školách a přednášejí též v kursu katechetském, je-li pořádán. Členové zkušební komise jsou honorováni z tax, sebraných při jednotlivých zkouškách.

§ 9. Zkušební komisi přísluší:

a) Připouštěti žadatele ke zkoušce.

b) Povoliti zmírnění zkoušky podle § 6.

c) Ústně zkoušeti a stanoviti způsobilost kandidovu. Znamky sami zapíší a podpisem ověří.

d) Rozhodovati o zmírnění nebo prominutí předepsaných tax.

Článek 4.

D. O taxách.

§ 10. 1. Kandidát je povinen zaplatiti příslušnou taxu (50 Kč) před zkouškou. Za duplikáty vysvědčení způsobilosti se platí zvláštní taxa, stanovená Ordinariátem.

2. V případě opravných zkoušek nutno zaplatiti taxu poloviční při opravě částečné, celou znova při opravě úplné.

3. Rozhodovati o zmírnění neb prominutí předepsaných tax přísluší zkušební komisi.

Článek 5.

E. O závaznosti zkušebního řádu.

§ 11. Zkušební řád tento zavazuje všechny laiky obojího pohlaví, pokud aspirují na místo laických učitelů náboženství.

§ 12. Zkušební řád tento nabývá platnosti dnem 1. ledna 1927 a byl schválen pražským Ordinariátem.

§ 3. Statut kursu pro laické učitele náboženství.

A. Stanovení obecná.

§ 1. Kurs pro laické učitele náboženství má za úkol specifikovati a doplniti všeobecné přípravné vzdělání laiků obou pohlaví, římsko-katolického vyznání, kteří hodlají věnovati se katechetskému povolání.

§ 2. Úkolu toho má býti dosaženo:

1. Pravidelným pořádáním odborných přednášek z náboženského učiva.

2. Vydáváním příruček pro laické učitele náboženství.

§ 3. Učební předměty kursu jsou: 1. Písmo svaté obojího Zákona. — 2. Věrouka. — 3. Mravouka. — Pedagogika a katechetika s hospitacemi a praktickými výstupy, jakož i znalost školských zákonů a nařízení. — 5. Liturgika. — 6. Dějiny církevní.

§ 14. Jazyk vyučovací jest český.

§ 5. Kurs jest pořádán: 1. kdykoliv tak uzná za nutné a prospěšné Ordinarius, jenž také jmenuje učitelský sbor kursu a rozhoduje o délce kursu a počtu přednášek. — Výdaje spojené s pořádáním kursu jsou hrazeny ze zápisného a školného (viz § 10.).

B. Stanovení zvláštní.

I. Učitelský sbor kursu:

§ 6. 1. Učitelský sbor je složen:

a) z předsedy,

b) z pěti profesorů.

2. Předsedu a profesory jmenuje Ordinarius, jenž ustanovuje též svého zástupce ke zkouškám po ukončení kursu konaným.

§ 7. Učitelský sbor zvolí si ze svého středu sekretáře a pokladníka kursu a koná vedle počáteční a závěrečné během kursu alespoň 2 konference poradní.

II. Posluchači kursu.

§ 8. Zahájení kursu oznámí se vždy v denních listech a žádosti za přijetí nutno podati do stanovené lhůty. O vyřízení žádostí opožděných rozhodne sbor učitelský v počáteční poradě.

§ 9. Přijímání jsou k úřadu katechetskému schopní laici obojího pohlaví, vyznání římsko-katolického, a to za posluchače řádné neb externí (podle § 12),

1. když na doporučení farního úřadu:

- a) prokáží dokončená studia středoškolská,
- b) s výjimkou vzdělání nižší.

2. K žádosti za přijetí jest tedy přiložiti vedle křestního listu a potvrzení o biřmování:

- a) doklady o předběžném vzdělání;
- b) doporučení farního úřadu, v němž musí býti potvrzen zejména příkladný náboženský život žadatelův,
- c) lékařské vysvědčení o schopnosti k úřadu učitelskému.

§ 10. Poplatky jsou: Zápisné a školné.

1. Zápisné činí 20 Kč, jež musí zaplatiti všichni přijatí posluchači, řádní i externí.

2. Školné jest stanoveno na 120 Kč na celou dobu kursu. Od školného osvoboditi může v případech prokázané nemajetnosti učitelský sbor v prvním měsíci kursu. Průkaz o nemajetnosti musí býti potvrzen farním a obecním úřadem.

§ 11. Pro řádné posluchače je pravidelná návštěva kursu závaznou. Neomluvené zanedbání přednášek po celý 1 měsíc zbavuje práva na potvrzení absolutoria kursu.

§ 12. Externisté budou přijímání jen potud, pokud počet řádných posluchačů nedosáhne čísla 30. Externisté platí zápisné a taxu při zkoušce, školného neplatí.

III. O vyučování.

§ 13. Rozsah přednášeného učiva náboženského je tvořen rámcem osnov pro školy obecné a občanské.

2. Vyučování jednotlivým předmětům je rozděleno na hodinové přednášky. Přesný rozvrh hodin bude sestaven vždy na začátku kursu. Předměty i látka přednášená jsou zapisovány do třídní knihy kursu.

3. Hospitace a praktické výstupy jsou konány v době účastníkům kursu příhodné.

IV O z k o u š c e .

§ 14. Zkoušky pro účastníky kursu se konají vždy na konci kursu, a to podle předepsaného zkušebního řádu před zkušební komisí pro katechetskou způsobilost laických učitelů náboženství, Ordinariem jmenovanou.

§ 15. Absolventi kursu: 1. obdrží potvrzení absolutoria, které je opravňuje přihlásit se ke zkoušce. — 2. Kdo z absolventů kursu nepodrobí se zkoušce způsobilosti katechetské po absolutoriu kursu během dvou let, musí prokázat speciální přípravné vzdělání znovu. — 3. Taxy za zkoušku, která je stanovena pro externisty na 50 Kč, řádní absolventi kursu neplatí.

PŘÍLOHY.

Rozdělení školních roků do tříd a oddělení.

a) Školy s osmi školními roky (1.---8. škol. rok).

Poznámka: Oddělení: a =1, b =2, c =3, d =4.

	a	b	c	d
Škola jednotřídní nedílná	1	2	3	4
Škola jednotřídní dílná	1	2	3	4
Škola dvoutrídni nedílná	1	2	3	4
Škola dvoutrídni dílná	1	2	3	4
Škola trojtrídni	1	2	3	4
Škola čtyřtrídni	1	2	3	4
Škola pěttrídni	1	2	3	4
Škola šestitřídni	1	2	3	4
Škola sedmitřídni	1	2	3	4
Škola osmitřídni	1	2	3	4

	a	b	c	d
Škola jednotřídní nedílná	1	2	3	4
Škola jednotřídní dílná	1	2	3	4
Škola dvoutrídni nedílná	1	2	3	4
Škola dvoutrídni dílná	1	2	3	4
Škola trojtrídni	1	2	3	4
Škola čtyřtrídni	1	2	3	4
Škola pěttrídni	1	2	3	4
Škola šestitřídni	1	2	3	4
Škola sedmitřídni	1	2	3	4
Škola osmitřídni	1	2	3	4

b) Školy s pěti školními roky (1. – 5. škol. rok).

Škola jednotřídní	a	b		c	
	1	2	3	4	5
Škola dvoutrídní	a	b	a	b	
	1	2	3	4	5
Škola trojtrídní	1	a	b	a	b
		2	3	4	5
Škola čtyřtrídní	1	2	3	a	b
				4	5
Škola pětitrídní	1	2	3	4	5

Zatímní jednotná osnova pro vyučování katolickému náboženství na pětiletých obecných školách v arcidiecési pražské.

1. *Rozvrh učebních látek* na jednotlivé hodiny *neváže katechetu naprosto*. Může podle okolností látku na hodinu určenou rozšířit nebo zkrátit, jen když, co předepsáno jest, v roce probere.
2. *Články z biblických dějin* čísla označené *buďtež* dětem podle jejich věku a chápavosti *vypravovány*. Důležitá místa, která mají povahu *messiánskou* nebo *dogmatický význam*, po případě *týkají se sv. svátostí*, *buďtež* slovně *nacvičena*.
Soustavné biblické vyučování končí třetí třídou. — Na středním stupni volba biblických příkladů řídí se katechismem, jinak při příkladech ponechává se katechetovi úplná volnost.
3. *Proložené otázky a místa z Písma sv. jest nacvičiti na paměť*. Otázky, které *týkají se pravd náboženských*, jež každý katolický křesťan znáti a plniti musí, jsou *půltočně tištěny*.
4. Ve všech třídách náboženská hodina *počíná a končí modlitbou* nebo *zbožnou písní*.

Zkratky.)*

- P = Veliká dějprava biblická od Jana Panholzera.
S = Biblický dějepis od Dr. Schustera.
Pk = týká se svátosti pokání.
Př = týká se svátosti oltářní.
I₁ = 1. tajemství růžence radostného.
M = Modlitby v přídatky »Malého« po případě »Středního« katechismu.
č = částečně.
odst. = odstavec.

*) V přítomné době v některých diecésích se užívá jiných učebnic, zejména rozšířeny jsou učebnice *Kubičkovy*, *Jedličkovy* a na Slovensku *Dra Filkorna* a katechismus Spolku čes. katechetů. Vedle *Špalovy* Bibl. dějpravy, podle Knechta psané, připravuje novou českou biblickou dějpravu biskup *Msgre Dr. A. Podlaha*.

A. Učebná osnova pro vyučování katolickému náboženství na nižším stupni.

Poznámky:

1. Čísla otázek malého katechismu, jimiž označeny jsou pravdy z biblického vypravování odvozené, *platí jen pro katechetu.*
2. Při člancích biblických, které vztahují se na svátost pokání a na svátost oltářní, budiž pověděno dětem tolik, aby v druhém školním roce *v čase velikonočním obě tyto svátosti současně přijati mohly.*

Tyto biblické články jsou v učebné osnově pro nižší stupeň označeny značkami: Pk, Pž.

Učebná osnova pro 1. třídu.

Biblický dějepis.

1. Vyučování buď *názorné* a opírej se zvláště v prvních hodinách o okolí a život dítěte.
2. Doporučí se vyzvědět v prvních hodinách, co děti o náboženství již vědí a co se modlí.
3. *Hodin k opakování* určených lze i tak použít, že katecheta již dříve několik lekcí opakuje a potom novou látku připojí.

Normální osnova učebná.

1. třída.

Učebný cíl: Stvoření, pád prvních lidí, zaslíbení Vykupitele. Život Pána Ježíše.

Modlitby: Křesťanský pozdrav, znamení sv. kříže, otčenáš, zdrávas, modlitbu k andělu strážci, věřím v Boha, modlitba ranní a večerní.

Žádná učebná kniha.

Arcibiskupská konsistoř v Praze dne 26. července 1917 nařizuje, aby podle této osnovy, počínajíc nejbližším školním rokem 1917/18, ve všech školách obecných v arcidiecési sv. náboženství bylo vyučováno.

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Foučky vyvozene
1.—3.	<p>Uvítání dítěte. Ježíš, přítel dětí. (Podle obrazu.) Křesťanský pozdrav. Krátká ranní modlitba.</p>	<p>Spínání rukou. Znamení sv. kříže.</p>
<p><i>I. Prazjevení.</i> Stvoření světa, hřích prvních lidí, zaslíbení Vykupitele.</p>		
4.	<p>Stvoření světa. (První 3 dny.) P. 1. S. 1.</p>	<p>Bůh je věčný: Bůh je vždy. (18. č.) Bůh je duch: Bůh nemá těla. (17. č.) Uěřím v Boha.</p>
5	<p>Stvoření světa. (4.—7. den.) P. 1. S. 1.</p>	<p>Stvořiti: z něeho něco učiniti. (34.) Bůh je všemohoucí: Bůh může učiniti všechno, co chce. (23. č.) Otec všemohoucí. Uěřím v Boha, Otce všemohoucího. Oslovení modlitby Páně.</p>
6.	<p>Krátká večerní modlitba.</p>	

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

7. Stvoření andělů a pád některých.

P. 2. S 2. č

1c. *Jací byli andělé?*

2. *Jakými se stali někteří andělé?*

3. *Kterak potrestal Bůh pyšné anděly?*

4. *Kterak jmenujeme zavřené anděly?*

5. *Kterak odměnil Bůh dobré anděly?*

Stvořitel nebe i země.

1c. *Všichni andělé byli dobří a blaženi. (3. č.)*

2. *Někteří andělé stali se pyšnými. (39. č.)*

3. *Bůh pyšné anděly zavřhl do pekla. (40. č.)*

4. *Zavřžené anděly jmenujeme ďáblové. (41. č.)*

5. *Bůh odměnil dobré anděly blažeností v nebi. (42. č.)*

Bůh je spravedlivý: Bůh dobré odměňuje a zlé trestá. (25. č.)

1. *prosba modlitby Páně.*

8. Andělé strážci

6. *Kterak jmenují se andělé, kteří nás ochraňují?*

6. *Andělé, kteří nás ochraňují, jmenují se andělé strážci. (43. č.)*

Modlitba k andělu strážci.

9. a 10. Stvoření prvních lidí.

Ráj.

P 3. S 3.

1. *Kterak jmenovali se první lidé?*

2. *Z čeho se skládá člověk?*

1. *První lidé jmenovali se Adam a Eva. (49. č.)*

2. *Člověk skládá se z těla a duše. (46. č.)*

Duše lidská je nesmrtelná.

2. a 3. *prosba modlitby Páně.*

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
11.	První přikázání a hřích prvních lidí. P 3., 4. S. 3., 4	3. Hřeší, kdo Boha neposlouchá. Bůh jest všudy přítomný: Bůh jest všude. (20. č.) Bůh jest vševedoucí: Bůh ví všecko. (21. č.) 6. prosba modlitby Páně.
12.	Trest za hřích. P 4. S 5.	Bůh je nejvyšší svatý: Bůh miluje dobré a ne- návidí zlé. (24. č.) Bůh je nejvyšší spravedlivý. 4. prosba modlitby Páně.
13.	Hřích dědičný. Zaslíbení Vykupitele.	4. Hřích Adamův uškodil také nám všem. (54. č.) 5. Hřích Adamův uškodil nám všem, že jej všichni po Adamovi dědíme. (54. č.) 6. Tento hřích jmenuje se hřích dědičný. (55. č.) 7. Bůh slíbil prvním lidem po hřichu, že jim pošle Vykupitele. (57. č.) 8. Slíbený Vykupitel jest Ježíš Kristus. (59. č.) Bůh jest nejvyšší milosrdný: Bůh rád nám všechny hříchy odpouští, chceme-li se pu- lejší. (27. č.) 5. a 7. prosba modlitby Páně.

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
14. 15.	Opakování.	<p><i>Uěřim v Boha, Otce všemohoucího. Stvořitele nebe i země.</i></p>
	<p>II. <i>Nejdůležitější události ze života Pána Ježíše.</i></p> <p>1. Dětství a mládí Pána Ježíše.</p>	
16.	Zvěstování narození Páně. P 2. S 2.	Kratičký výklad a nacvičení 1. části zdrávasu. <i>Jenž se počal z Duchu svatého.</i>
17.	Navštívení Panny Marie. P. 3. č. S 3. č.	Dokončení zdrávasu.
18.	Narození Pána Ježíše. P 5., odst. 1., 2. S 5., odst. 2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Otec P. Ježíše jest <i>Bůh Otec.</i> <i>I v Ježíše Krísta... Pána našeho.</i> 2. Svatý Josef byl <i>pěstoun P. Ježíše.</i> (67. č.) 3. Matka P. Ježíše byla <i>Panna Maria.</i> (65. č.) <i>Jenž se počal... narodil se z Marie Panny.</i> 4. Pán Ježíš narodil se v <i>Bellémě.</i> (68. č.) <i>Vánoce.</i>

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

19. Pastýřové u jesliček.
Obřezání Páně. S 6.
P 5., odst. 3., S 6.
6., odst. 1.

Návštěva kostela (jesličky).
Narodil se Kristus Pán. (Koledy.)
Vánoční stromek.

20. Příchod mudrců.
P 7. S 8.

Svatí tři králové přinesli P. Ježíši:
zlato: věřili, že jest *král*,
kadidlo: věřili, že jest *Bůh*,
myrrhu: věřili, že jest *člověk*.
Dejte P. Ježíši:
místo zlata — lásku,
místo kadidla — modlitby,
místo myrrhy — trpělivost v bolestech.
Svátek svatých tří králů.

- 21 Útěk do Egypta a návrat.
P. 8. S 9.

Bůh pečuje o všechny lidi, zvláště o děti.
Nebuď hněviv! (Herodes.)
Nezabiješ.
Člověk míní, Pán Bůh mění.
Mladátka.

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
22.	Opakování dětství Páně.	<i>I v Ježíše Krista... Marie Panny.</i>
23.	Dvanáctiletý Ježíš v chrámě. P. 9 S 10.	Ježíš, vzor dítek. <i>Cti otce svého i matku svou!</i> Svatá rodina.
24.	Jan Křtitel. (Krátká zmínka o působení Janově na Jordáně.) Křest Páně. P 11., odst. 1. S 12., odst. 1.	2. Veřejný život Pána Ježíše.
25.	P. Ježíš učí. Učedníci, apoštolové. P 12. č., S 13. č., 22. č. 31. č.	1. Ježíš Kristus jest Syn Boha Otce. <i>Jest jeden Bůh.</i> Jsou tři božské osoby. 2. Tři božské osoby jmenují se: první Otec, druhá Syn, třetí Duch svatý. (31.) Svatý křest. Krátká zmínka o postu a utrpení Páně.

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

26. Svatba v Káni galilejské.
P 13. S 14.

Pán Ježíš jest *všemohoucí*, jest Bůh.

27. Rozmnožení chlebě.
P 35. S 33.

Modlitba před jídlom a po jídle.
Chléb náš vezdejší dej nám dnes.

28. Utišení bouře na moři.
P. 31. S 29., odst. 2.
Zalovení ryb.
P. 20. č. S 19. č.

Důvěřuj v Boha!
Když je nouze nejvyšší, pomoc Boží nejbližší.
Na Božím požehnání všechno záleží.

29. Uzdravení slepce u Jericha.
P 63., odst. 2.

Buď útrpný!

30. Uzdravení šlakem poraženého.
P 21. S. 20.

Odpuštění hříchů.

31. Uzdravení služebníka pohan-
ského setníka.
P 24., odst. 2., 3. S 22., odst. 2.

Pane, nejsem hoden...
Cti Boha a miluj bližního!
Př.

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

32.	Vzkříšení mládence naimského.
P 25. S 23.
Vzkříšení dcery Jairovy.
P 32. č. S 30. č.		I nás P. Ježíš v poslední den z <i>mrtvých vzkřísí</i> .
33.	Opakování zázraků P. Ježíše.	<i>Které zázraky činil Pán Ježíš?</i>	P. Ježíš proměnil vodu ve víno...
34.	Ježíš, přítel dítek.
P 44. S 39., odst. 1.
P. Ježíš učí své učedníky modlití se.
P. 48., odst. 1. S 48., odst. 1.		Svatostánek.
P. Ježíš přebývá v našich kostelích. <i>Návštěva Jeho.</i>
Krátké opakování výkladu otčenáše.
35.	Milosrdný Samaritán.
P. 46 č. S 42., odst. 2.		3. Náš bližní jest <i>každý člověk</i> . (126. č.)
Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiniž ty jim.
36.	Marnotratný syn.
P 52., odst. 1., 2
S 45., odst. 1., 2.	3. <i>Kdo jest náš bližní?</i>	<i>Odpuštění hříchů.</i>
I vám Bůh hříchy odpustí (ve svátosti pokání),
chcete-li se polepšiti. Pk.

<p>37. Vzkříšení Lazara (Stručně.) P 62. č. S 56. č. Nepřátelé Kristovi. P. Ježíš jde do Jeruzalema.</p>	<p>4. Kdo byli nepřátelé Pána Ježíše?</p>	<p>4. Nepřátelé P. Ježíše byli židovští kněží a zákoníci.</p>
<p>38. Slavný vjezd P. Ježíše do Jeruzaléma. P. 67. č. S 59. č.</p>		<p>Neděle květná. Svěcení ratolestí (kočiček). Nedělí květnou počíná svatý týden.</p>
<p>39.-40. Beránek velikonoční. (Poslední večere.) Mytí nohou. P 75. S 64. Ustanovení svátosti oltářní P 76. S 65., odst. 1.</p>	<p>3. Utrpení a smrt Pána Ježíše.</p>	<p>Zelený čtvrtek. Proměňování, sv. přijímání, svatostánek, věčné světlo, chování před sv. oltářní.</p>
<p>41. Pán Ježíš předpovídá, že ho Jidáš zradí a Petr zapře. P 77. č. S 65., odst. 2., 3. S 66., odst., 1. č.</p>		<p>P. Ježíš věděl všechno, je vševedoucí.</p>

<p>42. Zrada Jidášova.
P 74. S 65., odst. 3.
P. Ježíš na hoře Olivetské.
P 80. S 67.</p>	<p>Nebuď lakomý!
Měj v ošklivosti každý hřích!</p>
<p>43. P. Ježíš jat.
P. 81. S 68.
P. Ježíš před vysokou radou.
P 82 č. S 69. č.</p>	<p><i>Co řekl Pán Ježíš před vysokou radou sám o sobě?</i>
P. Ježíš před vysokou radou řekl sám o sobě, <i>že jest Syn Boží.</i></p>
<p>44. Petrovo zapření. Jidášovo zoufání.
P 83., 84., odst. 3. S 70. č.</p>	Varuj se špatných lidí!
<p>45. Pán Ježíš bičován, trním korunován, na smrt odsouzen.
P 86., 87. č S 72.</p>	<i>Trpěl pod pontským Pilátem.</i>
<p>46. P. Ježíš nese těžký kříž.
P 88., odst. 1. a 2.
S 73., odst. 1. a 2.</p>	

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

47. P. Ježíš ukřižován, na kříži umírá.
P 88., odst. 3. S 73., odst. 3.
P 89. (slovo 1., 3., 7.) S 74 č.

48. P. Ježíš do hrobu položen
P. 90. S 75.

49. Zmrtvýchvstání Páně.
Nábožné ženy.
Marie Magdalena.
P 91., 92. S 76., 77.

- 50.-51. Opakování.

52. P. Ježíš zjevuje se apoštolům
a dává jim moc odpouštět
hříchy.
P 94., odst. 1. S 79., odst. 1.

Poučky vyvozené

*Ukřižován umřel.
Velký pátek, zvonění ve 3 hodiny.
Klaníme se Tobě, Pane Ježíši Kriste a děku-
jeme Tobě, že svatým křížem svým svět jsi
vykoupil.*

*A pohřben jest.
Sstoupil do pekla.
Bílá sobota.
Zmínka o obrazech křížové cesty.*

*Třetího dne vstal z mrtvých.
Velikonoce.*

Trpěl pod... z mrtvých.

Odpuštění hříchů. Pk.

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
53.	<p>P. Ježíš ustanovuje Petra a apoštoly svými nástupci. P 95., odst. 5. S 81., odst. 3. P. Ježíš vstupuje na nebesa. P 96., odst. 1., 2. S 81., odst. 5., 6.</p>	<p><i>Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi. Proto jděte a učte všechny národy a křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. Učte je zachovávatí všechno, co jsem vám přikázal. Ustoupil na nebesa... i mrtvých. Svátek nanebevstoupení Páně.</i></p>
54.	<p>Seslání Ducha svatého. P 98., odst. 1. S 82., odst. 2. č.</p>	<p><i>Uěřím v Ducha svatého.</i> 1. Duch sv. jest: <i>třetí božská osoba, pravý Bůh.</i> (89. č.) Svatodušní svátky. O nejsv. Trojici (opakování z hodiny 24.). 2. <i>Tři božské osoby dohromady jmenují se nejsv. Trojice.</i> (32.)</p> <p>1. <i>Kdo jest Duch svatý?</i> 2. <i>Kterak jmenují se tři božské osoby dohromady?</i></p>
55.-56	<p>Apoštolové nástupci P. Ježíše. Petrovo kázání, první věřící. P 98., odst. 2., 3. S 82., odst. 3., 4., 5. Církev katolická. P. Ježíš bere matku svou do nebe.</p>	<p>5. <i>Církev katolická.</i> <i>Svatou církev obecnou. Svátých obcování.</i></p>

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
57.	Opakování 30. a 52.	<i>Odpuštění hříchů.</i>
58.	Opakování 32. a 37.	<i>Těla vzkříšení.</i>
59.	Poslední soud. P 73. č. S 63. č.	<i>Život věčný.</i>
60.	Apoštolské vyznání víry.	Nacvičiti.
61.-70.	Opakovati probrané učivo a vytvořiti celkový obraz života P. Ježíše.	<p>Při tomto opakování jest zdůrazniti partie, které pro přípravu k sv. pokání a svátosti oltářní zvláště jsou důležité.</p> <p>Jsou-li okolnosti zvláště příznivy, lze ještě nacvičiti desatero přikázání Božích a sedmero svátostí.</p>

Učebná osnova pro 2. třídu.

Biblický dějepis.

1. V této třídě jest *Starý a Nový Zákon* v historickém postupu důkladněji probrati.
2. Při biblických člancích Starého Zákona bu te \ddot{z} *nejdůležitější předobrazy* vytčeny.
3. Při vyučování o prvotním stavu a o hříchu prvních lidí bu \ddot{z} te \ddot{z} děti přiměřeně poučeny *o hříchu a o milosti Boží*, té \ddot{z} *vzbuzení lítosti nad hříchy* pro první svatou zpověď bu \ddot{z} poněkud nacvičeno.
5. Naučené *modlitby* bu \ddot{z} te \ddot{z} opakovány tím způsobem, že bu \ddot{z} před vyučováním neb po něm neb při vyučování vhodně a střídavě se konají.
6. *Základní pravdy* a 10 Božích přikázání bu \ddot{z} te \ddot{z} příležitostně na základě biblického učiva častěji opakovány a cvičeny.
7. V posledních 14 dnech lze podati *krátké vysvětlení mše svaté*.

Normální osnova učebná.

2. třída.

Učebný cíl: Biblický dějepis budi \ddot{z} probírán s ohledem na mravní chování *žactva* a na první přijetí *svátosti pokání a svátosti oltářní*.

Starý Zákon: Prazjevení, praotcové národa israelského, národ israelský, 10 přikázání Božích (stručný výklad se břetelem na první zpytování svědomí a s připojením hlavních hříchů).

Nový Zákon: Život Pána Ježíše.

(Utrpení a smrt P. Ježíše, motiv lítosti nad hříchy). Příprava k prvnímu přijetí *svátosti pokání a oltářní*.

Modlitby: K modlitbám v první třídě naučeným připojí se: Desatero přikázání Božích, Sláva Otci i Synu — *vzbuzení lítosti nad hříchy*, formule zpovědní.

Dále budi \ddot{z} na paměť nacvičeno: Šest pravd základních a sedm svátostí.

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
1. Uvítání dítek. Opakování modliteb z 1. tř. Zmínka o 1. sv. zpovědi a 1. sv. přijímání.	1. a 3. <i>pravda základní.</i>	
I. Prazjevení.		
2. 1. Stvoření světa. P 1. S 1		K poučkám v první třídě nacvičeným budiž ještě připojeno: Neděle — <i>den Páně.</i> 1. článek víry.
3. Stvoření andělů a pád některých. P 2. S 2.	1 a. <i>Co jsou andělé?</i> 1 b. <i>K čemu Bůh stvořil anděly?</i>	1 a. Andělé jsou <i>pouzi duchové.</i> (36. č.) 1 b. Bůh stvořil anděly, aby se Bohu <i>klaněli a lidi ochraňovali.</i> (37. č.)
4. Stvoření prvních lidí. Ráj. P 3. S 3.	1 a. <i>Od koho pocházejí všichni lidé?</i> 2 a. <i>K čemu Bůh stvořil lidi?</i>	1 a. Všichni lidé pocházejí od <i>Adama a Evy.</i> 2. a. Bůh stvořil první lidi, aby ho <i>milovali, jemu sloužili a do nebe se dostali.</i> 5. <i>pravda základní.</i> Zmínka o milosti Boží. Bůh jest <i>nejvyšší dobrotivý: Bůh nám dává všechno dobré.</i>

Vyuč. hod.	Biblický dějepis	Poučky vyvozené
5. a 6.	<p>Pád prvních lidí. Trest za hřích. Zaslíbení Vykupitele. P 4. S 4., 5.</p>	<p>2. <i>pravda základní.</i> 6 a. <i>Panna Maria neměla nikdy dědičný hřích Advent.</i> <i>Úšlech svých hříchů srdečně lituji, protože jsem za ně spravedlivého trestu zasloužil a Boha svého nejlepšího Otce urazil. Chci se s mloostí Boží polepšiti a nikdy už nehřešiti.</i></p>
7. a 8.	<p>Kain a Abel. P 5. S 6.</p>	<p>Bůh jest všudy přítomný. Bůh jest vševědoucí. Nebud' závistivý! Nebud' hněvivý! (Nehněvej se na jiné, nebij jich.) 5. <i>přikázání Boží.</i> Abel — předobraz Vykupitelův.</p>
9.	<p>Potopa světa. P 7. S 7.</p>	<p>Bůh dává hříšníku čas ku polepšení.</p>
10.	<p>Oběť Noemova. P 8. S 8.</p>	<p>Modlitby díky. (Modlitba ranní — večerní — po jídle.)</p>

II. O praotcích národa israelského.

11. Všeobecná modloslužebnost.

(Krátká zmínka.)

Abrahamova poslušnost.

P 11. č. S 10. č.

Abraham v Boha věřil,
v Boha doufal,
Boha poslouchal.

12. Abraham obětuje Isáka.

P 15. S 14.

Abraham Boha miloval.

I. *příkázání Boží.*

Krátké vzbuzení tří božských ctností:

Bože, v Tebe věřím, v Tebe doufám a Tebe miluji.

Isák, předobraz Vykupitele.

13.-17. O Josefovi egyptském.

P 20.—29. (č.) S 19.—28. (č.)

I. Josef žaloval na své bratry: chtěl, aby se polepšili.

Josef poslouchal svého otce.

4. *příkázání Boží.*

II. Nelži!

Nežaluj křivě!

8. *příkázání Boží.*

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

- III. Nalezené vrat!
Nepokradeš!
7. *příkázání Boží.*
- IV. Odpouštěj!
Nemsti se!
5. *příkázání Boží.*
- V. Josef poslouchal, miloval a ctil svého otce.
4. *příkázání Boží.*

III. O národu israelském.*)

- 18. Mojžíšovo narození.
P 31. S 30.
Mojžíš od Boha podivuhodně byl zachráněn,
aby vyvedl israelské z Egypta.
- 19. Mojžíšovo povolání (stručně).
O beránku velikonočním a vy-
jití z Egypta.
P 35. č. S 34 č.
Beránek velikonoční předobraz svátosti oltární.
Př.
- 20. Přeход mořem Rudým.
Manna.
P 36. S 35.
Manna, předobraz svátosti oltární. Př.

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

- 21.-23. Bůh dává desatero přikázání *Jak zní desatero Božích přikázání?* Krátce vylóžití podle probraných již článků na hoře Sinai. P 38. S 37. biblických a nacvičiti podle katechismu.
24. Zmínka o Mojžíšově smrti. Izraelité v zemi zaslíbené. P 46. S 46. č. Zmínka o chrámu jeruzalemském. Přechnod k novému zákonu.
25. Zvěstování narození Jana Kř. P 1 č. S 1 č. Věř! Nepochybuji!
1. přikázání Boží.
26. Zvěstování narození P. Ježíše. Navštívení Panny Marie. P 2., 3. S 2., 3. Krátký výklad zdrávasu.
27. Narození Janovo. Narození Pána Ježíše. P 4. č., 5. S 4. č., 5., 6. 2. a 3. článek víry.
4. pravda základní.

Nový Zákon.

IV. *Dětství a mládí Pána Ježíše.*

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

28. Obřezání a obětování Pána Je-
žíše. P 6. S 7.

Zmínka, že křesťanská matka též dítko své do
kostela přináší.

29. Příchod mudrců a útěk do
Egypta. P 7., 8. S 8., 9.

30. O dvanáctiletém Pánu Ježíši.
P 9. S 10.

Chod rád do kostela a tam zbožně sechovej;
ve škole při vyučování buď pozoren!

V. U veřejný život Pána Ježíše.

31. Jan Křtitel.
Křest P. Ježíše v Jordáně.
P 10., odst. 2. S 11., odst. 1.
11., odst. 1. 12., odst. 1.

O křtu svatém.

- 32.-33. P. Ježíš přijímá učedníky, volí apoštoly, učí.
P 12., č., 22 č. S 13. č., 31. č.
Milosrdný Samaritán.
P 46. č. S 42., odst. 2.
Ježíš přítel dítek.
P 44. S 39 odst. 1.
P. Ježíš učí se modliti.
P 48. odst. 1. S 48. odst. 1.

- 34.-35. Zázraky Kristovy.

36. Vzkříšení Lazara.
Nepřátelé Kristovi.
P 62. č. S 56. č.

37. Pán Ježíš přichází do Jerusalema, aby za nás trpěl.
Slavný vjezd P. Ježíše do Jerusalema.
P 63., odst. 1. S 57., odst. 2.
P 67 č. S 59 č.

Krátký výklad otčenáše.

Vyuč.
hod.

Biblický dějepis

Poučky vyvozené

VI. Utrpení a smrt Pána Ježíše.

38.-43. Utrpení P. Ježíše.
P 74.—90. č. S 64.—75.č.

Utrpení Páně, pohnutka lítosti nad hříchy.
4. *článek víry*

VII. Oslavení Pána Ježíše.

44. Z mrtvých vstání Páně.
Nábožné ženy.
Marie Magdalena.
P 91. 92, S 76., 77.

5. *článek víry.*

45. Pán Ježíš zjevuje se apoštolům
a ustanovuje svátost pokání.
P 94., odst. 1. S 79., odst. 1.

Po apoštolech odpouštějí hříchy *biskupové a kněží.* Pk.

46. Pán Ježíš ustanovuje Petra
prvním.
P 95., odst. 1., 2., 3. č.
S 80., odst. 1. č.

1. *Koho ustanovil Pán Ježíš nejvyšším pastýřem apoštola Petra?*

1. Pán Ježíš ustanovil nejvyšším pastýřem *apoštola Petra.*

47. Pán Ježíš odevzdává Petrovi a apoštolům svou moc a vstupuje na nebesa.
P 95., odst. 5.
P 96., odst. 1., 2. S 81.

6. a 7. článek víry.
2. Do nebe přijdou jenom dobří.

48. Seslání Ducha sv.
P 98., odst. 1. S 82., odst. 2.

8. článek víry.
Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jakož byla (podle katechismu).

49. Působení apoštolů, jejich nástupci, církev.
P 98., odst. 2., 3.
S 82., odst. 3.—5.
P 99., odst. 1. S 83., odst. 1.

9. článek víry.
Ujmenovati svátosti.

50.-51. Odpuštění hříchů — těla vzkříšení
Opakovati podle 1. třídy.

10.—12. článek víry.

Příprava k prvnímu přijetí svátosti pokání a svátosti oltářní.*)

(Hodina 52.—70.)

1. S přípravou budiž započato po svátcích vánočních, a to tak, aby dítky ještě v čase velikonočním k první svaté zpovědi a k sv. přijímání současně vedeny byly.
2. Příprava buď přiměřena mladistvému věku a chápavosti dítek; neboť podle dekretu sv. Otce Pia X. »Quam singulari« (viz ordinariátní list 1911, strana 55, odstavec 3.) jen málo se vyžaduje.
3. Postup při přípravě ponechává se katechetovi, články však z biblického dějepisu níže uvedené buďtež probrány.

I. Svátost pokání.

52.-63 Ustanovení sv. pokání.
P 94., odst. 1. S 79., odst. 1.

1. *Kterou moc dal Pán Ježíš apoštolům, když vstal z mrtvých?*
2. *Co jim řekl?*

Marnotratný syn.

P 52., odst. 1., 2.

S 45., odst. 1., 2.

Petrův hřích a pokání.

P 83. S 70. č.

neb

Kající Magdalena.

P 27. č. S 25. č.

1. Pán Ježíš, když vstal z mrtvých, dal apoštolům *moc odpouštěti hříchy*.

2. Řekl jim: Komu odpustíte hříchy, odpuštěny jsou a komu zadržíte, zadržány jsou.

3. K svátosti pokání náleží *pět částí*: zpytování svědomí, lítost, opravdové předsevzetí, zpytání věď a dostiučinění.

Krátké vzbuzení lítosti a předsevzetí: Všechných hříchů srdečně lituji, protože jsem za ně spravedlivého trestu zasloužil a Boha, svého nejlepšího Otce, urazil. Chci se s mílostí Boží polepšiti a nikdy už nehřešiti.

Formule zpovědi: Zpovídám se Bohu všemohoucímu a vám, otče duchovní, který jste na místě Božím, že jsem od své maličkosti těchto hříchů se dopustil.

*) Ve většině diecézí našich klade se příprava k prvnímu přijetí svátosti do *třetí* třídy, kde ovšem byly by podmínky zvláště příznivé, možno již přípravu tuto vložit do třídy druhé podle uvedené osnovy, a bylo by jen žádoucí, aby byly všude takové po měry jak u dětí, tak na škole, které by svatou povinností katechetovu usnadňovaly. Bohužel neznalost náboženská jak u dětí a tak i nepochopení u jejich rodičů a rovněž i současná situace náboženská této obecné přípravě se staví v cestu jako vis maior.

Stručné zpytování svědomí.

Desatero přikázání Božích.

- 1. přikázání Boží:**
V jednoho Boha věřiti budeš.
Bůh poroučí v 1. přikázání, abychom v Něho věřili a k Němu se modlili.
- 2. přikázání Boží:**
Nevezmeš jména Božího nadarmo.
Bůh poroučí v 2. přikázání, abychom svatá jména v úctě měli.
- 3. přikázání Boží:**
Pomni, abys den sváteční světil.
Bůh poroučí ve 3. přikázání, abychom neděli světili.
- 4. přikázání Boží:**
Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi.
Bůh poroučí ve 4. přikázání, aby rodiče (a jejich zástupce) ctili, milovali a poslouchali.
- 5. přikázání Boží:**
Nezabiješ.
Bůh zapovídá v 5. přikázání škoditi bližnímu na těle nebo na duši.

- 1. Modlitba.**
Zanedbával jsem denní modlitby?
Modlil jsem se nepobožně?
- 2. Svatá jména.**
Bral jsem jméno Boží nadarmo?
Vyslovoval jsem sv. jména ve hněvu? ×
(Klel jsem?)
Posmíval jsem se sv. věcem?)
- 3. Neděle.**
Choval jsem se v kostele neuctivě?
- 4. Rodiče a zástupci jejich.**
Byl jsem vzdorovitý?
Hněval jsem své rodiče (zástupce jejich)?
Neposlouchal jsem?
Posmíval jsem se starým lidem?
- 5. Bližní.**
Hněval jsem se na někoho?
Nadával jsem někomu?
Bil jsem někoho?
Sváděl jsem jiné ke hříchu?
Trápil jsem zvířata?

6. a 9. přikázání Boží:

Nesemilníš.

Nepožádáš manželky bližního svého.

Bůh poroučí v 6. a 9. přikázání, abychom byli stydliví.

7. a 10. přikázání Boží:

Nepokradeš.

Aniž požádáš statku jeho.

Bůh poroučí v 7. a 10. přikázání, abychom byli poctiví.

8. přikázání Boží:

Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.

Bůh poroučí v 8. přikázání, abychom byli pravdomluvní.

6. a 9. Stydlivost.

Myslil jsem si dobrovolně něco nestydatého? ×

Mluvil jsem něco nestydatého? ×

Díval jsem se na něco nestydatého? ×

Činil jsem něco nestydatého? ×

7. a 10. Poctivost.

Ukradl jsem něco? co? komu?

Chtěl jsem něco ukrásti?

Nechal jsem si nalezené věci?

Dělal jsem škodu?

8. Pravdomluvnost.

Lhal jsem?

Přelhal jsem rodiče nebo jich zástupce? ×

Žaloval jsem lživě? ×

Půst.

(Jedl jsem v pátek masité pokrmy?)

Sedm hlavních hříchů.

1. Pýcha.	1. Byl jsem pyšný? chlubitivý?
2. Lakomství.	2. Byl jsem lakomý?
3. Smilstvo.	3. Při VI. a IX. přikázání Božím.
4. Závist.	4. Byl jsem závistivý? škodolibý?
5. Nestřídmost.	5. Byl jsem nestřídmý? mlsný?
6. Hněv.	6. Byl jsem zlostný?
7. Lenost.	7. Byl jsem lenivý v modlitbě? v učení?

II. Svátost oltářní.

64.-70.

Rozmnožení chlebů. (S 35. S 33.)
Zaslíbení svátosti oltářní. (P 37., odst. 1. S 34., odst. 1.)
Ustanovení svátosti oltářní. (P 76. S 65., odst. 1.)
Pohanský setník. (Pane nejsem hoden...) (P 24., odst. 2. S 22., odst. 2.)

*Z vrchnopastýřského nařízení ordinariátu pražského
o prvním sv. přijímání ze dne 4. ledna 1911 N. E.*

budiž uvedeno:

Významným dekretem posv. Kongregace de Sacramentis z 8. srpna 1910 »*Quam singulari*« (Ord. L. č. 9, str. 99)* projevil sv. Otec rozhodnou vůli, abychom se vrátili ve příčině prvního sv. přijímání, pokud lze, ke zvykům a předpisům prvních dob křesťanských. Sv. Otec poukazuje na to, že ve starých dobách velebná svátost podávala se dítkám užívání rozumu ještě nemajícím, a dívky poněkud odrostlé přistupovaly ke stolu Páně stejně často, jako dospělí. Tento zbožný zvyk zmizel v církvi západní ve století dvanáctém.

Sv. Otec uvádí dále sněm Lateránský, jenž roku 1215 vydal známé čtvrté přikázání církevní závazné pro věřící, »kteří dospěli užívání rozumu«. Sněm Tridentický obnovil a potvrdil toto nařízení. (Sess. XXI. c. 4).

Jmenovaným dekretem posv. Kongregace právem navrhuje se mínění, jako by »*aetas discretionis*« jiná byla pro první sv. zpověď a jiná pro první sv. přijímání. Jak stačí pro první sv. zpověď, aby dítě poznalo a rozlišovalo hříchy, tak se vyžaduje pro první sv. přijímání »*ut eucharisticus pans queat a communi dignosci*« a »*ut possint pueri devotionem concipere huius Sacramenti Eucharistiae*« (s. Thomos); podobně praví

*) *Msgrc Dom Jorio*, Dekret »*Quam singulari*«. Text a výklad. Český překlad OO. Eucharistianů v Brně 1929. — Apoštolát k obnově dítek v Kristu zvláště raným a častým sv. přijímáním koná horlivý *F. Strnad* »Hlasem malého Petříka« roč. I.—V. 1930. — Z literatury: *Gatterer M.*, Die Erstkommunion der Kinder, 1911, Katechetik, 1924³; *Heiser H.*, Die Frühkommunion der Kinder 1928³; *Ovečka*, Nechte dítek přicházeti ke mně 1923²; *Jcřábek*, Chléb života a duše dítěte 1930. —

sněm Římský za Benedikta XIII., že děti mají nejsv. Svátost přijímati v tom věku, »in qua (aetate) apti sunt ad discernendum hunc sacramentalem cibum, qui alius non est, quam verum Jesu Christi corpus, a pane communi et profano et sciunt accedere cum debita pietate et religione«.

Přáním Jeho Svatosti jest, aby dítě ve věku co možná nevinném s celou duší svou přilnulo k božskému Spasiteli a naučilo se čerpati z toho nebeského chleba posilu i statečnost v boji proti zlu. *K tomu není však nutná znalost svatého náboženství tak rozsáhlá, jakou mívají děti tříd nejvyšších.*

Kdy u jednotlivých dětí začínají se »anni et aetas discretionis« pro sv. zpověď a sv. přijímání, o tom rozhodují vychovatelé a zpovědníci podle normy sv. Otce, který si přeje, aby děti přijímaly sv. svátosti ve věku »asi sedmi let, neb i něco dříve nebo něco později«. Přísně však jest zakázáno, děti do 12 let vůbec ke sv. přijímání nepřipouštět.

Učí-li se svatému náboženství soukromě v rodině nebo v řeholním ústavu, nebo jeví-li se u dětí zvláštní duševní vyspělost a zvláště, kde zbožní rodičové dobrým příkladem předcházejí, bude i o u nás možno, aby takové děti před osmým rokem, ano i v sedmém roce ke svátosti pokání i oltářní s užitkem připuštěny byly. Jest však žádoucí, aby i toto první sv. přijímání konalo se slavně, třeba mělo jaksi ráz soukromý.

Ovšem to nemůže býti normou všeobecnou a pro všechny děti bez výjimky závaznou u nás, kde vyučování náboženské vázáno jest na veřejnou školu, a to jen po dvou hodinách týdně, tak že svrchu jmenované příznivé okolnosti ne vždy se najdou.

U dětí nechť tedy jest:

Podle nařízení daného na biskupských konferencích v listopadu 1910 není první přijímání svatých svátostí odkládati přes třetí školní rok.

Při tom ovšem předpokládají se normální poměry jak u dětí, tak na škole.

Katecheta bude dětkám nápomocen, aby s užitkem vykonaly pobožnost před sv. přijímáním i po něm. Při vyučování vysvětlí dětkám smysl modliteb, aby je pak uměly odříkávati s porozuměním a s citem, zkrátka, aby jim to šlo ze srdce. Obsah těchto modliteb, totiž

živá víra ve skutečnou přítomnost Božského přítele dítek, upřímná touha po Něm i po spojení s Ním a vroucí, účinná láska k Němu, budou výbornou dispozicí na svaté přijímání.

V den slavnosti pak, přijav celebiant nejsv. tělo a krev Páně, ihned obrátí se k dítkám u mřížky klečícím a bude zřeteleně, zdlouha, zbožně i s patřičným důrazem *předmodlívati se akty tuto uvedené*, a to v kratinkých přestávkách, aby dítky stačily se modliti za ním.

Ovšem, je-li poruce druhý duchovní a modlí se s dítkami, tím lépe; podle potřeby lze úkol ten svěřiti i zbožnému laikovi, ano i dospělému žákovi.

Ve škole, která nemá osm tříd (nebo pět tříd a školy měšťanské), kde tedy ve třídách jsou oddělení podle různých školních let, ponechává se katechetovi jakási volnost, aby rozhodl, které dítky připustí a spojí k přípravě na sv. zpověď a sv. přijímání.

Nedovoluje se, aby sv. přijímání kladlo se na pozdější školní rok nežli první sv. zpověď, jelikož již v tomto roce váže dítky 4. přikázání církevní; první sv. přijímání by se slavně i okázale konalo ke konci času velikonočního.

Pro příště bude náboženské vyučování — pokud toho nutnost žádá — světským silám zpravidla přenecháno jen ve třídách, kde se nekoná jmenovaná příprava, která jen od kněze řádně díti se může.

Onemocní-li dítko vážně, které sice není ve třetím školním roce, ale s dostatek chápavost jeví, budiž stručně podle potřeby poučeno, a svatými svátostmi (i posledním pomazáním) zaopatřeno. Zemře-li, pohřeb konej se podle obřadů »ordo sepeliendi adultos«.

Konají-li se mimořádné slavnosti (na př. missie, slavnost nejsv. Srdce Páně, Ježíše přítele dítek, sv. Aloisia, euchar. triduum atd.) doporučí se, aby i dítky přijaly sv. svátosti. Bylo-li by toto sv. přijímání mimořádné, s hledem ke školním předpisům nadpočetné, nutno je zaříditi tak, aby netrpěl školní řád.

Důstojnému duchovenstvu opět vřele doporučíme, aby podle přání sv. Otce úctu k velebné Svátosti rozhojňovalo, jak v srdci vlastním, tak v srdcích lidu, aby oživil starý chvalitebný zvyk častého ano denního sv. přijímání. Mocným prostředkem k tomuto duchov-

nímu obrodu osad jest právě pečlivý návod dítek k úctě nejsvětější Svátosti oltářní.

»Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, vivet in aeternum (Joan. 6, 55.).

Arc. konsistoř v Praze znovu uvádí na pamět (N. E. 3265, ze dne 2. března 1912), že ve smyslu dekretu »Quam singulari« za normálních okolností jest třetí školní rok jako nejpozdější hranice prvního sv. přijímání dítek.

Arcibiskup Dr. *Pavel Huyn* nařídil r. 1917, aby první sv. přijímání se konalo ve druhém školním roce, proto také vypracována nová osnova, a to především pro 1. a 2. třídu, podle níž se vyučuje; překládá-li katecheta první sv. přijímání do třídy třetí, rozšíří biblickou látku ve druhé třídě a přípravu k svátostem přemístí do třídy třetí. Že jest mnohdy nucen pro velké překážky u nás tak učiniti, konstatoval objektivní pozorovatel hessenský farář *H. Heiser*, *Die Kinderkommunion in der tschechoslowakischen Republik* (Verbands-Blatt d. d. kath. Geistlichkeit 1931, 5). Od čtvrté třídy počínaje přistupuje žactvo pravidelně třikráte do roka ke stolu Páně.

Učebná osnova pro 3. třídu.

1. Ve 3. třídě jest základem vyučování střední katechismus; též malého katechismu lze po případě užívati. Příslušné katechismové poučky jest vyvoditi z jednotlivých biblických článků.
2. Církevní rok budiž probírán příležitostně, při tom v krátkosti budiž vyloženo tajemství slaveného svátku.
3. Ostatně platí všeobecná ustanovení učebné osnovy pro 2. třídu.

Normální osnova učebná.

3. t ř í d a.

- Učebný cíl: I. A p o š t o l s k é v y z n á n í v í r y budiž probíráno na základě biblických příběhů.
II. *Důkladnější příprava* ku p ř i j e t í svátosti pokání a svátosti oltářní.
III. D o p l n ě n í b i b l i c k é h o d ě j e p i s u. Opakování a částečné doplnění látky probrané ve 2. třídě.

Modlitby: K modlitbám v 1. a 2. třídě naučeným připojí se: Modlitba při klekání, při proměňování, Zdrávas královno.

Dále budiž na paměť nacvičeno patero přikázání církevních, sedmero hlavních hříchů.

Učebnice: Střední (po případě malý) katechismus: Panholzer-Dr. Podlaha: Veliká dějeprava biblická.

Podrobná učebná osnova.

Vyučovací

L á t k a u č e b n á.

- hodina: 1. Uvítání dítek. Opakování nacvičených modliteb, zvláště apoštolského vyznání víry. Zdrávas královno. Něco o modlitbě.
2. Kostel, oltář, svatostánek, pozdravení nejvyšší svátosti oltářní.

3. a 4. O mši svaté. Hlavní částky mše svaté. 529. Modlitby k třetí a čtvrté hlavní části. M. 10. a 549.
5. a 6. Příprava ku přijetí svátosti pokání a svátosti oltářní podle 2. třídy.
- I. O apoštolském vyznání víry.
7. Kterak jinak nazývá se modlitba »Věřím Boha«? (Apoštol. vyznání víry.) 32., 33., 34.
1. článek víry.
8. O Bohu a jeho vlastnostech. O stvoření světa. P. 1., Š. 1.; — 37., 41., 42., 47., 50., 61., 62.
9. O třech božských osobách. O křtu Ježíšově. P. 11., Š. 12; 53., 54., 55., 60.; M. 5.
10. a 11. O andělech. Tři mládenci v peci ohnivé. P. 85., Š. 79.: — 69., 70., 71., č., 73., 74., 75., 77. M. 9.
11. O lidech. Stvoření prvních lidí. P. 3., Š. 3.; — 81. (1. řádek), 83. č., 85., 86. (1. řádek), 88., 89., 90., č. (jen obsah), 92. č., 96., 44., 45., 48., 49., 51., 52., 96., 97.
12. Opakování 1. článku víry.
2. článek víry.
13. Zvěstování narození Ježíšova. P. 2., Š. 2.; — 98., 99. (otázka zní: »Kdo jest Ježíš Kristus?«), 100, 108.
3. článek víry.
14. Narození Ježíše Krista. P. 5., Š. 5.; — 114., 117., 118., 120., 121.
- 19.—21. Otázky katechismu 122.—131. buďtež probrány jen co do obsahu podle příslušných příběhů biblické dějepavy. 125.
4. a 5. článek víry.
- 19.—21. O utrpení Ježíšově podle biblické dějepavy; — 132., 134., 135., č., 136. *Uzbuzení lítosti, Klaníme se Tobě, Pane Ježíši Kriste...*
22. Pohřeb a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. P. 90. a 91., Š. 75. a 76.; — 142. č. (rozložiti otázkami), 143., 144., 145. (jen vyložiti), 146., 147. (rozložiti otázkami).

6. článek víry.

23. Nanebevstoupení Ježíše Krista. P. 96., Š. 81. 149., 150., 151. a 152 (obsah vysvětliti).

7. článek víry.

24. O posledním soudu. P. 73., Š. 63.; — 153., 154., č., 155.
25. Opakování 2.—7. článku víry.

8. článek víry.

28. Seslání ducha svatého. P. 98., Š. 82.: — 158., 159., 160., č., 161., č., 162. (podle vypravování).

9. článek víry.

27. O založení církve. 166., 168., 169. (formou vyprávěcí).
28. O zřízení urimátu v církvi. P. 95., Š. 80.; — 172., 174. č., 176. č., 167. č. (Jak jmenuje se nynější římský papež, prožský arcibiskup?).
29. O obcování svatých. 199.

10. článek víry.

30. O seslání Ducha sv. P. 98., Š. 82. («Čiňte pokání a dejte se pokřtiti...») .O ustanovení svátosti pokání. P. 94., Š. 79.: — 204., 205, 207.

11. a 12. článek víry.

31. 208., 209., 210., 212., 213. č.
32.—34. Opakování.
35. Pravdy základní. 25.

II. O svátosti pokání a o svátosti oltářní.

O svátosti pokání.

36. O svátosti pokání. 554., 555. (k čarce). 557. 1.—3. (krátce).
37. O marnotratném synu. P. 52., Š. 45.; — 558., 559. (modlitba k Duchu svatému).
38. O lítosti. Petrovo zapření. P. 83., Š. 70.; — 568., 569., 570.
39. O opravdovém předsevzetí. Marnotratný syn. — 589., 590. (dětsky srozumitelně).

40. O zpovědi. 593. (rozložiti: komu vyznáváme své hříchy, proč?) 595. (rozložiti: z kterých hříchů musíme se zpovídati? Co jest třeba u těžkých hříchů přesně uvést?) 601. (ukázati na zpovědní tajemství, aby děti povzbuzeny byly k upřímné svaté zpovědi).
41. Formule zpovědní podle 2. třídy. Praktické pokynyn k chování se dětí při sv. zpovědi.
42. O dostiučinění. 607. č., 612.
43. O zpytování svědomí. 560., 562. (obsah), 565. č., 567., 410., 663.
44. a 45. Zpytování svědomí (praxe). Viz 2. třídu. Při 3. přikázání církevním budiž připojeno: Zanedbal jsem v neděli a zasvěcený svátek mši svatou? Přišel jsem v neděli a v zasvěcený svátek na mši sv. značně pozdě?

O svátosti oltářní.

46. Zázračné rozmnožení chlebů. P. 35., Š. 33.; — 501., 502. (498., 499.).
47. 503. č. — 507. (podle obsahu):
48. Opakování o hlavních částech mše svaté. (Viz hodinu 3. a 4.)
49. 534., 538. 1, 2; (3. a 4. jen podle obsahu).
50. a 51. Příprava k sv. přijímání podle duše a podle těla. (539.), 540., 541., (542.—544.), 545. v pokynech, 546.).
52. a 53. O chování se při sv. přijímání a po něm.
54. Opakování o svátosti pokání a o svátosti oltářní.

III. Biblický dějepis.

55. a 56. Kratičké opakování biblických událostí až k době soudců.
57. O soudcích. (Kratičce.) Saul, první král israelský. P. 53. č., Š. 50. č. (Duchovní a světská vrchnost, papež, biskup, panovník.)
58. Zbožný král David. P. 58., 1., 2., 3., Š. 55. č. (Žalmy.)
59. Šalomoun. P. 62., Č. 59. Zmínka o chrámu Šalomounově.
60. Rozdělení říše. Proroci. P. 67., Š. 63. (Dbej rady starších!)

61. a 62. Eliáš. P. 68. a 69. Š. 64. a 65. (Bůh tě neopustí. Účinky modlitby prosebné. Křížové dny.)
63. Eliseus. P. 72., Š. 67. (Před šedivou hlavou povstaň a cti osobu starého. — Lež.)
64. Jonáš. P. 73., Š. 68. (Jonáš — předobraz Vykupitele. Bůh odpouští kajícím hříšníkům.)
65. a 66. O zkáze říše israelské. (Kratince.) Tobiáš. P. 75.—78., Š. 69.—71. (Buď milosrdný!)
67. O zkáze Jerusalema. (Krátce.) P. 82., 83., Š. 77. O Danielovi a o modle Bélově. P. 87., Š. 80. (Zlý skutek nezůstane utajen.) Daniel v jámě lví. P. 88., Š. 81.: (V neštěstí důvěřuj v Boha!)
68. O mučednictví sedmi bratrů a matky jejich. P. 93., Š. 86. (Buď stálý ve víře!)
69. a 70. Příprava k sv. svátostem před prázdninami.

IŮ. třída školy obecné.)*

I. a IV. část katechismu. O čtyřech posledních věcech člověka. Rozšířená a obsáhlejší příprava k svaté zpovědi a sv.přijímání. Biblická dějeprava. Střední katechismus.

1. a 2. Mše svatá. (Opakování.)
3. Stvoření, zachovávání a řízení světa. Ot. 61, 62, 64, 67.
4. Andělé. Jejich stvoření, přirozenost, účel a zkouška. Ot. 68, 69, 70, 71 (částečně), 73, 74, 75.
5. Andělé dobří a zlí, andělé strážci. Ot. 76, 77, 78, 79.
6. Stvoření, přirozenost a účel člověka. Ot. 80, 81, (částečně), 83, 85, 86 (dvě řádky).
7. Pád prvních lidí, hřích dědičný. Vykupitel. Ot. 88, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97.
8. Vlastnosti Boží. (Ojakování.) Ot. 42–52.
9. Ježíš Kristus. Ot. 99, 100, 102, 108.
10. Vtělení Ježíše Kr. Ot. 115, 116, 117, 120, 121.
11. Ježíšovo dětství a mládí. (Obrázek katechismu netřeba žádati.) Ot. 122, 123, 124.
12. Veřejný život Spasitelův. Ot. 125, 126, 127.
13. Nejsvětější Trojice. Ot. 53, 54, 55, 60.
14. Zázraky a proroctví. Ot. 129, 130.
15. a 16. Umučení Páně. Ot. 133, 134, 137, 138, 139, 141, 142.
17. Předpeklí. Ot. 144, 145, 146.
18. Zmrtvých vstání a nanebevstoupení Páně. Ot. 147, 150, 151.
19. Ježíš jako soudce. Ot. 154, 155, 156, 157.
20. Duch svatý. Ot., 159, 161, 162.
21. Církev katolická. Její založení pojem a nejvyšší hlava. Ot. 168, 169, 167 (zkráceně), 170 (jen »Pasiž ovoce. . .«), 171.

*) O. L. arcidiecése Pražské z r. 1912, str. 94 a násl.

22. Papež, biskupové a kněží. Ot. 172, 174, 176.
 23. J e d i n á pravá církev Kristova (zkrátka).
 24. O úkolu církve, povinnosti naše k ní, jinověrci.
 Ot. 186, 194, 195, 197 (jen částečně).
 25. Obcování svatých. Ot. 199, 201, 202.
 26. Odpuštění hříchův. Ot. 205, 206, 207.
 27. Těla vzkříšení. Ot. 209, 210, 211.
 28. Život věčný. Ot. 213, 214.
 29. Proč a co musíme věřit? Ot. 7, 11 (2.).
 30. Písmo svaté a ústní podání. Ot. 13, 17.
 31. Nezbytnost, znalost a vyznání víry. Ot. 18, 25.
 27, 28, 30.
 32. Milost posvěcující a pomáhající.
 33. a 34. Křest Ot. 473, 471, 472, 475, 476, 474,
 478, 479.
 35. a 36. Biřmování. Ot. 485, 487, 488, 495, 486.
 37.—46. Obsáhlejší příprava k svaté zpovědi a
 svatému přijímání (budiž vhodně ke svátkům veliko-
 nočním zařaděna!). Mše svatá. Obět. Ot. 512, 513, 514,
 515, 519, 520, 521, 523, 525,
 529—523.
 47.—49. Poslední pomazání. Ot. 625, 624, 626, 627.
 623₁, ₂, ₄, (jedna řádka), 629₁.
 50. Svěcení kněžstva (zkrátka). Ot. 632, 633.
 51. Svátost manželství (zkrátka).
 52. Smrt. Ot. 726, 727, 728, 729.
 53. Soud. Ot. 731, 732, 733.
 54. Očistec. 734, 735, 737.
 55. Peklo. Ot. 738, 739, 741₁.
 56. Nebe. Ot. 743, 744.
 57.—60. Rok církevní. (Příležitostně.)
 61.—70. Opakování.

Ke stolu Páně přistupuje žactvo v době adventní,
 velikonoční a na konci školního roku.

U. třída školy obecné.

Část II., III a V. středního katechismu. Biblická dějprava.

1. a 2. Mše svatá. (Opakování.)
3. Modlitba. Pojem a nezbytnost modlitby. Ot. 224, 221, 222.
4. Vlastnosti modlitby. Ot. 225, 228—232.
5. Kdy a za koho se máme modlit? Ot. 237, 238.
6. Modlitba ranní, večerní, před jídlem a po jídle, modlitby střelné.
- 7.—9. Modlitba Páně. Ot. 240, 242, 243—246. (Sedmero proseb jen zkrátka.)
10. Pozdravení andělské. Ot. 264—267. (Výklad jednoduchý a krátký!)
11. Anděl Páně. (Opakování.)
12. Prikázání lásky. Lásky k Bohu. (Proč? Jak?)
13. Lásky k bližnímu. Ot. 286, 288, 289, 290.
14. Dání zákona na hoře Sinaiské. Desatero prikázání, jeho rozdělení. Ot. 295, 296, 297₂, 299.
- 15.—18. První prikázání Boží. Ot. 301, 304—309, 303, 310—315, 317, 318, 321, 324, 325, 327, 327, 328. tc.A,It
19. a 20. Druhé prikázání Boží. Ot. 330, 331, 332 (bez poslední řádky), 334, 335, 336, 337.
21. Třetí prikázání Boží. Ot. 341, 342, 343, 344.
- 22.—23. Čtvrté prikázání Boží. Ot. 348, 349. Hříchy zkrátka! Ot. 353, 354, 355, 360.
24. a 25. Páté prikázání Boží. Ot. 362, 363, 364, 366, 367.
26. a 27. Šesté prikázání Boží. Ot. 371, 372, 373, 374, 376.
28. a 29. Sedmé prikázání Boží. Ot. 378, 380, 381, 382₁, 383₁, ₂, 385/386 (nikoli na paměť), 387₁, ₂ (částečně).
- 30.—31. Osmé prikázání Boží. Ot. 389—392, 394, 396, 397, 398, 401₂ (první řádek).
32. Deváté a desáté prikázání Boží.
33. Prikázání církevní. Ot. 410, 411.
34. První prikázání církevní. Ot. 413—417.
35. Druhé prikázání církevní. Ot. 419—421.

36. Třetí přikázání církevní. Ot. 426, 427 (corr.), 430, 431 (zkrátka).

37. Poslední dvě přikázání církevní. Ot. 433, 435, 436, 437 (doplniti!)

38. Hřích. Ot. 651, 652.

39. Hřích smrtelný. Ot. 655, 656, 658.

40. Hřích všední. Ot. 659, 660.

41.—43. Sedmero hlavních hříchův. (Definici netřeba žádati.)

44. Dobré skutky. Ot. 715, 710, 712.

45. a 46. Skutky milosrdenství. Ot. 719, 720.

47. Ctnost. Pojem. Ctnosti, které jsou protivou hlavních hříchů. (Pojmů není třeba vyvozovati.)

48. Tři božské ctnosti. Kterak se krátce vzbuzují?

49.—60. Liturgika příležitostně, a to:

(Září a první polovice října):

1. Bohoslužebné osoby.

2. Bohoslužebná roucha a jejich barvy.

3. Posvátná místa. Vnější a vnitřní zařízení chrámu.

4. Bohoslužebné nářadí a knihy.

(Druhá polovice října, listopadu a prosince):

5. Posvátné doby. Církevní rok vůbec.

6. Doba vánoční.

(Leden a únor):

7. Svatá oběť mešní — podle katechismu i podle liturgiky.

(Březen do velikonoce):

8. Doba velikonoční.

(Po velikonočích):

9. Svátosti — opakovati katechismus a vykládati obřady.

(Krátce před svátky svatodušními):

10. Doba svatodušní.

(Květen a první polovice června):

1. Svátostiny vůbec.

(Druhá polovice června):

12. Zasvěcené svátky svatých. Církevní pobožnosti a modlitby.

61.—70. Opakování.

Rok církevní se příležitostně opakuje.

Rozvrh učiva pro školy měšťanské.

Rozvrh učiva pro školy měšťanské (nebo šestý až osmý školní rok) možno si upravit tak, aby odpovídala IV. třída školy obecné I. třídě školy měšťanské, V. třída školy obecné II. ročníku školy měšťanské. V III. ročníku školy měšťanské opakují se ony části katechismu, které jsou pro praktický život nejdůležitější.

Z dějin církevních možno předvésti asi 30 obrazů se zvláštním zřetelem k dějinám katolické církve ve vlasti naší.

Starověk:

Založení, rozšíření a pronásledování církve.
Bohoslužba, kázeň a křesťanský život v té době.
Konstantin Vel.
Islam a jeho rozšíření.
Život řeholní.

Středověk:

Křesťanství v Německu.
Obrácení Moravy. Apoštolové slovanští sv. Cyril a Metoděj.
Křesťanství v Čechách. Bořivoj a sv. Lidmila. Sv. Václav.
Zřízení biskupství pražského. Svatý Vojtěch.
Osudy liturgie slovanské.
Obrácení Polska, Ruska a severních Slovanů.
Vznik státu papežského.
Rozkol východní.
Boj o investituru. Řehoř VII.
Šíření křesťanství a boj proti islamu.
Řády žebravé — řády rytířské. Sv. František z Assisi. Bl. Anežka Česká (křižovníci), Česlav, Hyacint, Zdislava, Norbert (premonstráti).
Papežové v Avignoně.
Poměry církevní v zemích českých za králů z rodu lucemburského. Karel IV. Arnošt z Pardubic.
Svatý Jan Nepomucký.
Hnutí náboženské. — Mistr Jan Hus a jeho učení.
Stav církevní v Čechách do polovice 15. století.
Jiří z Poděbrad. — Jednota Českých bratří.

Novověk.

Náboženské novoty v Německu a ve Švýcarsku.
Martin Luther.

Protestantismus v zemích českých.

Obnovení katolického náboženství v zemích českých.

Sv. Ignác z Loyoly, zakladatel řádu T. J.

Sněm tridentský.

Revoluce francouzská.

Kulturní boj v Německu.

Papežové devatenáctého a dvacátého století.

Missie, řády a kongregace.

Světová válka. Církev po světové válce.

Československá republika.

Vznik a učení náboženské společnosti československé.

Upozornění. Na školách ménětřídních v odděleních možno učivo si rozvrhnouti podle normální osnovy v turnus dvou- až čtyřletý, jak ukazují vpředu uvedené tabulky. Čtyřletý turnus jest nutný na nedílné škole jednotřídní a vyučuje se tím způsobem, že k součinnosti brání všichni žáci v celé třídě, proto katechese pokud možno musí přihlížeti nejen ke starším žákům, ale i k nejmladším a tak odpadne tak zv. »tiché zaměstnání«.

Adjutum čekatelů na místa zvláštních učitelů náboženství.

Počet týd. hodin vyuč.	v místech skupiny									
	A ¹⁾		B ²⁾		C ³⁾		D ⁴⁾			
Procentní sazba	v prvých	v dalších	v prvých	v dalších	v prvých	v dalších	v prvých	v dalších	v prvých	v dalších
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	18 měsíčních čekatelské služby									
	ročně Kč									
1	5.6	621.6	596.74	661.25	571.87	633.70	547.01	606.14	1212.29	1818.43
2	11.2	1243.2	1193.47	1322.50	1143.74	1267.39	1094.02	1212.29	1818.43	2424.58
3	16.8	1864.8	1790.21	1983.74	1715.62	1901.09	1641.02	1818.43	2424.58	3030.72
4	22.4	2486.4	2386.94	2644.99	2287.49	2534.78	2188.03	2424.58	3030.72	3636.86
5	28.—	3108.—	2983.68	3306.24	2859.35	3168.48	2755.04	3030.72	3636.86	4243.01
6	33.6	3729.6	3580.42	3967.49	3431.23	3802.18	3282.05	3636.86	4243.01	4849.15
7	39.2	4351.2	4177.15	4628.74	4003.10	4435.87	3829.06	4243.01	4849.15	5455.30
8	44.8	4972.8	4773.89	5289.98	4574.98	5069.57	4376.06	4849.15	5455.30	6061.44
9	50.4	5594.4	5370.62	5951.23	5146.85	5703.26	4923.07	5455.30	6061.44	6667.58
10	56.—	6216.—	5967.36	6612.48	5718.72	6336.96	5470.08	6061.44	6667.58	7273.73
11	61.6	6837.6	6564.10	7273.73	6290.59	6970.66	6017.09	6667.58	7273.73	7879.87
12	67.2	7459.2	7160.83	7934.98	6862.46	7604.35	6564.10	7273.73	7879.87	8486.02
13	72.8	8080.8	7757.57	8596.22	7434.34	8238.05	7111.10	7879.87	8486.02	9092.16
14	78.4	8702.4	8354.30	9257.47	8006.21	8871.74	7658.11	8486.02	9092.16	9698.30
15	84.—	9324.—	8951.04	9918.72	8578.08	9505.44	8205.12	9092.16	9698.30	10304.45
16	89.6	9945.6	9547.78	10579.97	9149.95	10139.14	8752.13	9698.30	10304.45	10824.—
17	95.2	10567.2	10144.51	11241.22	9721.82	10772.83	9299.14	10304.45	10824.—	11316.—
18 a více	100.—	11100.—	10656.—	11808.—	10212.—	11316.—	9768.—	10824.—	11316.—	11808.—

1) Velká Praha, Brno, Bratislava. 2) Obce nad 25.000 obyvatelů a Karlovy Vary, Mar. Lázně, Slezská Ostrava, Užhorod. 3) Obce od 2.000 do 25.000 obyvatelů. 4) Obce pod 2.000 obyvatelů.

Odměny výpomocných učitelů kvalifikovaných.

O d m ě n a	v místech skupiny				
	A	B	C	D	5
1	2	3	4	5	5
		ročně Kč			

Výpomocných učitelů za zvláštní učitele nábo-	11100.—	10656.—	10212.—	9768.—
ženství náležitě kvalifikovaných - - - -				

Poznámka: Výpomocní učitelé(elky) náboženství, kteří mají méně než 18 týden. hodin řádné výměry učebné povinnosti, mají nárok jen na procentuální část odměn uvedených v této tabulce. Výměru těchto odměn lze vyčísliti z tabulky 1. sloupec 3, 5, 7 a 9 pro výpomocné učitele náboženství.

Odměny nekvalifikovaných výpomocných učitelů zastupujících zvláštní učitele náboženství.

Počet týd. hodin vyučov.	Procentní sazba	Ve skupině míst					
		A	B	C	D	ročně Kč	
		3	4	5	6		
1							
2	5·6	466·20	447·55	428·90	410·26		
3	11·2	932·40	895·10	857·81	820·51		
4	16·8	1398·60	1342·66	1286·71	1230·77		
5	22·4	1864·80	1790·21	1715·62	1641·02		
6	28·—	2331·—	2237·76	2144·52	2051·28		
7	33·6	2797·20	2685·31	2573·42	2461·54		
8	39·2	3263·40	3133·86	3002·33	2871·79		
9	44·8	3729·60	3580·42	3431·23	3282·05		
10	50·4	4195·80	4027·97	3860·14	3692·30		
11	56·—	4662·—	4475·52	4289·04	4102·56		
12	61·6	5128·20	4923·07	4717·94	4512·82		
13	67·2	5594·40	5370·62	51·6·85	4923·07		
14	72·8	6060·60	5818·18	5575·75	5333·33		
15	78·4	6526·80	6265·73	6004·66	5743·58		
16	84·—	6993·—	6713·28	6433·56	6153·84		
17	89·6	7459·20	7160·83	6862·46	6564·10		
18 a více	95·2	7925·40	7608·34	7291·37	6974·35		
	100·—	8325·—	7992·—	7659·—	7326·—		

Služné zvláštních učitelů náboženství na obecných školách.

Počet týd. hodin vyuč.	Služební rok započítatelný (započtený)													
	1. -3.	4.-6.	7.-9.	10.-12.	13.-15.	16.-18.	19.-21.	22.-24.	25.-27.	28.-30.	31.-33.	34. a další		
Procent. sazba	stupeň služného													
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
	služné ročně Kč													
1	504.—	604.80	705.60	806.40	907.20	1108.—	1008.80	1209.60	1310.40	1411.20	1515.60			
2	1008.—	1209.60	1411.20	1612.80	1814.40	2016.—	2217.60	2419.20	2620.80	2822.40	3091.20			
3	1512.—	1814.40	2116.80	2419.20	2721.60	3024.—	3326.40	3628.80	3931.20	4233.60	4636.80			
4	2016.—	2419.20	2822.40	3225.60	3628.80	4032.—	4435.20	4838.40	5241.60	5644.80	6182.40			
5	2520.—	3024.—	3528.—	4032.—	4536.—	5040.—	5544.—	6048.—	6552.—	7056.—	7728.—			
6	3024.—	3628.80	4233.60	4838.40	5443.20	6048.—	6652.80	7257.60	7862.40	8467.20	9273.60			
7	3528.—	4233.60	4939.20	5644.80	6350.40	7056.—	7761.60	8467.20	9172.80	9878.40	10819.20			
8	4032.—	4838.40	5644.80	6451.20	7257.60	8064.—	8870.40	9676.80	10483.20	11289.60	12364.80			
9	4536.—	5443.20	6350.40	7257.60	8164.80	9072.—	9979.20	10886.40	11793.60	12700.80	13910.40			
10	5040.—	6048.—	7056.—	8064.—	9072.—	10080.—	11088.—	12096.—	13104.—	14112.—	15456.—			
11	5544.—	6652.80	7761.60	8870.40	9979.20	11088.—	12196.80	13305.60	14414.40	15523.20	17001.60			
12	6048.—	7257.60	8467.20	9676.80	10886.40	12096.—	13305.60	14515.20	15724.80	16934.40	18547.20			
13	6552.—	7862.40	9172.80	10483.20	11793.60	13104.—	14414.40	15724.80	17035.20	18345.60	20092.80			
14	7056.—	8467.20	9878.40	11289.60	12700.80	14112.—	15523.20	16934.40	18345.60	19756.80	21638.40			
15	7560.—	9072.—	10584.—	12096.—	13608.—	15120.—	16632.—	18144.—	19656.—	21168.—	23184.—			
16	8064.—	9676.80	11289.60	12902.40	14515.20	16128.—	17740.80	19353.60	20966.40	22579.20	24729.60			
17	8568.—	10281.60	11995.20	13708.80	15422.40	17136.—	18849.60	20563.20	22276.80	23990.40	26275.20			
18 a více	9000.—	10800.—	12600.—	14400.—	16200.—	18000.—	19800.—	21600.—	23400.—	25200.—	276 0.—			

Čekatelejské adjutim

Služné zvláštních učitelů náboženství na občanských školách ustanovených definitivními nebo zatímními učiteli.

Služební rok	Služné učitele občanské školy při přestupu na občanskou školu v započítatelném (započteném) služebním roce												
Stepy	4.—6.	7.—9.	11.—12.	13.	15.	16.—18.	19.—21.	22.—24.	25.—27.	28.—30.	31.—33.	34. a další	
(započtený)	ročně Kč												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Čekatelské adjulum

1	1. — 3.												
2	4. — 6.	9780											
3	7. — 9.	11580	11580										
4	10. — 12.	13680	13380	13380									
5	13. — 15.	15780	15480	15180	15180								
6	16. — 18.	17880	17580	17280	16980	16980							
7	19. — 21.	19980	19680	19380	19080	18780	18780						
8	22. — 24.	22080	21780	21480	21180	20880	20580	20880					
9	25. — 27.	24480	24180	23880	23580	23280	22980	22680	22680				
10	28. — 30.	26880	26580	26280	25980	25680	25380	25080	24480	24480			
11	31. — 33.	29280	28980	28680	28380	28080	27780	27480	26880	26280	26280		
	34 a další	52280	51980	51680	51380	51080	50780	50480	29880	29280	28680	28680	

Platí jen pro zvláštní učitele náboženství jen. mají-li aspoň 18 týdenních vyuč. hodin.

Rozdíly mezi služným zvláštních učitelů náboženství na školách obec. a občan.

Počet týden. hodin vyuč.	Je-li rozdíl mezi 100% služným Kč																
	180	480	780	1080	1380	1680	1980	2280	2880	3180	3480	3780	4080	4380	4680		
Procentní sazba	Činí rozdíl při procentuální výměře platu Kč																
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
5.6	10.08	26.88	43.68	60.48	77.28	94.08	110.88	127.68	161.28	178.08	194.88	211.68	228.48	245.28	262.08		
11.2	20.16	53.76	87.36	120.96	154.56	188.16	221.76	255.36	325.36	356.16	389.76	423.36	456.96	490.56	524.16		
16.8	30.24	80.64	131.04	181.44	231.84	282.24	332.64	383.04	483.84	534.24	584.64	635.04	685.44	735.84	786.24		
22.4	40.32	107.52	174.72	241.92	309.12	376.32	443.52	510.72	645.12	712.32	779.52	846.72	913.92	981.12	1048.32		
28.0	50.40	134.40	218.40	302.40	386.40	470.40	554.40	638.40	806.40	890.40	974.40	1058.40	1142.40	1226.40	1310.40		
33.6	60.48	161.28	262.08	362.88	463.68	564.48	665.28	766.08	967.68	1068.48	1169.28	1270.08	1370.88	1471.68	1572.48		
39.2	70.56	188.16	305.76	423.36	540.96	658.56	776.16	893.76	1128.96	1246.56	1364.16	1481.76	1599.36	1716.96	1834.56		
44.8	80.64	215.04	349.44	483.84	618.24	752.64	887.04	1021.44	1290.24	1424.64	1559.04	1693.44	1827.84	1962.24	2096.64		
50.4	90.72	241.92	393.12	544.32	695.52	846.72	997.92	1149.12	1451.52	1602.72	1753.92	1905.12	2056.32	2207.52	2358.72		
56.0	100.80	268.80	436.80	604.80	772.80	940.80	1108.80	1276.80	1612.80	1780.80	1948.80	2116.80	2284.80	2452.80	2620.80		
61.6	110.88	295.68	480.48	665.28	850.08	1034.88	1219.68	1404.48	1774.08	1958.88	2143.68	2328.48	2513.28	2698.08	2882.88		
67.2	120.96	322.56	524.16	725.76	927.36	1128.96	1330.56	1532.16	1935.36	2136.96	2338.56	2540.16	2741.76	2943.36	3144.96		
72.8	131.04	349.44	567.84	786.24	1004.64	1223.04	1441.44	1659.84	2096.64	2315.04	2533.44	2751.84	2970.24	3188.64	3407.04		
78.4	141.12	376.32	611.52	846.72	1081.92	1317.12	1552.32	1787.52	2257.92	2493.12	2728.32	2963.52	3198.72	3433.92	3669.12		
84.0	151.20	403.20	653.20	907.20	1159.20	1411.20	1663.20	1915.20	2419.20	2671.20	2923.20	3175.20	3427.20	3679.20	3931.20		
89.6	161.28	430.08	698.88	967.68	1236.48	1505.28	1774.08	2042.88	2580.48	2849.28	3118.08	3386.88	3655.68	3924.48	4193.28		
95.2	171.36	456.96	742.56	1028.16	1313.76	1599.36	1884.96	2170.56	2741.76	3027.36	3312.96	3598.56	3884.16	4169.76	4455.36		
100.0	180.00	480.00	780.00	1080.00	1380.00	1680.00	1980.00	2280.00	2880.00	3180.00	3480.00	3780.00	4080.00	4380.00	4680.00		

a více

Činovní zvláštních učitelů náboženství.

Počet týden. hodin vyuč.	Ve skupině míst			
	A	B	C	D
	ročně Kč			
1	2	3	4	5
1	268·80	228·48	188·16	147·84
2	537·60	456·96	376·32	295·68
3	806·40	685·44	564·48	443·52
4	1075·20	913·92	752·64	591·36
5	1344·—	1142·40	940·80	739·20
6	1612·80	1370·88	1128·96	887·04
7	1881·60	1599·36	1317·12	1034·88
8	2150·40	1827·84	1505·28	1182·72
9	2419·20	2056·32	1693·44	1330·56
10	2688·—	2284·80	1881·60	1478·40
11	2956·80	2513·28	2069·76	1626·24
12	3225·60	2741·76	2257·92	1774·08
13	3494·40	2970·24	2446·08	1921·92
14	3763·20	3198·72	2634·24	2069·76
15	4032·—	3427·20	2822·40	2217·60
16	4300·80	3655·68	3010·56	2365·44
17	4569·60	3884·16	3198·72	2513·28
18 a více	4800·—	4080·—	3360·—	2640·—

Pensijní příspěvky zvláštních učitelů náboženství na obec. školách při 100% platech.

Adjutum		6% př.		6% př.	
		Služné	Služné	Služné	Služné
ročně Kč					
9768	pensijní základna 7400	444	9000	540	19800
10212		444	10800	648	21600
10656		444	12600	756	23400
11100		444	14400	864	25200
10824	pensijní základna 82000	492	16200	972	27600
11316		492	18000	1080	.
11808		492	.	.	.
12300		492	.	.	.

Pensijní příspěvky definitiv. a zat. zvláštních učitelů náboženství na občanských školách při 100⁰/₀ platech.

Služné	6 ⁰ / ₀ pens. př.	Služné	6 ⁰ / ₀ pens. př.	Služné	6 ⁰ / ₀ pens. př.
ročně Kč					
9780	586·8	19680	1180·8	25980	1558·8
11580	694·8	19980	1198·8	26280	1576·8
13380	802·8	20580	1234·8	26580	1594·8
13680	820·8	20880	1252·8	26880	1612·8
15180	910·8	21180	1270·8	27480	1648·8
15480	928·8	21480	1288·8	27780	1666·8
15780	946·8	21780	1306·8	28080	1684·8
16980	1018·8	22080	1324·8	28380	1702·8
17280	1036·8	22680	1360·8	28680	1720·8
17580	1054·8	22980	1378·8	28980	1738·8
17880	1072·8	23280	1396·8	29280	1756·8
18780	1126·8	23580	1414·8	29880	1792·8
19080	1144·8	23880	1432·8	30480	1828·8
19380	1162·8	24180	1450·8	30780	1846·8
		24480	1468·8	31080	1864·8
		25080	1504·8	31380	1882·8
		25380	1522·8	31680	1900·8
		25680	1540·8	31980	1918·8
				32280	1936·8

Praktické příklady k převodu do nových platů.

Obecná škola.

Definitivní zvláštní učitel náboženství.

Zvláštní učitel náboženství s theolog. studii po středoškol. maturitě působí od 1. XII. 1918 nepřetržitě jako def. v Praze, a vždy s 22 hodinami vyučovacími týdně.

Započitatelná doba od 1. XII. 1918 do

31. XII. 1925 = 7 r. 1 měs.

Započtená doba dle čl. I. § 5 zák. č.

251/1922 = 2 r. —

9 r. 1 měs.

okrouhle 9 roků.

Převede se k 1. I. 1926 podle tab. 4. do 3. stupně služného s 12600 Kč; k tomu činovné podle tab. 7. = 4800 Kč.

Pensijní příspěvek podle tabulky 8. při pensijní základně 12600 Kč = 756 Kč.

Výpomocný zvláštní učitel náboženství,

Kaplan místní fary byl povolán, aby výpomocně zastupoval onemocnělého zvl. učitele náboženství v obci s 3200 obyvateli po 10 hod. týdně.

Jako kvalifikovaný výp. učitel má nárok na odměnu ve výši počátečního adjuta, t. j. podle tab. 1. = 5718·72 Kč. — Pens. přísp. neplatí, jsa povinen pensijním pojištěním.

Kdyby šlo o výp. učitele nekvalifikovaného, náležela by mu odměna podle tab. 3. sl. 5, t. j. 4289·04 Kč.

Občanská škola.

Zvláštní učitel náboženství.

Nastoupil službu jako kvalifikovaný I. IX. 1919 a od té doby slouží nepřetržitě, 1. IX. 1923 byl ustanoven definitivně na občanskou školu. Po celou služební dobu má 16 hodin týdně. Obec se 4000 obyvateli.

Započitatelná doba do 1. IX. 1919 do	
31. XII. 1925	= 6 r. 4 měs.
Za theolog. studia (čl. I., § 5 zák. čís.	
251/1922	= 2 „ —
	<hr/>
	8 r. 4 měs.

okrouhle 8 roků 6 měs.

Přestup na občanskou školu na konci 6. roku započitatelné (započtené) služby.

Podle tab. 5. zařadí se k 1. lednu 1926 do 2. stupně služného 11.580 Kč avšak podle 16 hodin jen s 89·6⁰/₀.

Podle tab. 4. sloupec 5. odpovídá 100 ⁰ / ₀ služnému	
10.800 Kč při 89·6 ⁰ / ₀	9.676·80 Kč
a podle tab. 6. rozdílu 780 Kč	698·88 „
	<hr/>
	10.375·68 Kč
Činovné (tab. 7.)	3.010·56 „
	<hr/>
	13.386·24 Kč

Pensijní příspěvek 6⁰/₀ z pens. základny 10.375·68 = 622·5408 Kč, okrouhle 618 Kč.

Neto plat 12768·24, okrouhle 12,780 Kč.

ABECEDNÍ UKAZATEL JMENNÝ.

- A**lkuin 63.
Amerling 90.
Andrassy 90.
Angela Merici 71.
Antoniano kard. 72.
Aristoteles 64.
Augustin Aurelius sv. 57, 58 a
násl.
- B**ačkora 90.
Bacháček M. 68.
Bellarmin 72.
Belluzo 103.
Beyhl 94.
Bíba 90.
Bismarck 94 a násl.
Bláha 121, 223.
Blahoslav Jan 68.
Bolina 120.
Bourne 107.
Braun 79.
Braunsberger 72.
Budínská 173.
Bušek 94.
Buzek 120.
Býňov 74.
- C**alábek 121.
Canisius P. sv., 70, 72 a násl.
Carpentierová 172.
Čáda 173.
Cassian 57.
Cassiodor 58.
Čapek 120.
Černý 109.
Cinek 108.
Claparéde 173.
Claudius Aquaviva 70.
Cyrill Jerus. 57.
- D**ecroly 173.
Descoundresová 173.
Destrée 98.
Diderot 77.
Drtina 121.
- E**ggersdorfer 59.
Falloux 89, 96.
Falk 94.
Faulhaber 93.
Felbiger 79, 80 a násl.
Fénelon 74.
Ferry 97.
Filip z Neri 69.
Filkorn 239.
Forerius 72.
Frank 120.
František Sáles. 69, 73.
Frenzel 121.
Frére-Orban 98.
Freycinet 97.
Fröbel 86.
Funk 56.
- G**all 81.
Gambetta 96.
Gasquet 72.
Gatterer 56, 63, 268.
Gentili 103.
Gerdil 78.
Gerg 59.
Gerson 66.
Göttler 121.
Greuter 90.
Guibert 74.
- H**ähn 80.
Hamršmíd 72.
Hasner v. Artha 90.
Hecker 80.
Heiser 268, 271.
Helfert 82.
Hendrich 109.
Herbart 85.
Herfort 174.
Herriot 97.
Hertling 59.
Hessen 59.
Heveroch 174.
Hézard 72.
Hoffmann 93.

Hoňková 176.
Honorat 58.
Hume 77.
Huyn 271.

Chabot 55.
Chantal de Frémiot Františka
Chlup 121, 173.
Chrodegang 61.

Ickstatt 79.
Ignác Loyola sv. 70.

Jan VII. biskup 73.
Jan de la Salle 74.
Jarníková 120, 172.
Jedlička 232.
Jeřábek 268.
Jorio 268.
Josef II. 81.
Josef Kalas sv. 71.

Kadlec 121.
Kádner 53, 54, 85, 92, 108, 120.
Kachník 83.
Karel IV. 65.
Karel Bor. sv. 69, 71.
Karel Vel. 63.
Karlík 58
Kempenský 60.
Ketteler 95.
Kindermann 81.
Kliment VI. 65.
Kobosil 92.
Kodicill 68.
Komenský 56, 74 a násled.
Kordač 110, 113.
Kordová 173.
Košák 74, 81, 83.
Kosmas 62.
Kožíšková 88.
Krause 87.
Kratochvil 66.
Krofta 108.
Křivánek 119.
Kryštůfek 89.
Kubíček 239.
Küller V. 11.

Lehmann 58.
Leopold II. 81.
Lhota 146.
Locke 77.
Lorenz 88.
Ludvík I. 93.

Ludvík II 93.
Ludvík XIV. 74.
Lukáš Pražský 68.
Luther Martin 67.
Lutz 93.

Marie Terezie 80.
Marx 114.
Masaryk T. G 224.
Mauer 11, 121, 174.
Mausbach 59.
Mayer 56.
Merhant 120.
Migazzi 79.
Miguel 98.
Montalembert 96.
Montessoriová 87.
Mošner 172.
Müller 119.
Mužák 90.

Naumann 11.
Nečasová-Poubová 56.
Noldin 113.
Novák 119.
Nosek 99.

Pařízck 82.
Pavel III. 70.
Peroutka 225.
Pestalozzi 83 a násl.
Píšek-Scribonius 73.
Pius V. sv. 69.
Pius IX. 90.
Pius X. 60.
Pius XI., encyklika Divini illius Magistri 17 a násl., 60.
Podlaha 71, 73, 239.
Possevinus 73.
Procházka 55.

Ráček 71.
Radliňská 104.
Rauscher 89.
Rentschka 59.
Reyherr 76.
Robert de Sorbonna 64.
Rochov 79.
Roquenant 55.
Rotter 92.
Rousseau 77 a násl.
Rümmer 95.
Rybák 72.
Rybička 225.
Ryšavý 147.

Šafránek 83, 120.

Schilling 59.

Špale 239.

Sorbonna de R.

Svoboda 121, 172.

Strakosch-Graszmann 92, 120.

Strnad 268.

Studničková 121.

Škoda 90.

Šusta 89, 90, 94, 108.

Szöllösi 120.

Thun Leo 89.

Tomáš Aq. sv. 64.

Tuček-Teplý 119.

Vašek 54, 104, 225.

Verhoeven 99.

Veillot 96.

Vojtěch sv. 61.

Vincenc Paula 69.

Vinařický 83.

Voltaire 77.

Vydra 104.

Walter 225.

Weigner L. 121.

Weisz 120.

Windhorst 95.

Willmann 54, 66.

Winter 65.

Wohlmuth 93.

Wundt 109.

Zbyněk II. Berka z Dubé 73.

Zeman 174.

ABECEDNÍ UKAZATEL VĚCNÝ.

- A**
abnormální děti 173.
adjutum 218.
agitace náboženská, politická ve škole 169.
akce katolická pro školu 41.
- B**
besedy s rodiči 182.
bez vyznání žáci 161.
budova školní 145.
propůjčování jich; vyhovovati má požadavkům estetickým, pedagogickým a zdravotním 145.
poloha 146.
místnosti 146.
chodba 146.
schodiště 146.
učebny 147.
vnitřní zařízení 147.
osvětlení 148.
větrání 149.
topení 149.
čištění 150.
- C**
Cesta instanční 220.
cestné 215.
cesty, započtení do povinnosti vyučovací.
církev, vstup do ní a vystoupení z ní 163.
církev státem uznané 165.
cvičení náboženská 167.
- Č**
čkatelé 194.
činovné 214.
- D**
Dary učitelům zakázány 211.
definitiva 194.
děti nevyřečné 175.
diapositivní ústředna 224.
disciplina 199.
disciplinární odpovědnost 218.
- disciplinární tresty* 219.
docházka školní 153.
dosazování katechet. 194.
dozor nad žactvem 208.
na vyučování náboženské církevní 217; státní 217.
duchovenstvo, odměna za vyučování náboženství 215.
- E**
Encyklika Pia XI. 15 a násled
evidence mládeže školou povinné 155.
epileptické děti 178.
exhorta, nečítá se do vyuč. povinnosti katech. (novela k zák. rovnostnímu 13. VII. 1922, č. 251 Sb. z. a n., čl. V.).
- Č**
člování katechetovo 200.
- I**
Inspekce náboženská, oznámení 218.
inspektoři školní,
zemští 129,
okresní 129.
instanční cesta 220.
- J**
Jedličkův ústav 174.
jesle 173.
jesuité 70.
- K**
Katecheta (zvláštní učitel náboženství) 185 a násl.
katechetické školy 57.
katechismus 72.
katechumenát 56.
kázeň školní 137.
klasifikace žactva 140.
koedukace 36.
konference školní 202.
kvalifikace 198.

Laická katechese 226.
 zkušební řád 227.
lidovýchova — pojem 222.
 organizace 223.

Mateřská škola, výchovný program, organizace a zákonné předpisy 171.
měšťanské školy 157.
metoda vyučovací 137, 202.
ministerstvo škol a nár. osvěty 120.
 působnost jeho 121.
míra povinnosti učebné 201.
modlitby a pozdrav konfesijní 168.
mše školní 211.

Náboženství
 počet hodin 161.
 úkony (cvičení) 161, 168.
 v rozvrhu hodin 163.
 zprošťování 162.
 prodloužení zproštění 168.
 způsobilost 170.
 zvláštní učitelé 189.
náhrada cestovní 215.
náklad na veřejné školy 145.
námítky ve věcech platových 222.
naturalismus pedagogický, jeho klamnost a škodlivost 34.

Oddělení, počet žactva pro vyučování náboženství, dbáti jest, aby nebylo v odděleních v nichž se spojí žáci několika stupňů věku, zpravidla více než 40 dětí, aby v témže oddělení nebyli spojováni žáci, kteří stářím, tělesnou způsobilostí a předběžným vzděláním příliš od sebe se liší, aby žactvo ze tříd téhož ročníku nebylo přidělováno oddělením různého stupně (vl. nař. ze 4. IV. 1925, č. 64. Sb. z. a n.)
 Prováděcí pokyny k z. 1922-226 podotýkají, že počet ve zvláštním odděl. nemá klesnouti pod 20 žáků.
odměna duchovenstva 215.
opatrovny 173.
organizace pomocných škol 178.
osobní výkaz 197.

Pense 216.
piaristé 71.
pissoir školní 151.
pitná voda 151.
pokuty pořádkové 219.
postup dětí bez klasifikace z náboženství do vyšší třídy 160.
povinnost učit., míra povin. vyučov. 201.
práce dětí 179.
právní ochrana dětí 178.
přísaha 196.

Rada zemská škol. 123.
 školní místní 125.
reformace 67.
rodičovská sdružení 182.
rodina hlavním činitelem výchovným 54.

Sleva na drahách 216.
stížnost 221.
služba katechetova 189.
služební poslušnost 200.
služební tajemství 200.
služné 214.

Škola
 klášterní 60.
 obecná 130.
 občanská 157.
 pokračovací 160.
 soukromá 170.
školy a vychovatelný pro děti:
 hluchoněmé 176.
 neplnosmyslné 175.
 slepé 176.
 mravně zpustlé 177.
 zmrzačelé 177.
školní budova 145 a násl.
školní plat 155.
školští bratři 74.
školské sestry 72.

Tridentinum 69.
trvání školního roku a prázdnin 156.
týrání a zlé nakládání s dětmi 180.

Učebné kursy 158.
učebné osnovy 136.
učebnice 137.
učebny, plocha a prostor 147.

úkony náboženské 161, 167.
účast při nich 169.

Dolební právo učitelstva do
místní školní rady 125.
volební agitace ve škole nepřípustná ??

výbor školní městský,
okresní 124.

výchova křesťanská, podstata,
důležitost a výbornost 18.

výchova pohlavní a její nebezpečnoství 35.

výkaz osobní 197.

výslužné 216.

vysvědčení školní 140.

frekvenční 141.

vytápění škol. místností 149.

vyučování náboženství

v Anglii 106.

v Bavorsku 93.

v Belgii 98.

ve Francii.

v Holandsku 99.

v Itálii 79, 103.

v Lotyšsku 103.

v Německu 94.

v Polsku 104.

v Rakousku 79, 88.

v Uhrách 92.

u nás 160 a násled., 164.

opatřovati 189.

počet vyuč. hodin 161.

osvobození od náboženského
vyučování 162, 167.

v rozvrhu hodin 163, 166.

výzdoba škol. místností 151.

vzdělání učitele náboženství
190.

Zahrada školní 151.

zákony školní 133 a násl. a to:

zákon č. 48 ř. z. 25. V. 1868,
kterým se vydávají základní
pravidla o postavení školy
k církvi.

zákon č. 62 ř. z. 14. V. 1869,
jímžto se ustanovují pravidla
vyučování ve školách obecných
(říšský zákon školní).

zákon č. 53 ř. z. 2. V. 1883,
kterým se mění některá ustanovení
zákona ze dne 14. V.

1869, č. 62 ř. z. (Novela k říš.
zák. o školách obecných.)

zákon č. 2 Sb. z. a n. 2. XI.
1918, jímž se zřizují nejvyšší
správní úřady ve státě československém.

zákon č. 121 Sb. z. a n. 29. II.
1920, kterým se uvozuje
ústavní listina Čsl. rep.

zákon č. 226 Sb. z. a n. 13. VII.
1922, jímž se mění a doplňují
zákony o školách obecných
a občanských 160.

k tomu nařízení vládní č. 64
Sb. z. a n. 14. IV. 1925 161.
a výnos mšano. ze dne 15.
května 1925, č. 16.137-I., kterým
se vydávají prováděcí
pokyny k z. 226/1922 164.

zákon č. 96 Sb. z. a n. 23. IV.
1925, kterým pozměněn zákon
z 25. V. 1868 č. 49 r. z
ve věcech mezikonfesijních.

zákon č. 103 Sb. z. a n. 14. VI.
1926 o úpravě platových a
některých služebních poměrů
stát. zam (Platový zákon.)

zákon č. 104 Sb. z. a n. 24. VI.
1926 o úpravě platových a
služebních poměrů učitelstva
obec. a obč. škol. (Učitelský
zákon.)

zákon č. 125 Sb. z. a n. 14. VII.
1927 o organizaci politické
správy.

zákon č. 162 Sb. z. a n. o služebním
poměru učitelstva
obec. a obč. škol. (Služební
pragmatika učitelstva národ.
škol.)

zákonný článek XXXVIII. z r.
1868 o vyučování v národních
školách a z čl. XXVIII. z r.
1876.

zkušební řád pro laického učitele
nábož. 227.

změna nábož. vyzn. žáků 166.

zvláštní učitel náboženství.
služba 189.

průpravné vzdělání 190.

podmínky připuštění ke
zkoušce 190.
zkouška 190.
dosazování 194.
definitivní ustanovování 194.
definitivní propůjčování míst
trvale zřízených 194.
služební přísaha 196.
osobní výkaz 197.
kvalifikace 198.
všeobecné povinnosti 199.
služební tajemství 200.
chování 200.

účast na konferenci učitelské
ho sboru 202.
nepřítomnost ve službě 209.
pobyt 210.
účast na vikariátní poradě
210.
přijímání darů 211.
práva:
prázdniny a dovolené 211.
služební příjmy 213.
výslužné 216.
přeložení 217.

Josef Hronek:

NÁRODNÍ ŠKOLA A KATECHETA

vydalo

Cyrillo - Methodějské knihkupectví

Gustav Francl

v Praze

v únoru 1931.

Písmem Baskerville vytiskla

Společná knihtiskárna

v Pardubicích.

Katechetické promluvy

napsal Jar. Dlouhý:

I. Výklad Apoštol.
vyznání víry

Kč 14.—

II. O přikázáních

Kč 15.—

III. Výklad svátostí

Kč 16.—

Život dítek Božích

Promluvy a úvahy
o milosti posvěcu-
jící a pomáhající.

Napsal K. Lutislav.

Poštou Kč 10.—

Karel Vrátný:

Krátké nedělní
a sváteč. promluvy.

Poštou Kč 24.—

Dominica

čili po jednom kázání
na všechny neděle roku
církvního. Napsal

Frant. Malý. Kč 22.—
